

رابوون

گۆفاریکی کولتوروی گشتیبه - ژماره پنچ - ۱۹۹۳

سهروه ریبی یادی حهفتا
سالهی حکومته
خوارووی کوردستان به
رابدری
مهلبک مهحموودی نهمر

شیعری سوندی:
لارس گوستافسون

خهلاتی نوبل درا به
دیرنک وه لکوت

سهره‌نجدانبیکی دیمزگرافی پاشهرۆژی کوردستان

له ژماره (١ و ٢) ی خولی ٤ ی سالی ١٩٩١ دا گۆفاری Kurdish Times، که له ولاتی په‌کرتووکانی ئه‌مریکا ده‌ده‌چیت، خسته‌به‌کی گۆرانکاری دانیشترانی کوردستان به‌لاوکراوتهوه. نەگهرچی ئهم ناماژه له درایه‌مین لاپه‌ری گۆفاره‌که‌دا و به شینوه‌به‌کی قه‌واره به‌چروک چاپکراوه، ناوه‌زک و گرنگیه‌کی معزنی هه‌به و پێرسنه نووسهر و خوێنهر و سیاسه‌قەدارانی کورد لێی بێ ناگانه‌ین.

خسته‌که سه‌رژمیری کورد و ئهو ولاتانه‌ی کوردیان تیندا ده‌ژی ده‌خانه پێشچاو له سالانی ١٩٩٠، ٢٠٠٠ و ٢٠٢٠، له ماوه‌ی ئهو چل ساله‌دا گۆزانیکی گه‌وره‌ی دیمزگرافی کوردستان خۆی ده‌خانه پوو. سالی ١٩٩٠ ژماره‌ی کورد له تورکیا ١٤,٣ ملیۆنه، که ده‌کاته ٢٥ له سیدی کۆی سه‌رجمهی دانیشترانی ده‌وله‌تی تورکیا. له ماوه‌ی سه‌ سالی داهااتوودا، واته‌ سالی ٢٠٢٠، ژماره‌ی کورد له تورکیا ده‌گاته ٣٣,٥ ملیۆن، که ٣٨,٣ له سیدی کۆی سه‌رجمهی دانیشترانی ده‌وله‌تی تورکیا ده‌گه‌ژمه‌وه. به‌ گه‌ژه‌ی ئهم پێشبینیه‌ کۆی سه‌رجمهی کورد له تورکیادا هه‌نده له ژماره‌ی تورک نزیک ده‌بینه‌وه، که پرسباریکی گرنه‌گ له‌م به‌اره‌دا خۆی زانی ده‌کات: ئایا ده‌شن له ولاتیکیا، که ده‌خوازیت به‌وه دیوکراسی هه‌نگار بنیت، له‌سه‌دا چلی دانیشترانی مافی سیاسی و مرۆقییان نه‌یت؟

نه‌گهر ئاراسته‌ی ئهم گۆرانکاریه‌ به‌رده‌وام بنیت، واش پهنه‌چیت به‌رده‌وام بنیت، کورد له ماوه‌ی سه‌ سالی داهااتوودا ده‌به‌تته دووه‌مین نه‌تویه رۆژه‌لاتی ناوه‌راست له معزنی ژماره‌یدا له باش عه‌ره‌ب دیت. ئه‌وه‌م کۆی سه‌رجمهی ژماره‌ی کورد له هه‌سه‌رو کورده‌ستاندا ده‌گاته ٦٥,٩ ملیۆن و له تووکیش پتر ده‌بیت، که ده‌گاته ٥٤,٠ ملیۆن.

له‌به‌ر گرنه‌گی ئهم بابه‌ وای خواره‌وه ده‌قی ئهو خسته‌یه‌ دووپات ده‌که‌په‌مه‌وه.

ناماده‌کردنی: خ-ن

٢٠٢٠			٢٠٠٠			١٩٩٠			دوله‌تی
ژماره‌ی کورد	% کورده	سه‌رجمهی دانیشتران	ژماره‌ی کورد	% کورده	سه‌رجمهی دانیشتران	ژماره‌ی کورد	% کورده	سه‌رجمهی دانیشتران	
٣٣,٥	٢٨,٣	٨٧,٥	١٩,٥	٢٩,٦	٦٥,٩	١٤,٣	٢٥	٥٦,٧	تورکیا
١٦,٢	١٢,٣	١٣,٠٦	٩,٠	١٢,٢	٧٣,٩	٦,٧	١٢	٥٥,٦	ئێران
١١,٦	٢٦,٠	٤٤,٨	٦,٦	٢٤,٠	٢٦,٥	٤,٧	٢٥	١٨,٨	عێراق
٢,٧	١٣,٣	٢٨,٠	٢,١	١٢,٠	١٧,٢	١,٤	١١	١٢,٦	سهرییا
٤,٩	٠,٣	٢٥٤,٠	٠,٥	٠,٢	٣١١,٠	٠,٣	٥٥,١	٢٨٦,٠	شه‌روه‌ی
٦٥,٩			٣٧,٧			٢٧,٤			

رابوون

گۆفازنکی کولتووری گشتیه - ژماره پنچ - ۱۹۹۳

سهرنووسهر: رهفیق سابیر

دهستهی نووسهران

کهمال میراودهلی

هاشم کۆچانی

کاروان عبداللأ

بهرپرسیاری هونهری: دیلان دهرسیم

ناونیشان

RaBûN

Post Restantc

126 11 Stockholm 32

Sweden

ژماره‌ی پۆستگهرو: 5 - 626 1121

ISSN 1102-4372

بابه تەکان

- بېرەوه رېسى ۷۰ ساله حوکمدارېتى مەلىك مەحمود ..... ۵ رابون
- پەرلەمانى كوردستان و شمېرى فرە دولەتى ..... ۷ رابون
- كۆمارى فېدرال و دېموكراتى كوردستان لە جەنگەلستانى ..... ۹ هاشم كۆچانى

باس و لىنگۈلىنەوه

- رۆلى فېكرى دىنى لە تىكشكاندى كەسايەتى نەتموھى ..... ۲۵ عەتا فايق
- ئۆتۈنۈمى، چوارەمىن پەلى مافى سەپىندراو ..... ۴. مەلا بختيار
- ئەنقال ئاشكرا كوردنى ھېرشىنكى عىراقى بۇ لەناوېردنى كورد... ۵۴ كەنمان مەگبە
- ھەلۈنستى رىنكخراوى رزگارمخوازى فەلەستىن لەمەر ..... ۶۸ خالە خالە كۆچى
- دەربارە پەيوەندى نىوان كورد و جولەكە ..... ۷۵ فايق عەبەدولكەرىم
- لە خوارەوه بۇ سەرەوه چوون و بە باوەرنە كوردنى زانىبارى ..... ۸. نالە حەفید
- ھىزى شىوعى (لە كوردستان) لە نىوان ئازادى و ملكەچىدا... ۹۲ م. شوان
- بە كوردستانى كوردنى رىنكخراوى ھەرىم پىنوستىبەكى ..... ۹۷ كاروان عەبەدوللا

دۆكۈمىنتى مېژووېسى

- بزوتتەمەى كورد لە تۆمارى ئەرمەنىيەكاندا ..... ۱.۲ وەرگىزانى
فەرھاد پىرىيال

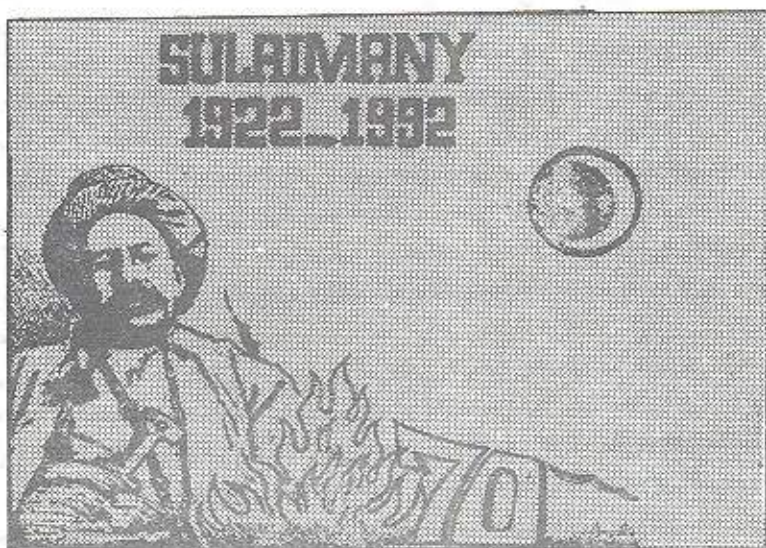
ھونەر و داھىنان

- خەلاتى نۆيل درا بە دىرنىك وەلكۆت ..... ۱.۶ تامادە كوردنى: ر. شىنخانى
- شىعەرى ھاوچەرخى سۆندى- لارس گوستافسۆن ..... ۱۱۱ وەرگىزانى: رزگار عەبەدوللا
- ناكسىۈلۈزىباى دىالوگ ..... ۱۱۷ ئازاد حەمە

لىنگۈلىنەوهى رۆژنامەگەرىسى

- شەرى براكۆزى ئەو دوایىبەى كوردەكان بە قازانجى توركىبە ..... ۱۳. وەرگىزانى:
گۆران مەرىوانى

بیره وه‌ریی . ۷ ساله‌ی حوکمداریتی مه‌لیک مه‌حموود

له‌ رۆژانی ۳- ۱۱/۱/۱۹۹۲ له‌ شاری سلیمانێ، قیستیقالی حه‌فتایه‌مێن سالرۆژی حکومه‌تی خوارووری کوردستان به‌ رابه‌ریی مه‌لیک مه‌حموود، سازکرا.

ئوه‌ یز یه‌که‌مێن چاره‌، ریزلێنانێکی وا شایسته‌ له‌و رووداوه‌ نێشتمانیه‌ مزنه‌ ده‌تری و، ئه‌مه‌ش به‌رهمینه‌کی تری رابه‌رینده‌که‌ی (۱۹۹۱)، که‌ ئازاده‌ی و سه‌فرازی یز به‌شیک له‌ خوارووی کوردستان گێزابه‌وه‌.

یادکردنه‌وه‌ی حکومرانیته‌ی خوارووی کوردستان له‌ رۆژگاری ئێستادا رووداویکی پڕ ناوه‌رۆک و مانایه‌، به‌ تایبه‌تی که‌ له‌ سایه‌ی حکومه‌تێکدا به‌ریوه‌ده‌چی، له‌ روی نێشتمانی و رزگاربه‌خوازیه‌وه‌ درێژه‌بێدانی هه‌مان حکومرانیته‌یه‌.

خالێکی فره‌گرنگ له‌ تاقیکردنه‌وه‌ی ئه‌و حکومرانیته‌یه‌ و رابه‌ره‌که‌ی، ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئه‌وان هه‌میشه‌ چاویان له‌ پێکه‌ینانی ده‌وله‌تی نێشتمانی بوو، به‌ کرده‌وه‌ش هه‌نگاوی باشیان هه‌لێنا و بناخه‌ی ده‌وله‌ت و گه‌لێک له‌ داموده‌زگاگانێان دامه‌زراند.

په‌ریایه‌خترین ده‌رس و پهنده‌کانی ده‌وله‌تی سالی ۱۹۲۲ی خوارووی کوردستان که‌ ده‌بی یز پاراستن و سه‌رکه‌وتنی ده‌وله‌تی فیدرالی ته‌مه‌زی کوردستان سوودیان لێوه‌رگرتن ئه‌وه‌یه‌ که‌ هه‌رچی

زۆرتر بەرهی ناوخیزی بەهیز بکری و لەشکری بەگرتوی کوردستان پێکبهێنری و، هەول و کوششی چۆرەچۆر پێدە بکری بۆ گەشتنی دەسلاتی پەرلەمان و حکومەتی کوردستان بەو شار و شارۆچکانهی هێشتا لە ژێر دەسلاتی حکومەتی عێراقدان. ئەو ئازادی و دیموکراسییە بەدەستھاتوون بپارێزین و لە گشت لایەنگانی ژیان و لەناو دامودەزگاگانی کۆماری فیدرالی کوردستان بلاویکرنەوه و، پڕ کار بین بۆ ئەوەی ئەیلین یاری گوزەران و ئابووری خەلک بەرهو پەڕیشانییەکی ئەوتۆ بپروا، لە بایەخی سیاسی و رزگاربخوایی و دیموکراتی پڕۆسەکە کەمبکاتەوه. ئەم ئەرکە گەرچی قورسە، بەلام توانای ئەنجامدانی هەیە.

گەورەترین دەرسێک کە لە رۆژی ئەبارچواندنی حوکمرانییەتییەکەمی مەلیک محمودەوه بۆمان ماوەتەوه و پێویستە بەردەوام بمانهێژین، ئەوەیە، داخۆ ئەگەر ئەو دەولەتە کوردستانییە سەری بگرتبا و نێنەش وەک گەلانی ناوچەکە خاوەن قەوارەیی سیاسی خۆمان باین، ئەو کارەسات و وێرانکاریی و قەرکردنەمان بەسەر دەهات کە لە (۷.۰) سالی رابردوودا رووبەرۆی بووینەتەوه؟

ئەمرۆ گزنگی و بایەخی ئەم دەرسە پتر و پتر مەزن دەبێ و، پێویستە سەرنجی هەموو گەلی کوردستان نەک هەر لە خوارووی نیشتمانی کەماندا، بەلکو لە هەر چوار پارچەکەیدا بۆ ئەو راستییە راگێشێ، کە پاراستن و سەرکوتنی پڕۆسەکەمی ئێستای کوردستانی (بەشی عێراق) دەستەبەری بەدیهێنانی بەشێکی گەورەي ئاواتە پیرۆزەگانی مەلیک محمود و قازی محەممەد و شیخ سەعیدی پیرانە.

خالێکی تر کە پێویستە لە ئەزموونی حوکمرانییەتی شیخی ئەمرۆه بۆ ئەنجامگیری بکەین ئەوەیە کە هەمیشە لە نامادە باشییەکی تەواو دا بین بەرامبەر پیلانەگانی چوار دەولەتەکە. لە هەمان کاتدا دیپلۆماسییەتییە کوردستانی ئەوتۆ دابھێنری کە لە پەڕۆوەندی کوردستانەوه سەرچاوه هەلگری و، لەگەڵ گۆرانکارییەگانی دنیا دا هەلبکا و، بەو رینگایەدا بپروا کە بزووتەنەوهی رزگاربخوایی نیشتمانی کوردستان، لە تابلۆی تازەي پارسەنگی هێزەکان لە رۆژەهلانی ناوەراستدا، هێزێک بێ رەنگ و دەنگی سەرمەخوایەتی خۆی هەبێ.

سلۆ لە حەفتایەمین سائۆژی حکومەدارییەتی شیخی ئەمر.

رابوون

پەرلهمانی کوردستان و شهری فردهولهتی

نیمز کوردستانی باشور لهردهم چاره نووینکی میژوویدایه. ئهو دستکوته رزگاریخوازیانی له نهجیامی خباتی ههفتا سالی گهلهکمان هاتووندی (پەرلهمان و حکومهتی فیدرالی کوردستان) بناغهی قزناخینکی میژووینی نوی له ژانی گهلهکماندا دادهنین، بناغهی سهرهخیزی و رزگارپوونی تاههتایه له کولونیالیزم.

بۆیه ههموو دهولهته داگیرکهرهکانی کوردستان، که دوژمنی سهرهکی گهلی کوردستان کهووتونهته شهرفروشتن و پیلانگیرانی جزیرهجزر تا ئهم تاقیکردنوه رزگاریخوازییه تینک بشکینن.

به کورتی دهتوانین بلین کوردستانی باشور رووهروی دوو جزره شهر بۆتهوه:

یهگهم: شهری راگهباندرای دهولهتی کولونیالیستی عیراق.

دووهم: شهری نهینی، یان شهری رانهگهینهندرای دهولهته کولونیالیستهکانی ئیران و تورکیا و سوریا.

له بهرامهر ئهم دوو شهره رهگهزپهرستیبهدا پەرلهمان و هیزه نازادبخوازهکانی کوردستان رووهروی کۆمهلینگ ئهرکی نیشتمانیی و نهتهوهیی بوونهتهوه، لهوانه:

یهگهم:

دهبیت پەرلهمان و حکومهتی کوردستان تا ئهو رادهیه جینگای متمانه و باوهری گهلی کوردستان بن، که بتوانن خهلیکی کوردستانی باشور، یهکگرتوانه، له دهوری خویان کۆیکهتهوه تا له روی شهری رهگهزپهرستانه دهولهته داگیرکهرهکانی کوردستاندا خویان رابگرن.

راسته بارودوخنی ئیستای جیهان رنگهی ئهوه نادات دهولهتی عیراق، یان دهولهته داگیرکهرهکانی دیکهی کوردستان پهلاماری پەرلهمان و گهلهکمان بدن، بهلام ئهمه حالهتینکی کاتیبه و تاسهر نایبت. چونکه ناکرێ خهلیکی بیانی، نهواندی پینش ههموو شتینک شوینی بهرژهوهندی خویان دهکهن، تاههتایه داکۆکی له نازادی ئیتمه بکهن. ئیتمه خۆمان دهبی لهو ناسته داین که بتوانین له خۆمان و خاک و نازادی و پەرلهمان و کهرامهتی نیشتمانیمان داکۆکی بکهن.

دووهم:

ئهم داکۆیکردنه، بهر له ههموو شتینک، دهخوایزت لهشکرینکی یهکگرتوی کوردستانیمان ههیبنت، که به گیانی نیشتمانیپهروهری پهروهده کرابیت، تا پتهوترین بناغهی داکۆکی نیشتمانیمان داپهزرئینت.

کۆماری فیدرال و دیموکراتی کوردستان له جهنگه لستانى تاریکی ناوچه که دا

هاشم کۆچانی

له م سال به دووه رهژوی ۱۹۹۲/۱۰/۴، له رهژمیری نیشتمانی گه له که ماندا رهژویکی ئاسایی نابو. له رهژویدا په ره له مانى کوردستان به به لگه نامه یه کی یاسایی و به تیکرای دنگ پنهندی داها تووی نیوان به شی خوارووی کوردستان و دهولتی عراقی به یه یکتی فیدرالی، دیاریکرد. په ره له مان به م کاره دیموکرات و شارستانی، له لایه که له نامانج و خواسته کانی راپه رینی رزگاربخواری به هاری ۱۹۹۱ی گه له که مان نزیکبووه، له لایه کی ترهوه به ره سمی له قوناخه سیاسی (نۆتۆنۆمی) به سه ره گه له که ماندا سه پیندرابوو، مائناوایی کرد، قوناخیکی تازهی سیاسی دهستیپکرد، که له پارساله وه کۆمه لانی گه لی کوردستان به کرده وه پیا دهی ده که ن. ئەم رووداوه نیشتمانییه له باشوری کوردستاندا، تین و تاویکی تر بهو رابوونه رهژی و فکری و، بهو هوشمه ندی و بیداریبوونه وه یه ده به خشی، که راپه رینه که دا به پینا. بۆ سه ره انسهری کوردستانیش، نوخته وه ره چه رخانیکی گرنگ و پینکرا گریندانه وه یه کی تری مینژوی به زۆر له ت و په تکراری رابردومان ده بی و، هه ردوو ئالقه په چراهه کی مه مله که تی کوردستان (۱۹۲۲) و کۆماری مه هاباد (۱۹۴۶)، به نه لقه ی ئیستا ده به ستینه وه.

دنیای کۆن و دنیای نوی

ئه وه واقیعه جیهانییه ی له سه ره ده می رابردوو به سه ره دنیادا سه پیندرابوو، ئەگه ره بۆ به شیک له گه لان و بزوتته وه رزگاربخوارییه کان - له هه ندی کاتدا - سه ودی بووبی. ئەوا سه به ره ت به کیشه ی کوردستان به ته واوه تی واقیعیکی بیه ره و ناشارستانی بوو. له سایه ی ئە وه واقیعه دا پیلانی له ت و په تکرندی کوردستان به ته واوی چه سپیندرا و، بوو قهواره ی کوردستانی له "سلیمانی" و "مه هاباد" روخپیندران و، ده یان راپه رینی چه کداری رزگاربخواری له بارچوپیندران و زنجیره یه که پیلانی جیهانی و هه ریمایه تی ره ژوی سه ره بخووی کوردستان ئە نه جامدران. له وانه "پیمانی سه عدنا باد - ۲۹ی حوزه یه رانی ۱۹۳۷" له نیوان تورکیا و ئیزان و عیراق و ئە فغانستان، به سه ره په رشتی بریتانیا. په یمانی ۱۹۴۶ی تورکیا و عیراق و په یمانی به غدا (سه تنۆ ۱۹۵۲) و په یمانی سه ریاژی و دوو قۆلی نیوان سواریا و عیراق (۱۹۶۴). پاشان ریککه وتنامه ی ۱۹۷۵ی چه زایر و ... هتد. له سه ره ده می رابردوودا هه ردوو بلوکه که کیشه ی کوردستانیان فه راموش کردبوو. ئەگه ره

چاروباریش سهرنجیان دابی، ئەوا ئەو کاتانە بوو، کە ئەمیان هەستی کردبێ ئەویتریان کەپووی بۆ هەناسە هەلمژین لە کوردستان نزیک کردۆتەو. هەردوو لایان هاویدا بوون لەوێ کە کێشە ی کوردستان چارێکی دی مۆرکی سروشتی و جیھانی خۆی وەرئەگرێ، و، تەنیا وەک کێشە یەکی ناوخۆیی چوار دەولەتە کە سەر بکری، و، مامەلەکردن لەگەڵ کێشە ی کوردستان لە ناوئەندە رەسمییە جیھانییەکاندا بۆ ئەموانە وەک ریکخراوی ئەتەو یەگگرتووکان، بابەتیکی قەدەغەکراو بوو. سەرنجدانیکی کێشە ی کورد بە گشتی، بە تاییەتی خوارووی کوردستان، کە بە چ ناستیکی جیھانی گەشتوون، نیشانە ی دەستپیکردنی سەرھتاییەکی جیھانی نوێیە سەبارەت بە کوردستان. هەر لێرەشدا جیاوازییەکانی نیوان سەردەمی کۆن و نوێ لە مەر کێشە کەمان بە روونی دەردەھکەوی. ئەم واقعە تازە جیھانییە ی پەیدا بوو، میژوحوکم و کۆلتوری نوێی جیھانی دادەھینی، و، پیش دەچی زلھیز و دەستزۆیشتووکانی جیھان بە چارێکی چوفا لە چاران تەماشای کوردستان بکەن لە چوارچۆی بەرژوونیدیەکانیان لە ناوچە کەدا. چونکە ئە دەولە مەندی کوردستان و ئە بەگرووتین سەرھەلدانی کێشە کە ی، و، ئە تەقینەوێ دیموگرافیای کوردستان بۆ ئەوان شاراوو نییە، کە پیشینی ئەو دەکری لە ساڵی ۲۰۲۰، سەرژمیری گەلی کوردستان بگاتە ۶۵ ملیۆن کەس و بە مەش قورسای مزیی گەلی کورد، گەلی تورک و فارس لە ناوچە کەدا تێدەپەرتنی و دەبیته نووھمین گەلی ئەو دەئەرە (۱)

لە بەر هەلومەرجی ئیستای دنیا، و، بارووخێ تازە ی کوردستان و دەمدانی کێشە نیشتمانییە کەمان، سانا نییە هیچ زلھیزیک وەک رۆژانی سەعدناپاد راستەوخۆ بیته لایەن لە گەلە کۆمەکی چوار دەولەتە کەدا دژی کوردستان، بە تاییەتی خوارووی کوردستان، کە دامودەزگای هەلبژێردراو و شرعی خۆی هە یە.

کەم و زۆر ئەمۆز دنیا وایبەر دەکاتەو کە چاری شارستانیانە ی کێشە هەرمایەتیەکان بە سەر سیاسەتی نیو دەولەتاندا زالبی. ئیمەش وەک گەلی کوردستان ئەگەر عەقلیەت و بیرکردنەوێ تازە ی سیاسەتی ئەمۆزی نیو دەولەتانمان هەبێ، و، شوین و ریی خومان لەم مەیدانەدا بکەینەو، بە زیانیکی کە مەترەو دەتوانین دەستگەوتی نیشتمانی گەرەتر بە دەست بێنین و بەرھو سەرکەوتنی یە کجەرەکی هەنگاو هەلبێنین.

رەپەری و دەستگەوتەکان لە خوارووی کوردستاندا کۆمەلێک راستی بۆ دنیا و ناوچە کە دووپاتکردووە. لە پیشەوھیان ئەوێ کە هەفتا ساڵە گەلی ئیمە پێ لە سەر ئەو دادەگری، پێکەو هەلکردن لە ناو ئەم چوارچۆ دەستکردە ی ناوی (عیراق) ی لێنراو، و، بە توپزی لکاندن کوردستان و پێکەو شیلاندنی چەند گەل و چەند نیشتمانیکی کاریکی مەحالە. هەموو حوکمە یە کە لە دوا ی بە کەکانی هەردوو سەردەمی پاشایەتی و کۆمارییش لە عیراقدا، لە سەر بێچکی دەولەتی بە خۆرتی دروستکراوی عیراق رووون. هەر بۆیە ئە یانتوانیوووە رەگەزپەرست و تاییفەگەر و پەلھاویژ ئەبن. رەنگە یە کێک لە ھۆیە سەرھەکییەکانی پیشیلکردنی مافی مرۆف و ئەبوونی دیموکراسی و ژبانی دەستوری لە چوار دەولەتە کە و زۆر لە ولاتانی تری رۆژھەلاتی ناوھراست، بۆ ئیفلجی پرۆسە ی سەرھەلدان و پاراستنی قەوارە ی ناشارستانیانە ی خودی ئەم دەولەتانە بگەرتەو. کە لە ناکامی پرۆسینیکی ئارەزوومەندانە و دیموکراتیانە دانەمەزاون، یان لە ئەنجامی پەرەسەندنی سەرما یە داری و گەشەسەندنی کۆمەلگایەکی پیشەسازی پێکە هاتوون.

هەر بۆیه مه‌حاله شارستانییه‌ت و دیموکراسی و پیکه‌وه ژایانی نازادانه‌ی گه‌لان له ناو ئەم چوارچێوه ده‌ستکردانه‌ی (عیراق، ئێران، تورکیا و سووریا و...) دا سه‌ره‌له‌بده‌ن، ئەگه‌ر گۆزان له بنیادی خودی ئه‌و ده‌وله‌تانه‌دا نه‌کری و، سه‌ره‌له‌نوێ بنیات نه‌نوێن و، له پاشماوه‌ی فکری ئه‌مپراتۆرییه‌ت و خۆبه‌خاوه‌ن زانیی گه‌لانی تر و نیشتمانی خه‌لکی تر، نه‌ته‌کینزین.

راگه‌یاندنی فیدرالیزم و هه‌تیوه‌گانی سه‌عدئاباد

له‌و رۆژه‌وه په‌رله‌مانی کوردستان هه‌له‌بژیردرا و پاشان حکومه‌ت پینکاته‌ت و، به‌تاییه‌تی دواپه‌دوای راگه‌یاندنی فیدرالیزم بۆ دیاریکردنی پێوه‌ندی هه‌رێمی کوردستان به هه‌رێمی عه‌ره‌بستان له ده‌وله‌تیکی فیدرالدا، ئێران و تورکیا و سووریا به پله‌ی و جیاچیا خه‌ریکی گێچه‌ل سازدان و ته‌شقه‌له‌کردن به په‌رله‌مان و حکومه‌ت و نوێمنایه‌تیکردنی ئەم تاقیکردنه‌وه‌یه. تا کارگه‌ییشه‌ته ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر داخوازی سلیمان ده‌میریلی سه‌ره‌ک وه‌زیرانی تورکیا له رۆژی ۱۴/۱۱/۱۹۹۲ دا وه‌زیری ده‌روه‌ی ئێران و تورکیا و سووریا له ئەنقرا کۆبینه‌وه و پیلانی هاوبه‌ش دژی خوارووی کوردستان بریار بده‌ن.

ئهمه‌ش هه‌م ده‌ستیوه‌ردانه له کاروباری ناوخۆی کوردستان و عیراق، هه‌م زهنده‌ق چووتیانه له‌و «دورگه» دیموکراتیه‌ی له هه‌ناوی چه‌نگه‌لستانی تاریکی ناوچه‌که‌دا سه‌ری هه‌لداوه و هه‌م مانیفیست تازه کردنه‌وه‌ی سنی کۆچکه‌یی شوێنیزمی حوکمرانی فارس و تورک و عه‌ره‌به، بۆ رینگاگرتن له سه‌ره‌خۆیی و نازادی گه‌لی خوارووی کوردستان و، نه‌په‌رینه‌وه‌ی ئەم تاقیکردنه‌وه‌یه بۆ پارچه‌گانی تری کوردستان.

وه‌زیری ده‌روه‌ی تورکیا زۆر نامرۆژانه ئه‌وه‌ی راگه‌یاند که ئه‌وان «دژی پینکاته‌تی ده‌وله‌تی سه‌ره‌خۆن له باکووری عیراق و ناشینی ئەم کیشه‌یه به ئه‌مری واقع چاره بکری و، ئه‌وان رازی نین له‌وه‌ی که‌یه‌ک لایه‌نه په‌رله‌مانی کوردستان فیدرالیزمی راگه‌یاندوه...» (۲)

ئهم بیانوه‌ی تورکیا هینده لاواز و توره‌هاته که مایه‌ی گالته جاری بی. هه‌رک‌س و لایه‌نیک بۆی هه‌بێن تییینه‌کی واده‌بهری، ئه‌وا تورکیا بۆی نییه، چونکه خودی تورکیا له سالی ۱۹۷۴ وه به‌شیک له سوپاکه‌ی به بیانووی پاراستنی که‌مایه‌تیه‌کی تورک که له قوبرسدا ده‌ژین نارۆته ناو خاکی ئه‌و ولاته.

له ماوه‌ی ئەم (۱۸) ساله‌شدا جگه له ده‌ستیوه‌ردانی سه‌ریازی، تورکیا تاقه ده‌وله‌تیکه له دنیا‌دا که پشتیوانی سه‌ره‌خۆیی یان فیدرالیزمی یه‌ک لایه‌نه راگه‌یاندراوی. ۱۶ هه‌زار تورکه‌که‌ی سه‌رووی قوبرس ده‌کات. به‌لام دژی یه‌کلایه‌ته فیدرال راگه‌یاندنی گه‌لی خوارووی کوردستانی (۴-۵) ملیۆن که‌سییه که له سه‌ر خاکی خۆی ده‌ژی و، ته‌نیا له شالاوه به‌دناوه‌که‌ی ئه‌نفالی ۱۹۸۸ دا (۱۸۲) هه‌زار رۆله‌ی ئی بی‌سه‌روشۆین کرا. ئه‌مه سه‌ریاری ئه‌وه‌ی که به‌شی زۆری هیزه به‌ره‌له‌ستکاره عیراقی و عه‌ره‌به‌یه‌کان پشتیوانیان له بریاره‌که‌ی په‌رله‌مانی کوردستان کرد و، کاتیکیش ئەم بابته له کۆنگره‌ی ئه‌و هیزانه‌دا له هاوینه‌هه‌واری سه‌لاحه‌ددین خرایه ده‌نگدانه‌وه (۱۵۷) ده‌نگی پشتیوانی به‌رامبه‌ر به (۵۱) ده‌نگی دژ به‌ده‌سته‌ینا. (۳)

ئه‌گه‌ر له ترسی ئه‌وروپا و ئه‌مریکاش نه‌بوایه، له جیاتی کۆبوونه‌وه‌ی سنی قوڵی وه‌زیره‌گانی

دوره، کزبونه‌وی و مزیره‌کانی دیفاع ده‌کراو، سنی قوئی یان «چوارقوئی به عیراقیشه‌وه» په‌لاماری په‌رله‌مان و حکومه‌تی کوردستانیان د‌دا. ئەمه لایه‌ک، له لایه‌کی تریشه‌وه ن‌ه سنی د‌ه‌وله‌ته قوشی گ‌ه‌لیک گرفتی ناوخوژی و د‌هره‌کی بوونه‌ته‌وه، و فایلیان که‌وت‌ته ژیر پ‌رسیار و سه‌ر میزی گفتوگ‌و سه‌باره‌ت به کیشه‌ی مافی م‌روف و خ‌و پ‌چه‌ک‌کردن و به‌شداری له کاری تیزو‌یستی، به‌تایبه‌تی ن‌یزان و سو‌ریا. تورکیاش گ‌رچی (به ناز و نازیزی ئەمریکایه) له گ‌ه‌لیک رووه‌وه و‌ه‌ک مافی م‌روف و کیشه‌ی کوردستان و کیشه‌ی قویرس و کیشه‌ی په‌ک‌رتنه‌وی ه‌ه‌ر نوو ناز‌ه‌ریا‌یجان و، په‌کتی تورکیا و د‌ه‌وله‌ته به‌ره‌گ‌ز تورکه‌کانی (س‌وفیه‌تی جاران)، ناوی که‌وت‌ته ناوانه‌وه و پ‌نشد‌م‌چی له ناپنده‌ی نزیک‌دا له کیشه‌ی قویرسه‌وه یه‌خ‌ی ب‌گ‌رن. دوور نییه له‌مه‌شیان‌دا تورکیا مه‌سه‌له‌ی کشاندن‌ه‌وی خ‌زی له قویرس، بیه‌ستینه‌وه به پشت گ‌ری خ‌ستنی خ‌واروی کوردستان له لایه‌ن ئەمریکا و ئەروپاوه.

ن‌ه رایانه‌ی سه‌روه بو ن‌ه‌ه نه‌ه‌یترانه‌ته‌وه تا ب‌گ‌وتری چوار د‌ه‌وله‌ته‌که له‌وه زیاتریان پ‌یناک‌ری که تا نیستا کردوویانه. ئەوان و له‌ناویان‌دا تورکیا به‌رد‌ه‌ومان له کوشش و ه‌ه‌ول‌دان ب‌و فشارخ‌ستته سه‌ر ئەمریکا و ولاتانی ئەروپا که کیشه‌ی خ‌واروی کوردستانیش فراموش ب‌کن.

به‌لام له‌به‌ر ن‌ه‌وه‌ی ه‌یشتا سیناریزکانی شه‌ری دووه‌می گ‌نداو ته‌واو نه‌بووه و، سه‌دام حسین له هوک‌م‌دا ماوه و، نه‌خشه و س‌تراتیژی تازه‌ی زله‌یزان له ناوچه‌که‌دا چ‌یگ‌یر نه‌بووه و، کیشه‌ی خ‌واروی کوردستانیش له ناستیکی جیهانی ن‌ه‌وت‌دا خ‌زی سه‌پاندووه، که «نیستا» کارنکی ئاسان نیه، ئەمریکا و ئەروپا فراموشی ب‌کن. له‌م رووه‌وه نیمه و‌ه‌ک گ‌ه‌لیکی چه‌ندان چار داخ‌کراو و ماران گ‌ه‌ستو د‌ه‌بن ه‌ه‌میشه ن‌ه‌ه راستیه‌مان له به‌ر چ‌اوان ون ن‌ه‌بی که ب‌ن پشت و په‌ناین. بوژمه‌کانمان ه‌ه‌میشه‌یین و «ن‌وسته‌کانمان» چونکه ب‌ی‌د‌ه‌وله‌تین له گ‌ه‌ل روژگ‌اردا ده‌گ‌وزین.

راگه‌یاندنی فیدرالیزم

له ک‌ونگره‌ی فیه‌نا (حوزه‌یرانی ۱۹۹۲) ه‌یزه به‌ره‌ه‌ل‌ستکاره‌کانی ع‌یراق و به‌ره‌ی کوردستانیی، مافی بریاردانی چاره‌ی خ‌زنوو‌سینیان ب‌و گ‌ه‌لی کوردستان له چ‌وارچ‌ونه‌ی (!) ع‌یراق‌دا بریار‌دا. ئەم چ‌وارچ‌ونه‌یی ل‌یزه‌دا به مافی بریاردانی چاره‌نووسه‌وه ل‌ک‌یندراوه ن‌ه‌ک ه‌ه‌ر ه‌قی ن‌ه‌وه‌ی ه‌یه خ‌ه‌تی به ژیردا ب‌ک‌ینش‌ری و ن‌یسانه‌ی سه‌رس‌ورمانی له‌به‌رام‌به‌ردا دا‌ب‌ند‌ری، به‌ل‌کو ه‌قی وایه ناگ‌ری له‌ژیردا ه‌ل‌ک‌ری. به‌ه‌رحال ئەم گ‌وتاره له‌م لایه‌نه‌ی نا‌ک‌و‌ل‌یت‌ه‌وه.

له‌گ‌ه‌ل ن‌ه‌مه‌ش‌دا ئەم ه‌ه‌لو‌یست‌ی ک‌ونگره‌ی فیه‌نا له چ‌او ه‌ه‌لو‌یستی راب‌ردووی ه‌یزه «د‌یموک‌رات» و به‌ره‌ه‌ل‌ستکاره‌کان‌دا، به ه‌ه‌نگاو‌یکی باش و ب‌و‌ییشه‌وه چون د‌ه‌ژ‌م‌یز‌دی.

ئ‌م بریاره‌ی ک‌ونگره‌ی فیه‌نا (ج‌گ‌ه له ج‌یا‌بو‌نه و د‌ه‌وله‌تی سه‌ره‌خ‌وی کوردستان) ه‌ه‌موو ماف و چ‌اریکی فیدرالی، ک‌ونفیدرالی ب‌و کوردستان (به‌شی ع‌یراق) ده‌گ‌ریته‌وه.

ه‌ه‌ر له‌و ر‌ف‌ژه‌وه په‌رله‌مان ر‌ی‌نازی فیدرالیزمی په‌سه‌ند کردووه، ئەم باب‌ه‌ته ب‌وته گ‌ه‌وره‌ترین خ‌الی ل‌یک‌و‌ل‌یت‌ه‌وه و له‌سه‌رنووسین و، بو‌چ‌وونی ج‌یا‌ج‌یای له‌مه‌ر د‌ه‌رب‌راوه. چه‌ند نووس‌ه‌ر و س‌یاسه‌تمه‌دارنکی ع‌ه‌ره‌بی ع‌یراق و ولاتانی‌تر پشتیوانیان له فیدرالیزم د‌ه‌رب‌ریوه و‌ه‌ک پ‌ن‌وه‌ر و زه‌مینه‌ی له‌بار ب‌و پ‌ن‌وه‌ندی په‌کسانی نیوان کوردستان و د‌ه‌وله‌تی ع‌یراق له روژگ‌اری نیست‌ادا.

به‌لأم ژماره‌یه‌کی زۆرتی سیاسه‌تمه‌داران و نووسه‌رائی عه‌ره‌بی عێراق و «عێراقچی» و ولاتانی عه‌ره‌ب، به‌شینکیان به‌ راشکاوێ و به‌شینکیان به‌خۆ هه‌شاردان دژایه‌تی ئەم بریاره‌ی په‌رله‌مانی کوردستان و پشتیوانی لێکردنه‌که‌ی کزنگه‌ی سه‌لاحه‌ددین ده‌که‌ن و، دیفاع له‌ مانه‌وه‌ی پێوه‌ندی زۆرداران‌ه‌ی رابردووی ده‌وله‌تی عێراق و ولاتی کوردستان ده‌که‌ن، جگه‌ له‌ پێوه‌ندی بنده‌ستی و داگیرکردنی کوردستان، به‌ هیچ پێوه‌ندییه‌کی تر رازی نین.

مروّف کاتیک سه‌رنجی ئەم بابەت و گوتارانه‌ ده‌دات، ئەوه‌ی بۆ روونتر ده‌بین، که‌ خه‌ت‌ه‌ری سه‌متی شوڤینی ناو بزوتنه‌وه‌ی به‌ره‌هه‌ستکاری عێراق، شوڤینییه‌تی ناو حزب و بزوتنه‌وه «ئیسلامیه‌کان» بێ، یان شوڤینییه‌تی ناو حزبه «علمانییه‌کان» - ئەگه‌ر بنه‌شنه‌ سه‌ر کورسی حوکمرانی - له‌ خه‌ت‌ه‌ری شوڤینییه‌تی حوکمرانی نیستا که‌ متر نییه‌.

ئەز لێزه‌دا به‌ تیکه‌لای له‌و تیز و یاسه‌ «ناحه‌زانه» ده‌نویم و هه‌وله‌ده‌م هه‌لوێسته‌یان له‌سه‌ر بگه‌م. به‌ر له‌ هه‌موو شتی که‌ په‌رله‌مانی کوردستان بریاری له‌سه‌ر دوا‌رژۆی گه‌لی عه‌ره‌بی عێراق نه‌داوه‌ و نادات. به‌لکو به‌ پێی یاسای ژماره‌ (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی «یاسای نه‌نجومه‌نی نیشتمانی کوردستانی عێراق» بریاری له‌ سه‌ر شیوه‌ ژبانی داها‌تووی ولاتی کوردستان و پێوه‌ندی ئەم ولاته‌ به‌ ده‌وله‌تی عێراقه‌وه، داوه. ئەم کاره‌ش ئەگه‌ر بنویست به‌ ده‌نگدانی گه‌شتی بکات، ئەوا ده‌بین له‌ کوردستاندا ریفه‌رانزومی بۆ بکری و، ئەگه‌ر لایه‌نیکیش بۆی هه‌بێ له‌ جباتی گه‌لی کوردستان بریاری له‌سه‌ر بدات، ئەوه‌ ته‌نیا په‌رله‌مانی کوردستانه‌.

پێوه‌ندی نیوان دووگه‌ل

یان

پێوه‌ندی نیوان دوو نمره‌ و ژماره‌

په‌رله‌مانی کوردستان نایه‌وی (له ٢٥٪) به‌سه‌ر له (٧٥٪)سه‌پینتی. به‌لکو ده‌یه‌وی کۆتایی به‌و شه‌ره‌ به‌ینتری که ٧٠ ساڵه‌ رژێمه‌ یه‌که‌ له‌نوی یه‌که‌کانی ده‌وله‌تی عێراق به‌ ناوی له (٧٥٪) وه‌ به‌سه‌ر له (٢٥٪) که‌ یاندا سه‌پاندووه‌ و، لاپه‌ره‌یه‌کی تازه‌ بۆ پێوه‌ندی یاسایی له‌ نیوان (٧٥٪ و ٢٥٪) که‌ بکریته‌وه‌ و، پێوه‌ندی له‌ نیوان هه‌ر دوو نیشتمانی کوردستان و عه‌ره‌بستان له‌ ده‌وله‌تیکی به‌گه‌رتووی فیدراڵیدا ده‌ستپینکات.

حه‌فتا ساڵه‌ ده‌وله‌تی له (٧٥٪)ه‌که‌ نیشتمانی له (٢٥٪)ه‌که‌ی داگیرکردووه‌. رۆژیک له‌ رۆژان ئەم له (٧٥٪)ه‌ له‌ ده‌وله‌ت و حکومه‌ته‌کانی خۆی رانه‌بوو بێت، با ئەم داگیرکردن و شه‌ری قورکونه‌ ببریته‌وه‌ و، به‌ پێوه‌ندییه‌کی به‌کسان و دراوسیتی بگۆردری.

که‌چی نیستا و پاش (٧٠) ساڵی لکاندن و داگیرکردن بۆ یه‌که‌مین چاره‌، گه‌لی کوردستان بتوانی ئازادانه‌ زار هه‌لبرێ و، له‌م زار هه‌لبریه‌شه‌دا (خوا نه‌خواست) داوای ته‌واوی مافه‌ نیشتمانییه‌کانی نه‌کردووه‌، به‌لکو له‌مه‌شدا لانی که‌می مافه‌کانی خۆی خستۆته‌ روو، که‌ دیاریکردنی فیدراڵیزمه‌ بۆ شیوه‌ی پێوه‌ندی له‌مه‌بووا له‌ گه‌ل گه‌لی دۆست و دراوسینی عه‌ره‌با، که‌ شیوه‌یه‌کی دلسۆزانه‌ و پرسۆزه‌ و له‌ به‌رزوه‌ندی هه‌ربوو لایه‌. که‌چی لای هه‌ندیک کس و لایه‌ن به‌ خۆسه‌پاندنی له ٢٥٪

پهسەر له ٧٥٪ ناو دهبرئ. (٤)

نهگەر کیشه که لهسەر نمره و ژماره بئیت، ئەوا ئیمه باسی مەر و مالات ناکهین تا ئەوهی ٢٠٠ سهری ههبن جوکمی کهسیکی خاوهن ٨٠ سەر بکات. بهلکو باسی پێوهندی دوو گهل و دوو نیشتمانی لیک جیاواز و به جیا ههنگوتوو دهکین. که ٧٠ ساله له رووی سیاسی و نابووی و کۆمه‌لایهتی و روشنبیری و ... هتدایهکیان بن دهستی ئهویتریانه. سهیر ئهوهیه خاوهنی ئهمجۆره بێر و رایانه، که هیشتا به چاویلکهی سهردهمی کۆن سهیری پێوهندی نیوان گهلان دهکهن، بۆ زیاتر وروژاندنی گیانی عێراقچیتی و نهتوهیی، دژی فیدرالیزی کوردستان، به ناههق گهلی بندهستی ناشوری و تورکمان له گهلی کوردستان دادهبرن (٥) و خۆیان لهو راستیه دوور دهخهتوه که چهسپاندنی فیدرالیزم له نیوان کوردستان و عێراقدا، له بهرژوهندی ناشوری و تورکمانیشه. چ ئهو بهشهیان له کوردستاندا دهژین، یان ئهو بهشهیان له ههریمی عهرهبی عێراقدا گیرساوتهوه.

عهجابهب که بهشیک لهو کهسانهی ئهم بېرورایانهیان ههیه، لێزه‌دا و «تهنیا لێزه‌دا» که مهسهلهی فیدرالیزی کوردستان دیته گزێ، به ئاگا دین که کهمینهی دوو گهلی تر تورکمان و ناشوری له عێراقدا هه. لای ئهو کهسانه ئهم دوو نهتوه بهدبخته له عێراقدا، تهنیا بۆ پارسهنگ پێویستن، نهگینا نهگەر بهراستانه با دوو ریفراوندومی تایبته بۆ ناشوری و تورکمانهکانی کوردستان و عێراق ساز بکری، و ئازادانه ریگیان بدری له چوارچێوهی کوردستانی فیدرال و عێراقیکی دیموکراتدا مافهکانی خۆیان دیاریکهن و بهجینهجیکردنیان شاد بکرن.

ئیمتیازی بهدبخته

بۆ وهلامدانوهی ئهو دهنگانهش که له لایهن بهشیک له «عێراقچی» و نهتوهپه‌رستهکانی عهرهب و «ئیسلامیه‌کانهوه» بهرژ ده‌بیتوه، گویا ده‌بن له سه‌رانسه‌ری عێراقدا دهنگانیکی گشتی بکری و گهلی عهرهب رای خۆی له‌سه‌ر فیدرالیزمه‌که‌ی کوردستان بدات «تایا به فیدرالیزم قایله یان نه؟» ئەوا ده‌لێن گهلی عهرهب له عێراقدا گهلی سه‌رده‌سته‌یه. گهلی بندهستی ئیمه و په‌رله‌مانه‌که‌شی که ئهمرۆ پێوهندی زۆرداران‌ه‌ی ٧٠ساله‌ی رابردوو رهت ده‌کهنوه، پێوه‌ندییه‌کی تازه و فیدرال له گهل گهلی عهرهبدا بریار ده‌ده‌ن و ئه‌وه نوویات ده‌کهنوه، که ته‌نیا په‌رله‌مان و گهلی کوردستان بۆیان هه‌یه پێوهندی داها‌تووی کوردستان به ده‌وله‌تی عێراقوه دیاری بکهن. ئه‌مه هه‌یج خۆسه‌پاندن و «ئیمتیازیک» نییه، نه‌گەر «ئیمتیاز»یش بێ، ئەوا «ئیمتیازی» به‌دبخته‌ی و بندهستی و میژوو به ئیمه‌ی به‌خشبووه. گهلی عهرهبی عێراق ئهم ئیمتیازه‌ی به‌رنه‌که‌وتوو.

له‌و رۆژوه کوردستان به عێراقوه لکێندراوه که‌س گۆی له ئیمه نه‌گرتوووه تا بزانی چ چۆره پێوهندی و نۆستایه‌تییه‌کمان له‌گهل گهلی عهرهبی عێراق ده‌وی. ئه‌وه یه‌که‌م چاره‌ ئازادانه رای خۆمان راده‌گه‌یه‌نین. به‌لام وانیه که ئه‌مکاره هه‌یج پێوهندی به گهلی عهرهبوه نه‌بێ، یان رای گهلی عهرهبمان پێ گرتک نه‌بێ. به پێچه‌وانه‌وه مادامه‌کی ئیمه پێوهندی فیدرالی و نوو قۆلی له‌گهل گهلی عهرهب بریار ده‌ده‌ین، ده‌بێ بزانی گهلی عهرهبی عێراق چ چۆره پێوهندییه‌ک ده‌خوای، پێوه‌ندییه زۆردارییه خۆینا‌وییه‌که‌ی رابردووی ده‌وی که کوردستان و گهله‌که‌ی هه‌ر به بندهستی بمینته‌وه؟ یان به‌و پێوه‌ندییه فیدراله‌ رازیه که گهلی کوردستان ده‌یه‌وی؟ خۆ له نیوان پێوهندی

سته‌مکارانه و پێوهندی یه‌کسانیدا پێوه‌ندییه‌کی تر نییه. چا نه‌گه‌ر گه‌لی عه‌ره‌ب وه‌ک هه‌ندی له ناوه‌ندی «ئێسلامچی» و «عێراقچی» «قه‌ومچی» ده‌لێن، داواکه‌ی گه‌ل و په‌رله‌مانی کوردستان ره‌فز کات و له‌سه‌ر زه‌مه‌ینه‌ی په‌یوه‌ندییه‌ کۆنه‌کان به‌یوی، مامه‌له له گه‌ل کوردستاندا بکات، ئه‌وا به دنیاییه‌وه ده‌لێن گه‌لی کوردستان و په‌رله‌مانه‌که‌ی بۆ په‌یوه‌ندییه‌ کۆنه‌کان ناگه‌رێته‌وه و بریارێکی نوی ده‌ده‌ن. ئه‌و کاته‌ش کێشه‌که له سنووری برایه‌تی و پێکه‌وه هه‌لکردن به‌ناشته‌ی ده‌رده‌چی.

به‌شی زۆری به‌شداربووانی کۆنگره‌ی شیه‌نا و سه‌لاحه‌دین له نوێنه‌رانی هیزه سیاسییه عه‌ره‌بی و عێراقیه‌یه‌کان پشتیوانیان له مافی بریاردانی چاره‌نووس و بریاری یه‌کێتی فیدرالی کرد. له داها‌تووشدا پێمان خۆشه له داموده‌زگای شه‌رعیه‌یه‌وه وه‌ک په‌رله‌مان گوێمان له رای گه‌لی عه‌ره‌ب بێ و دلناشین که له ناو گه‌لی عه‌ره‌بی عێراقدا داموده‌زگا و که‌سانی واهه‌ن بایی هینده له نیش و نازاری گه‌لی کوردستان بگه‌ن و بایی هینده‌ش واقیعین بن که هه‌موو گه‌لیک بۆی هه‌یه پێوه‌ندی خۆی به گه‌لیکی ترمه‌ه دیاری بکات، فیدرالیزمیش شیوه‌یه‌کی له‌بار و یاساییه بۆ پێکه‌وه ژیان به ئاسووده‌یی هه‌ر نوو گه‌لی دراوسی و دۆست بۆ رۆژگاری ئێستادا.

به‌لام نه‌وانه‌ی که دیاریکردنی شیوه‌ی پێوه‌ندی داها‌تووی کوردستان به عێراقه‌وه، به نه‌رکی هه‌موو گه‌لی عێراق و ریفرا‌ندۆمی گشتی له عێراقدا ده‌زانن. مه‌به‌ستی نه‌وانه ئاشکرایه و پێش هه‌موو شتی‌ک نکوولی کردنه له کێشه‌ی رزگاربخواری کوردستان و حاشا کردنه له کورد وه‌ک گه‌لیکی جودا و له کوردستان وه‌ک ولاتی کورد و نا‌شووری و تورکه‌مان. نه‌وانه‌ی که داوای ریفرا‌ندۆم ده‌که‌ن تا گه‌لی عه‌ره‌بی عێراق ده‌نگ له‌سه‌ر بریاره‌که‌ی په‌رله‌مانی کوردستان بدات و پاشان به پێی زۆریه و که‌مه‌ینه‌ی ده‌نگ، فیدرالیزم په‌سند یان ره‌تبه‌کریته‌وه، ئه‌م داوایه وه‌ک ئه‌وه وایه به گه‌لی لیتوانی (٣) میلیۆن که‌سی یان گه‌لی ئێستۆنیای (١/٥) میلیۆن که‌سی بێنی با (١٥٠) میلیۆنه‌که‌ی روسیا ده‌نگدانی گشتیان بۆ ساز بکه‌ن و چوارچێوه‌ی مافه‌کانتان بۆ دیاری بکه‌ن. یان به موسلمان و که‌روه‌اتییه‌کانی (بۆسنیا) بگوتری وهرن با له یوگسلافیا له ناو سه‌ره‌به‌کاندا ریفرا‌ندۆم سازکه‌ین بزانه‌ن چیتان پێ ره‌واده‌بین. ره‌نگه که‌سانی‌ک رابن و (ته‌نیا) بۆ بریوانوو هینتا‌وه بێن نه‌وانه داوای جیا‌بوونه‌وه ده‌که‌ن و، کێشه‌ی ئه‌وی فیدرالیزم نییه. ئه‌ی ده‌بی بۆ داواکاریه‌کانی ئێستای باشکیرستان و ته‌هرستان و چیچان و شوینه‌کانی‌تری روسیای فیدرال و، هه‌رینه‌ی کۆسوفوی یوگسلافیا که هه‌موویان موسلمانن و به‌شیکیشیان داوای ئۆتۆنۆمی و به‌شیکیان فیدرالی و کۆنفیدرالی و بوون به نه‌ندام له کۆمۆنۆلسدا ده‌که‌ن، چ بێن. داخوا له ناو گه‌لی روس و سه‌ریدا ده‌نگدان بۆ ئه‌م مه‌سه‌له‌نه ساز بکری، یان له ناو هه‌رێم و گه‌له خاوه‌ن کێشه‌کاندا. ده‌نگی کام لایان یه‌کللاکه‌ره‌وه بێ؟

ره‌نگه لای هه‌ندی که‌سان نه‌ز کێشه‌که‌م تیکه‌ل کردبێ، چونکه له‌وی گه‌له موسلمانه‌کان له گه‌ل ده‌وله‌تانی «مسیحیدا» له‌شه‌ردان. مسیحیانیش نابێ قسه له کێشه‌ی موسلماناندا بکه‌ن و چوارچێوه‌ی ژیا‌نیان بۆ دیاریبکه‌ن.

ئه‌ی گریمان سه‌به‌ی کێشه‌ی ئه‌سکه‌نده‌رۆنه‌ی تورکیا و عه‌ره‌به‌ستانی ئێران سه‌ریان هه‌لدا و، داوای فیدرالی یان کۆنفیدرالی له‌و دوو ده‌وله‌ته‌دا بکه‌ن، بێنی ئه‌م هیزه (عێراقچی و عه‌ره‌بچی و ئێسلامچی) یانه هه‌مان هه‌لوێستیان هه‌بی و بێن با ریفرا‌ندۆمی سه‌رانسه‌ری له تورکیا و ئێران بۆ داخوازه‌کانیان ساز بکری.

دوو کیشهی جیاوازن

کۆششیکی یه کجار بی ئامان له ئارادایه بۆ به یه کچاو سه برکردنی کیشهی کوردستان و چهوساندنوهی مهزههیبی شیعهکان و دیاریکردنی یه کجوره چاره سه برکردن بۆ هر دوولا. هه لگراتی نه مجوره بۆ چوونانه سێ به شهن؛ به شیکیان کهسانی نار حزه علمانییه کانتن. بییان وایه نهوهی له خوارووی عیراقدایه بهرامبه به شیعهکان کراوه گهر لهوهی کوردستان زیاتر نه بی، وهک یه که، یان که متر نییه، به لām به قسهی نهوان کاره ساتی «شمال» یان کوردهکان زل و مه زنگراوه. به شی بووه میان کهسانی مهزههیبین و چاویان لهوهی نهو بایه خه جیهانییهی لهم دوو سالهدا به کاره ساته کهی کوردستان دراه به کاره ساتی پاش راپه رینه کهی خوارووی عیراقیش بدرابا. نه م رایه نه گهر به مه بهستی (بهراورد کردن و به یه کچاو سه برکردن) نه بی، بۆ نیمه جیگهی رهخه و گله بی نییه. چونکه هه موو که سیک هه قی خۆیه تی چاری لهوه بی جیهان سه رنجی زیاتری کیشه کهی بدات.

به شی سنیه میان کهسانی هه مه جزون، به پلهی سه ره کی له ناو مهزههیبیه کاندان، نه مجار قهومییه کانی عه رب و بریک له عیراقییه کانی ش. نه م به شه یان پیی وایه چواردهوله ته که دژی فیدرالیزمی کوردستانن. به لām له نهورویا و جیهاندا پشتگیری لیده کری. نه گهر بیت و تیکه له به کیشه یه کی مهزههیبی وهک شیعه بکری، نهوا تهواوی ولاته عه ره بییه کان. که هر یه که به چه شنیک مه ترسی تایفه گهری له سه ره. دژی هر جزوه فیدرالیزمه کردنی کوردستان و خوارووی عیراق ده بن. خودی نهورویا و نه مریکا و به شینوهیه کی گشتی هه موو دنیا (جگه له نیران)، بزوتنه وهی نیسلامی به تایه تی لابلای شیعه به سامناکترین بزوتنه وهی رۆژه لات ده ناسن. که واته نهو کاته هه م نهورویا و نه مریکا هژپیک له «پشتیوانی کوردستان» ده کن و هه م سه ره جمی ولاتانی ناچه که دژی هر چ گورانیک ده بن له قهواره ی دهوله تی عیراقدایه بکری. به مجوره پرۆسه ی رزگاریخوازی و دیموکراتی و عیلمانی گه لی کوردستان به توپزی ده درینه دم کیشه یه کی مهزههیبیه وه.

فیدرالیزمی سیاسی نهک فیدرالیزمی ئیداری

ده رباره ی فیدرالیزمی ئیداریش (6) گه لی کوردستان و په ره مانه که ی داوای فیدرالیزمی ئیداری ناکن، که له چه وه ردا «قانونی محافظات» ی، عیراقی ده گریته ره و، ها وره دیفی «خودگه ردانیه» کهی کوماری نیسلامی نیرانه. به لکو گه لی کوردستان فیدرالیزمیکی سیاسی ده خوازی که لایه نی نابوری - کومه لایه تی و ئیداریشی هه یه. به لām نه گهر کومه لانی خه لکی عه رب له خواروو و فوراتی ناوه راستدا به چه شنیک دیموکراتیانه فیدرالیزمی ئیداری بخوازن یان ئۆتۆنۆمی ئیداری یان ولایه تی هه قی، نهوه کیشهی نیمه نیه و، دیموکراتیانه هه لۆیستیان لیه رده گرین. کیشهی مهزههیبی له عیراقدایه به تایه تی کیشهی شیعه. کیشه یه کی جیدییه و ده بی له چوارچینوهی پرۆسه یه کی شارستانیدا چاره سه بر بکری.

فیدرالیزم بهر له پاشکۆکردنی خوارووی کوردستان

له سالانی ۱۹۱۹ و ۱۹۲۰ که هینشتا کۆلۆنیالیزمی به ریتانیا کیشهی خوارووی کوردستانی لای خۆی یه کلانه کردبووه، چه ند جاریک باسی سیسته م یان یه کیتی فیدرالی و کونفیدرالی بۆ خودی

کوردستان کراوه» ... دروشمی کوردستان مولکی کورده له لایهن گشت کوردانهوه جیگی بایخ و پشتیوانییه. عه‌شاپهره‌کانی کورد نارزه‌ووی خربونه‌وه له یه‌کیتییه‌کی فیدرالی کوردستانیدا ده‌کن، که هه‌موو خیله‌کانی کورد له باکوژی عیراق - خوارووی کوردستان - بگریته‌وه. (۷)

له‌سالی ۱۹۱۹شدا نیستخباراتی عه‌سکه‌ریی به‌ریتانیا له به‌غدا راپورتیکی به‌ناوی «پوخته‌ی کاروباری خوارووی کوردستان له ماوه‌ی شهری مه‌زنده» ناماده کرد، که پاشان به‌ه‌لگه‌نامه‌ی به‌ریتانیا له مه‌ر خوارووی کوردستان تاسرا.

له‌م به‌لگه‌نامه‌یه‌دا چهند چاریک باسی کوردستانی کونفیدرال کراوه، چ له لایهن نینگیزه‌کانه‌وه پیشنیار کرابی، یان له لایهن که‌سایه‌تییه‌کانی نه‌وه‌ده‌می کوردستان. له‌سالی ۱۹۲۰دا چهند سه‌ره‌ک هۆز و خیلنیک کۆبوونه‌وه‌یه‌کیان ساز کردوه، تیایدا بریاری نه‌ومیان داوه که باشترین سیاسه‌تیک بۆ پیاده‌کردن له‌و کاته‌دا یه‌کگرتن و داوای کۆمه‌ک کردن له به‌ریتانیا به‌ نامانجی دامه‌زاندنی «ده‌وله‌تی کونفیدرالی کورد» (۸).

له‌سالی ۱۹۲۲دا وینستۆن چرچل وه‌زیری موسته‌عه‌راتی نه‌و کاته‌ی به‌ریتانیا، له‌نامه‌یه‌کدا بۆ نوینه‌ری به‌ریتانیا له‌عیراق نه‌وه راده‌گه‌یه‌نی که کوردان نازادن له‌وه‌ی به‌شداری له‌ده‌نگدان بو هه‌لیژاردنی پاشای عیراق بکن یان نه‌ه. هه‌ر له‌ویندا ده‌لنیت: «ته‌گه‌ر گه‌لی کورد به‌شداری هه‌لیژاردنه‌کان نه‌کا و سوورین له‌سه‌ر نه‌وه‌ی به‌جودا مامه‌له‌ی له‌گه‌ل بکری، نه‌وا ئالترناتیفی نه‌وان وه‌ک چرچل ده‌لنیت پیکه‌ینانی ئۆتۆنومییه‌(وه‌ک قۆناخی په‌رینه‌وه) به‌سه‌ره‌رشتی به‌ریتانیا و، پاشان دامه‌زاندنی یه‌کیتییه‌ک له‌نیوان کوردستان و ناوچه‌عه‌ره‌بنشینه‌کان له‌عیراقیکی یه‌کگرتوودا.

هه‌ر له‌و رۆژه‌شه‌وه که خوارووی کوردستان به‌ده‌وله‌تی عیراقوه لکیندراوه تا نیستا، چه‌ندان چار نووسه‌ر و سیاسه‌تمه‌دارانی کورد و عه‌ره‌ب، چ له‌باسکردنی مافی بریاردانی چاره‌نووسدا بی، یان وه‌ک بابه‌تیکی سه‌ره‌بخۆ، شینوه‌ی پیوه‌ندی نیوان کوردستان و ده‌وله‌تی عیراقیان به‌فیدرالیزم و کونفیدرالیزم پیشنیار کردوه. «هلل ناچی» که نه‌ته‌وه‌په‌رستیکی عه‌ره‌بی عیراقه، داوای نه‌وه‌ی کردوه له‌سایه‌ی یه‌کیتییه‌کی فیدرالی یان کونفیدرالدا، ددان به‌مافی بریاردانی چاره‌نووسی گه‌لی کوردا بزنی و نه‌مشی به‌چاره‌سه‌ریکی زانستانه‌داناوه که له‌گه‌ل به‌رژوه‌ندی هه‌ر نوو گه‌لی عه‌ره‌ب و کوردا ده‌گونجی(۹).

له‌م سالانه‌ی نواییدا مه‌سه‌له‌ی فیدرالیزم و پیکه‌ینانی کۆماری فیدرالی کوردستان له‌چارچینه‌ی ده‌وله‌تیکی یه‌کگرتووی کوردستانی - عه‌ره‌بی عیراقدا له‌لایهن گه‌لیک سیاسه‌تمه‌دار و نووسه‌ر و حزب و هیزی سیاسی کوردستانه‌وه خراوته روو. هه‌رچه‌نده هه‌ریه‌که له‌گۆشه‌ و دیدیکه‌وه بۆی چوو، به‌لام به‌شینوه‌یه‌کی گشتی تیز و بابه‌ته‌کانیان له‌فیدرالیزم ده‌کۆلنه‌وه. هه‌روه‌ما بابه‌تی فیدرالیزم وه‌ک چاری کیشه‌ی کوردستان له‌تورکیا و ئیزانیشدا باسکراوه.

فیدرالیزم و ئه‌ره‌که‌کانی ئه‌مرۆمان

ئه‌مرۆ له‌ ژێر فشاری هۆکاری جیهانیی و بوونی ولاتانی هاو‌په‌یمان له‌ناوچه‌که‌دا و بریاری ۱۹۱۸ی نه‌ته‌وه یه‌کگرتووه‌کان، چوار ده‌وله‌ته‌که‌ لفاو کراون، ته‌گینا له‌میژ بوو په‌لاماری خوارووی کوردستانیان دا‌بوو. نه‌وان هینده‌حه‌وسه‌له‌ فراوان تین په‌رله‌مان و حکومه‌ته‌ و راگه‌یانندی

فیدرالیزمیان پى قوت بدرى. جلهو كړدى گيانى دهستدریژى و په لخوايشتنى چوار دموهله ته كه سه بارهت به خواروى كوردستان، په كيكه له گوزانه كانى سهردهم له ناوچه كه دا، به لام هرچ نيه هم هه لومهرجه جيهانيه يى له لم نوو ساله دا بۇ كيشه كه مان خولقاوه، بهو شينويه يان به تهاوى قهواره ي ئيستايوه بمينيتوه. بيگومان زحمه ته چاريكى تر زلهيزان وهك چاران چاو له قه لاچوكړدى گه له كه مان بپوشن، به لام كيشه ي نيمه ته نيا نه وهنده نيه قه لاچو نه كرين. زلهيزان كاتيک بهرنامه كه ي خويان له ناوچه كه دا جيگير بكن، نهو كاته رهنگي بۇ پاراستنى بهرژوهه ندييه كانيان ناماده بن كيشه كه مان له قالب بدهنه وه.

هر بويه نيمه ده بن له قوناخه ي ناوچه كه مانى پياتيده پري، به بهرنامه يه كى بهرچاو روونه وه كار بكن و چه سپاندنى فیدراليزم له باشورى كوردستاندا هه ولين نركى سياسيمان بي. نوژمنه كانمان دموهله تيان هه يه و ده توانن سال و دوو سال به پيلانگيزان و دهستيوهردان و كاري تيكده رانه و فشارى نابورى نازارى كوردستانى فیدرالېدهن. له هه مانكاتدا ده توانن و دهستيشيان پيكره وه فشار بخنه سهر كومه لگاي نيوه ده له تان و له پيوهندي ديپلوماسي و كه ناله حكومه تيه كانيان كه لك وهريگرن بۇ له بارچواندى كوردستانى فیدرال. به لام نيمه گه ليكي بندهستين و له هه ولين هه نگاهه كانمانداين بۇ چه سپاندنى دموهله تى فیدرالى كوردستان. هر بويه پيموايه بۇ خوراگرتن و سه ركه وتنى تاقيكردنه وه كانمان ده بي له خه باتى بيچانداين و هم تهور و سهنگه رانه روژله وای روژ به هيزتر بكن، كه ده كرى ناوى تهور و سهنگه ركه كانى سه ركه وتنيان لينين.

ته وهرى يه كه م

- په كرىز راگرتنى كومه لانى خه لك و سه رجه ي بزوتنه وه ي رزگاربخوازي خواروى كوردستان. بۇ مه كه متركردنى په رله مان و حكومت و نه هيشتنى هيچ ديارده يه ك كه پيچه وانه ي بهرنامه ي په رله مان و حكومت بي. له م رووه شه وه ده كرى ناماژه ي نه وه بكرى كه پاراستنى بهر ي كوردستانى و به هيزكردنى پيوهندي هر نوو هيزى سه ركه ي ناو په رله مان يه كيكه له چه كه كاريگه ريه كانى دهسته بهر كردنى سه ركه وتن.

- به تنگه وه هاتنى ژيان و گوزهرانى كومه لانى خه لك و كوئترؤلكردنى بارى نابورى و بازرگانى به جؤريك كه خزمه تى پرؤسه سياسيه يه كه بكات و نهو پاشاگردانى و گرانى دوستكرن و كوئسپه سه ريارانه ي كه له خودى كوردستاندا سه ره لده دن ته هيلدى.

- نيمه رووبه رووى تاقيكردنه وه يه كى يه كچار به تاق هه لكه وتوو بووينه تهور، دوو نابلوقه ي راگه ياندروى نابورى و، ژماره يه كى ترى رانه گه ياندروى ترمان دهره ق په يره و ده كرى، هر بويه پيؤسته ريوشوينى تايهت بگريه بهر تا له م تاقيكردنه وه يه سه ركه وتوانه دهر بچين. بۇ نمونه له رووى نابوريه وه ده توانى:

* سه ره راي كه لك وهريگرتن لهو كه ناله جيهانى و يارمه تيانى كه ده گنه كوردستان، نه مكارانه ش نه جام بدرى.

* له ريگاي بزوتنه وه كانى رزگاربخوازي پارچه كانى ترى كوردستانه وه داوا له گه له كه مان بكرى، به پيچه وانه ي گه مارؤى رژيمه كانه وه، پيوهندي نابورى به كوردستانى فیدرال وه بكن. بازاره كانى

کوردستان بی خۆراک و پۆشاک نەکن و، ئەمەش سەرەرای لایەنی سوود بۆ ئەو کەس و خەڵکانەکانی ئەنجامی دەدەن، بە ئەرکیکی نیشتمانی دابندری.

* دەولەتە مەندەکانی کوردستان هەن بدرین، بە دراو و سامان پشتیوانی لە خەزینەیی حکومەت بکەن، بۆ ئەوەی بێتوانی خێرۆبیری کوردستان لە ناوخوا دا ئالووێز بکری و ئەچیتە دەرەوه و، لە هەمان کاتدا ترخی پێداویستی سەرەکیەکانی بژیو و گۆزەران لە پلەیهکی دیاریکراو و گونجاو دا رابگری و، بەلینی یاساییش بەو خاوەن سەرمايه و دەولەتەندانە بدری کە لەم دراو و سامانەیی دەیخەنە خزمەتی سەرکەوتتی پرۆسەکە، چەندان قات سوودیان بۆ دەگەڕێتەوه.

* دانانی دادگایەکی یاسایی - ئابوری بۆ لێرسیستەوه و دەستگرتن بەسەر ریزەیهکی دیاریکراوی پارە و سامانی ئەو میلیۆنێراتەیی کە لەم دوو سالەیی دواییدا ترۆقەیان کربوو و کەلکی خراپیان لە راپەڕین و هەلومەجی سیاسی رابردوو وەرگرتوو و، ئەو پارە و پۆلەش یەکسەر بخړیتە سەر خەزینەیی حکومەتی کوردستان.

* بەرەبرەکانی کردنی ئابوری پێنجەم بە هەردوو مانی سیاسی و ئابوری، رینگا خۆشکردنی جەماوەری و یاسایی بۆ قەدەغەکردنی ئەو حزب و ریکخواوانەیی لە لایەن چوار دەولەتەکەوه ئاراستە و بەخێو دەکری.

تەوهری دووهم

کارکردن بۆ بریاردانی بەرنامەیهکی سەرتاسەری کوردستانی، بۆ دیفاعکردن لە کۆماری فیدرالی خوارویی کوردستان. ئاشکرایە هەر چ پاشگەزبوونەوهیهک لە هۆکاری جیهانی لە کێشەیی خوارویی کوردستاندا رووبەدات، چوار دەولەتەکە دەکەوتە پەلاماردان. گەرچی گەله کۆمەکیەکانی جارانیا پێناکری، بەلام لە هیچ ئێرندایەتیەک بۆیان بلوی، ناپرینگێتەوه.

بە هیزترین چەکی ئێمە بۆ پووجه ئێرندەوهی گەله کۆمەکی و پەلاماری لەم چەشنە و، بە گوروتین تەقاندنەوهی کێشەیی سەرتاپای کوردستان ئەوهیه، لە هەر چ قولیکەوه هیزش دەستیپیکرد ئەو پارچەیهی کوردستان بە داگیرکەراندایەتێریتەوه و بەرنامەیی ئەو رووبەرۆبوونەوهیهش مانگرتن و خۆپێشاندان و راپەڕین بی. کارکردن بۆ پرۆژەیهکی نیشتمانی لەم چەشنە مهحال نییه و لەو خەباتە چەکدارییهش کەم زیانتر دەبی کە ئێستا لە نوو پارچەیی کوردستاندا درێژە هییه.

پنویستە بە جۆریکی گونجاو حزب و هیزه سیاسییهکانی سەرتاسەری کوردستان لە بەرئۆه بردن و پاراستنی پرۆسەکەیی خوارویی کوردستاندا بەشدار بن و، لە شاروگوندەکانی سێ پارچەکەیی تری نیشتمانیەکەماندا کۆمیتەیی دیفاع و پشتیوانی لە کوردستانی فیدرال پیکری. کارەساتی نیوان هیزی پێشمەرگەیی (پ.ک.ک) و هیزی پێشمەرگەیی حکومەتی کوردستان بییتە پەندیک و (پ.ک.ک) بەو رایە بگەیهنی کە داکۆکی کردن لە دەولەتی فیدرالی خوارویی کوردستان بە ئەرکی خۆی بزانی. گەر برایانی (پ.ک.ک) هەلوێستیکی وایان با، گەلی خوارویی کوردستان لە حکومەتەکەیی خۆشەندەبوو، ئەگەر شەری (پ.ک.ک) ی بکردای.

رژیمە داگیرکەرەکانی کوردستان لەم مەودا ستراتێژە ئەتەوهیهیی کورد هەتەریان چوو، بەلام داخەکەم ئێمە خۆمان هەست بە وزه و توانای ۳۰ میلیۆن کەسیمان ناکەین و زیادهزویی کردن بە هەرنەچیتەوه وای لیکرئووین مەودای قولی ئەتەوایهتی لەبیر بکەین. گەر کەمترین بەشی

به‌رنامه‌یه‌کی سهرتاسه‌ری له‌م چه‌شنه و، گونجاو له‌گه‌ل ئاو و هوای سهرده‌می نیستادا نه‌نجام بدری، نه‌ک هر گه‌له کزمه‌کی ئه‌و رژمانه‌ تیکده‌شکیندین، به‌لکوو دوور نییه‌ ملیان بۆ گوی گرتن له‌ داخوارییه‌کانی گه‌لی کوردستان پی‌ کچه‌ بکری و، مه‌سه‌له‌ی فیدرالیزم و کونفیدرالیزم به‌ قووتر و فراوانتر له‌ نیوان کوردستان و ئه‌و ده‌وله‌تانه‌شدا بو نیستا بیته‌ به‌ریاس.

نایا نه‌گه‌ر بارووخی جیهانی لیمان هه‌لگه‌رایه‌وه‌ یه‌کیک یان هر چوار ده‌وله‌ته‌که‌ پینکه‌وه‌ په‌لاماری خواروی کوردستانیان دا، چ چه‌کیکی کاریگه‌رتیمان له‌ به‌رنامه‌یه‌کی سهرتاسه‌ری له‌م چه‌شنه‌ هه‌یه‌ بۆ به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌؟

یان نه‌گه‌ر چاریکی تر سه‌مه‌ی واگه‌وره‌مان لیکری، بانگه‌وازیکی له‌وه‌ به‌هیزترمان هه‌یه، که‌ په‌رله‌مان و حکومه‌تی خواروی کوردستان و بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخواری پارچه‌کانی تر پینکه‌وه‌ ناراسته‌ی ئه‌و چوار ده‌وله‌ته‌ی بکن و ناگادار بکرینه‌وه‌ که‌ هر ده‌ستدریژییه‌ک بکریته‌ سه‌ر کۆماری فیدرالی کوردستان، ئه‌وا سنوره‌ ده‌ستکرده‌کان که‌ تا نیستا «خوشمان پاراستوویمان» هه‌لده‌وه‌شینینه‌وه‌ و شه‌ر ده‌خینه‌ هه‌موو پارچه‌کانه‌وه‌؟

ئه‌ی نه‌گه‌ر بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخواری نیشتمانی کوردستان له‌و ناسته‌دا بی، ریکخواری نه‌ته‌وه‌ یه‌گه‌رتووهمان و زله‌یزان که‌ هه‌ریه‌که‌یان ده‌یان سه‌رچاوه‌ی به‌رژه‌وه‌ندی له‌ ناوچه‌که‌دا هه‌یه، ده‌توانن خۆ له‌م ته‌قینه‌وه‌ کوردستانییه‌ بدزنه‌وه‌ و سه‌رنجی داواکانی نه‌ده‌ن؟

به‌های میژویی و ناینده‌ی سه‌رکه‌وتوی پرۆسیسی کوردستانی(به‌شی عیراق) مولکی سه‌رانسه‌ری کوردستانه‌ و، ده‌بی به‌رنامه‌یه‌کی سهرتاسه‌ری بۆ چه‌سپاندنی بخریته‌ کار.

له‌هه‌مان کاتدا به‌ پنی زۆر مه‌زنده‌ ژماره‌ی کورده‌ په‌ناهه‌نده‌ و ئاواره‌ و خویندکاره‌کان له‌ ئه‌وروپا و ئه‌مریکا و ده‌روه‌ی کوردستان به‌ گشتی یه‌ک ملیۆن هاوولاتییه‌. نه‌گه‌ر داموده‌زگای ئه‌و به‌رنامه‌ سهرتاسه‌رییه‌ له‌ ریزی ئه‌و ژماره‌ زه‌بهنده‌ی گه‌له‌که‌مان له‌ ده‌روه‌ پیکبی و، ساز و ناماده‌ بکرین، ده‌توانن هیزکی کاریگه‌ر بن بۆ کارتیکردنه‌ سه‌ر هه‌لوئستی گه‌لیک له‌ حکومه‌ت و په‌رله‌مان و ده‌زگا میلی و مرۆفایه‌تییه‌کانی جیهان.

سازدانی ئه‌م ملیۆن هاوولاتییه‌ و ئه‌و ده‌یان هه‌زاره‌ی برا ناشورییه‌کان که‌ له‌ ده‌روه‌ن، ده‌کری بیته‌ ده‌نگ و ره‌نگی رۆژانه‌ی کیشه‌ی کوردستان و پالپشتی ئه‌مرۆی په‌رله‌مان و حکومه‌تی کوردستان.

له‌ لایه‌کی تره‌وه‌ هه‌ولدان بۆ سوود وه‌رگرتن له‌ توانای ئابوری ئه‌م به‌شهی گه‌له‌که‌مان بۆ ئاوه‌دانکرده‌وه‌ی کوردستان و، خړکردنه‌وه‌ی کزمه‌ک و یارمه‌تی مانگانه‌ لیمان بۆ پشتیوانی کردنی خه‌زینه‌ی حکومه‌تی کوردستان. پرۆسیسی نیستای خواروی کوردستان ده‌سکه‌وتیکی نیشتمانی مه‌زنه‌ و، پیوسته‌ له‌ ناوخۆدا نه‌کرته‌ قوریانی حزبیایه‌تی ته‌سک و. له‌ سه‌رانسه‌ری کوردستانییدا عه‌قلیه‌تی هه‌ریمچیتی بچووی نه‌کاته‌وه‌.

ته‌وه‌ری سینییه‌م

ئینه‌ وه‌ک گه‌لیکی بنده‌ست و هه‌ره‌شه‌ لیکراو، پیوسته‌ له‌ یه‌که‌مین تاکیکردنه‌وه‌ی ده‌وله‌تی فیدرالی کوردستاندا، به‌ کرده‌وه‌ پاشماوه‌ی ئه‌و چه‌وساندنه‌وه‌ سیاسی و نه‌ته‌وه‌یی و مه‌زه‌به‌یییه‌ که‌ ده‌وله‌تی عیراق دژی گه‌لی ناشوور و تورکمان نه‌نجامی داوه‌، له‌ کوردستاندا نه‌هیلین و، له‌ به‌لگه‌نامه‌یه‌کی

ياسايشدا ئۇتۇنۇمى ئاشۇرى و توركمان بربار بدهين. ئەگەر سەبەى لە شارىك يان شارۇچكە يەكدا كە زۇربەى دانىشتوانى ئاشور يان توركمان بن و بگرنە مەئەبەندى ئۇتۇنۇمىيەكەيان و شارۇچكە و گوندەكانيان پىوھ بېستىرى و، ئەنەنەت گەر ئالائى ئەتەوبىي و جىواوزى ئۇتۇنۇمىيەكەشيان لە پەناى ئالاً و دروشمى كۆمارە فېدرالەكەى كوردستاندا ھەبى و نېمچە حكومەتېك بن لە ناو حكومەتى كوردستاندا، ئايا ئەمكارە پىرۇسەكەمان بە ھىزىتر و يەكېتى گەلى كوردستان قايمىتر ناكات؟ ئىمە كە تاقىكردنەوھەكى يەكجار ئالمان لەم مەيداندا ھەيە، دەبى كاريكى وابكەين كە ھىچ ترس و بىرىكى ئەوتۇ لە مېشك و دلئى ئەو دوو گەلە كوردستانىدا ئەمىنى و ھەست بكن گەلى كورد بچوكتىن مافى ئەوان زھوت دەكات. يان تاقىكردنەوھەكى ئەمرزى كوردستان دەيانگىزىتەوھ بۇ رۇژانى «ماسى گەرە و ماسى بچوكتى سەردەمى حوكمرانىي دەولەتى عىراق. بەھىزكردتى برايتى كورد و ئەتەوھكانىترى كوردستان ئەك ھەر بۇ سەرکەوتتى مەسەلەكەمان پىويستە، بەلكو بەشىكى واقىيى خودى كىشەكەمانە.

تەوھرى چوارەم

كاروكتۇشش لە بواری جىھانيدا بەردەوامى و چ بەدەست ھاتووھ پارىزى و، ئەوانى دى كە ماون بە پىي بەرنامە كاريان بۇ بگىرى. ئاشكرايە دەولەتانى ھاوپەيمان و زلھىزانى تر و (un) ىش، بەرنامە و كارى خۇيان لە عىراق و ئاوپچەكەدا ھەيە. ديارە مەسەلەى رووخاندنى رۇنى ئىستاي عىراق، يان مانەوھى بۇ ماوھەكى تر، يان ھەرچ گۇرئانكارىيەك لەم رووھو، پىنوھندى بەو بەرنامەيى ئەوانەوھ ھەيە، ئەك شتىكى تر. بەرامبەر بەمەش ئاوپچەى حكومەتى عىراق ھەر چۇنىك بى تا ئىستا دەولەتە و پىنوھندى و ھىز و تواناى دەولەتى تىايە. سائىك يان زىاتر لە گەل ئەو بارووخەدا ھەلدەكات و، كۆمەلگای ئىو دەولەتانىش بە شىوھى جۇربەجۇر مامەلەى لەگەلدا دەكەن.

بەلام سەبارەت بە كوردستان دەولەتى عىراق يەكلایەنە پىنوھندى لەگەلدا پچرى و، گەمارۇيەكى ئابورى و گشت لایەنەى بەسەردا سەپاندووھ. كۆمەلگای ئىو دەولەتان و (un) ىش تا ئىستا (وھك پىويست) مامەلە لەگەل واقىيى كوردستاندا ناكەن، كە ولاتىكى ئازادە و دەولەتەكەى پىشوو پىنوھندى لە گەلدا پچرىوھ و، ولاتىكە قۇناغىكى باشى لە پىرۇسەى دىموكراتى و ھەلئىزاردنى پەرلەمان و دامەزاندنى حكومەتى نىشتمانى برىووھ و، چاوى لەوھە كىشەكەى بەچەشنى فېدرالى چارەسەر بگىرى.

كاروكتۇششى ئىمە لەم قۇناغەدا(كە روون نىيە كەم يان زۇر دەياخەيەنى) دەبى بۇئەوھ بى كە پەرلەمان و حكومەتەكەمان لە سەر ئاستى جىھان و (un) ىش بە نوئەرى رەسمى خوارووى كوردستان بناسرىن. ئەمەش ئەگەر سەرچاوە لە واقىيى ئىستاي كوردستان و دەولەتى عىراقەوھ ھەلگىرىن، لە گەل داواى فېدرالىزىمدا ناكۆك نىيە.

ھەق وايە پەرلەمان و حكومەتى كوردستان لە گشت ئەو كەنال و پەيوھندىيانەوھ كە ھەيانە و، لە رىگای كارى جەماوهرىي لە ولاتدا و، خۇپىشاندان و فستىقال و چالاكى بەردەوام لە پايتەختەكانى ئەورۇپادا داوا لە (un) و دەولەتانى ھاوپەيمان بكن، كە ئىمە ولاتىكىن ئاكرى لەوھ زىاتر لە قۇناغى پەرىتەوھى ئادياردا بۇيىن. بۇيە تا ئەو كاتەى بۇخى دەولەتى عىراق بەلايەكەدا دەكەوى، ئەم

داوایانه بکریته خالی بهرنامه‌ییمان له بواری دیپلوماسی و چه‌ماوهریی و راگه‌یاندندا:

۱. داوا له (un) و کۆمه‌لگای نیو‌دوله‌تان بکری، که ئیمه ولاتیکی تهنیا به ره‌سمی ناساندنی ئیوه‌مان که‌مه. بزیه هیچ ره‌وا نییه چاره‌نووسمان به چاره‌نووسی رژیمی که بیه‌ستنه‌وه که له‌گه‌ل ته‌واوی دنیا له‌شه‌ردایه. هه‌ر خودی ئه‌و رژیمه و دوه‌له‌ته‌که‌ی یه‌کلایه‌ته پیوه‌ندیان به ئیمه‌وه پچریوه.

۲. یان ئه‌وه‌تا گه‌مارز جیهانییه‌که له سه‌ر کوردستان هه‌لگرن و، مامه‌له‌ی ره‌سمیمان له‌گه‌ل بکه‌ن. تا ئه‌و کاته‌ی بۆخی عێراق یه‌کلا ده‌بیته‌وه و، بواری ئه‌وه‌مان ده‌بێ پیوه‌ندی یاسایی و فیدرالی سه‌رله‌نوێ له‌گه‌لدا بکه‌ین.

۳. یاخود له‌ریگه‌ی په‌رله‌مان و حکومه‌تی کوردستانه‌وه (un) جزیره (ئینتداب) یک له‌ کوردستاندا بکات.

۴. نه‌گه‌ر کۆمه‌لگای نیو‌دوله‌تان هیچ شتیکی له‌و کارانه‌ ناکه‌ن، ئه‌وا داوا له (un) بکری سه‌ره‌پرشتی ریفراندومیکی له‌ کوردستاندا بکات بۆ سه‌ره‌یه‌خویی و دام‌زراندنی دوه‌له‌تی نیشتمانی و، به‌ روونی پێیان بگوتری نه‌گه‌ر گه‌له‌ کۆمه‌کی و برن‌دایه‌تی چوار دوه‌له‌ته‌که و، بیده‌نگی و چاوپوشینی کۆمه‌لگای نیو‌دوله‌تان و (un) نه‌بێ، ئیمه وه‌ک گه‌ل و ولات هینده ده‌سته‌پاچه‌ نین، به‌بێ ئه‌و دوه‌له‌تانه‌ نه‌توانین بژین. ده‌بێ به‌ راشکاوێ له‌ گه‌ل دوه‌له‌تانی ده‌ست‌زویشتووی جیهان و (un) دا‌سه‌ بکری. گه‌ر ئه‌وان له‌گه‌ل ئه‌وه‌دا نین ئیمه له‌و دوه‌له‌تانه‌ جیا‌ بیه‌ینه‌وه، ئه‌وا ده‌بێ به‌ توندی پشتیوانی به‌رنامه‌ی فیدرالی و کونفیدرالی و گۆڕین له‌و دوه‌له‌تانه‌ بکه‌ن، به‌ره‌و شارستانیه‌ت و دیموکراسی و ژبانی په‌رله‌مانی. ئه‌م گۆڕانه‌ش نه‌ک هه‌ر له‌ قازانجی گه‌لی کوردستاندا، به‌لکه‌ له‌ قازانجی گه‌لانی سه‌رده‌ستی چوار دوه‌له‌ته‌که و به‌رژوه‌ندی ئه‌و زله‌پزانه‌ و نه‌خشه‌کانی (un) شه‌دایه.

نه‌گه‌ر هه‌ندی خواست و ئامانج بۆ بزوتنه‌وه‌یه‌کی سیاسی، یان بۆ ئایدیۆلۆژیایه‌ک مه‌حال بێ له‌ ره‌ژوگاری نیشتمانی، ئه‌وا هیچ خواست و ئامانجیک بۆ گه‌لیک مه‌حال نییه، گه‌ر به‌ روونی خۆی ساغکاته‌وه و کیشه‌که‌ی بخاته‌ روو، سوور بێ له‌ سه‌ر داواکانی و، چله‌وی بزوتنه‌وه‌که‌شی به‌ ده‌ست هینز و به‌ره‌یه‌کی سیاسی ئه‌و تۆوه‌ بێ که له‌ ئاوه‌ه‌وا‌ی سیاسه‌تی تازه‌ی نیو دوه‌له‌تان و به‌رژوه‌ندی زله‌پزان تیگا و، له‌ به‌رژوه‌ندی نیشتمانی گه‌له‌که‌ی سوور نه‌که‌ویتنه‌وه.

خو‌ ساخ‌کردنه‌وه

ئیمه کاتیک به‌ راشکاوێ ده‌لێین ئه‌م‌رو له‌ عێراق جیا‌نایینه‌وه و، ئاماده‌ی پیکه‌وه ژبانی تازه‌ین له‌ گه‌ل گه‌لی عه‌ره‌ب‌دا، له‌ سه‌ر بنچینه‌ی نوێ و فیدرالی که‌ یه‌کسانی نێوان هه‌ردو‌لا مسۆگه‌ر بکات. پینوسیته‌ زفد رووتتر بچینه‌ سه‌ر خاله‌ پر به‌ها و بایه‌خداره‌کان و خۆمان له‌ بو‌وفاقی فکر و بیرکردنه‌وه‌ی ئۆتۆنۆمیجیتی رزگار که‌ین و، فکر و بیرکردنه‌وه‌ی یه‌کسانانه‌ به‌سه‌ر گه‌شت بابه‌ت و تیزمه‌کاندا زالب‌ن و بیروباوه‌ری فیدرالیزم «بنچینه‌ی حوکمرانیته‌ی که‌ له‌ نه‌جامی یه‌کتیته‌ی نێوان چه‌ند ولایه‌ت یان هه‌ریم یان دوه‌له‌تیکیدا دینه‌ ئاراهه‌، به‌بێ جودا بوونه‌وه و به‌بێ یه‌کبوون ئاماده‌ن پیکرا بژین (۱۰). ده‌بێ به‌ ساغ‌کراوه‌یی ئه‌وه‌ بگوتری که‌ جیا‌بوونه‌وه یان یه‌کبوون کامیان به‌سه‌ر ئه‌ویتریاندا‌ل ده‌بێ، ئه‌وه‌بۆ ئاینده‌ ده‌مینته‌وه و، هه‌رئاینده‌ش ده‌توانی ئواقسه‌له‌م‌بابه‌ته‌دا بکات.

چەسپاندنی فیدرالیزم لە واقعیی ئیستای کوردستان و عێراقدا، دەبێ سەرەتا بێ بۆ سەر لەنۆی بنیاتنانەوهی دەولەتی عێراق لە سەر بنچینەی بۆیەکەمجار دەنگدانی ئازادانەیی گەلی کوردستان و گۆڕینی پاشکۆکردنەکە بە یەکتیی فیدرالی. واتە کۆتایی هێنان بە دەولەتە (مرکز)ییە کە ئیمپریالیزم پیکهێنابو، لە دایکبوونی دەولەتیکی یەکگرتوی فیدرالی. ئەمەش دید روونی و راشکاوێی و بۆزبێیەکی تەواوی دەوی، بۆ ئەوەی لە ئیستاوێ ناخەیی ئەو دەولەتە تۆنیە دا بەهەزێ، کە لە ئەمرۆ و داها تووشدا بتوانی بە چەشنیکی هاوکۆف بەرژووەندی گەلانی کوردستان و عێراق بپاریزی. بۆ ئەمەش دەبێ لەوێ دەستپێکری کە عێراق لە نوو نیشتمان یان دوو هەریم (کوردستان و ناوچە عەرەب نەشینەکان) پیکری. دەبێ هەر گەلەیی لە سەر خاکی نیشتمانی خۆی سەرورەیی و سەر بەخۆیی هەبێ، و لەم دوو سەرورەیی (سیادە) و سەر بەخۆییەش، سەرورەیی و سەر بەخۆیی دەولەتە فیدرالیە هاو بەشەکە پیکری.

لە عێراقدا پێویستە نوو کۆماری کوردستانی و عەرەبی پیکری، و هەریەکیان سەزۆک و پەرلەمان و ئەنجومەیی وەزیران و دامودەزگا دەولەتیەکانی خۆی و ئالای و دروشم و سرودی نیشتمانی تاییەتی هەبێ. ئەو وەزارەت و دەزگایانەش کە بە فیدرالی دەمینتەوه وەک (دەرەوهو و دیفاع و ...) بیویستە بە جۆریکی یەکسان لە لایەن نوێنەرانێ گەلی عەرەب و گەلی کوردستانەوه بەریوێ بیری، چونکە عێراق دوو گەلی سەرەکی تێدا دەژی، راست نییە هیچ رێوشوونیکی ستراژیکی یان وەزیفەییەکی جەسەسی لە سەر لایەکیان تاپۆ بکری. رۆلەکانی تری کوردستان و عێراقیش لە برا ئاشوری و تورکمانەکان دەبێ بۆیان هەبێ بە پێی توانا و لێهاتووییان ئەو ئەرکە گرتگانه وەنەستۆ بگرن.

لە دەولەتی فیدرالی و یەکگرتوی راستەقینە و گونجاو بۆ واقعیی کوردستان و عێراق دەبێ پلەیی سەزۆک دەولەتی بەنۆرە بێ، خوولێک سەزۆک دەولەتە فیدرالییەکە عەرەب بێ و جیگرەگەیی کورد، خۆولی دووهم بە پێچەوانەوه.

هەر وای بۆ چەسپاندنی فیدرالیزمیکی پتەر لە پێوەندی نیوان کوردستان و عێراقدا دەبێ شێوێکانی بەکارهێنانی چەک و هیزە چەکارەکان بۆ چاری هەرچ ناکۆکیەک سەرھەلیدات لە دەستووری دەولەتە فیدرالییەکەدا قەدەغە بکری.

کاریکی پربایەخ دەبێ هەر لە ئیستاوێ، داوای ئەوه بکری لە پڕۆتۆکۆل و ئیجازکردنی یەکتیی فیدرالی نیوان کوردستان و عێراق، وەک لایەنی سینیەم نامادە بێ.

سەبارەت بە سنووریش لە دەستووری کۆماری فیدرالی کوردستاندا ئەوه بچەسپیندری، کە هیچ جۆرە ئالوگۆر و دەستکارییەک لە سنووری کۆماری کوردستانی (عێراقدا) ناکرێت، بەبێ رەزامەندی گەلەگەیی، بەبێ دەنگدانی گشتی. دەولەتی فیدرالی عێراق دەبێ دەولەتیکی کوردستانی عەرەبی بێ، و بەهەمان ئەندازە کە خۆی بە کێشە عەرەبیەکانی ئەتەوهی عەرەبەوه دەبەستی و لەسەریان بەدەنگ دێ و هەلۆیستیشیان لەمەر وەردەگری، لە سەر کێشەکانی ئەتەوهی کوردیش بە دەنگ بێ و هەلۆیستیان سەبارەت وەرگیری.

دەربارەیی پێوەندی داها تووشمان بە دەولەتی تورکیا و ئێران و سووریاوه، دەبێ ئەوه یان بۆ بەسەلمێزێ کە چیتەر ئێمە تەنیا «شمالی عێراق و «شعب الشمال» نین، و پێیان خۆش بێ یان ئە، ئێمەش هەین و دراوسینیانین، و گەر بشیانەوی ئێمە پێخۆشحالین دراوسینی چاک و بێوهی بین

بۇ يەكتەر.

دەربارەي پارچەكانى تىرى نىشتمانەكەشمان، كە بە دەولەتەكانى ئىوموھ لىكىندراون، لە رۇڭگارى ئىستاندا ھىواي چارى فیدرالى و كونفیدرالىان بۇ دەخوازىن. پىنخۇشخالىن تاقىكدنەومى لەرادەبەدەر خوینزىزانەي دەولەتى عىراق لە گەل ئىمە، بۇ ئىوھ بىئىتە پەند و لە جىياتى ئاگر و ئاسن، پەنا بەرنەبەر مىزى گھتوگۇز لە گەل نوینەرانى گەلى برامان لە پارچەكانى تىرى كوردستاندا.

سەرچاوهكان

- ۱- پروانە بابەتى دەروازە ژمارەي ئىستای رابون.
- ۲- ئەر قسىمە لەر گوتاردا ھاتوو، كە وىزىرى ئاوبرار لەبەردەم يەكەك لە كۆيونەومەكانى پەرلەمانى توكيادا رايگەباند. العراق الحر. ژمارە (۳۵) ۱۹۹۲.
- ۳- رۇژنامەي (سوت العراق). ژمارە (۱۱۸)، ۱۵ ئۆلمەبىرى ۱۹۹۲.
- ۴- پروانە گوتارى (حول اعلان الفيدرالية في كردستان العراق). العراق الحر. ژمارە (۱۵)، ۱۸ ئۆلمەبىرى ۱۹۹۲. جرجيس فتح الله.
- ۵- پروانە سەرچاوهي پىنشو بۆچوونى جرجيس فتح الله، و بۆچوونى بەشيك لە حيزبە ئاينىيەكانى (شىبە).
- ۶- بۇ نمونە سەرنجى بۆچوونەكانى (سعد صالح جبر) سەرزكى (المجلس العراقي الحر) و دكتور قيس الوهابي سەرزكى (حزبي ديمكراتىفوازمكانى عىراقى ۱) بەد. رۇژنامەي (العراق الحر). ژمارە (۳۵)، ۱۸ ئۆلمەبىرى ۱۹۹۲. ھىروا پروانە چاپمەنئىيەكانى حيزبى دەسو.
- ۷- الكره وكردستان في الوراثة البريطانية - لاپەرە ۴۹. دكتور ولىد ھمدى.
- ۸- سەرچاوهي پىنشو. لاپەرە
- ۹- الحركة التحررية القومية للشعب الكردي. لاپەرە ۲۱۵. جەلال تالەبانى.
- ۱۰- الحكم الذاتي والنظم اللامركزية الادارية والسياسية. لاپەرە ۱۵۹. د. محمد الھاموندى.

رۆلی فیکری دینی له تیکشکاندنی کەسایەتی نەتەوهیی کورددا و پرۆژەی داہران

عەتا فایق

من دەگەڕێمەوە بۆ میژووێدەکی دێزین و ئەم پرسیارانە بەرزەدەگەمەو: داخۆ کورد بەر لە دەرکەوتنی نایینی ئیسلام خاوەنی قەوارە و میژوو و کەسایەتی خۆی بوو؟ داخۆ نایینی ئیسلام چ رۆلێکی هەبوو لە سڕینەوی ئەو قەوارە و میژوو و کەسایەتییەدا ئەگەر هەمان بوو؟ داخۆ دەشی ھەر لە سایە فیکری دینی (ئیسلام) دا خۆی شکستە و میژووی شکستە نەتەوهیی ئێمە زیندووێتەو؟ یان داخۆ دەتوانین بە بەلگە پەسەند بێسەلمێنێن کە زیندووکردنەوی خۆدی ھەرس پێھینراوی ئێمە لە داہران لەتەک فیکری دینی (ئیسلام) دا بە تاکام دەگات؟ ئەمانە ئەو پرسیارانەن کە کاتی قسان لەسەر پرۆژەی زیندووکردنەوی خۆدی نەتەواوەتی کورد دەگەین (کە من لەمەودوا پێی دەلێم پرۆژەی «شیرکۆ» ئەنۆر قادر، رەفیع، یان پرۆژەی روانگە» ناشیت لە دەرەوی ئەو پرسیارانە خۆخەریک بکەین.

ساتی کە نایینی ئیسلام لە دینەو گۆیا بۆ (تدبێن) واتە بوو بە نایدیۆلۆژیا و بە مەبەستی فراوانکردنی سنووری جوگرافی خۆی کەوتە پەلھاوێشتن بۆ دەرەوی پانتایی ئەو جوگرافیایە تییدا لەدایک بوو، ئەمەش لەباری یەکەمدا بۆ بەرفراوانکردنی دەسلاتی خۆی و لەباری دووھەمیشدا بۆ دوورخستنەوی دوژمنەکانی ئەویش بە دەستەمۆکردن و ھینانیا بۆ ژێر دروشمی ئالای ئیسلام لە سەردەمی خەلیفەکانی راشدیندا ھێرش ئیسلام گەیشتە کوردستان و بەزۆر و زەبرۆزەنگ و دوا کوشتن و بھین کوردستان کەوتە ژێر سایە ئیمپراتۆریەتی ئیسلامیەو، ئەگەر کورد پینتر خاوەنی نایینی تاییەتی خۆی بووینت (نایینی زەرەدەشتی) ئەوا فیکری ئیسلام توانی تا ئاستینکی باش ھەرس بەو فیکرە دینیەیی پینتر بھیننبت و خۆی بپینتە ئەلتەرناتیفی و یاسای ھەرم ئاسای خۆی بپینتی و لیرەشەو سڕینەوی قەوارە و ئێمە و میژووی ئێمە دیتەگۆری کە قەوارەیک جینگای پێ چۆل دەگات، ئەویش قەوارە و میژووی ئیسلامە. میژووێدەک جینگای میژوومان دەگرتەو لە بنەدەتەو ھیچ پەپوھندیەکی بە کەسایەتی ئێمەو نییە، ئەو میژووێدەو و کۆ بکەرنیکی چالاک لەسەر ژینگە سۆسیۆلۆژی ئێمە کاری کردوو و سەرچەم کەلتوو و میژوو و کەسایەتی ئێمە گۆربوو، ھەستکردن بە بۆشاییەکی لای مرۆفی کوردی پینتر زەرەدەشتی لەبەر لاوازی و لەمەکانی ئەو نایینە (زەرەدەشتییەت)، بەرامبەر وجود و ژبان و مەدەگ رینگا خۆشکەر بوو بۆ فەردی کوردی کە بەرەو نایینە نوێکە بچیت کە ئەویش بە تەواوی مرۆف دەداتە دەستی یەقینینکی مۆتەلق کە بەقینیی (ئەو دنیاپایە) و دەشی مرۆف لە پیناویدا ئەم دنیا وەژێر پێ خات، ئەم دید و بۆچوونەیی کە ئیسلام پینشکەشی کرد و پێی لەسەر دادەگرت ئەو نەدی گرنگی بەخۆیەو نەپینی بوو لە

تایینی پینشتی کورددا. جا هر نم بۆشاییه رۆحیهش گهرچی کوردستان بهزیرۆهنگ ئیسلامی تهات دواتر وای کرد مرۆفی کورد تهماهی له گهل ئیسلامدا بکات. نو تهماهی کردنهش په کینگه له هۆیه سهره کیه کانی سهینه وهی که سایه تی نیمه. جا به تهر وانی من په کم دروست کردنه وهی نو که سایه تیه له پوچ کردنه وهی نو تهماهییه وه دهست پنده کاته وه.

کاتی له میژوی نویندا بنه مای فیکری نه ته وهی عهره بی دروست بوو نوو سه رچا وهی سهره کی نو فیکریه تایینی ئیسلام بوو، ئیسلام وه کو دین له پرۆسهی گۆرانی دا بۆ (تدین) واته له گۆرانییدا بۆ ئایدیۆلۆژیا بووه ئایدیۆلۆژیای ئیمپراتۆریه تی ئیسلامی قه لیم ره وی سیاسه تی ئهم ئیمپراتۆره به پینی یاسا و شه ریه تی نوو به رنۆه ده برا و هر (ئیسلام) شه ریه تی نه وهی به خۆی ره وای بینه وه که ده سه لات به سه ر هه موو گۆی زه میندا بکات نه ک ته نها وه کو فیکر به لکو وه کو ده سه لاتی سیاسیش که ته مه ش گه وه ره ی سیاسه تی ئیمپراتۆری ئیسلامی بووه. ئهم شه ریه تی به خۆدانه ش له و بنه مایه وه سهره گری که ئیسلام خۆی وه کو فیکریه کی مو ته قی به حه قیه تی له خۆروانی پینی وایه ده بی هه موو گه ردوون له سایه ی به حه قیه تی بوونی ته مندا بیت. ته مه ش رنگای به شه ریه تی کردنی داگیر کردنی که سایه تی و جوگرافای نه ته وه کانی عه بری عهره بی پنداوه. جا درێژ بوونه وهی هه مان بۆچوون دوا جار له فیکری نه ته وهی عهره پیدا ره نگ ده داده وه و خه ون بێن بۆ به ربه روی زه رینه وه (میژوی ئیمپراتۆری ئیسلامی) ده بیته خالی سهره کی له پرۆژی فیکری عهره پیدا و دوا جار له هه ندی دروشمی تا سه ر ئیسقان ناسیونالیستانه دا به رجه سه ده بیت که داوا کردنه وهی بنیادنا نه وهی ئیمپراتۆره هه رس هینا وه که به له روی سیاسیه وه نه ک له روی فیکریه وه... نا لیره وهی که فیکری نه ته وهی عهره بی بنه ما به سه تو له سه ر فیکری ئیسلام نا توانیت قه واره ی ئیمپراتۆره خه یالیه که ی پارچه پارچه بکاته وه و دان به شونا سه مه و که سایه تی نه ته وه کانی ژیر سایه ی سیاسه تی ئیمپراتۆره که ی نو سا و ده ولته کۆلۆنالیسته کانی ئیستا یدا بیت (لیره دا قسه مان ته نها له سه ر کۆلۆنالیستی عیراقی نییه به لکو سو ریا و مه غریبی عهره بیش هه مان که بی نو نه یان هه یه) و سه ر یاری نه وه ش (که نار) به گشتی هه مان شینوی هه یه.

له کاتیندا دینه سه ر باسی زیندوو کردنه وهی که سایه تی نه ته وه بی مان پنیسته نوو له به رچا و بگری که پرۆژی نوو زیندوو کردنه وهی پرۆژه یه که له ده ره وهی بیری دینیدا داده نریت. ئه گه ره ده سه لاتی فیکری دینی (ئیسلام) له کوردستاندا فاکته ری په که مینی سه رینه وهی قه واره ی سه ریه خۆ و که سایه تی میژوی نیمه بووینت و له بارینکی تریشدا ئهم فیکریه نه یه توانی بیت بیته فاکته ری زیندوو که ره وهی خۆدی نیمه وه کو نه ته وه، هه رچۆن (شیعییزم) دوا جار بۆته فیکری نه ته وهی فارس، نووا به

درێژی میژوی ئیسلام له کوردستاندا پرۆژه یه کی نوو تو دروست نه بووه که توانای گه رانه وهی راسته و خۆی بۆ میژوی سه روه و یادوه ری دیرنه مان هه بووینت. ئه گه ره دروست بوونی درزینکی وه کو (بابا طاهیری هه مه دانی) له روی میژوویه وه حیسابینکی بۆ بکریت من پین وایه بابا طاهیر بۆ خۆدی خۆی نه بۆته خاوه نی پرۆژی زیندوو کردنه وه، به لکو دروست بوونی گیانی به ره و شکاندنێ په یه وه ستی ته ماهی بابا طاهیر له گهل شیعه بووه و به پینی دا به شکردنی هه ره مه شینوی په یه وه ندی له ئیسلامدا له یزی غه بیانی په زدان بۆ هیزی خاوه ن وجودی بنیادهم

و پاشان جیابوونه‌وهی مذهبه‌بەکان و جینگا پی چۆن کردنی عەلی کۆری ئەبو طالب بۆ هەر سێ خەلیفەکانی راشدین بەریز سەرباری ئەوهی که له دید و بۆچوونی شیعه مەزەهەبەکانەوه تەنها (عەلی) شایەتی ئەوه بوو که دواى پێشەمبەر بێشە خەلیفە. مەزەهەبی شیعه قەبلی درایە دواجەمسەری هەرمەگەوه و جینگای بە گۆزەوی مەزەهەبەکانی تر بوو پەراویزی ئیسلام. بابا طاهیر وەکو شیعه مەزەهەبینک بەپینی هەمان پرۆسه و لەگەڵ قەوارەوی مەزەهەبەکیدا کەوتۆتە پەراویزەوه و هەلبەت پەراویزی ئاسایی بەهینزکی لاواز دەبەسترت بە ناوەندەوه. ئا لێرەوه‌یه بابا طاهیر هەست بە داڕانینک دەکات له ئیسلام و لەوێه دەگاتە ئەوهی وەک یەکەمین کۆرد بە کۆردی بنووسیت که له راستیدا دروستتر وایە بڵێن وەکو یەکەمین شیعه مەزەهەبی کۆرد له زمانی عەرەبی هەلگەرتەوه و له نووسینەکانیشیدا گەڕانەوه‌یهکی ناشکرا بۆ یادوهری کۆردی بەدۆزیتەوه ئەویش له میانەیی ئەو رەفز و دەلالاتە زەرەشتیانەیی له شیعەرەکانیدا بەکاری هێنان، بەلام بابا طاهیر وەکو کەسایەتییەکی (دیوالتی-جوت کەسایەت) کەوتۆتە سەر بازینک یان خالینکی شلۆق له نیوان داڕانی تەواوتی له ئیسلام و گەڕانەوه بۆ ئیسلامدا. دواچار ناتوانیت ئاراستەیی داڕان هەلبۆزێ و داڕینکات، بەلکو ئەم هینە له ژبانی باباطاهیردا دەسڕیتەوه و جارینکی دی تەماهی تەواو لەگەڵ میژووی ئیسلامدا دەکاتەوه و ناتەباییەکی تەنها وەکو چەند هینما و دەلالاتەینک له نیو دەقەکانیدا دەمیننەوه، هەر له بنەرەتیشەوه من وای بۆ دەچم ناتەبایی باباطاهیر لەگەڵ ئیسلامدا، ناتەباییەکی گەوهەری نەبوویت و هەردەم بەو مانایە نەبوو که باباطاهیر داڕان لەتەک ئیسلامدا دەکات، ئەویش بە مەبەستی زیندووکردنەوهی کەسایەتی میژوویی ئیسه که کەسایەتی نەتەوه‌ییمانە. لێرەوه باباطاهیر بە ئاراستەیهکی پێچەوانە دەگەرتەوه و بە تەواوی له نیو مەزەهەبی شیعه‌دا کاردەکات و دواچار وەکو ئوسەرنیکی فارس ئەک کۆرد بەدیاردەگەوت و له پرۆسەیی زیندووکردنەوهی کەسایەتی فارسییدا بە کاریگەری فاکتەری شیعیزم کاردەکات، کاتی که ئەم مەزەهەبە بوو هزی زیندووکردنەوهی ئەو کەسایەتییە واتە (شیعیزم و کەسایەتی فارسی) ئەک هەر پێکەوه تەماهییان کرد بەلکو پورنە یەک وجود و ئەم پورنەیه‌کەش جارینکی دی پێکھێنانی کەسایەتی فارسی هینایەوه سەر گۆرەپاتی نامادەبوون، بەلام له کەینونەیی مەزەهەبی شیعه‌دا هەردەم باسی خاسیەتی نەتەوه‌یی ناکریت و شیعه‌مەزەهەبەکان بەر له هەموو شتی پێیان وایە لەباری یەکەمدا (شیعەن ئەجما فارس یان عەرەب یان کۆردن)، هەر پۆیه لەنیو سنووری جوگرافیای ئەو مەزەهەبەدا باباطاهیر نەیتوانی داڕان له ئیسلام دروست بکات و وەکو سەرەتا بۆ خالپۆی بەرنامەیی پرۆزەیه‌ک کاریکات که ئەویش پرۆزەیی زیندووکردنەوهی کەسایەتی نەتەوه‌یی ئیسه، بە واتایەکی دی باباطاهیر نەیتوانی پشت لەو هیزە میتافیزیکی‌یه بکات که دنیای بۆ کردۆتە دووبەشی نایەکسانەوه، ئەم دنیای کورت تەمەن و ئەو دنیای نەپراوه، ئەم دنیای کەسایەتی سەراوه و وەستان له سایەیی وجودی یەزدان دا بە مەبەستی مسۆگەرکردنی ئەو دنیای نەپراوه و بی‌کۆتا. له نیوان ئیختیاری هەلبۆزاندندا دواچار باباطاهیر ئەم دنیای تەمەن کورت دەکاتە قەزاوه‌گێڕی ئەو دنیای تەمەن درێژ و لێرەشەوه بە ملکه‌چی خۆی دەهاوینتەوه ژێر سایەیی هیزە میتافیزیکی‌یه‌که‌ی خواوند و دەچیتەوه سایەیی میژووی ئیسلام و رووی دووهمی کەسایەتیه دیوالتی‌یه‌که‌ی (کەسایەتی بەره‌و داڕان) هەرس دینی و شتی دروست نابێ بە ناوی پرۆزەیی

باباطا هیرهوه بو دروستکردنه‌وهی که سایه‌تی شکستی نیمه نک وه کو نو رایه‌ی هاو پنی نازیز «میریوان وریا» به‌ناری پرژوهه پنی له‌سهر داده‌گرت.

هدتا ساته‌وهختی باهان له میژووی کورددا دیارده‌یه‌کی نه‌وتو له بواری سؤسیوروشنبیری دا دهرنه‌گه‌وت که پتوانیت به‌سهره‌تای پرژوهه‌یک بو بنیادنانه‌وهی که سایه‌تی ههرسه‌پیناوی نیمه دابنرت. ساته‌وهختی باهان میژوویه‌که تیایدا سهره‌تای جزره هوشیاریه‌کی ساده نه‌گهر مزیقه‌کانیشی له دهره‌وهی جوگرافیای میرنشینه‌که‌شدا بیت هه‌ست پی‌ده‌گرت، کورد له‌گه‌ل بوونی قه‌واره‌یه‌کی رامیاری دا له سنووری نهم میرنشینه‌دا له بواره‌کانی تری ژیانه‌یشه‌وه تاهیک‌ی پنداهاته‌وه، لیره‌شه‌وه سهره‌تای پرژوهه‌یه‌کی رۆشنبیری به‌دیارگه‌وت که بنیادنه‌ری نهم پرژوهه (مه‌لا خدری نالی) به‌ به (مه‌حوی) کۆتایی دیت. لای نالی نهم پرژوهه که سهره‌تای خیتابی مانه‌وه‌یه که نه‌ویش مانه‌وهی که سایه‌تی نه‌ته‌وه‌یی کورده و له پانتایی سؤسیوروشنبیری کوردیدا راسته‌وخو به‌ره‌و بنیادنانه‌وهی خودی نه‌ته‌وايه‌تی نیمه ده‌چیت، نالی وه‌کو خیتابی مانه‌وه له سایه‌ی میرنشین باهان دا نده‌به‌که‌ی له سای سیاستی میرنشیندا بوو، ته‌گهرچی خاوه‌نی جیهانبینی دیاری خزی بووه، به‌لام بۇ دواچار نه‌بۆته خاوه‌نی پرژوهه‌یه‌کی داواکاری دا برانی ته‌واوتی له‌گه‌ل هیزه سهره‌وه‌که‌ی که سایه‌تی کوردیدا که فیکری دینی (نیسلام) بووه. له‌کاتیکندا که سیاستی میرنشینه‌که تا راده‌یه‌ک پیاده‌کردنی سیاستی نیسپراتوری عوسمانی بووه و یاسای ده‌وله‌تیش یاسا و شهرعه‌تی نیسلام بووه. ته‌گهرچی نالی له جیهانبینی شیعریدا زورچار به‌ ناراسته‌یه‌کی ته‌واو پینچه‌وانه‌ی نیسلام کاری کردوه و هه‌موو حه‌رامه‌کانی (قه‌ده‌غه) نیو دنیای نیسلامی زه‌قکردۆته‌وه و زیندووی کردونه‌ته‌وه، چی له رووی نیشتمان و چی له رووی جهسته و توخمه قه‌ده‌غه‌کانی له‌شی نافره‌ته‌وه یان هه‌تا توخمه نیرینه‌یه‌کانیش، به‌لام سهره‌تای نهم دوو خیتابه‌ نه‌گهر به‌ خیتابی مانه‌وه و خیتابی سینکس ناو‌بیرین که نالی سهره‌تای داناون که‌چی دواچار ناتوانیت بیان گه‌یه‌نیتته‌ لوئکه و دا برانی ته‌واو له‌گه‌ل نو هیزه‌دا بکات که بۆته فاکتهری به‌ریه‌ست دروست کهر له رینگای بنیادنانیدا. نه‌ویش هه‌مان شینوهی باباطا هیر پرکینشی دا برانی ته‌واو ناکات و چارنکی دی خزی ده‌داته‌وه ده‌ستی هیزه‌ی میتافیزیکی یه‌زدان و لیره‌شه‌وه پرژوهی زیندووکردنه‌وه‌که لای (نالی) یش ناگاته جینگای خزی. به‌لئی (نالی) نه‌ک ههر له پرۆسه‌ی ته‌ماهی کردن له‌گه‌ل نیشتمان و دروستکردنه‌وهی که سایه‌تی کوردی دا ههرس دینی و ناگاته نه‌غچام و له‌به‌رده‌م بی‌تومیدی دا ده‌مبئنه‌ته‌وه و هیرشیکی تیکشکاندن ته‌به‌دی ههره‌شه‌ی لی‌ده‌کات. فه‌راغینکی رۆحیش که به‌ یه‌قیی موله‌قیه‌تی نه‌و دنیای ده‌سپیری، موله‌قیه‌تی به‌هه‌شت ده‌یگه‌رنیتته‌وه بو لای هیزه میتافیزیکیه‌که که نه‌ویش هیزه‌ی خاوه‌نده. لیره‌شه‌وه سهره‌تای خیتابی مانه‌وه و نیمای خیتابی سینکس هه‌چیان ناگه‌نه جینگای خزیان، به‌لام ته‌وه‌ی گرنکه و ده‌بی ناما‌زه‌ی بۇ بکرت جیهانبینی نالی به‌ که بریتی به‌ له دانانی به‌کم خالی دا بران له‌ته‌ک فاکتهری سهره‌وه‌ی که سایه‌تی نیمه‌دا که فاکتهری فیکری دینی (نیسلامه). به‌لام ته‌وه‌ی له تیروانینی نیستای نیمه‌وه بۇ نالی گرنکه ته‌وه‌یه که ده‌مانگیزه‌ته‌وه بۇ ساته وه‌ختیک له میژووی خومان که ساته‌وهختی دا هینان بووه و کاریگهری نه‌و ساته‌وه‌خته‌ش هه‌تا نیستاش وه‌کو مزیف نه‌ک ههر له نه‌ستی نیمه‌دا به‌لکو له ژیانی پراکتیکیشماندا ناماده‌بوونی هه‌یه و به‌وچاره ده‌روانینه‌ شیعریه‌ت لای مه‌لاخدری نالی که ساته‌وه‌ختیکی نالۆزی دا هینانه. به

واتا ساتینکی پر پرسیاره له میژووی نیمه‌دا و زورجاریش له‌بهر نه‌توانینی د‌زینه‌وه‌ی جیهانبینی شیهری نالی وه‌کو ساتینکی شیهری پیروز و له هه‌مان کاتدا گری‌یه‌کی نه‌کراوه سه‌یری ده‌که‌بین. دوا نه‌لقه‌ی پرژۆ‌ی بابان که (مه‌حوی)‌یه مه‌حوی ب‌ز خودی خ‌وی دیسان که‌سینکی که‌سایه‌تی دیوانتی بووه، به‌لام ئه‌م له د‌وای نالی هاتووه و سه‌ره‌تای خیتابینک له پینشیده‌وه دانراوه، مه‌حوی له باری به‌که‌مدا زمانی حالی ئه‌و خیتابه‌یه، به‌لام ئه‌گه‌ر ئه‌م خیتابه لای نالی له سه‌ره‌تاوه خیتابینکی به‌هینزی مانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه و که‌سایه‌تی نه‌ته‌وه‌یی نیمه بووینت ئه‌وه مه‌حوی به‌ره‌و تاکیشی کردنی زیاتری خیتابه‌که ده‌چیت، ئه‌گه‌رچی خیتابی داهینه‌رانه به‌ پی‌ودانگی باری سیاسی و ک‌ۆمه‌لایه‌تی ناپی‌وریت، به‌ل‌کو خیتابی ف‌ردی داهینه‌ر به‌ر له ر‌ۆشنیبری گشتی ده‌که‌وینت. خیتابی مانه‌وه‌ی مه‌حوی ده‌بیشه دوو ئا‌راسته‌ی هاوشان که مانه‌وه‌ی خودی مه‌حوی خ‌ویه‌تی له ته‌ک مانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌دا. د‌واجار مه‌حوی ده‌گاته ئه‌وه‌ی که هینلی سه‌ره‌کی خیتابه‌که (مانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه) به‌جی‌ده‌هینلی و (مانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه) و مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وه که له روانگی ب‌زچوونی ئه‌وساته‌ی ئه‌وه‌وه پانتایی جوگرافیای دنیای که‌م ته‌مه‌نه به‌های‌یه‌کی ئه‌وتزی نامینی و ته‌ماهی ئه‌و دنیای در‌یژخایه‌ن بال‌آده‌ست ده‌یی و لیره‌شوه‌ه خیتابی مانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه هه‌رس دینی و خیتابی مانه‌وه‌ی خود (بقاء الذات) بال‌آده‌ست ده‌یی و نا لیره‌وه مه‌حوی ده‌گه‌رینه‌وه ب‌ز نامیزی هینزه میتافیزیکه‌کی خواوه‌ند و به‌ره‌و ته‌سه‌وف دروات، لیره‌شدا روویه‌کی تری وجودی خودپاراستنی مه‌حوی ده‌رده‌که‌ینت که ئه‌ویش ره‌تکرده‌وه‌ی زنجیره‌ پی‌وه‌ندی هه‌رم ئاسای ئیسلامه‌ که له هینزی غه‌یبانی خوداره ب‌ز پینغیبه‌ر و له‌وشه‌وه ب‌ز والی و پیاوانی ئاین و ئه‌نجبا جه‌ماوهری ساده‌ی گه‌ل ده‌کشیت. گه‌لاتی غه‌بری عه‌ره‌بیش ئاسایی له د‌وا جه‌مه‌سهران، به‌م پ‌ی‌یه مه‌حوی ده‌که‌وینت د‌وا هه‌لقه‌ی پی‌وه‌ندی‌یه هه‌ره‌مه‌به‌که‌وه. پ‌ی‌یه‌چیت ئه‌و پی‌وه‌ندی‌یه دووره به‌ جزوینک له لاوازی پی‌وه‌ندی له نیوان خ‌وی و خ‌وای خ‌ویدا تی‌ب‌گات ب‌ویه ته‌سه‌وف ده‌کاته ه‌ۆکارینک بو ن‌زیک‌بو‌نه‌وه له یه‌زدان به‌سه‌ر هه‌لقه‌کانی به‌یه‌ک‌گه‌یشتندا و راسته‌وخ‌ز خ‌وی پی‌وه‌ندی به‌ خوداره ده‌کات. ته‌مه‌ش له باری به‌که‌مدا سه‌ماندن‌ی خودی خ‌ویه‌تی، له‌باری دووه‌میشدا پاراستنی وجودی ئه‌و خودیه‌ که گه‌وه‌هری خیتابی مانه‌وه‌یه. د‌واجار لای مه‌حوی له سنووری جوگرافیای ئه‌و خوده‌دا ده‌سوورپه‌ته‌وه، ته‌مه‌ش له خ‌ویدا تینکشکاندن‌یکی گه‌وره‌یه ب‌ز خیتابی مانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه و ده‌روست‌کرده‌وه‌ی که‌سایه‌تی نه‌ته‌وه که مه‌حوی ناتوانیت د‌واجار ته‌ماهی خ‌وی له ته‌ک نه‌ته‌وه و نیشتماندا به‌ مه‌به‌ستی دروست‌کرده‌وه‌ی ساتی شک‌ذاری میژوویی نیمه نیشان به‌دا. لیره‌شوه‌ه جارینکی دی هه‌مان شینوی باباطاهر و نالی، مه‌حوی ناتوانیت د‌ا‌هران له ته‌ک میژووی ئیسلامدا، له ته‌ک فاکت‌ه‌ری سه‌ره‌وه‌ی که‌سایه‌تی نه‌ته‌وه‌یی نیمه‌دا به‌کات، به‌ل‌کو به‌ پینچه‌وانه‌وه له‌بری د‌ا‌هران ته‌ماهی‌یه‌کی به‌هینز دروست ده‌کات و ته‌سه‌وف ده‌کاته ئه‌لته‌رنه‌تیشی زیندوو‌کرده‌ی که‌سایه‌تی کوردی و ته‌ماهی له‌ته‌ک ئیسلامدا ده‌کاته ئه‌لته‌رنه‌تیشی د‌ا‌هران که ته‌مه‌ش ک‌ۆتایی پینهنانی ئه‌و سه‌ره‌تایه‌یه که پرژۆ‌ی بابان بو زیندوو‌کرده‌وه‌ی که‌سایه‌تی شک‌ستی نیمه پینشیه‌ادی کردووه، به‌لام رووی به‌که‌می خیتابه‌که له‌گه‌ل تینکشکاندن‌ی پرژۆ‌ی باباندا ته‌مه‌ش به‌ره‌و هه‌رس ده‌چیت و شه‌قلینکی وه‌ها دیاری نامینپه‌ته‌وه، ئه‌وه‌تا له د‌وای (مه‌حوی)‌یشه‌وه هه‌تا سه‌ته‌وه‌ختی گوران هیچ دیارده‌یه‌ک که خه‌سه‌له‌تی پرژۆ‌ی بنیادانه‌وه‌ی که‌سایه‌تی کوردی پینوه

بیت به دارنه کهوت. به گوزیهی (گوزان) یش دواتر باسی ده کهین که چ شونینکی به گوزیهی زیندوو کردنه وهی خودی نیمه هه بو، پروژه ی بابان که نه یوانی له که نیونوهی روشنی برانه ی خزیه وه بگواز ریشه وه بر شقلی سیاسی و دواچار بیته بنه ما و پروگرامی بزوتنه وهی رزگاریخوازانه ی کورد، چونکه تیکشکاندن خیشایی پروژه ی بابان (نالی و مه حوی) بووه کوزسپنگ له به رده م بره وستاندنی بزوتنه وهی نه ته وهی کورده ا و نه یوانی بیته به رنامه و پرینسیپی بزوتنه وه که، من پیم وایه نه و شیوه چه کداریبانه ی که دوا ی مه حوی دروستبوون هه ر له شیخ عوبه ی دلای نه هری و شیخ سعیدی پیران و شیخ محمودی نهر و پاشانیش بارزانی نه گه ر له رووی گه رانه وه یه کی یادوه ریبانه وه په یوه ندیبان به قهواره ی قه له مه روی بابانه وه هه بو بیت نه وه له رووی بوونه فاکتهری پروژه ی بابانه وه به مزیتئی دروست کهری بزوتنه وهی رزگاریخوازی کورد پیم وایه نه وه به دی نه هاتوه، هه ر هه مان هزکاریش رولی دیاری بینووه له وهی که بزوتنه وه چه کداریبه کان شیوه یه کی عه قه ریبان هه بو بیت و پرینسیپی دیاری گرا و له به رنامه و په یزه ویاندا نه بو بیت و له راستیشدا نه نانه ت شقلی بزوتنه وه یه کی په سندنیشیان به خونه گر بیت که بتوانن کاریگه ی زیندوو کردنه وهی که سایه تی شکستی کوردی، به لای منه وه دروست نه بوونی عه قلی سیاسی کوردیش وه کو عه قلیک که توانای دیاری کردنی به رنامه و خالتر یز کردنی هه بو بیت هه ر له دوا ی قه له مه روی بابانه وه هه تا ساته وه ختی نیستاش نه وه بووه که بزوتنه وه چه کداریبه کان له گه وه ردا هه ر به نه ای کار کردنی پروژه یه کی روشنیبری و فیکری دروست نه بوون، چونکه نه گه ر به یته روشنیبری فاکتهری دروست کهری بزوتنه وه کان بوایه نه و ا بروتنه وه کان له گه وه ری خزیان له خاوه ی ناماده بوونکی پراکتیکی ده بوون له روحی مرؤئی کورده ا و خاوه تی وجودیکی به رنامه دروسته یه کی په سندن ده بوون و نه و شیوه عه قه وه خیله کیبه یان به خوه نه ده گرت، له رووی تریشه وه نه گه ر نه و بزوتنه وه یانه به کاریگه ری فاکتهری روشنیبری و فیکری دروست بوونایه نه وه یه که م توخوی بنیادنانی عه قلی کوردی و بنیادنانه وهی که سایه تی شکسته ی کوردیبان له ته ک خزیاندا ده هینا و بز نایبند ه ش به رنامه ی خزیان ده بوو که له خالی یه که مدا دا بران ده بوو له هیزی سره وهی که سایه تی نه ته وهی نیمه که نه ویش فیکری دینی یه، به لام به پیچه وانه وه رابه رانی نه م بزوتنه وانه بو خودی خزیان نه و که سانه بوون ته ک نه یان توانیوه دا بران له ته ک فیکری دینی دا بکه ن به لکو بز خودی خزیان سه رتا پای میژووی ژانیان هاوشان و هاوشیوه بووه له گه ل نه و به شه ی ته مه نی باپا ظاهر و نالی و مه حوی دا که له که سایه تی دیوانتی خزیاندا لایه نی دا بران له فیکری دینی و میژووی فاکتهری سره وهی خودی نیمه یان پوکاندو ته وه، واته نه مان له گه ل ته با بوون وه و گه رانه وهی باپا ظاهر و نالی و مه حوی بز ژنر سایه ی هیزی عه یبانی یه زدان ته با بوون و هه رگیز له هزی نه ماندا ناراسته ی به ره و دا بران له و فیکره یه نه بوته پروژه ی نیشکردن بویه له خالی یه که مدا نه یوانیوه گه شه بکات و بیته خاوه نی پراکتیکی خزی به ره و بنیادنانه وهی خودی نه ته وه ییمان. هه ر لیره شدا جینگای خزیه تی ناماژه بز نه وه بکه ین بالاده سته بوونی په یوه ندی خیلایه تی و هه ره می خیل له نیو بزوتنه وهی رزگاریخوازانه و له بنیادی پیکه یته ری حیزه کاندا هه ر له ساته وه ختی شیخ عوبه ی دلای نه هری یه وه هه تا ساته وه ختی نیستا نه وه یه که بزوتنه وهی نیمه به کاریگه ری دروستبوونی پروژه یه کی روشنیبری دروست نه بووه، به لکو له

خزیدا جولیده‌کی عه‌قه‌وی بووه و زیاتر به کاریگه‌ری دهره‌کی دهره‌وه‌ی پانتایی جوگرافیای کوردستان دروست بووه، هه‌لبه‌ته مه‌به‌ستمان له کاریگه‌ری دهره‌کی لیزه‌دا نه‌و گه‌شه‌کردن و سه‌ره‌ل‌دان‌ه‌ی بازاری هاویه‌ش و نه‌شون‌مای سه‌رمایه‌داریه له نیوه‌ی دووه‌می سه‌ده‌ی نۆژده به‌دواوه، گه‌رچی دروست‌بوونی بازاری هاویه‌ش و سه‌ره‌ل‌دان‌ه‌ی سه‌رمایه‌داری و دهره‌کوته‌ی چینی بۆرژوا له کوردستاندا به‌ شینوه‌یه‌کی سروشتی نه‌بووه، به‌لکو په‌یوه‌ندی‌یه‌کان به‌ جۆرنیکی هینده‌ نالۆز پینکداچوون که ناتوان‌نیت خه‌سه‌ته‌ی تاکه قۇناغ‌نیکیان پی بدری و له‌سه‌ر نه‌و بنه‌مایه‌ش به‌یاری قۇناغی میژوویی و کیشه‌کانیش بدریت.

ئه‌مینستا له‌سه‌ر جوگرافیای کوردستان و له نیو په‌یوه‌ندی و پینکهاتنی کۆمه‌ل‌یه‌تیدا هه‌ر له‌پاشماوه‌ی قۇناغی کۆیلایه‌تیه‌وه هه‌تا خه‌سه‌لت و سیفاتی قۇناغی سه‌رمایه‌داری ده‌بیرنیت، به‌و پی‌یه‌ نایدی‌لۆژی‌یا و به‌رنامه و په‌یره‌و و ویستی هه‌موو قۇناغه‌کان پینکداچوون و نه‌غیامیش جۆرنیک له فه‌وزا دروست بووه که تاکو ئیستا فاکته‌ری جۆلینه‌ری سه‌رحه‌م په‌یوه‌ندی‌یه‌کان له سایه‌ی عه‌قلی (خه‌یل)‌دا کۆده‌بته‌وه، جا له‌به‌ر پی‌یه‌گه‌یشتن و دروست نه‌بوونی بۆرژوا‌ی کوردی له هه‌ناوی قۇناغی فیو‌دالی‌دا و له نیو مانیف‌اکتۆریا‌کانه‌وه به‌ هه‌مان ئاراسته‌ی هوشیاری نه‌ته‌وه‌یی نینه‌ش له‌ته‌ک نه‌وه‌دا به‌ شینوه‌ی سروشتی خۆی له‌دایک نه‌بووه، به‌لکو زیاتر به‌ کاریگه‌ری هۆکاره دهره‌کییه‌کان له په‌یوه‌ندی و تیکه‌ل‌اوی لاواز له‌گه‌ل و لاتانی ده‌ورویه‌دا دروست‌بووه، بۆیه شینوه‌ی دروست‌بووه‌که‌شی شینوه‌یه‌کی ناسروشتی و زیاتر روخسارنکی عه‌فه‌ویانه‌ی هه‌بووه و له‌سه‌ر بنه‌مایه‌کی پته‌و و نالۆگۆری په‌یوه‌ندی‌یه دیالکتیکی‌یه‌کانی بنیادی پینکه‌ینه‌ری کۆمه‌ل و په‌یوه‌ندی‌یه‌کانی به‌رهم هینان نه‌خولقاوه.

کاتی پرۆزه‌ی بابان به‌ره‌و شکست ده‌چیت و ته‌ماهی کردنه‌وه له‌گه‌ل هینزی میتافیزیکی یه‌زدان (فیکری دینی) جینگای دا‌بران ده‌گرینه‌وه و خه‌تایی مانه‌وه‌ی نه‌ته‌وه ده‌بسته خه‌تایی مانه‌وه‌ی خود (مانه‌وه‌ی فهدر) هاوکات له‌گه‌ل تیکشان‌دنی ئه‌م خه‌تاییه و هه‌ره‌سی میرتشیینی بابانیش له‌ روی سیاسی‌یه‌وه دروست‌بوونه‌وه‌ی که‌سایه‌تی نه‌ته‌وه‌ییش به‌ره‌و هه‌ره‌س چوو، که خه‌سه‌لتی نه‌و نیتیکشان‌دنه تاکو ئیستا له‌ وجودی تیکشکاوی که‌سایه‌تی نه‌ته‌وه‌یی نینه‌ و میژووماندا ناماده‌یه و وه‌کو فاکته‌رنیکی په‌نهان له‌ نه‌ستی مرۆفی کورددا کارده‌کات و وه‌کو زه‌نگ لینه‌داته‌وه و دوا‌ی هه‌ر سه‌ره‌تای پرۆزه‌یه‌ک تیکشان‌دنی‌ک وه‌یاده‌دینینه‌وه. لیره‌ش به‌دواوه سه‌ره‌تای پرۆزه‌یه‌کی نوی به‌دیارنا‌که‌وینت هه‌تا ساته‌وه‌ختی روانگه. ده‌نگی (گۆزان) له‌پیش روانگه‌دا ناشی به‌ پرۆزه‌یه‌ک دا‌بیرنیت له‌ رۆشنی‌یری کوردیدا، چونکه نه‌وه‌ی گۆزان کردوویه‌تی ته‌نها گۆزاننیک بوو له‌ شینواری شیخه‌ری کوردیدا و خه‌تایی گۆزان خه‌تایی‌نیک نه‌بووه نه‌ له‌ ئاستی خه‌تایی (نالی)‌دا نه‌ له‌ ئاستی خه‌تایی (مه‌هوی)‌دا بووینت، به‌لکو له‌ باشترین حاله‌تدا له‌ نامیزی خه‌تایی نه‌واندا بووه، هه‌ر بۆیه ده‌شی گۆزان به‌ ده‌نگیکی سه‌دا نزم له‌ میژووی سیۆسیۆرۆشنی‌یری کوردی‌دا ناو‌بیرنیت، ره‌نگه له‌ روی تیروانی‌ینی نایدی‌لۆژی‌ای چه‌په‌وه و بی‌ دۆزینه‌وه‌ی جیهانی‌ینی گۆزان ئه‌م قسه‌یه‌ی من به‌ کارنکی نا‌په‌وا و توند دا‌بیرنیت، به‌لام سه‌رخی خۆنه‌ر بۆ نه‌وه راده‌کیشم و پرسیارنیک ده‌که‌م، داخۆ له‌ روی پرۆزه‌ی بینادانه‌وه‌ی که‌سایه‌تی کوردی‌یه‌وه گۆزان له‌ چ ئاستیکدا‌یه؟ له‌ روی هینانی جیهانی‌ینی نۆیه گۆزان چی هیناوه؟ نه‌گه‌ر زیاتر رۆیچینه‌ خوارئ به‌ دنیای گۆزان دا نه‌وه به‌ر له‌ هه‌موو شتی ده‌بی به‌شیکی

زور له بهره‌می گۆزان (شعیره سیاسیه‌کانی) بڅه‌ینه‌لاوه چونکه سنووری بهر له بده‌دق بوونیان نه‌بهریوه، به واتا شعیرییه‌تیا تیا دروست نه‌بوه، یان باشر بلین گۆزان نه‌یتوانیوه له وپانتاییه‌دا که پانتایی سیاسی‌یه پرسیاری نه‌ده‌بی دروست بکات. نو به‌شی دی بهره‌می گۆزان له سنووری (لاوانه‌وی خود) (مناجات الذات) دهرنه‌چوون که نویش له سنووری گری‌کویره‌ی له کرانه‌وه نه‌هاتروی نه‌ستدا (unconscious) دا گیری خواردوه. کینشه‌ی گۆزان کینشه‌ی یدک نه‌گرته‌وه‌ی خودی ناوه‌وه و خودی دهره‌وه‌یه‌تی له بهره‌ه‌کانیدا. که که‌سایه‌تیه‌کی دیوالیتی بؤ خولقاندوه و دواچار نویش دابه‌ش بووه به‌سهر خودی رومانسیانه و نیتیمای نایدیولژوئی‌ای گۆزان دا. لهم باره‌شدا دووشینوازی تیروانین که تیروانینی مه‌زه‌بیانه‌ن دروست بوون، گۆزان له لایه‌ک وه‌کو مه‌زه‌ب دهروانیته‌ جوانی و نافرته و سروشت، له لایه‌کی تریش نایدیولژوئی‌ای شیوعیه‌ت ده‌کاته مه‌زه‌بینکی تر که له روانگه‌ی نه‌وه‌وه به کاریگه‌ری فاکتوری نه‌ست ده‌بینه‌ت نه‌لته‌رنه‌تیقی فیکری دینی. نم دوو حاله‌ش به‌روو (به‌قین) یک ده‌بگیرنه‌وه که ناراسته‌وخؤ ده‌که‌وینه‌ نامیزی نو غه‌بیانه‌ته‌ی که نالی و مه‌جوی خویان دایه‌وه ده‌ستی. نالیزه‌ویه که خیتابی گۆزان نابینه‌ خیتابیک که تماهی له ته‌ک دروست‌کرده‌وه‌ی که‌سایه‌تی تینکشکاوئی نیمه‌دا بکات، راسته‌ گۆزان به کاریگه‌ری نیتیمای نایدیولژوئی‌ای خوی داپران له ته‌ک فیکری دینی دا ده‌کات، به‌لام داپرانه‌که‌ی له‌باری به‌که‌مدا له‌و دید و بزچوونه‌وه‌ی نه‌یه که فیکره‌یه‌ک رته بکاته‌وه خودی نه‌وی تینکشاندوه که خودی کوردی‌یه، به‌لکو داپرانه‌که‌ی دانانی سنووریکه له نیوان ماتریالیزم و نایدیالیزم دا و نم سه‌نگه‌ری یدکه‌م هه‌لده‌بژئی بی نه‌وه‌ی رژی نو سه‌نگه‌ره به‌ گویره‌ی دروست‌کرده‌وه‌ی که‌سایه‌تی تینکشکاوئی کوردی‌یه‌وه له دیده‌گای نه‌وه‌وه و په‌یوه‌ستیش به‌ میژووی نیمه‌وه له رووی کارکرده‌وه هیچ بگه‌ینه‌نت.

له‌بارنکی تردا نو داپران له‌ته‌ک فیکری دینی دا ده‌کات، به‌لام راسته‌وخؤ نه‌لته‌رنه‌تیقی تر که نایدیولژوئی‌ای شیوعیه‌ته ده‌هینی و ده‌یکاته مه‌زه‌بینکی تر و بی جیاوازی وه‌کو دین لوی ده‌روانیت و نه‌مه‌ش دروست‌کرده‌وه‌ی په‌قینکی تره و له‌بری موته‌لقیه‌تی به‌هشت لای نالی و مه‌جوی نم موته‌لقیه‌تی کۆمونیزمی له‌به‌رچاره که به‌هشتی موته‌لقه و تنها په‌یوه‌ست بوونی مه‌زه‌بی له شینوی ته‌سه‌رفه‌که‌ی مه‌جوی ده‌بگه‌یه‌نینه‌ت نو به‌هسته‌ته. روانیش له‌ دیگای شعیریته‌وه پین وایه له دهره‌وه‌ی سنووری جوگرافیای موته‌لقیه‌ته، له‌بارنکی تریشدا گۆزان جیهان‌بینیه‌کی دیاری نی‌یه له شعیردا که بتروانیت وه‌ک ناراسته‌یه‌ک دیاری بکرت، بویه دواچار خیتابی گۆزان ده‌بینه‌ت پاشکۆی خیتابی پرۆزه‌ی باپان و له‌لایه‌کی تریشه‌وه خیتابینکی سیاسی زال ده‌بینه‌ت که نویش خیتابی نایدیولژوئی‌ای حیزبی شیوعی عیراقیه‌وه لهم رووه‌شوه خیتابی سیاسی نه‌گۆراوه بؤ خیتابی نه‌ده‌بی و تنها به‌ که‌ینونه‌ی خیتابه‌ سیاسی‌یه‌که‌وه ماوه‌ته‌وه و له سنووری پراکتیکی نو تپه‌رناکات و لهم روانگه‌یه‌شوه په‌یوه‌ست به زیندوورکرده‌وه‌ی که‌سایه‌تی تینکشکاوئی نه‌ته‌وه‌یی نیمه هیچی نه‌کرده‌وه. تنها نه‌وته‌نده نه‌بینه‌ت په‌یوه‌ست به میژووی نیمه وها باسی نه‌زمرونی گۆزان ده‌کرت که له‌و میژوودا کورد خاوه‌نی شینوونکی شعیری له‌و جزره بووه که روویه‌رنکه تنها ده‌شی له‌میانه‌ی به‌راوردکاری بؤ شینوونکی شعیری حیسابی بؤ بکرت.

دیاره ئیستا ده توانین به ناشکرا پێ له سه ره ئه وه دا بگه رین که گۆزان نه بۆته خاوه نی پرۆژه له ئه ده بی ئیمه دا و له سنووری ده نگینکی نزمدا ماوه ته وه، هه موو ئه و ده نگانه شی که (کاکه ی فلاح) به کاروانی شیعری تونی کوردی داناون به تیروانی نی من جگه له گۆزان خۆبی و ئه جمه د هه ردی، ئه وانی دی زۆر به ده گمه ن شیعریه تیان به ره هم هه ناوه و له ئه ده به که شیا ندا پرسیا ریان نه بووه، به واتایه کی دی خاوه نی دید و بزۆچوون نه بوون و نه بوونه ته ده نگ، به لکو له باری یه که مدا له سایه ی خه تابی پرۆژه ی با باندا و له شینا زی شیعری شدا له سایه ی ئه زمونی گۆزان دا بوون و نه یان توائیوه له پرۆسه ی به ره و پێشه وه چووندا سنوورنیک له نیوان خۆیان و خه تابی به ره له خۆیان دا بنین، به لکو له با شترین حا له تدا دووباره که ره وه ی خه تابی بوون که له راستیدا خه تابه که بز خۆدی خۆی و له پێش ئه ماندا نه یتوائیوه بیه ته خه تابی پرۆژه ی بنیادنا نه وه.

ئهم باره هه تا ساته وه خه تی روانگه ده کێشه تی، تا ئه و کاته ی که روانگه سنوورنکی له نیوان خۆی و به ره له خۆیدا دانا و نا ته بایی خۆبی ناشکرا کردو و له وێه سه ره تای بنیادنا نی پرۆژه یه ک ده ستی پێ کرد که پرۆژه یه کی رۆشنییری یه و له گه وه ره ida پرۆژه ی زیندو و کرد نه وه ی خۆدی شکسته ی که سایه تی ئیمه یه. ئه گه ره سه ره تا و له ساته وه خه تی به یانی روانگه دا کۆمه لتی راو بزۆچوونی دژ یان با شتر بلێن ئا راسته یه کی دژ به روانگه دوو منکارانه به رامه ره پرۆژه ی روانگه وه ستا پین، ئه وه راسته وخۆ له وێرا ئه و دژ وه ستانه ماهیه تی پرۆژه ی روانگه ی به گوێزه ی که سایه تی کوردی ده رخست. له به ره ته وه پرۆژه ی روانگه پرۆژه ی بنیادنا نه وه ی که سایه تی شکسته ته ته وه یی کورد و فیکری کوردی بوو، ئه گه رچی سه مای خه تابی سیکسیش له ته ک پرۆژه ی روانگه دا هات ئه مه ش خۆی له خۆیدا رووی دیو کراسیا نه و شار ستا نیانه ی پرۆژه که بوو. که واته ئیستا له گه ل سه ره تای روانگه دا سه ره تای پرۆژه یه ک بز بنیاد کرد نه وه ی خۆدی ئیقلیجی نه ته وه بنیاده نریت، له جوگرافیا ی کورد ستاندا هه زینک دژ ی ئه و پرۆژه یه، له ده ره وه شدا هه زی کۆلۆنیالیزمی دا گیر که ری کورد ستان (فیکری نه ته وه یی عه ره بی: فیکری دینی) دیسان دژ ی هه مان پرۆژه یه. هه زی دژ وه ستاوی روانگه له نا وه هه لگرانی ئایدیۆلۆجیا ی چه پ بوون. ئیستا راسته وخۆ هه ردوو هه ز، ئایدیۆلۆجیا ی چه پ و فیکری دینی (فیکری کۆلۆنیالیزمی عه ره بی) بز دژا یه تی کردنی پرۆژه ی روانگه (پرۆژه ی بنیادنا نه وه ی که سایه تی کوردی) یه ک ده گره نه وه. به واتا هه ردوو بزۆچوون دژ ی دروست بو نه وه ی که سایه تی شکسته ی نه ته وایه تی ئیمه بوون.

خه تابی روانگه وه کو پرۆژه یه کی نا ته با له گه ل واقیعی سیۆسیۆلۆژی و سیاسی و سیۆسیۆرۆشنییری کوردی دا به دیار که وت، ئه گه رچی له پشتیبه وه پرۆژه یه کی مه عریفی پته و وه کو (تنظیرات) ی فیکری بز بنیادنا نه وه ی که سایه تی کوردی و عه قلی کوردی و فیکری کوردی نه بوو، به لآم گه وه ره ی پرۆژه که وه کو دزینک واقیعی باوی دوو له ت کرد و له وێرا بز ئه لته ر نه تی هه مو پرۆژه و بزوتنه وه هه ره سه هه ناوه کانی پێ شتر گه را، ده یویست پرۆژه ی به خۆدا هاتنه وه و زیندو و کرد نه وه ی گیانی نه ته وه مسۆگه ریکات، خه تابی روانگه خه تابی نیکی ما نه وه ی چه تر و مکووم تر بوو. ده نگ ی ئه م خه تابه هه ره له ساته وه خه تیندا که بزوتنه وه ی رزگار یخا وزانه ی کورد له ساته گه شه کانی دا بوو که چی له بنیادی پرۆژه ی روانگه دا ده لاله تی وێرا نه وه کی هه زووی و رۆشنییری ناشکرا بوو، روانگه ئه گه ره بیتوائیایه له رووی مه عریفیه وه

خوێندنهوهی جیدیانهی میژووی ئێمه بکات ئەوا دهبوا بۆ سپرنهوهی فاکتیره سپهرهوهکانی میژوومان و ناسهواری ئەو فاکتیرهانه کاریکات. پیادهکردنی پرۆژەی روانگه وهکو پرۆژیهکی خاوهن دوو ئاراستهی هاوشان لینی دهواتریت که هێلی پهکهمی له ئهدهدا و هێلی دووهمی له پال ئهدهدا کهوته پانتایی جوگرافیی بزوتنهوهی رزگاریخوازانهی گوردهوه و دواجار بووه هۆی دامهزراندنی چهند رێکخراو و ههلقهی حیزبی که لک وهرگرتوو له رۆشنیبری هاوچهرخ و مارکسیزم. ئهنگیامی کار و بهرنامهی رێکخراو و ههلقه حیزبیهکانی ساتی روانگه بۆ دواوه تهوهیه که ئیستا له پانتایی نهخشی بزوتنهوهی سیاسی کوردیدا دهبینین که هۆی ئیفلجیان له رووی بهرنامه و پراکتیکهوه بهنده به کهینونهی پرۆژهکهوه، که له بنهپهتهوه پرۆژهیهکی پشت پهستوو به معریفهت نهبوو، زیاتریش روویهکی عهقهویبانهی ههپوو، ههر بۆیه له (شهر)دا وجودی خۆی دهبینیهوه، چونکه بنیادی شیعری بنیادیکه کهمتر عهقل و توخمهکانی معریفهی له شینوهی (تنظیرات)ی فیکری تیا جینگادهیهتهوه.

له ئاراسته ئهدهبیهکهشدا دوو ئاراستهی تر یان دوو لق دروست بوون تهویش به کاریگهری دابهش بوونی هوشیاری مرۆفی کورد له نێوان هوشیاری نهتهوهیی و هوشیاری چیتایهتسیلا، ههروهک له رێکخراو و ههلقه حیزبیهکانیشدا ههمان شینوه دابهش بوون ئاشکرا بوو، بهلام له سهرحهمی پرۆژهی روانگه و تاکو ساتهوهختی ئیستاش دهنگی بالا و سهدادار ههر ئەو دهنگه بوو که راستهوخۆ له دواي زیندووکردنهوهی کهسایهتی کوردی دهگهرا واته ئەو دهنگه لای باباطاهیر دروست نهبوو، له پرۆژهی (نالی و مدحوی)دا ههرسی هینا، له پرۆژهی روانگهدا کهوته سهری، ئاراستهی چیتایهتی رێکخراو و ههلقه حیزبیهکان هاوجووت لهگهڵیاندا ئهدهیی چیتایهتیش که سالانی ههفتا به کاریگهری وههمی جیدانۆفیهت و ئایدیۆلۆژیای چهپ به ئهدهیی کرێکاری و زهحمهتکیشان ناویان دهبرد تهیتوانی وجودی خۆی بهسملینیت و بگهه له سنووری خۆیاندا پوکانهوه و نه ئایدیۆلۆژیای چیتایهتی توانی لهروتهی بزوتنهوهی سیاسی کوردا جینگا به ئایدیۆلۆژیای نهتهوهیی لهق بکات نه ئهدهبیکیش دروست بوو که ناوی ئهدهبی کرێکار و زهحمهتکیش بیت، ئەو بهرهههمانهشی نووسران بهو نیازه ههر له سنووری دروشمی سیاسی و ساتهکانی بهر له بهدهق بووندا مانهوه.

سهرحهم نووسهرانی ههلگری ئایدیۆلۆژیای چهپ و ئەوانهی تهماهیان له تهک فیکری دینی و عهقلی کۆلۆنیالیزمی عهرهیی عیراقیدا کرد و دژی پرۆژهی روانگه وهستان دواجار وهکو هیندی دهنگی کهم سهدای شهههنگیز له پانتایی سیۆسیۆرۆشنیبری کوردیدا مانهوه، بهلام تاکو ئیستاش نهیانتوانیوه نهک بچوکتترین خوێندنهوهی ئەو پرۆژهیه بکهن، بهلام نهشيان زانیوه که ئاراستهوخۆ ئەمان دژایهتی دروستکردنهوهی کهسایهتی شکستی کوردی دهکهن و دواجار له گهڵ فیکری دینی و فیکری نهتهوهیی عهرهیی که بۆته فیکری کۆلۆنیالیزمی عیراقی بهرامبهر میژووی ئێمه ههمان دهوریان ههیه.

له روی دووهمیشهوه که ئاراستهی ئایدیۆلۆژیای نهتهوهیی بوو ئێمهش له پینکهپشان و ئاراستهی رێکخراو و ههلقه حیزبیهکاندا نهیتوانیوه به شینویهکی بههیز بنیادی خۆی بن بهست بکات و بیته بنهمای زیندووکردنهوهی کهسایهتی ئێمه و بهره و پرۆژهی دروستکردنی عهقلی کوردی و فیکری کوردی بچپیت، چونکه له بنهپهتهوه لهسهه بنهمای پرۆژهیهکی

نەتەوێماندا نامادەبە و جیکەوتی دیارە. هەمان شیوە (لەتێف)یش سەرەتا بە خێتابی مانەو دەست پێدەکات و یەکێکە لە پێکھێنەرەکانی پرۆژە نەگەرچی دەنگی لاوازی پرۆژەکەبە، بەلام وەک گۆرگان لەبەرئەوێ ئەمیش خاوەنی هەمان کەسایەتی دیوالتی نالی و مەحوی یە هەر لە ناوەراستی حەفتاکانەو خۆی داپەو دەستی هیزە میتافیزیکەکە و تەماهی تەواوی لەگەڵ کردوو و ئەک هەر نەیتوانی داپراستی لەتەکدا بکات بەلکو بە ئاراستەبەکی خێراش بەرو پیری چوو، بەلام جیاوازی نالی و مەحوی لە گەڕانەوێماندا بو ئامیزی فیکری دینی (ئیسلام) لەگەڵ (لەتێف)دا لەو داپە ئەوان گەڕانەو بو نیو کەینوونە ئیسلام و بە تایبەت مەحوی لە رنگای تەسەو فەو تەماهی تەواوی کردوو بە فیکری دینی، بەلام گەڕانەوێ لەتێف لە ساتەو ختێکدا بوو کە فیکری دینی (ئیسلام) بە تەواوی گۆرا بوو فیکری نەتەوێبە عەرەبی کە ئەمەش فیکری کۆلتورێلیزمی عێراقی و چۆن لە هەولی سەرینەو و هەرەسپێنێنێ کەسایەتی نەتەوێبە ئێمەدا بوو. ئەم گەڕانەوێبە لە دەقەکانی ناوەراستی حەفتاکان بەدواوی (لەتێف)دا بەناشکرا دەرک پێدەکرت و لە رنگای دۆزینەوێ چەندین هێما و دەلالاتی ئیسلامی و عەرەبی لە دەقەکانیدا و لەلایەکی تریشەو نەمانی هیچ جیھان بینیەک کە پەبووستی دروستکردنەوێ کەسایەتی شکستی نەتەوێبە ئێمە بیت.

رەفیق لە دواوی دەرچوونی بەیانی روانگەو هاتە مەیدانی شیعەر، بەلام راستەوخۆ لە رووی جیھانینی شیعەرەو یەکێکە لە دەنگە سەرەکیەکانی پرۆژە روانگە. رەفیق بە کەسایەتیەکی دیوالتیەو هاتە مەیدان، روویەکی نەتەوێبە و روویەکی پەبووستی نایدیۆلۆژیای چەپ، هەڵبەتە لەو روانگەبەو کە رەفیق ئێستیمای حیزبی هەبوو دەشبا نایدیۆلۆژیای چەپ دەسەلات بکات و بەلادەست بیت، دەتوانت رەفیق وەک گۆران بیان کەسایەتی گۆران لێی پروانترت، بەلام جیاوازی رەفیق لە گۆران ئەوێبە لە باری یەکەمدا نایدیۆلۆژیای چەپ نەیتوانی کۆنترۆلی شیعەرەبەت لای رەفیق بکات و وەک گۆران بە چاویکی مەزھەبی پروانترت نایدیۆلۆژیای سیاسی و ئەمەش وەهای لێ بکات داپراستی لەتەک هێلی راستی خێتابی مانەو (پرۆژە روانگە)دا پێ بکات، بەلکو بە پێچەوانەو رەفیق لە باریکی تەماهی کردندا بوو لەتەک خێتابی مانەوێ نەتەوێبە هەر لە سەرەتای دەست پێکردنەوێ تا ئەو ساتەوی دواچار داپراستی تەواوتی لە تەک ئەو ئیدیلۆژیایە و فاکتەری یەکەمی سەرەوێ کەسایەتی نەتەوێبە کوردیدا بکات. دنیای تراژیدیای رەفیق کە تروسکەبەکی نەتەوێبەیانەبە هەر لە سەرەتای حەفتاکانەو لەتەک (شیرکۆ و ئەنەر)دا هاوشانی خێتابەکیانە ئەویش پەبووستی دنیای هەرەس هێنان و سەرینەوێ کەسایەتی نەتەوێبە ئێمەبە، شان بە شانی هەرەسەکانی پرۆژە زیندوکردنەوێ ئەو کەسایەتیە.

یەکێک لە خاسیەتە سەرەکیەکانی شیعری رەفیق ئەوێبە کە جیاوازیەکی تەواو لە نێوان نایدیۆلۆژیای دەقەکانی و نایدیۆلۆژیای خۆیدا هەبە، ئەمەش ئەو بەرجەستەدەکات کە لە داھێناندا زمانی نەست (لاوێ) دەدوێ و حەقیقەتی نووسەر دەردەکەوێت، بەلام نایدیۆلۆژیای سیاسی نووسەر پەبووستی دنیای دەرەوێ نووسەر واتە پانتایی سوسیۆلۆژی. لەم رووئەوێ کە زمانی دەقی شیعری زمانی نەست و حەقیقەتی خۆی ناوێبە دەردەخات کە خۆدیکە تا سەر ئێسقان هاوشان لەتەک مێژوو و کەسایەتی نەتەوێبە سوتاوو. هەندێ جاری زۆر کەم بە شەنی

نایدیۆلۆژیای سیاسی و عقلی نینۆهتەوهی گۆزانی دەچری، بەلام لە دواى هەر سه‌دايه‌که‌وه ده‌لاله‌تىكى هه‌ره‌سى مێژوو و سه‌رینه‌وه‌ی خودی ته‌وه‌که‌ی به‌رزده‌بینه‌وه و دواچار ناتوانیت له ده‌روه‌ی ئەو مێژوو هه‌ره‌م به‌بنیت و راسته‌وخۆ له‌نێر پانتایی مێژووی نه‌ته‌وه‌دا کارده‌کات و هه‌ر شه‌رنکی پالەوانی، که‌سایه‌تیه‌ک، رووداوێک، کاره‌ساتێکی دلتەزنی پانتایی جوگرافیی ته‌وه‌ که‌وه‌ه‌ری بنیادنانیه‌تی. ئەگه‌ر "جووت ئاراسته‌ی خیتایی روانگه‌" وه‌کو له‌ سه‌ره‌تاوه‌ ئاماژه‌مان بۆ کردن ئاراسته‌ی به‌هیزی به‌ره‌و بنیادنانه‌وه‌ی که‌سایه‌تی کوردی و ئاراسته‌ی زۆر لاوازی به‌ره‌و بنیادنانه‌وه‌ی خیتایی چیتایه‌تی له‌ شه‌ری ره‌فیق دا وه‌ک جیهانبینی ئاشکراین، ته‌وه‌ ئاراسته‌ی دووم ته‌نها وه‌کو سیمایه‌کی زۆر لاواز خۆی تواندوه و ته‌و سیمایه‌ش نه‌بۆته‌ جیهانبینییه‌کی دیار له‌ شه‌ری ره‌فیق دا و له‌ ساته‌ زۆر هه‌سسه‌کانی هه‌ره‌س و کاره‌ساته‌کانی حیزبی شیوعی عێراقدا، که‌ ره‌فیق ئینتیمای بۆی هه‌بووه، له‌ نینۆ نایدیۆلۆژیای نه‌ته‌وايه‌تیه‌وه‌ که‌ له‌ راستیدا مێژووی نه‌ته‌وايه‌ مامه‌له‌ی ته‌ده‌ب ده‌کات و له‌وێر له‌ دواى دروستکردنی په‌رساری شه‌ری یان با بلین شه‌ریه‌ته‌ ده‌گه‌ری. ئەم باره‌ دیوانیه‌ش دواچار لای ره‌فیق پته‌وترده‌بیت و درزه‌که‌ ته‌واو ده‌کرێته‌وه‌ و چیت له‌ ناوه‌دا توانای خۆراگرتن بۆ ته‌و حاله‌ته‌ شلۆقیه‌ که‌ له‌ رووی ده‌روونیه‌وه‌ بارێکی شه‌زفهرینه‌ نامنینه‌وه. هه‌مان شه‌وه‌ی (باباهاهیر و نالی و مه‌حوی و گۆزان و له‌تيف)، به‌لام سه‌ره‌جم هه‌ر چوار ده‌نگی پێش ئەم به‌ ئاراسته‌یه‌کی نینگه‌تيف جزلان و خۆیان دايه‌ ده‌ستی هیزی میتافیزیکی یه‌زدان و لای (گۆزان) مه‌زه‌به‌یه‌تی نایدیۆلۆژیای حیزبی شیوعی، به‌لام لای ره‌فیق ئەگه‌ر په‌یوه‌ست بوونه‌وه‌یه‌کی پته‌و به‌ نایدیۆلۆژیای عێراقیه‌یه‌وه‌ (که‌ په‌ رای من ده‌کاته‌وه‌ په‌ په‌یوه‌ست بوون به‌ فه‌یکری دینی و فه‌یکری نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌ب و فه‌یکری کۆلۆنیالیزمی عێراقی) هاوشان بیت له‌گه‌ڵ گه‌رانه‌وه‌ی باباهاهیر بو ئامیزی دین و مه‌حوی و نالی بۆ خودانه‌وه‌ ده‌ستی هیزی یه‌زدان و په‌نابردنه‌به‌ر ته‌سه‌وف لای مه‌حوی به‌تایه‌تی و گۆزان ته‌ماهی ته‌واو له‌ته‌ک نایدیۆلۆژیای حیزبی شیوعیدا بکات و له‌تيف بگه‌رێته‌وه‌ بۆ سایه‌ی ئیسلام و خۆی بداته‌وه‌ ده‌ستی هیزی فاکته‌ری که‌ که‌سایه‌تی نه‌ته‌وه‌ی کوردی شه‌یناوندوه، ته‌وا ره‌فیق په‌ پێچه‌وانه‌ی ته‌وانه‌وه‌ دا‌ه‌رانی خۆی له‌گه‌ڵ فه‌یکری عێراقیه‌ی ئاشکرا ده‌کات که‌ به‌لای منه‌وه‌ دا‌ه‌رانه‌ له‌ فه‌یکری دینی و فه‌یکری نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌بی و فه‌یکری کۆلۆنیالیزمی عێراقی، ئەم له‌ کاتێکدا عێراقیه‌ی له‌ روانگه‌ی عقلی ناسیۆنالیسته‌ی فه‌یکری کۆلۆنیالیزمی سوئه‌مه‌زه‌به‌ی عێراقیه‌وه‌ وه‌کو مه‌زه‌به‌ی لینه‌توه‌ و به‌ر چاره‌ لینی ده‌روان. هه‌ر دا‌ه‌رانیک له‌و بۆجونه‌ له‌ بواری سه‌یۆسیۆلۆجیه‌یدا ده‌بێته‌ خالێک بۆ سه‌ره‌تای دا‌ه‌رانی ته‌واوه‌تی له‌ فه‌یکری په‌یوه‌ست بوون به‌ عێراقه‌وه، وه‌کو پێشتریش ئاماژه‌مان بۆ کرد که‌ باسی فه‌یکری عێراقی ده‌کین مه‌به‌ستمان فه‌یکری نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌به‌ که‌ بنه‌ماکه‌ی له‌ فه‌یکری دینییه‌وه‌ وه‌رگیراوه‌ و به‌ گۆزه‌ی کوردیش بۆته‌ نایدیۆلۆژیای ده‌وله‌تی کۆلۆنیالیستی عه‌ره‌بی عێراقی له‌سه‌ر کوردستانی باشوور، که‌ به‌لای منه‌وه‌ یه‌که‌مین خالی دروستکردنه‌وه‌ی خودی شه‌کستی نه‌ته‌وه‌ییمان له‌و کاته‌وه‌ ده‌ست پێ ده‌کات که‌ دا‌ه‌رانی له‌ته‌ک ته‌و فه‌یکره‌دا بکه‌ین. ئەگه‌ر بالایی دا‌ه‌رانی شه‌ری لای (شه‌رکۆ و نه‌نور قادر) له‌ رووی هونه‌ری و خاسیه‌ته‌کانی به‌ده‌ق بووندا له‌ خالی یه‌که‌مدا بیه‌نرێته‌وه، ته‌وه له‌ رووی راستیه‌وه‌ جیهانبینی شه‌رییان ته‌و پایه‌ی داوته‌ دا‌ه‌رانه‌که‌یان که‌ نه‌ویش هه‌ر له

سهره‌تای پرژه‌ی روانگه‌وه به ناراسته‌یه‌کی پینچموانه‌ی ناراسته‌ی فاکتھری سپره‌وه‌ی که‌سایه‌تی نیمه‌ کاریان کرده‌وه. جینگای دیاری (ره‌فیق)یش نه‌گهر له‌وه‌دا خزی بدزینتسه‌وه که به درنژیایی نه‌و سالانه‌ی نینتیمای حیزی هه‌بووه و وه‌کو شاعیرینکی که‌سایه‌تی دیوانتی بووه، له‌باری یه‌که‌مدا به ههمان ناراسته‌ی شیرکز و نه‌نهر قادر کاری کرده‌وه و له‌باری دووه‌میشدا یه‌که‌مین شاعیری کرده له ههموو نه‌و شاعیرانه‌ی که‌ خاوه‌نی نه‌م جزره که‌سایه‌تیه بوون (که‌سایه‌تی دیوانتی) ههر له بابا طاهره‌وه هه‌تا ده‌گاته خزی که‌ دواچار ته‌ماهی له‌گه‌ل فاکتھری سپره‌وه‌ی که‌سایه‌تی نه‌ته‌وه‌که‌یدا نه‌کردبیتسه‌وه و لای نه‌م که‌سایه‌تی دووه‌م که‌ که‌سایه‌تی دابهران دروستکه‌ره بالاده‌ست بووه و که‌سایه‌تی یه‌که‌م که‌ که‌سایه‌تی ته‌ماهی‌که‌ر و گه‌پراوه‌یه بز نینو میژووی فیکری دینی و فیکری نه‌ته‌وه‌یی عینراقی و فیکری کۆلونیالیزی عینراقی و نایدیولۆژیایی به‌ مه‌زه‌ه‌ب بووی حیزی شیوعی ههره‌سی هیناوه و دابهرانی ته‌واوه‌تی له‌ته‌کندا کرووه.

نالیره‌وه‌یه که‌ خیتایی پرژه‌ی روانگه که‌ ده‌شی وه‌کو راستیه‌ک به‌ خیتایی پرژه‌ی (شیرکز)ی ناودیزیکه‌ین که‌ (نه‌نهر قادر و ره‌فیق)یش دوو ده‌نگی تری نه‌و خیتابه‌ن، هه‌له‌ته‌ نه‌م ناوه‌ینانه به‌ لای منه‌وه‌ تنها پیوه‌ندی به‌وه‌وه هه‌یه که‌ (شیرکز) بنیادانه‌ی سهره‌تای پرژه‌یه‌که‌یه و دواتریش هه‌رسینک پینکه‌وه ته‌واوی ده‌که‌ن یان ده‌یکه‌نه پرژه‌یه‌کی سی که‌سی له‌گه‌ل هیندی رووی جیاوازشدا له‌ یه‌کینکانه‌وه بو نه‌ی تریان. نه‌م پرژه‌یه‌ش وه‌ک پیشتریش ناماژه‌مان بز کرد گه‌لینک پیش خیتایی سیاسی یان به‌رنامه‌ی سیاسی و ستراتژییه‌تی ئیشکردنی بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخوازانه‌ی کورد که‌وتوه، له‌ ساته‌وه‌ختینکدا که‌ نه‌م پرژه‌یه به‌ ره‌هایی دابهرانی له‌گه‌ل ههموو فیکری دینی و عینراقیتیدا کرده‌وه که‌چی بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخوازانه‌ی کورد هینشتا له‌ حالته‌ی که‌سایه‌تییه‌ دیوالتییه‌که‌دایه و له‌نینوان گومانی دابهران، یان گه‌رانه‌وه‌دایه و ناتوانیت به‌راری ته‌واوی خزی بدات. هزی نه‌مه‌ش ناشکرایه چونکه له‌باری یه‌که‌مدا خیتایی پرژه‌ی روانگه‌ شان به‌شانی به‌رجه‌سته‌بوونی له‌ نه‌ده‌دا نه‌یتوانیوه به‌ ههمان قه‌واره له‌ بواری فیکر و (تنظیرات)یشدا خودی خزی به‌سه‌لینتی و کۆنترۆلی بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخوازه‌که‌ بکات و به‌هینتسه‌ سنووری جوگرافیایی خۆیه‌وه و به‌رنامه‌ی ئیشکردنی له‌ خیتایی پرژه‌یه‌که‌وه ناراسته بکرتیت. له‌ حالته‌ی دووه‌میشدا رووی عه‌فه‌وی بزوتنه‌وه‌که‌ و شینواری پیوه‌ندی خیل له‌ بنیادنانیدا بۆته هۆکارینکی تر که‌ بواری دروستبوونی بنه‌مایه‌کی په‌سه‌ند بز جینگابووته‌وه و کارکردنی بنه‌مای پرژه‌یه به‌ دروستی بنیادنراو له‌سه‌ر پرژه‌ی رۆشنیبری و فیکری ته‌سک بکاته‌وه.

روویه‌کی تری خیتایی ره‌فیق و وه‌رگیراو له‌ بنیادی ده‌قه‌کانیه‌وه کوشتنی خودی (شاعیره) یان له‌ بارینکی تردا به‌خشینی سیفاتیی خودی گه‌له به‌ ههموو (من)یک له‌ پانتایی ده‌قه‌کانیدا. نه‌مه‌ش له‌ بنه‌ره‌ته‌وه بنیادنان و ناراسته‌ی خیتابه‌که‌ به‌ره‌و بنیادنانه‌وه‌ی قه‌واره‌یه‌کی گه‌وره‌تر له‌ قه‌واره‌ی خودی تاکانه‌ی (من)ی شاعیر ده‌بات چونکه خودی شاعیر واته (من) که‌ بکه‌ری سینتاکسی زۆریه ده‌قه‌کانی ره‌فقیه‌ تنها له‌ نینو قه‌واره گه‌وره‌که‌ی (خود)دا که‌ خودی نه‌ته‌وه‌یه بوونی هه‌یه، واته میژووی (من) به‌ تنها ناتوانیت هیچ ده‌لاله‌تینکی مانه‌وه پینشکەش بکات، به‌لکو مانه‌وه‌ی نه‌م به‌ مانه‌وه‌ی قه‌واره‌ی نه‌ته‌وه و میژوووه‌که‌وه‌یه. له‌بارینکی تردا ههمان

شینووی شیرکۆ و نهوهر سروشت لای رهفیق توخمبکی سههرکی داهینان و بنیادنانی دهقه، له دهروهی سروشتدا ستمه ههمو توخمهکانی بنیادنانی دهفینک بدوزرتتهوه. سروشت بۆته بهشبنک له توخی پینکهینهوی بنیادی دهق لای رهفیق، نهوش دياره دهلالهتی نهوه بهرههم دهینیت نهو سروشتهی نهتهوهی پنهو بنده واته سروشتی کوردستان بهشبنک له مینووی نهتهوه نیشان دهوات.

تا تیره باسی نهزموونی روانگه و خیتابهکهپمان کرد و له گرنگی پرۆهی داپران لای رهفیق دواین، بهلام نهوهی دهبی پشت گونی نهخهین نهوهیه له هاری یهکهمدا نهو پانتاییهی که رهفیق و شیرکۆ و نهوهریش کاری تینادهکهن پانتایی سیاسی نههش پانتاییهکی تهسکه بز بهرههمهینانی شیهر یان باشتر بلینن به ستم شیهریهتی تینا بهرههم دههینریت. بۆیه به بزچوونی من دهبی گهپان له دوی دهروازی نوینی تر له دهروهی (نیشتمان و ئافرهت) بو شیهر خالینکی له بهرچاو گیراوینت. له هاری دووهمدا نهو شینوازه نووسینهی که روانگه هینایی و تاکو نیشتاخ (شا)شینواری نووسینی شیهره دهبی نهزموونی نوئ نهو شینوویه بشکینی، لهبارینکی تریشدا ههر یهکه له (شیرکۆ، نهوهر، رهفیق) دوی کۆچکردنیان بز نهوهریا کهشبنکی له راده بهدهری غهریبی له بهرههمهکانیاندان رهنگی داوهتهوه، که دواچار وهکو (خودلوانهوه)ی لئ دیت یان جزینک له تنگ پینههئچینی شارستانی نهوهریا له دهقهکانیاندان ناشکرایه، که نههش دهلالهتی نهتوانینی خۆپاگرتنی فهدی رۆژهلات له بهراهیهر نهو شارستانییهدا بهرههم دینینت.

نهو سههرچاوانههی سوودیان لئ بینهراوه:

۱- محمد احمد دربنقه، التصوف الاسلامي - الطريقة النقشبندية و الملاحما - حروس برس.

۲- عبدالوهاب سکر، اعلام الاسلام، سوریه: حلب.

۳- عمر فروخ، التصوف في الاسلام، لبنان: بیرون، ۱۹۸۱.

۴- البیویه و علم الإشاره، ت. مجید الماشطه، بغداد، ۱۹۸۶.

5- Riffaterre, M. Structuralism. Newyork, 1970.

6- Josph Barnett. Astructural analysis of theories in psychoanalysis, Psychoanalytic Review. 1966. No. (1).

7- The sociology of literature: status and problems of method. by Albrecht Barnett. The sociology of art and literature.

۸- مطاع صندی، استراتيجیه التسمیه فی نظام الانظمه المعرفیه، بغداد، ۱۹۸۶.

۹- البیویه التکوینیته، لوسیان غولدمان، جاک دویوا، ت. محمد سیلا، بیروت، ۱۹۸۴.

10- Modren literary theory. Ed. Philip Rice. London. 1989.

۱۱- عهتا فایدق: خۆبندتهوهی بنیادگهراهی سن شیهری گۆزان، بغداد، ۱۹۹۰.

۱۲- دیوانی نهو شاعیراندی ناویان هاتوه له باسهکهدا.

۱۳- العرب و الفكر العالمي. چهند ژمارهیدی تیکهلاؤ.

ئۆتۈنۈمى، چوارەمىن پەلى مافى سەپىندراۋ!

مەلا بەختيار

گەر مافى گەلان رىزىكەين: سەرىخەزى، كونفدرالى، فيدرالى، (ئۆتۈنۈمى و مافى رۇشىنىرى، ئەوا ئۆتۈنۈمى چوارەمىن پەلى ئەو مافانەپە.

گەر بىشمانەوى بۇ سەرچاۋى مېژوۋى ئەو مافانە بىگەرېن، بە سانى راستىيەكانمان بو دەسلى، ئەۋىش ئەمەپە كەوا: دۋاى ئەۋى چىنى دەسەلتدارى ولاتانى فرەنەتەۋە زالبوون، مافى گەلانىان داېن نەكردوۋە: كە خەباتى رزگارى گەلانىش ترسى خىستزە سەريان ئەۋسا ناچارىوون بە پىنى تۋانا و تاۋى راپەرىنى مېللەتان و سەركرداپەتى لىۋەشاۋەيان پەلە بە پەلە لە كەمەۋە بۇ زۇرتر لە بەرامبەر خواستى مافى چارەنووسدا چۆك داېدەن.

ئۆتۈنۈمى: چوارەمىن مافى بەزۇر رەوا پىنراۋى گەلانە، بۇيە سەركرداپەتى ھەر گەلىك ئۆتۈنۈمى كەردىنە ناماغىي گەلەكە، ئاستى سىياسى و كەسايەتى ئەو گەلەى بو پەلى چوارەمى مافەكان داگرتوۋە و خىستوېتېيە ژىر دەسەلتى ياساىي نەتەۋە سەردەستەكانىش.

لەپەرئەۋى ئۆتۈنۈمى داېزاندىنى ئاست و كەسايەتى مېللەتانە بۇ پەلى چوارەمى مافى گەلان، بۇيە لە سەراپاى جىھاندا تاقە ئونەپەكى ئەزمون سەرخىستوى ئۆتۈنۈمى نادۋزىنەۋە، بەلكو بە پىنچەۋانەۋە؛ چىنى سەرمایەدارى سەردەستەى نەتەۋە سەردەستەكانى جىھان لەناۋ ستورى قەلمەۋى خۇياندا ئۆتۈنۈمىيان سەپاندىنە سەر ھەر گەلىكى ژۇدەستە، ھەمىشە ئەو دەۋلەتانە گەرتى سىياسى و كۆمەلەپەتى و نەتەۋەپەتى قولىان ھەبوۋە، ھەتا ئىستاش ئەم راستىيە چ لە ئەۋروپا و چ لە ئاسىيا نىمچە قارەى ھىنددا، بەردەۋامە: كىشەى مىللى باسكەكانى ئىسپانىا، ھى شورەۋى و بۇگۇسلاڭيا و چىكۇسۇلۇفاكيا، تامبىلى و بلوچى و كوردى كوردستانى بەشى عىراق، تاد، لە ئومە زەقەكانى ئەزمونى نەزۇكى ئۆتۈنۈمىن.

لەناۋ ئەو مېللەتانەدا، نەتەۋەى كورد لە ھەموۋىيان زىاتر ئۆتۈنۈمى كەردۈتە ستراتىۋى سىياسى سى چارەكە سەدەى خۇى و زىاتر لەۋان قورىانى لە پىناۋى ئەۋەدا داۋە، بەلكو پەلى چوارەمى مافى گەلانى پى رەۋا بېيىن و نەتەۋە سەردەستەكانىشى كەردۈتە تاغاي خۇى، ئىنجا خەبات لە پىناۋى ئۆتۈنۈمى لە بەرامبەر بۇرۇۋاى نامۇ بە دېۋكراسى نەتەۋە سەردەستەكانى رۇژھەلات، بېھوۋە بوۋە.

ھۇيەكانى نابورى و سىياسى و كۆمەلەپەتى، ئەم ستراتىۋە چى بوون و بۇچى سەرەپاى قورىانى و كاولكارىيەكان ئۆتۈنۈمى نەھىنراۋەتە دى؟ ئەۋانە پىرسىارن و ھىشتا ۋەلامى ھەمەلەپەنە نەدراۋنەتەۋە، گەرچى لە سالانى راپردوۋا ئەم باسانە لە نارادان.

۱) سەرەتا و سەرەتاكانى سەرھەلدانى ئۆتۈنۈمى:

ئۆتۈنۈمى، لە بىنچىنەدا چارەپەكى رىفۇرمىستى كۆلۇنباىلىستىيە، كە لە پىناۋى داىبىنكەرنى بەرژەۋەندىپەكاندا بۇ چۆنپەتى چارەسەركەرنى كىشەى مېللەتانى ناۋ ولانە سەرمایەدارىيە

فره‌نه‌ته‌وه‌کان سه‌پاندویانه و میلله‌تانی نازادیه‌خوازی ئوروپایان خستوته ناو بۆته‌ی ده‌سه‌لأتیان. پاشان بۆ چۆنه‌تی چاره‌سەرکردنی کێش‌ی میلله‌تانی ناو قه‌لمه‌وی عوسمانی به‌ ناچاری پینشینازکراوه، هه‌تا جۆشی خه‌باتی رزگاری ساردبکری سهرمایه‌داری بیان په‌رۆشه‌ سه‌ر دا‌بینکردنی به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانیان، روونکردنه‌وه‌یه‌کی وردی ئهم راستیانه بو زیاتر زانیی راستیه‌کان، پنیسته:

له‌ کاتی پیشکه‌وتنی سهرمایه‌داریا، دۆزینه‌وه‌ی بازاری ده‌ره‌وه‌ بیه‌وه‌ خو‌لیابان. رۆژه‌لأت مه‌لئه‌ندیکی هه‌ره‌ گرنگی چاو‌تینپراوی ولأتانی سهرمایه‌داری بوو. به‌م حوکمه، ئیمپراتۆریه‌ته‌کانی سه‌فه‌وی و عوسمانی، مه‌یدانیکی به‌ریتری ده‌ست تیه‌وردانی ولأتانی رۆژناوا بوون، به‌تایبه‌تی ئینگلیز و قه‌ره‌نسا و ئه‌لمانیا و روسیا.

له‌ سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی نۆزده‌هه‌مه‌وه‌ عوسمانیه‌یه‌کان دووچاری قه‌برانی ئابووری قول‌هاتن و ئینگلیزش، دوا‌ی ئه‌وه‌ی له‌ ناو ئیمپراتۆریه‌تی سه‌فه‌ویدا کهنی کردبوو، ئینگلیزه‌ ده‌ستی وه‌ردایه‌ ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانیش، ده‌ست تیه‌وردانیکی ئه‌وتۆ خه‌و بوو به‌ نسیه‌ت ئینگلیزه‌وه‌! (په‌یه‌ندی عوسمانی و بریتانی، له‌ سالی ۱۸۳۸ه‌وه‌ تا‌کامی مزرکردنی رنکه‌وتنه‌نامه‌ی بازرگانی دوولایه‌نه‌یان له‌ ۱۶ی ئابی هه‌مان سالدا، شیوه‌یه‌کی نوی، به‌لکو لینه‌راوی، به‌خۆیه‌ پینی. بریتانیا به‌ پینی رنکه‌وتنه‌نامه‌که‌ ده‌ستکه‌وتینی فراوانی به‌رکه‌وت و نازادی بازرگانی له‌ سه‌راپای ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانیدا به‌ میسر و سو‌ریاشه‌وه‌ دا‌بینکرد).

هه‌روا رنکه‌وتنه‌نامه‌که‌:

(باجی گوهرگی بۆ سه‌ر کالای هه‌نارده‌ی بریتانی بۆ خاکی عوسمانی به‌ رۆژه‌ی ۳٪ ترخه‌که‌ی و ۹٪ی فرۆشتن له‌ ناوخزدا داناره و رنکه‌وتنه‌نامه‌که‌ مافی مولکداریتی له‌ سه‌رانسه‌ری ئیمپراتۆریه‌تدا دایه‌ بریتانیا و که‌فاله‌تی سه‌ر و سامانیشی کردن). (۱)

ئهم شیوه‌ رنکه‌وتنه‌نامه‌یه‌ و ئهم دا‌بینکردنه‌ی به‌رژه‌وه‌ندی ئابوورییه‌ پینشتر به‌ خدیالی بریتانیا‌دا نه‌هاتیوو، بۆیه‌ هه‌ولیاندا قه‌یرانه‌کانی (بابی عالی) چاره‌سه‌ر و سوپاکه‌ی بینا‌که‌ن و سیسته‌مه‌که‌شیان بیوژینه‌وه‌، بنگومان سیاسه‌تی ناوا و دا‌بینکردنی به‌رژه‌وه‌ندی فراوانی ئه‌وتۆ بریتانیا ده‌کاته‌ دۆژمنی خواستی سه‌ره‌خۆیی میلله‌تانی ناو قه‌لمه‌وی عوسمانیان. هه‌ر ئه‌مه‌ش وای کرد بریتانیا دژی سه‌ره‌خۆیی ته‌واوی میسر بی سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی (مه‌حه‌مه‌د عدلی پاشا)، به‌ هه‌موو توانایه‌وه‌، خزه‌تیکێ زۆری ده‌کردن، هه‌تا راده‌ی ناردنی سوپاش له‌سه‌ر داوای بریتانیا بۆ دامرکانده‌وه‌ی راپه‌ڕینی نازادیه‌خوازانه‌ی یونانیه‌یه‌کان، ته‌نانه‌ت پشتیوانی ئه‌رمه‌نه‌کانیشیان نه‌ده‌کرد و نه‌رای ئه‌وه‌ی هاو‌نایان بوون و ئاماده‌ش بوون بچنه‌ سه‌نگه‌رنکه‌وه‌ له‌گه‌لێاندا. حالیش وا رویشتی، هه‌لئه‌ته‌ دژی رزگاری کوردیش ده‌بن.

له‌و سه‌رویه‌نده‌دا، که‌ کۆلۆنیالیسته‌کان ده‌ستیان وه‌رده‌دایه‌ هه‌ناوی ئیمپراتۆره‌کان و ئه‌مانیش ئاماده‌بوون ده‌ریاره‌کانیشیان بچنه‌ ژێرده‌ست، به‌لام ده‌وله‌ته‌ ئوروپاییه‌کان جگه‌ له‌وه‌ی جاری نه‌خشه‌کانیان باش گه‌لآه‌ نه‌کردبوو، له‌ نینوخۆشیاندا توند و نا‌کۆک بوون و زه‌مینه‌ی ناراسته‌خۆزی، جهنگی یه‌که‌میان به‌ شینه‌یی خۆش ده‌کرد. ئه‌مه‌ جگه‌ له‌وه‌ی ئیمپراتۆره‌کانی دۆژمنایه‌تی خو‌ن‌او‌یان له‌گه‌ل یه‌ک و هه‌ر یه‌ک‌یکیشیان له‌گه‌ل روسیای تزاریدا هه‌بوو. له‌تاو هه‌رتک ئیمپراتۆره‌که‌شدا روویه‌پرووی راپه‌ڕینی گه‌لانی زولم‌لێکراو بوون. هه‌ر ده‌وله‌تیکێ

سهرمايه‌دارى به جيا و جارچارهش پينکوهه، گه‌وره‌ترين خه‌ميان نه‌وه بوو چؤن چؤنى زؤرترين ده‌ستکه‌وتيان ده‌ستکه‌وى و ده‌سه‌لانى خؤيان به‌هينزیکه‌ن، بؤيه له هه‌موو جوجوؤل و پيلان و کؤبوونه‌وى نه‌ينى و رينکه‌وتنه‌کاندا، پيش هه‌موو مه‌سه‌له‌يه‌ک، پتى به‌رؤوه‌ندى خويان ده‌به‌رستا

ديارده‌ى (ئابورى-سياسى-عه‌سکه‌رى) زالى سهرده‌مه‌که نه‌وه‌يه، هيج يه‌کى له ولائه‌گه‌وره‌کان گه‌ر دوچارى چه‌نگى خريناويش بووين له‌ناو يه‌کدى، يان دؤى عوسمانيه‌يه‌کان، سهره‌نجام چه‌نگه‌کان به‌ رينکه‌وتنه‌نامه‌ى بازرگانى و سه‌پاندى مه‌رجى سياسى و عه‌سکه‌رى چه‌وسينه‌رانه شکاونه‌تموه. رينکه‌وتنه‌کانيش سهرجه‌م دؤى قازانجى گه‌لان و گؤپانکاريه‌يه‌کان بوون. ته‌نانه‌ت له‌وپه‌رى ئالؤزى په‌يوه‌ندى عوسمانى و سه‌فه‌وى و تزاريشدا، له‌ رووى باهه‌تبه‌يه‌وه به‌رؤوه‌نديان له‌ دؤايه‌تى گه‌لانى نازاديه‌خوازدا وا رينک بوو، هيج لايه‌کيان ناماده‌نه‌بووه پشتيوانى له‌ رابه‌رينينک بکا و گه‌لنک سهربخا.

له‌ کاتنکيشدا به‌رؤوه‌ندى دوور و نزىکى ولائه سهرمايه‌داريه‌يه‌کان داينکردنى بارى سياسى و دؤخى کؤمه‌لايه‌تى و هه‌لومه‌رجى ئاسايشى ئيمپراتؤرته‌کانى خواستوه، له‌ هه‌مان کاتدا، له هه‌مان روانگه‌ى به‌رؤوه‌نديه‌يه‌کانيانه‌وه سه‌برى کيشه‌ى گه‌لانيان کردوه، به‌ تايه‌تى که‌ بؤيان ده‌رکه‌وتوه زؤريه‌ى گه‌لان و ميلله‌ته‌کانى ناو ئيمپراتؤريه‌تى عوسمانى په‌يتا په‌يتا راده‌په‌رن. ده‌وله‌ته سهرمايه‌داريه‌يه‌کان له‌به‌رته‌وه‌ى له‌شکريان، يان له‌شکرى به‌هينزيان له‌ به‌رينايى ئيمپراتؤرته‌کان نه‌بوو، هه‌تا پتوانن نه‌خشه‌کانيان به‌سه‌پتن، بؤيه په‌نايان برده به‌ر نه‌خشه‌ى چه‌واشه و سياسه‌تى دهاگؤکى بؤ مه‌رامه‌کانيان.

له‌م دوپانه ميؤوييه‌دا که‌ تواناي يه‌کدى له‌ناو بردن، به‌ زه‌برى هينز و سه‌رکه‌وتنى گه‌وره کم بووه، هه‌وليان داوه نه‌و لاوازيه به‌ لاوازکردنى زياترى ئيمپراتؤرته‌کان و گه‌لانى نازاديه‌خوازى رابه‌په‌رو پارسه‌نگ به‌نه‌وه و به‌ هيج چه‌شتى رينگه‌يان نه‌داوه چاره‌سه‌رى راسته‌قىنه بؤ کيشه‌يه‌کان به‌دؤزريشه‌وه. باشتري نه‌خشه‌ى شوڤشى چه‌واشه‌ش بؤ مه‌رامه‌کانى کؤلؤنبايزم، هه‌مان سياسه‌تى سه‌پاندى چاره‌سه‌رى ناعاديلانه‌ى ئؤتؤنؤميه‌يه، که‌ گوايه هه‌م ميلله‌تان داين ده‌کا و هه‌م ده‌سه‌لانى نه‌تموه سهرده‌سته‌کان ده‌سته‌به‌ر ده‌کا و هه‌م به‌رؤوه‌ندى ئابورى ناوچه‌يى و جيهانيش ناخاته مه‌ترسيه‌يه‌وه، هه‌مووشى، بينگومان له‌سه‌ر حسابى مافى سه‌ره‌خؤيى گه‌لان و هينشته‌وه‌ى ده‌سه‌لانى ئؤتوکراتى ئيمپراتؤرته‌کان ته‌نها به‌ مه‌به‌ستى داينکردنى به‌رؤوه‌ندى کؤلؤنبايزم.

ليزه‌دا... له‌م ده‌ورانه ره‌شه‌ى ميؤوودا، تيزى ئؤتؤنؤمى، وه‌کو تيزنكى کؤنه‌به‌رستانه‌ى سهرمايه‌دارى جيهانى، به‌ مه‌به‌ستى کؤنترؤلکردنى رؤژه‌ه‌لانى ناواراست و رزؤناواى نه‌فريقا و نيمچه‌ قاره‌ى هيند، وه‌کو دياريه‌يه‌کى نه‌گريسى سهرمايه‌دارى پينشکه‌شى گه‌لان کراوه، نه‌ويش نه‌ک به‌ هه‌موو گه‌لان ره‌وانه‌بينراوه، به‌لکو نه‌ته‌وه‌ى کورد نه‌و کاته‌ش، له‌به‌رته‌وه‌ى سنورى کوردستان وه‌کو سنورى سوورى تورک نه‌ژادى عوسمانيه‌يه‌کان بووه، بؤيه فشاره‌که له‌سه‌ر کورد هينده توندبووه، ته‌نانه‌ت چواره‌مين پله‌ى مافيشيان پى ره‌وا نه‌بينبوه. بؤيه نه‌و کاته‌ى ده‌وله‌تانى گه‌وره‌ى جيهان که‌ روويه‌پروى ئالؤزى زياترى کيشه‌ى گه‌لان بوون و ناوچه‌که پينؤستى به‌ به‌پارى هاواناهه‌نگ ده‌کرد، دواى نه‌وه‌ى روسپاي سه‌رکه‌وتوو به‌سه‌ر عوسمانيه‌ى

ژێرکەوتوودا لە شویاتی ١٨٧٨، رێکەوتنامەی کۆنگرە یەکیان سەپاند (سان ستیقانۆ)، باسی کێشەی نەرمەنیش لە کۆنگرە کەدا کراوە، بەلام کە (بریتانیا و روسیا و ئەلمانیا و فەرەنسا و ئەمسا) زانییان رووسیا لە رێکەوتنامەی (سان ستیقانۆ) دا زۆری دەستکەوت بوو، لەو سالددا ئۆقرەیان نەگرت و دواى پینچ مانگ، لە مانگی حوزەیران و تەموزی هەمان سالددا، کۆنگرەى بەرلینیان گرتو دەستکەوتەکانیان دا بەشاند و باسی کێشەى نەرمەن بو بەرپۆهەردنی خزیی کراوە (نەک سەر بەخۆی)، لەم کۆنگراندەدا تەنها بەرژووەندى ئەو دەولەتە تانە مەبەست بوو، نەک چارەنووسی گەلان:

(هەرچەندە رێکەوتنامە کەمى بەرلین تا سالی ١٩١٢ لانەبرا، بەلام بەندى ٦١ یەکیک بوو لەو بەندانەى کە جى بە جى نەکران، دواى «سان ستیقانۆ» و «بەرلین» چەند جانیکی تر دەولەتە گەورەکان، مەسەلەى نەرمەنیان هینایە ناووە و دەیانویست -هەرەک و قمان- لەو رێگە یەو زیاتر دەست بەخەنە ناو کاروباری دەولەتى عوسمانییەو). (٢)

کلیلی نەینیبەکانى بەرپارەکانى دەولەتە گەورەکان لەو کۆنگراندەدا دەوزرینەو؛ باسی نەرمەن کراوە و کورد فەرماۆشکراوە، وەکو باسی نەرمەن کراوە تەنانەت مافی ئۆتۆنۆمیشیان بەرپارنەداو. لە کاتی کدا لە کۆنگرە یەکی گەورەى وادا کێشەى گەورەى گەلان بە کێشە یەکی لاوەکی باسکری و بەرپاری کەم با یەخى بەرپۆهەردنی بۆ بەردى، بێگومانە وێنیکى ئۆتۆکراتى وەکو عوسمانى دڕندە تر دەکا و بەلکو هانیشى دەدا دژی ئەو گەلانە نەخشە بکێشێ. ئەو یوو زۆرى نەخایاند پیلانى قەلاچۆکردنی نەرمەن و سەرکوتى باقى میللەتانی ش کێشان. سالی ١٨٩٤ کەوتنە وێزەى نەرمەنەکان و چل گوندیان تەختى خاک کرد، دواى ئەوەش کارەساتەکانى نەرمەنستان و کوردستان ناشکران.

لەو کۆنگراندەدا بە مەبەست کێشەى کورد فەرماۆشکراوە، دەنا ئەو دەولەتە نەى لە کۆنگرە کانددا بەشداریان کردووە باشیان زانیوو کە کورد و کوردستان لە نەرمەن و نەرمەنستان زۆتر و گەورە ترە. جگە لەوەى هەلکەوتى کوردستانیش گرنگترە لە نەرمەنستان. راپەڕینەکانى کوودیش زۆتر و کاریگەرتر بوون لە راپەڕینی نەرمەنەکان.

٢) ئۆتۆنۆمى چۆن کرایە نامانج!

پیش جەنگى یەکەمى جیهان، واتە: پیش ئەوەى سەرمايەدارى بەرەو ئیمپریالیزم هەلکشی، سیاسەتى دەستی بە دەستی پێکردنى گەلان لە رێى بەلینی ئۆتۆنۆمى و مافی کەمتریشەو بەرمايەر بە هەندى گەلانى ناوچە کە سەرخرا، کە جەنگى یەکەمیش هەلنسا و ئیمپریالیزم چەسپا، ئیدی بریتانیا و فەرەنساى سەرکەوتوى جەنگە کە تەنها بە نەخشە و ئەندیشە لە جیهاندا زائەبوون، بەلکو بە لەشکر و لەشکرکێشى و تفاقى گەورەى جەنگینەو بەرپاریان دەدا. کۆنگرەى سولمى پاريس (١٨ى کانونى دووهمى ١٩١٩-٢١ى کانونى دووهمى ١٩٢٠) سەيوانى یاسایی جیهانیی دەولەتە سەرکەوتووکان یوو، بە فەرماۆشکردنى ژاپۆن و غەدرلێکردنى ئەمریکا و زەلێکردنى ئەلمانیا کەوتنە و ئیجرو ئیجڕکردنى میراتی عوسمانى، بە پەلەشیوون نەخشەکانیان بەخەنە چۆرچۆنەى یاسای و رێسایى جیهانییەو، بەتایبەتى لەلایەکەو شۆشى ئۆکتۆبەر سەرکەوتیوو، لەلایەکی دیکەشەو و لاتە سەرمايەدارەکان لە

ناوخریاندا ناتهبابوون و ئاسته‌نگی تابووری و کۆمه‌لایه‌تی له‌ناو کۆمه‌له‌کانیاندا په‌نگی خواردبوو، له‌م لاشه‌وه تورکیای که‌مالی هه‌لی ئالۆزی ناوچه‌که‌ی ده‌قۆزته‌وه، ئه‌و راستییانه تینکرا وایان کردبوو په‌له‌بکه‌ن له‌ سه‌پاندنی به‌ریار و یاسی گه‌لانه‌کراوی ولاتانی سه‌رکه‌وتوو، هه‌ر له‌سه‌ر ئه‌و راستییانه‌ش، له‌ کۆنگره‌ی سولجی پاريسدا، رۆژی ۲۵ کانۆنی دووه‌می ۱۹۱۹، واته: هه‌فته‌یه‌ک دۆای به‌ستنی کۆنگره‌ی سولجی پاريس، دامه‌زاردنی (کۆمه‌له‌ی گه‌لان-عصبه الامم)ی شووم ناو به‌ریاردا.

کیشمه‌کیشه‌کانی پاش جه‌نگ، دۆخیکێ تابووری و کۆمه‌لایه‌تی و سیاسی و عه‌سکه‌ری ئه‌وتزیان خولقاندبوو، بریتانیا و فه‌ره‌نسا نه‌یان ده‌توانی ساله‌های دیکه سه‌رقالی شه‌روشۆری دیکه بپه‌توه، ده‌ریش که‌وت له‌و په‌له‌کردنه‌یان بۆ په‌کالاکردنی گه‌فته‌کان دوورین یوون، چونکه سه‌رخستنی سیناریۆی سیاسه‌ته‌کانیان زۆری نه‌برد دووچارێ قه‌یرانیکێ قبول هاتن. قه‌یرانه‌که سالی ۱۹۲۹ له‌ ئه‌مریکا سه‌ری هه‌لدا و سالی ۱۹۳۰ گه‌یشته بریتانیا و سالی ۱۹۳۲ گه‌رووی هه‌ناسه‌ی تابووری گوشتین.

ئیمپریالیزم دۆای جه‌نگی یه‌که‌م، بوو به‌ رۆنمبیکێ کۆلۆنیالیستی مۆنۆپۆل و مۆنۆپۆلی جیهانگیر. یه‌که‌مین جارێش بوو جیهان ئاوا به‌ زۆر و زۆری به‌خه‌نه ژێر رکیف و رۆنی ده‌ستپۆی دلسۆزی خۆیان دامه‌زرێن.

له‌ نه‌خشه‌کیشانه‌وه‌ی رۆژه‌لآندا، ئه‌رمه‌ن و فه‌له‌ستین و کورد، کرانه‌ قوربانی به‌ برشته‌ر داپه‌نکردنی رۆژه‌لآت.

دۆای سه‌رقالیه‌کی چه‌ند مانگه به‌ کوردستان و فه‌له‌ستین و ئه‌رمه‌نستان و سکالای ئه‌م میلله‌تانه، سه‌ره‌نجام به‌ریاره‌کانیان سه‌پانده سه‌ریان و له‌ بچووکترین ماف بێ به‌ری کران. شایه‌تی کورته‌باسنیکێ په‌یمانی (سایکس پیکۆ-۱۹۱۶) و پاشان په‌یمانه‌کانی سیقه‌ر (ای ئابی ۱۹۲۰) و لۆزان (۲۴ ته‌موزی ۱۹۲۳)، پینۆستیان به‌ دووپاتکردنه‌وه‌یه‌که، هه‌تا بیری خه‌ینه‌وه که ئیمپریالیزم چۆن نه‌خشه کلاسیکیه‌کانی سه‌پاندوه و چۆن چۆنیش پاش ئه‌وه‌ی مه‌رامه‌کانی داپه‌نکراون، له‌ گه‌فته‌کانی، ته‌نانه‌ت له‌ ئۆتۆنۆمیش، پاشگه‌زیۆته‌وه. په‌یمانی (سایکس پیکۆ)، له‌ گیانه‌لانی عوسمانیدا سه‌ری هه‌لدا، په‌نده‌کانی په‌یمانه‌که گه‌وه‌ری راسته‌قینه‌ی خۆسته‌کانی بریتانیا و فه‌ره‌نسا و روسیای مۆرکه‌ری په‌یمانه‌که بێ چه‌ند و چۆن ده‌سه‌لمینی، گومانیشی تیا نییه دۆای جه‌نگ په‌یمانه‌که‌یان هه‌ر ده‌سه‌پاند (گه‌ر رسوا نه‌کرا). په‌یمانه‌که‌ش به‌ زۆری په‌په‌ندی به‌ داپه‌شاندنی ولاته‌ عه‌ره‌بیه‌کانه‌وه هه‌یه و کوردستانیش بایه‌خی چۆنیه‌تی خواردنی دراوه‌تی. ئه‌مه له‌ کاتیکدا، له‌ کاتی جه‌نگدا دژی عوسمانیان چۆره‌ها گه‌شتی ئیمپریالیستانه دراوته نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌ب و کوردیش.

دوله‌ته ئیمپریالیسته‌کان، گه‌ر پێش جه‌نگ له‌ کۆنگره‌ی (سان ستیفانز) و (به‌رلین)دا، یان له‌ کۆنگره‌ی دیکه و کۆبوونه‌وه و په‌لینه‌کاندا، بۆ ئارام راگرتنی دۆخی سیاسی و با‌ری کۆمه‌لایه‌تی سنووره‌کانی عوسمانی گه‌شتی ئۆتۆنۆمی و ئیمچه سه‌ره‌خۆیان داپه‌ته ئه‌م و ئه‌و گه‌ل، ئه‌وا دۆای دلته‌بابوون له‌ سه‌رکه‌وتنی جه‌نگی یه‌که‌م بێ‌منه‌ت به‌ریاریان داوه و په‌رژه‌ده‌ندیان چۆنی خواسته‌یی، وایان پیلان گیراوه: ولاته‌ عه‌ره‌بیه‌کانیان به‌ ئاره‌زوو قاش کردوه؛ کوردستانیان داگیر و داپه‌شاندوه، ئه‌رمه‌نستانیان خنکاندوه...تا.

له (سایکس پیکز) دا کهترین مافی کوردیان ره چاونه کردوو، بهلام دوی نهوی رووداوه کان کوتومت بهو چهشنه ی له کاتی مژکردنی پهیمانه که دا پیشبینی کراوه، نهشکاونه تهوه، ئینجا گهراون به دووی بریار و بهرنامه ی دیکه دا که بتوانی بهرزه وهندی سدرکه وتوهه کانی جهنگ سیاسیانه تر دابین بکا، لیزه بهدواوه کۆنگره ی سولحی پاریس سهری تروکاوه. پاشان پهیمانی سیقهر و لؤزانیس داهینراون.

له سیقهردا... زۆرتین مافی کورد بز یه کهمین چار له کۆنگره ی جیهاندا، بریاریان لهسهر دراوه، سهره راش، له سیقهردا راسته وخز مافی سهره بخزی نه تهوه ی کورد بهریار لینه دراوه، کینشه ی میله ته که شمان له کوردستانی بهشی تورکیا و (ویلایه تی موسل) دا خراوه ته گیر و گازیکی نهوتو (له پهیمانی سیقهردا) که هیچی بز کورد تیا بهسته نه بی. ئه مه جگه له وه ی کوردستانی بهشی ئیزان باسی له نارادا نییه و کوردستانی بهشی سوریش حه لاتی فهره نسپیه کان کراوه. ئه مانه شی هه موو سه لینه ده ری نه وه ن به پاساری دان پیانانی مافی کورد- کوردستان له بهر یاریکی جیهانیدا به دابه شکراری ده هیلنه وه دیاره له پهیمانی سایکس پیکزیدا بریاری دابه شکرده که هه بووه، بهلام له سیقهردا به نه خشه ی شۆرش چه واشه.

کاتیک سیقهریشیان بههزی گۆرانکاریه کانی دوی جهنگه وه گۆری به پهیمانی (لؤزان)، کینشه ی کورد، پینش نهو کینشانه ی پهیمانی سیقهریان لهسهر مژکرا، پینشینی بریاری جیهانی کرا و بریتانیا یه کهمین ده ولت بوو ئاماده یی ده بری که چاوه بهو بریارانه دا بگیزته وه که له پهیمانی سیقهردا لهسهر کورد دراوون، ته نانه ت دوی گه لاله کردنی (لؤزان) یش، نه ک هیچ ده ولت نیک ئاماده نه بوو دژی تورکیا به کرده وه هه لئوست ده بری که پایه ندی پهیمانی لؤزان نه ده بوو، به لکو لهسهر قه لآچۆ کردنی کوردیش بی دهنگی لیکرا. ئه مه جگه له وه ی بریتانیا که بزوتنه وه ی پهیمانی سیقهر و هانده ری لؤزانیس بوو، له عیرا قدا قه واره ی عیراقیشی سه پانده سهر (ویلایه تی موسل- کوردستانی باشوور)، که پینشتر له پهیمانی سیقهردا چاره نووسیان دابوه ده ست خه لکه که و خه لکه که ش له ده نگدانیکدا دژی نهو سه پانده دهنگیاندا.

ئه مه هه لئوسته ی ده ولتانی ئیمپریالیزم لهسهر پهیمانه کان و پاشه کشه بهرامبه ر که مالیسته کان هه تا راده ی گۆپینی پهیمانی جیهانی سیقهر به پهیمانی لؤزان، بهشینکی زۆری ده گه ریته وه بز نه سلنی سیاسه تی دژ به گه لانی ئیمپریالیزم: دوی بینهنگی بهرامبه ر تاوانه کانی تورکیا دژی کورد و دوی نهوی ئینگلیز راسته وخز عیرا قی پینچه وانه ی خواستی گه له که مان سه پانده سهر کوردستانی بهشی عیراق... گومان له وه دا نامینی که له پرۆه ی پهیمانی سیقهریشدا راستیان نه کردوو و به ناچاری نه با، دیسان ده گه رانه وه سهر گه وه ری پهیمانی سایکس پیکزا

دوی ناوهمینده یون له کۆمه له جیهانییه کان و جینه جینه کردنی هیچ به لئین و پهیمانیکی جیهانی بهرامبه ر به کورد و دوی نهوی (کۆمه له ی گه لان) یش دامه زرا و گه لی کورد که وه بهر گه له کۆمه کینی دوژمنان و بچو وکترین مافیان پی ره وانه یینی، دوی هه موو نهو رووداوانه، هینشتا خه باتی رزگاریه خوازانه ی کورد به ته واره تی دانمه رگایه وه، بهلام ئه مه نهوه ناگه یینی نهو سیاسه ته ئیمپریالیستیه و نهو هه موو ده سیسه و نه خشانه کاری سیاسی و سایکۆلۆژیان نه کردۆته سهر کورد، به تابه تی سهرکه وتنی سه رمایه داری و بنیاتانی ژیرخانی ئابووری دلخواری ئیمپریالیستانه له رۆژه لاتدا، بنه مای ئابووری و باری کۆمه لایه تی و دۆخی سیاسی و

ههلو مه‌هرجی عه‌سکه‌ری و یاسای داوه‌ری سه‌راپا رۆژه‌لانی گۆزی، به‌لکو جوگرافییای ناوچه‌کش به کوردستانه‌وه ده‌ستکاری کران. له‌ژیر کارایی نه‌وه ده‌رکه‌وتانه‌ی پاش جه‌نگ ره‌وتی رووداوه‌کانیش تینکرا ده‌خرانه ژیر فشاری دوور له‌ گه‌شه‌کردنی سروشتی. ههر بۆیه راپه‌رینه به‌رینه‌کانی پینش جه‌نگی یه‌که‌می کوردستان له‌ دوا‌ی جه‌نگه‌وه به‌ر ته‌سک ده‌بوون و له‌ مه‌لینه‌ندیکدا قه‌تیس ده‌مان و هه‌یچ چه‌شنه هاوکارییه‌کیان له‌ته‌ک یه‌کدیا نه‌ده‌کرد، به‌لکو گیانی یه‌که‌گرتیشیان تیا کۆ ده‌بوو، نه‌مه له‌ کاتینکدا زۆریه‌یان هاوزه‌مان به‌ریاده‌ کران و هاو‌زای یه‌ک ژانی نه‌ته‌وا‌یه‌تیش بوون.

پینش جه‌نگ... وێزای نه‌وه‌ی میرنشینه‌کان و سه‌رداران‌ی کوردستان له‌ناو قه‌لمه‌روی عوسمانی و سه‌فه‌ویدا بوون، به‌لام له‌ زووی نابووری و کۆمه‌لایه‌تی و سیاسی و ته‌نانه‌ت عه‌سکه‌ریشه‌وه وه‌کو سه‌ره‌خۆ بوون، ههر بۆیه راپه‌رینه‌کانیش، هه‌ی پاشای کۆره و میری بوتان و یه‌زدان شیر و عوبیداللهی نه‌هری، هه‌ولنی یه‌که‌خسته‌وه‌ی کوردستانیان داوه. هه‌لمه‌تی رزکاری له‌ بو‌تانه‌وه گه‌بش‌تۆته مرسل و له‌ ره‌واندوزه‌وه بۆ شنۆ و له‌ هه‌کاریه‌وه بو ورمی و سا‌بله‌خ... تاد، به‌لام که جه‌نگی یه‌که‌م کۆتایی هات و نه‌خشه‌کانی ئیمپریالیزم سه‌پینرا، بازا‌ره‌کانی ولاتانی دوا‌که‌وتوو‌یان که‌وتنه ژیر ده‌سه‌لات؛ بازا‌ری کوردستان شیره‌تر که‌وته ژیره‌ست؛ بۆرژواکه‌ی به‌هیز نه‌بوو، خاوه‌ن پشه‌سازی نه‌بوو، ده‌وله‌تی ناوه‌ندی نه‌بوو، ده‌ره‌به‌گایه‌تی زالبوو، نه‌وپه‌رکه‌ی بازرگانی هه‌بوو، له‌ منال‌دانی نه‌وه بازرگانیه‌وه بۆرژوا‌ی کورده‌واری سه‌ری تروکاندا بو. به‌م حال و نه‌هاله نابووری و کۆمه‌لایه‌تیه‌وه، یه‌که‌سه‌ره مۆنۆپۆله‌کان هاتن و چه‌سپاشن. نه‌وه مۆنۆپۆله‌تی له‌ روانگه‌ی سه‌رمایه‌داری کلاسیکه‌وه پلان و پیلانه نابوورییه‌کانیان داوه‌پشت و ده‌سه‌پاند، نه‌وه‌ی لایان گرنگ بوو که‌ره‌سه‌ی خاوه‌ن ده‌ستی هه‌رزان و تالان و برۆ بوو. هه‌صوو نه‌وانه‌ش له‌سه‌ر حسابی په‌ره‌سه‌ندنی سروشتی کۆمه‌لایه‌تی هه‌بلله‌تانی دوا‌که‌وتوو که بۆرژوا تازه چه‌که‌ره‌ی چینه‌یه‌تی کردو‌کانیان توانای بۆرژویشی نابووریان له‌ته‌ک مۆنۆپۆله‌کاندا ههر نه‌بوو.

کورده‌واری له‌م نینه‌دا، به‌ حوکمی ده‌ست به‌رکردنی نوکه‌رایه‌تی رۆنی شا له‌ ئیزاندا و داتاشینی رۆنیمکی کۆنه‌په‌رستی پاشایه‌تی له‌ عیراقدا و دا‌هه‌ینی سو‌ریا بۆ قه‌ره‌نسا و دژایه‌تی نه‌کردنی که‌مالیه‌کان له‌ تو‌رک‌بادا، جگه له‌وه‌ی به‌جوو‌کت‌ترین قه‌واره‌ی سیاسی پین ره‌وا نه‌بیرا، هه‌روا له‌و می‌لله‌تانه‌ی قه‌واره‌ی سیاسیشیان بۆ دا‌ه‌یژرا، تۆکه‌مه‌تر له‌ قالبی نابووری و یاسایی ولاته‌ داگیرکه‌ره‌کان درا.

نه‌وه می‌لله‌تانه‌ی قه‌واره‌یان دا‌ه‌یژرا، گه‌رچی په‌ره‌سه‌ندنی سروشتی نه‌وانیش شیوا، وه‌لی بواری نابووری باشتریان له‌ می‌لله‌تانی وه‌کو کورد و نه‌رمن و تامیل و بلوچ و نازه‌ری هه‌بوو، چونکه می‌لله‌ته‌ بینه‌واره‌که‌وه‌کان خزانه ژیر ده‌سه‌لاتی بۆرژوا‌ی دوا‌که‌وتوو می‌لله‌تانی سه‌رده‌سته‌ی ژیره‌سته، واته:

بۆرژوا‌ی نه‌ته‌وه‌کانی عه‌ره‌ب و تو‌رک و فارس خزیان له‌ زووی نابووری و سیاسیه‌وه ژیره‌سته‌ی ئیمپریالیزم بوون، به‌لام کرانه سه‌رده‌سته‌ی می‌لله‌تی بینه‌واره‌ی کورد: لیزه‌وه، گه‌وره‌ترین نه‌هه‌مه‌تی کورد و می‌لله‌تانی وه‌کو کورد له‌ می‌ژوودا به‌ناو‌ی شارستانیه‌تی کۆلتوبالیسته‌یه‌وه سه‌ری هه‌لداوه، نه‌هه‌مه‌تی له‌وه گه‌وره‌تر نییه‌ داگیرکراوی داگیرکراو بیت. واته:

سوال له سوالکهرنکی پیسکه بکهی. بوزروای تازه چهکهره کردوی کورد، که رهگی خنله کینتی نه کینشراپی و بکه وینته ناو مهنگه نهی سهرمایه داری جیهان و بوزروای نه ته وهی سهرده سته... دیاره چوک داده دا، چونکه بوزروا له باشترین حالتدا چوک دابدا هه لیه ته له خراپترین حالتی نابوری و سیاسیدا، خراپتر چوکی دهشکی. بویه، کاتیک کومه لی کورده واری په ستینرایه قالبی سه پیندرای داگیرکهرانه وه، له ناو نهو قالبه وه بوزروای کوردستان هه لوینستی سیاسی لاواری بوزرکاری میله ته که ی گه لاله کرد. نهویش باوه پوونه به هه مان فله سه فهی سهرمایه داری که پینش جهنگ بوزر دابینکردنی بهرزه وه ندیبه کان له ناو نیمپراتوریه تی عوسمانیدا ده یانویست له نیوان خواستی گه لان و مانه وهی نیمپراتوره ته کاندا به شینویه ک سازیدن که پینش هه موو شتیک بهرزه وه ندی سهرمایه داری خویان دابین بکه ن.

بدمش، له ژیر فشاری هه مه چه شنه ی رو داوه کاندا، بوزر نهو نوتونومییه ی گوزپن که بیگانه وه کو ده سه کله ی ده سته بهری ناسانتری بهرزه وه ندیبه کانی کردبوویه دیاری بو گه لان، به پاساوی سیاستی واقعی و دل سوژی بوزر دایه تی، بوزروای کوردستان هه مان نوتونومی ده کاته پارسه نگی پاراستنی بهرزه وه ندیبه چینایه تیبه کانی و نهو تیزه ژاروویه به شینه یی ده تاخنیبه ناخی جوشخواردوی خدباتی زرکاری میله ته که مان.

۳) نوتونومی و نابوری کولونیالیستی:

نیمپریالیزم له جهنگی یه که مدها، توانی نه خشه سیاسیبه کان و پیلاته نابوری و یاسایه کانی به سپینتی، به لام نه ی توانی ناینده ی جیهان له ته قینه وهی ناکوکیه کان و راپه پینی گه لان و جهنگ و کیشه دورخاته وه.

که ماوهی پروسه ی پیوستیبه کانی موزیول و میترزوله کلاسیکیبه کانی سهرمایه داری ده وهی نابوری و سیاسی خزی ته واو کرد، له هه ناوی پیوستیبه کانی سهرمایه داریدا، ناکوکیه کان و ناوساپوون هه ده بوو ده رتانی پرزسه ی نوی چه شتی سهرمایه داری بهر خستندرین هه تا سهرمایه داری له ناو په ننگ خواردنی ناکوکیه ناوساوه کانییا دوچار ی قهیرانی کوشنده نه یی، هه لیه ته، زه مان و زه مینه ی نه ده رتانه نوی چه شنه جیاوازه و پیوستیبه نابوریبه کانیستی تازه و سیسته مه سیاسیبه کانیستی کاله به بالا بر او ده یی: شوره یی، شوره یی سهرده می جهنگی یه که م به دوا نه بوو: نه مریکا به پشکه که مه که ی تیزی نه ده خوارد و ده شی توانی باشتر له بریتانیا دابزینته مدیدان: نه لمانیاش، نه لمانیای زه لیلکراوی سولخی فرسای نه بوو... هه موو نهو راستیانه ش له مبر ده ولته زله کان له ناو چوارچینه یی ته کنه لوزیای پینشکه و ته ودا چاویان بریپوه جیهانیک ی گوزرداو... به لام چوزن ده گوزری؟ وه لامدانه وهی نه م پرسیاره نه ییتیبه به کلپله کانی جهنگی یه که می جیهان نه ده کرانه وه. میژوش شایه ته که هیتلر و نازیزم چ کو ده تایه کی چاوه روانه کراوی میژوو بوون سهاره ت به ناده میزاد.

جهنگه که و سهره نجامه کانی جهنگه که، وه کو هه موو جهنگیک ی دیکه، سهره نجامی نابوری و سیاسی و عه سه کهری هه بوو... به لام وه ک چوزن جهنگه که له زور رووه جیاوازه بوو، سهره نجامه که شی جیاوازه بوو" نه مریکا بووه پینشه نگی سهرمایه داری و بریتانیا پاشه کسه ی کرد،

فهره نسا لاوازتر بوو؛ ژاپۆن بهزی؛ ئەلمانییا داغان کرا؛ شوره‌وی... بههیزتر وه‌کو زلهیزنیکی جیهانی سدرکهوت. بگره هیچ بریارنک بی شوره‌وی نه‌ده‌چووه سه‌ر:

- له‌ رووی ئابوورییه‌وه مۆنۆپۆله‌کان گۆزانی بنه‌رتیان هینایه سه‌ر سیسته‌می ئابووریان و بناغدی سیسته‌می ئابووری کۆمپانییه‌ فره‌ناسنامه‌کان ووده‌ورده ره‌خسا.

- له‌ رووی سیاسیشه‌وه بو‌بو‌پۆرتنیکی گه‌وره که‌وته ئارا و جیهانی سه‌رمایه‌داری لانی مافی مرۆف و دیموکراسی لیبرالی و بازاری نازادی زیادکرد.

- له‌ رووی عه‌سکه‌ریشه‌وه جه‌نگ و جه‌نگینی ته‌کنه‌لۆژیا ریژیکی خه‌ترناک کرا... به‌ داهینانی چه‌کی ته‌تۆمی.

ئه‌و گۆزبانکاریانه‌ی پاش جه‌نگی دووهم، سه‌ره‌تاکه‌ی بو‌ پێش جه‌نگ ده‌گه‌رتیه‌وه، رۆژه‌لانی ناو‌پاست، تایبه‌ت ئه‌و ولاتانه‌ی کوردستانیان پێو لیکیندراون، راسته‌وخۆ نه‌گلاته جه‌نگه‌که، به‌لام ئاراسته‌وخۆ دوور نه‌بوون له‌ جه‌نگ و سه‌ره‌نجامه‌کانی. هه‌ر به‌م پێیه، کوردستانیش به‌ده‌ر نه‌بوو؛ راسته کوردستان وه‌کو کوشتن و کاولکردن له‌ جه‌نگی دووهمدا زیانی راسته‌وخۆی نه‌بوو، به‌لام وه‌کو به‌یاری سیاسی کاریگه‌رترین زیانی به‌رکه‌وت... ئه‌مه‌ش کاری ناله‌باری کرده‌وه سه‌ر باری ئابووری و دۆخی کۆمه‌لایه‌تی کوردستان.

گه‌ر له‌ جه‌نگی یه‌که‌مه‌دا له‌ کۆنگره‌ی سولخی پاریس و کۆمه‌له‌ی گه‌لان و کۆنگره‌ی قاهیره و په‌یمانی سیقه‌ر و لۆژاندا باسی کیشه‌ی کورد زۆر کرابی و به‌ به‌یاریش حوکمرانی شیخ مه‌حمود دامه‌زرابی. له‌ جه‌نگی دووهمدا، (کۆنگره‌ی تاران دیسامبه‌ری ۱۹۴۳ و یالتادا ۱۹۴۵) که‌م و زۆر باسی کیشه‌ی کورد نه‌کراوه... سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی کۆماری مه‌هابادیش راگه‌یندراوه. له‌ ده‌ره‌وه‌ی کۆنگره‌کاندا، له‌ کزیوونه‌وه نه‌هینییه‌کاندا بز چۆنیه‌تی له‌ناو‌بردنی کۆماره‌ کۆرپه‌که، پاسکراوه.

به‌ کورتی و کوردی: کیشه‌ی کورد له‌لایه‌ن شوره‌وییه‌وه کرایه‌ ئامرازێ کیشه‌ کیشه‌ جیهانی و ناوچه‌پیه‌کانی، به‌لام به‌ ئاسانی پشتی تینکرا.

دیاردیه‌ی کۆمه‌لایه‌تی سه‌رنج راکیشی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی کوردستان ئه‌وه‌یه، که‌وا؛ له‌ په‌راویزی ئابووری سه‌رمایه‌داری دواکه‌وتووی سه‌پیندراوی پێگانه‌ی داگیرکه‌ردا، ورده‌ بو‌رژوا‌ی کوردستان له‌ شاره‌کاندا زۆر و به‌هیز بو‌بوون و پێشه‌نگی خه‌باتی کوردایه‌تیان که‌وته ده‌ست. له‌ناو رووداوه‌کانی جه‌نگی دووهم و سیاسه‌تی حیزبی هیوا و (ژ.ک) و کۆمار و دامه‌زراندنی حیزبی دیموکراتی کوردستاندا، ورده‌ بو‌رژوا به‌ زۆری خاوه‌ن به‌یار بو‌وه، گه‌رچی عه‌قلیه‌تی خه‌ڵخواری هینشتا به‌هیز ماوه. ئه‌م چینه‌ به‌هیز و تازه‌ پێشه‌نگه له‌ رووبه‌روویوونه‌وه‌ی رووداوه‌کانی جه‌نگی دووهم و سه‌ره‌نجامه‌کانیا، له‌ژێر کاریگه‌ردنی راسته‌وخۆی شوره‌ویدا، ئۆتۆنۆمی کرده‌ ستراتیژی پزوتنه‌وه‌ی کورد و به‌رنامه‌ریزی ئایدیۆلۆژی کرد. گه‌رچی جاروبار باس له‌ ئۆتۆنۆمی زیاتریش کراوه، له‌ کۆماری مه‌هاباد و دامه‌زراندنی حیزبی دیموکراتی کوردستان له‌ به‌شی ئێران و عێراقدا نه‌و ستراتیژه‌ ناشکرایه:

(بوختانی دیکه ئه‌وه‌یه که‌ حیزبی دیموکراتی کوردستان مه‌به‌ستی له‌پێکه‌ینانی کۆمار، جیاکردنه‌وه‌ی کوردستان له‌ ئێران بو‌وه. له‌ هیچ یه‌ک له‌ نووسراوه‌کان و چاپه‌مه‌نی ره‌سمی حیزب و قسه‌کانی په‌رئوه‌به‌رایه‌تی ته‌وکات باسی جیا‌بو‌ونه‌وه له‌ ئێران نه‌کراوه. په‌ پێچه‌وانه‌وه

زۆر جار شهخسی پێشهوا قازی روونی کردۆتهوه که حیزبی دیموکراتی کوردستان تهنیا خودموختاری دهوێ له چوارچێوهی ئێراندا. (۳)

ئهم بهستراتیژکردنهی ئۆتۆنۆمی لهناو خهباتی رزگاریخوازانهی گهلهکهماندا، له ههموو بهشینکی کوردستاندا، دواي جەنگی دوهمی جیهان، ههتا دههات به پینچهوانهی خواسته بنچینهیهکهی چارهنووسی نهتهوهی کورد له سهربهخۆیی و یهکگرتنهوهی کوردستاندا، هاوشانی قولکردنی خهباتی نیشتمانی سهراپاچیتی (عێراق) و (تورکیای) و (سوریا)ی و (ئێران)یی دژی کۆلۆنیالیزم... تهکی زیاتر پیندراوه و توکمتر کراوه. بهی ئهوهی لێدانهوهی قول و توێژنهوهی زانستیانه بۆ گۆڕانهکانی پهرهسهندنێ کۆمهلایهتی میللەتانی ژێردهسته دوور له کارایی بزوونه کۆلۆنیالیستییه سهپیندراوهکان له رووی نابووری و کۆمهلایهتی و سیاسی و رۆشنیبری و سایکۆلۆژییهوه، کرابی. ئهوه بزوونه کۆلۆنیالیستییه له کۆماری مههاباد بهدواوه بهپنی پرنسیپی چۆنییهتی چارهسهرکردنی کیشه میللیهکانی ناو شوهرهوی به جۆری تیۆریزهکراوه، لهناو پارتی دیموکراتی کوردستاندا، سههرهپای پشتکردنه کۆماری مههاباد و سههرهپای لهسهر کورد ههلهدانی شوهرهوی له جەنگ و پاش جەنگی دوهمی جیهان، پارتی دروشمی (نیشتمانیکی نازاد و گهلینکی بهختیارای کردۆته پیناوی خۆی؛ ئهوهتانی سهروکی پارتی (باززانی) دوو سال پاش رووخانی کۆمار، له ۱۹۴۸/۱/۱۹ له باکویدا، لهناو کورده ئاوارهکانی کوردستانی بهشی ئێران و عێراقدا دهلی. (ایه له ژیر شعاری: وطنی آزاد وه میللەتی خۆشبوخت مبارزهدهکین). (۴)

ئهو دروشمهش، کتومت ههمان دروشمه که یهکهمین جار حیزبی کۆمونیستی سوریا بهرزای کردۆتهوه و دواي نهوان حیزبی کۆمونیستی عێراق، دروشمهکهش ههڕگیز بۆ ستراتیژی نهتهوهیهکی داگیر و دابهشکراو ناگۆنجی.

لهژیر کارایی ههمان سیاسهت و رێبازی ستالینی و عێراقیدا، رێبهرایهتی پارتی لهناو عێراقدا، خهباتی ناوکۆیی نیشتمانی کورد و عهڕهب و ئامانجی دیموکراسی عێراقییان، زۆر له ئامانجی بنچینه دیموکراسیهکانی میللەتی کورد به گرنگتر زانیوه. ئهوهتانی له ناوهراستی پهنجاکاندا رێبهرایهتی پارتی له کوردستاندا خهڕیکبوه حیزبێکی سهرتاسهری بهم شێوهیهی خوارهوه دامهزرینی:

(حزب بۆ یهکهخستنی بزوتنهوهی کۆمونیستی له عێراقدا تیندهکۆشی. کهوتیشینه پینوهندی پینوهکردنی رێکخواره کۆمونیستهکان و لهگهڵ کهسه کۆمونیستهکان و فراکسیونی کۆمونیستهکانی عێراق حیزبان پینشی ماوهیهک (دهههوهی سالی له مهوههر) بانگهوازیکی ئاواستهی رێکخواره کۆمونیستهکان کرد داواي رهزاههندی بهستنی کۆنفرهنسی لیکردن له نینوان ههموو لایهک به ئامادهبوونی ئیمهش بۆ چارهسهرکردنی ئهوه گیروگرفتهنهی ههه له بهر رۆشنایی پرنسیپهکانی مارکسیزم-لینینیزم به سههرهشتی حیزبی توده یان حیزبی کۆمونیستی سوریا... تاد). (۵)

ئهم سیاسهته، له دواي رووخاندنی کۆماری مههاباد و دامرکاندنێ راپهڕینی بازرانییهکان، ههتا شۆرشی ئهیلولیش درێزهی کیشا. له تهواوی ئهوه سالانهدا که جەنگی سارد به گهرمی له نینوان شوهرهوی و ئورویای رۆژههلات و ئهمریکا و ئورویای رۆژئاوا بهردهوام بوو؛ لهو ماوهیهشدا

گۆزانی قوولی ئابووری و کۆمه‌لابه‌تی و سیاسی و عه‌سکه‌ری هاته‌نده‌ی: رووداوه‌کانی جیهان ده‌گۆزان؛ سیاسه‌تی ئابووری ده‌خولقان؛ بزوتنه‌وه‌ی گه‌لان سه‌رده‌که‌وتن، رۆژه‌ه‌لات گۆزانکاری قوولی تیارویده‌دا؛ وشیا‌ری می‌لله‌ت په‌ره‌ی ده‌سه‌ند؛ رۆنسه‌کانی عی‌زاق تا‌قی کرانه‌وه؛ حی‌زیه عی‌زاق‌بیبه‌کان خۆیان ناساند؛ توانای به‌ره‌نگاری گه‌له‌که‌مان ده‌رکه‌وت... تاد سه‌ره‌راش، ستراتیژی ورده‌بزرۆ‌ای کورده‌ستان له‌ناو بزوتنه‌وه‌ی رزگاری‌خوازانه‌ی گه‌له‌که‌ماندا... نه‌گۆراو و ئۆتۆنۆمی گۆزین به‌ زۆری هین‌لایه‌وه.

تا‌قه رنکه‌خراوینکی سیاسی که له سه‌ره‌تای دامه‌زواندنییه‌وه بی' ته‌مووژ ستراتیژی سه‌ره‌خۆیی کورده‌ستانی له کورده‌ستانی به‌شی عی‌زاقدا، را‌گه‌یانده‌ی و له ده‌ستووری کاریا ئۆتۆنۆمی باس نه‌کردی (کۆمه‌له‌ی مارکسی-لینینی ۱۹۷۰/۶/۱)*.یه.

کۆمه‌له‌ش... دوای هه‌ره‌سی شو‌پشی نه‌یلول، دوای سه‌ر له‌نوێ به‌ریاکردنی خه‌باتی چه‌کداری، پینچه‌یه چوارچینه‌ی ئۆتۆنۆمییه‌وه، به‌لام دیسان له به‌رنامه‌یدا، ئۆتۆنۆمی نه‌گرده‌بووه ستراتیژ و نامانجی رنکه‌خراوه‌یی.

هه‌ر له‌م سالانه‌ی دوایه‌شدا، مافی چاره‌ی خۆنووسین و فیدرال و نه‌و باسانه هاته‌وته تاراوه، به‌ زۆریش له‌لایه‌ن ورده‌بزرۆ‌اوه، به‌لام وه‌کو خۆی هه‌میشه‌یی ئه‌م چینه، ورده‌بزرۆ‌ا به‌ حوکمی سروشته چینه‌یه‌یه لاوز و رازاکی، له نینوان تاواتی گه‌وره‌ی دووری می‌لله‌ته‌که‌مان و نامانجی نزیکي به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانیا، ته‌راتینیی چینه‌یه‌تی کردووه و نه‌یترانیه‌وه لینه‌اوانه ستراتیژی شو‌پشگیرانه‌ی رزگاری کورده‌ گه‌لاله‌ بکا: له‌لایه‌که‌وه، به‌هۆی لینه‌چوونی بو‌رۆ‌ای نیشه‌مانی کورده‌ستان و لاوزبوونی رینازی خین‌خوازی، خه‌وی به‌ سه‌ره‌خۆیی کورده‌ستان و قه‌لمه‌وه‌ی چینه‌که‌ی ده‌بینی و جاروبار ئه‌م خه‌وه ده‌بووه دروشم و به‌ریارش؛ له‌لایه‌کی دیکه‌وه که رووداوه‌کان ته‌نگیان پێ' هه‌لده‌چنی و خه‌وی سه‌ره‌خۆیی لینه‌بووه خه‌و و به‌س، ئۆتۆنۆمی په‌نایه‌کی گه‌رمی بوو. هه‌له‌به‌ته زۆتر به‌لای ئۆتۆنۆمیدا داشکاوه... چونکه ته‌میان بزی ته‌مینه‌تر بووه!

ئۆتۆنۆمی دوای جه‌نگی سارد:

سه‌رمایه‌داری له جه‌نگی یه‌که‌می جیهاندا بنا‌غه‌ی حوکمی جیهانی سه‌رمایه‌داری له جیهاندا به چه‌ک و چه‌مکی عه‌سکه‌ری و سیاسی کلاسیکی ئی‌مپریالیستی دا‌رشت.

له جه‌نگی دووه‌می جیهاندا ته‌لاری سه‌رمایه‌داری بیناکرا و بۆلی جزوا‌وجۆری ولاته سه‌رمایه‌دارییه‌کان ده‌رکه‌وت؛ رنکه‌وتن له‌سه‌ر چۆنیه‌تی به‌په‌نیه‌بێدنی جیهان و گۆزینی ره‌وتی نا‌کۆکییه‌کانی جیهان، سا‌غکرایه‌وه. چه‌رچل و ستالین و رۆزفلت، له کۆتایی جه‌نگی دووه‌می جیهاندا له کۆنگره‌ی (یا‌لتا)دا له دوا‌خالی به‌ریارنامه‌ی کۆنگره‌دا نا‌وا رنکه‌وتوون.

(ئه‌م کۆنگره‌سه‌ی که له کریمدا* پینکه‌ینزا، به‌ریاری لینه‌راوی ها‌ویه‌شی نینه‌یه ده‌ریاره‌ی پاراستن و به‌هیزکردنی یه‌کیتی نامانچ و پراکتیک که سه‌ره‌که‌وتنی له جه‌نگدا ره‌خساند، له زه‌مانی ناینده‌ی تاشیبه‌دا به‌ریاری لینه‌رایه‌وه. با‌وه‌رمان وایه، که ئه‌مه فه‌رمان و نایشی پی‌رۆزه که ده‌وله‌ته‌کافان به‌رامبه‌ر خه‌لکی وولانه‌کافان و ته‌واوی جیهان له ته‌ستزی ده‌کری). (۶)

به‌ لینه‌رده‌بوونه‌وه‌ی ئه‌م تینکه‌سته پرتۆکۆلییه گومان نامینێ' له‌وه‌ی که‌وا زله‌یزه

سهرکه وتوه کانی جهنگی دووم رنکه وتوون که جارنکی دیکه راسته وخز خزیان دوو چاری گینچه لی خه تهرناکی جهنگی جیهانی نه که نه وه و له رینی دیکه وه دابه زنه زورانی جیهانی. ههر له ونرا ناقاری جهنگی سارد دیاری کراوه؛ ده شکرئ بگوترئ که دوی خه تهرناکی جهنگی دووه سی جیهان، بریاردراوه جهنگی سینه می جیهان دوورخه نه وه لهو خه تهرناکییه، چونکه به هزی چکی نه ترمیبه وه جیهان تیاده چی!

بهو شیویه، سهراپا جیهان تیوه گلایه جهنگی جیهانی پشودریژی له روکاردا سارد و له ناوه روکدا گرم. خه سله ته کانی نم جهنگه سارده ش؛ نه مانه ن:

۱- پاراستن و پارسه نگی هیزی هه مه چه شته ی زله یزه کان و راگرتنی ته بایی و ناشتی هه همیشه یی دابینکردنی به رژه ونه ندیبه کانیان.

۲- زالبوونی سیاسی نابووری کومپانیه فرهناسنامه کانی سهرمایه داری.

۳- داهینانی تیزی گه شه کردنی ناسهرمایه داری و زالکردنی ریزی ریفرمیستی له ناو کرنکاران و شورشگیراندا.

۴- پینشکوتنی کامپی نه مریکایی له رووی ته کته لوژیا و ره فاهیه ته لیبرالی و شخسی ولاتانی خزیان و، هی کامپی شوروی، به پینچه وانه وه.

نهو دیاردانه تیکرا له قازانچی رژیمه بوزروا دژه دیوکراسبیه کانی جیهان بوون، به تاییه ته ی ولاتانی خاوه ن نهوت و سامانی کاتزایی.

ولاته بوزرواکانی سهر به نه مریکا و روژناوا به هه مو توانایه ک پشتیوانی کران و گال ده درانه گیانی شورشگیران؛ ولاتانی پرژشوره ویش به بیانوی گه شه کردنی تاسهرمایه داریه وه، یان دوستانه ته «نوردوگای سوشیالیستییه وه» بنگویدانه گه وه ری دیکتا توریانه و فاشیانه یان، سامانیان لیزاده کیشرا و پاسوی سیاسی و تیزی بپیژی تیوری و سوشیالیزم و دیموکراتی شورشگیر ناراسته کردنیان بژ ده هینانه وه. قوریانی نم سیاسه تانه ش، تاییه ته له سهر ریزازه که ی شوروی، گیانی هه زاران کرنکار و شورشگیر و به فیروذانی ره نجی ده یان سال خه باتی چندنین هیزی سیاسی گه وره و گچکه بوو، که نه گهر به هه له ش چوین و به هه لندیری هه زار به هه زاریش براین، به لام زوریه یان له هیزه ناشکرا بوزرواکان خاوتنتر و خاوه ن رابردوی تیکوشانی دریوترن.

مهینه ته ی کورد له سایه ی جهنگی ساردا چندنین مهسه له ی زیانیه خش و خه تهرناک بوون:

یکه م: داگیرکهرانی کوردستان به چک و ته کته لوژیا و ته کنیک و سیاسه ته ی جیهانی پشتیوانی کران و تاوانه کانبشیان دهره ق کوردستان داده پوزشان.

دووم: هه له ی سیاسه ته ی هیزه کانی پرژشوره ی له عیراق و کوردستان و باقی ولاتانی داگیرکهری کوردستانیشدا، کاری سیاسی و تیوری و نایدیولوژی و سایکولوژی کاریگهری ده کرده سهر هه لوئستی رزگاریخوازی و گه لاله کردنی ستراتیژی سهر به خزیی.

سینه م: ده یان سال بزوتنه وه ی گه له که مان به هینا بوو شوروی بیته دوتی ستراتیژی کیشه که مان که چی هه همیشه بینه رایان ده کرد.

چوارم: روژناوا و روژه لاتنی جهنگی سارد، له دژ و له ترسی یه کدی، له کیشه که مان دوور و له دوژمنه کاتمان نزدیک ده که وتنه وه.

پنجهم: له ژێر کارایی سیاسهتی جهمسهر و هیزهکانی سهر به جهمسهرهکانی جهنگی ساردا، خهباتی گهلهکهمان له پشتیوانی رای گشتی جیهانیس بیهری کرا بوو.

شهشه میشان: جزرها گێچهلی ناوهختی چنایهتی و ناکۆکی نایدیۆلۆژی لارهکی و زۆرانی نهزانامی سیاسی له ناو بزوتنهوهی گهلهکهماندا بلاوکرانهوه و ...تاد.

ئهو دیارده و دههههاتنه سهرجهم، له لایهکهوه رۆژی داگیرکهری کوردستانی له باری ئابووری و سیاسی و نایدیۆلۆژی و دیپلۆماسی و عهسکهری پشخراوهوه، تهیار و توکمهتر دهکرد، له لایهکی دیکهوه ورده بۆرۆای کوردستان و جهماوهری زهحمهتکێشی دهخسته ژێر مۆتهکی سیاسیتهکی ترسناکی جیهانییهوه، له باری پراکتیکیشهوه، جگه لهوهی ناسۆی خهباتی سهرهخۆیی میللتهکهمان تاریک دهکرا، ههم رۆیسه داگیرکهرهکانی کوردستانی وا لینهکرد مافی ئۆتۆنۆمی (له پلهی چوارهم دانانی ریزی کوردیش) به زۆر بزانی و رینهرایهتی ورده بۆرۆای بزوتنهوهی گهلهکهشمانی، توندتر دههستهوه به ئۆتۆنۆمی.

داگیرکهران... پشت نهستوو به ناکۆکییهکانی جهنگی سارد سوورن لهسهر نهسهلماندنی ئۆتۆنۆمی... رینهرایهتی بزوتنهوهی گهلهکهشمان، لهبری نهوهی ئۆتۆنۆمی رهنکاتهوه، کهچی نههیش سوورتربووه له سهری! بهم پینهش، له زهمان و زهمنهیهکی دیکه جیهانییدا، به شێوه و شیوازیکی دیکه سیاسهت و سیاسی، ئۆتۆنۆمی میللتهکهمان و میللتهی سهردهست و داگیرکهرانیس دهتالینتیه گێژوانیکی سیاسی نهوتزوه که زۆرتر بینگانه و ئیمپریالیزم و سهرمایهدارانی جیهان قازانجیان لهم سهرقالبوونه به ستراتیژی نهزۆکی ئۆتۆنۆمی دهیینی.

وا جهنگی سارد کۆتایی هات و شوروی ئالای سپی خۆی و ئۆروپای رۆژههلاتی له بهرامبهر رۆژئاوادا ههلهکرد. بهمهش دههههات، جهنگی سارد، دواي زیاتر له چل سال جهنگین، یهکێک له ههره زلهیژهکانی جیهانی بهی جهنگی راستهوخۆ لهگهلیا بهزاند.

بهزینی شوروی و دهولهتهکانی مانهدی، تهنها بهزینی عهسکهری نهبوو، بهلکو بهزینی سیستهه و سیاسهت و نهندیشه و ریهازی نایدیۆلۆژی و تیۆریش بوو. بۆیه تهواوی ئهو تهلاهه عهسکهری و ئابووری و سیاسی و یاسایی و تیۆریه به درێژایی سهرههلاتی شوروی، بنیات نرابوون، تهپین. بهو کار و کردانهشهوه که جهنگی سارد لهسهر جیهانی ههبوو. نهههش نهک روخساری جیهان، بهلکو ناوۆکی سیاسهتی جیهانیی سهرمایهداری له دواي جهنگی سارد دهگۆری؛ گۆڕانیکی نهوتز بینگومانه مهودای ئهو گۆڕانه کورتتر نابن لهو ماوهیهی نینوان جهنگی یهکهه و دووهم و جهنگی دووهم و کۆتایی جهنگی سارد.

به هوکمی نهوهی باری سیاسهتی ئابووری دواي نهمانی جهنگی سارد و دواي نهمانی بهشه رۆژههلاتهکهی ئهو جهنگه، بهشه رۆژئاواکهی زالیبووه، نهم زالیبوونه به چهشنی دهی و دهگۆری، که سهرمایهداری بتوانی درێژهکێشانی تهمنی سیستهههکهی ناسانتر له سهردهمی جهنگهکانی یهکهه و دووهمی جیهان دهستهبهریکات، چا له جهنگی یهکهه و دووهمدا، بهو ههموو ناکۆکی و جهمسهر جیاوازیه بۆی چوویشه سهر، کهوابی، له دواي جهنگی ساردیش سهرهپای بوونی ناکۆکی له نینوان ئهمریکا و ژاپۆن و ئۆروپای یهکگرتوی نایینده، بهلام به شێوهیهکی گشتی، شبرازهی سیستهمی سهرمایهداری له پرنسیپی گشتی و هاویهشدا، هاوتامانجی سهرمایهداری بازاری نازاد و نازادی لیبرالییه، بۆیه ئهو نهخشانهی سالهها پیش دواسهرکهوتنی جهنگی سارد

لهلایهن ئەمریکا و رژوژناووه کینشراوون، له جیهاندا دهسپین و دهچەسپین. بدمەش ئەوەی ههولێ بەرقراربوونی نەخشەی ئابووری بازاری ئازاد و جینگێردنی سیستەمی لیبرالی دەدری، لەبەردەم ئەم ههولە جیهانییەشدا، مەحاله هیچ رژنمینی دکتاتۆر و هیچ قالیبکی ئابووری و بۆتەیکە سیاسی کۆنەپەرستانە خۆی بگرن.

تەواوی یاسا ئابوورییە نەگۆڕەکانی جەنگی سارد و رێسا سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی هەڵدەوشین و هی نۆی که بگۆنن لەگەڵ پەرەسەندی نۆی سەرمايەداری، دەخولقین.

ئەوتانی... بەنما ئابوورییەکانی شوڕەوی و تۆڕیای رژوژەلاتی فرەتەتەوه که وهکو بنەمای ژبانی هاوێش و نەگۆری تەتەوهکانی نەو ولاتانەیان لیکرابوو، گۆران. له ماوهیکە کەمدا، دەرکەوت، کۆلۆتیاڵیزمی سیاسی و ئابووری و شارستانی، درژیش بکیشی و رەوتی پەرەسەندنی ئاسای میلیلتانیش بشیونیی، بەلام ناتوانی دواوکی میژوو بگۆری... که ئەویش حوکی دیموکراسی و بربارداتی چارهی خۆتووسینی میلیلتانە.

سەبارەت بە نەتەوهی کوردیش...

له جەنگی بەکەم و جەنگی دووهم و جەنگی سێهەمدا (جەنگی سارد) هەج بنەمایەکی ئابووریان بەسەردا سەپاندیی؛ هەر ریزایکی هاوێشی نیشتمانی و چینیایەتیان لێنەگۆڕدیی؛ هەرچی رێسا و یاسایەکیان بەسەردا داخستیی... هەر هەمووی قایبلی گۆران و گۆرانکارین. چیکە کورد و میلیلتانی وهکو کورد رازی نابن پلەوی چوارەمی مافەکانیان... که ئۆتۆنۆمییە، پێی رەوا نەبێت و نەشۆین یاسی دوامافی دیموکراسیان بکەن... که سەرەخۆی خەلک و خاکەکیانە.

سوید

۱۹۹۲/۱./۲۶

سەرچاوهکان:

- ۱- قراءة جديدة لسياسة محمد علي باشا التوسعية (۱۸۱۱-۱۸۸۴) في الجزيرة العربية و السودان و اليونان و سوريا، بن محمد القنم (سليمان) صفحە ۱۰۸.
  - ۲- کوردستان له سەلەکانی شەڕی بەکەمی جیهاندا، لاپەرە ۱.۵، مەزھەر ئەحمەد (د.کەمال)، له چاپکراوەکانی کۆری زانیاری کورد - بەغداد ۱۹۷۵.
  - ۳- چل سال خەبات له پیناوی ئازادیدا. قاسملز (د.عبدالرحمن)، لاپەرە ۱۶۵.
  - ۴- البازاني و الحركة التحررية الكردية. ثوره بارزان ۱۹۴۳-۱۹۴۵، البازاني (مسعود)، صفحە ۱۷۷.
  - ۵- بڕوانە: الوثيقة رقم (۷)، لاپەرە: (۲۱۵)، هەمان سەرچاوهی پێشتر.
- * بەهیا، له دەرقرەتێکی پینوستدا، راستییە جاری تەواو نەزانراوەکانی تەقینەوهی ناکۆکییەکانی ناو (کۆمەڵە)، بەو هەموو پڕیگاندەبەیی لەسەر (عێراقچینی) و (کوردستانی) تیا دروژان، بۆ میژوو باسیکەین، حوکی لەمەوێر تەنها بەک لاپەرە بڕوا!
- ** ستالین سوویروه که کۆنفرەتسەکه ناوینێ (کریم)، بەلام ئازانس و بلاوکراوەکان بە کۆنفرەتسی (یالتا) بلاویان کردوه، ئەمە له کاتیکی کۆپوونەوهکان له شارێک بەناوی (لیوادیا) دەکران. هەر بە (یالتا)ش چەسپی.

ئه نفال

ئاشکراکردنی هیرشینیکی عیراقی بو له ناوبردنی کورد

نووسینی: که نهان مهکیه

وههگیرانی له تینگلیزیبهوه: خالد تازدار زاده

قهلای (قورهتوو) ساختمانیکی زور مهزنی سوژیهت ساز و بهکۆنکریت دارنژواو بوو، که نوونهیه بۆ گهلنیک سپاگای سهریازی له سهراپای باکووری عیراقدا، که له ههشتاکاندا، له ماوهی جهنگی درێوخایهه و پر کارهساتی ئهو ولاته لهگهڵ ئیزاندا، دروستکراون. قهلاکه له ۸ سینیتمبهری ۱۹۹۱دا لهلایهن لهشکری عیراقیهوه، که تیبدا جینگیریبوون، تهقیندراوه؛ ئههه دوافهرماتیان بوو پیش پاشهکشهیان بۆ بهردهکی نوێ، چهند میلنیک بهلای باشووردا. له نیو پارچه بهرد و کاندا راپهوی پینچاپینچ و ژوور ماوهتهوه. له ژوورنکی بهگاشهکۆنکریت داپۆشراودا نووسینیکی سهردیوارم دیتهوه، که سهریازیکی عیراقی بهناوی (یوسف) نووسیوی. له تهنیش ناوی خۆیهوه، به خهتیکی ئارینکوپینک، ئهم دپره شبعهه له گۆزانیبهکی میلی عهههیهیهوه نووسیوو: "خۆشم دهوئیت، خۆزگه دههتوانی تۆ لهبیریکم، لهگهڵ تزیشدا رۆحم لهبیریکم". له تهنیشت ئهههوه کهسینک بی ئیسا ئهم داخ له دلپیهی جهنیشتهبوو: "مهشق، مهشق و ههر مهشقی دیکه".

هزی کشانهوهی هیزه عیراقیهکان له قهلائی (قورهتوو) له هاوینی رابردوودا ههر نادیار

لی بوه که رهخهتی له سه‌رۆک سه‌ددام حوسین گرتوه. یاخود له‌به‌رئوه‌ی له کاتی شه‌ری عیراق-ئێراندا کۆمه‌کی به‌ دوژمن کردوه‌ا ئه‌مه‌یان ئه‌و تاوانه‌بوو که زیاتر حکومه‌ت هه‌زی ده‌کرد ده‌هۆلی بۆ لێدا.

کوردیک، له‌ ناوه‌راستی هه‌فتاکاندا، له‌وانه‌ بوو له‌ چاو‌تروکاندنیکدا "رابگۆزری" سه‌ره‌تا به‌ ته‌عویره‌وه، پاشان به‌ی- نه‌گه‌ر گونده‌که‌ی به‌ زینکه‌وت له‌سه‌ر سنووری عیراق-ئێران بووایه. ئه‌م تیلماسه‌که‌ سنووره‌ وورده‌ وورده‌ ده‌په‌ئا و درێژده‌ه‌بۆه تا سنووری توركیاشی گرتوه.

له‌ ناوه‌راستی هه‌شتاکاندا، که عیراق له‌ شه‌رده‌ا بوو له‌گه‌ڵ ئێرانی هاوسینیدا، نه‌ک ته‌نها گوندی ناوچه‌ی سنور، به‌ل‌کو ئه‌وانه‌ی له‌ ناوچه‌ نه‌وت به‌رهمه‌ینه‌ره‌کانیشدان، که ده‌که‌ونه‌ چه‌رگه‌ی باکووری عیراقه‌وه، خاپوورکان و دانیش‌توانییان "راگۆزان".

تا ده‌هات به‌ره‌و خراپ‌تریش ده‌چوو: له‌گه‌ڵ ده‌ستپنکردنی هینشی ئه‌فغاندا، سووک و ئاسان کوردبوون و ژیان له‌ ناوچه‌یه‌کدا که به‌ ناوچه‌ی "له‌به‌ر هۆی ئاسایش قه‌ده‌غه‌کراو" له‌ قه‌لم درابوو ئه‌مه‌ش له‌ کۆتاییدا سه‌رانسه‌ری ناوچه‌ گوندنشینه‌کانی باکووری عیراقی گرتوه‌وه. مانای حوکمی مردن بوو.

له‌ رێی درێژ و ناهه‌موارمانه‌وه بۆ قه‌لای (قوره‌توو)، کاتیک له‌ سلێمانیه‌وه به‌ره‌و باشوور له‌ دوو تویتای لاندروقه‌ردا ریمان گرتبه‌در، من له‌ تیشکی لاوازی کازنوه‌دا گوندی (هه‌له‌به‌جی نوی)م به‌دی ده‌کرد، ئه‌و گونده‌ی حکومه‌ت بۆ نیشه‌جینکردنی له‌وانه‌ی له‌ دانیش‌توانی کۆنی (هه‌له‌به‌جی) ماپووتوه‌وه دروستی کرد. (هه‌له‌به‌جی) کۆن پاش داته‌به‌ر گازی ژاراوی له‌گه‌ڵ زه‌وییدا ته‌ختکرا. ئه‌م ناوچه‌یه‌، له‌گه‌ڵ سه‌راپای ناوچه‌ی باکوور، ئیستا له‌ده‌ستی کورده‌کاندا‌یه‌ "په‌ناگای ئاسایش" که له‌ ته‌په‌ری رابردوودا له‌ لایه‌ن هینزی هاوه‌شی به‌ریتانیای مه‌زن، فه‌ره‌نسا، هۆلنده‌ا و ولاته‌ یه‌که‌گرتوه‌وه‌هه‌م خولقیندرا و که به‌ لایه‌نی که‌مه‌وه تا ۲۸ ی یونی له‌ ئاسمانه‌وه، له‌رێی ئه‌و فه‌زکانه‌ی له‌ فه‌زکه‌خانه‌ی ولاته‌ یه‌که‌گرتوه‌وه‌کان له‌ (ئینجیرلک)ه‌وه، توركیا، ده‌رده‌چن، پاسداری ده‌کری. به‌شه‌رکردن بۆ سه‌رکو‌تکردنی راپه‌رین دژ به‌ سه‌ددام حوسین، له‌شکری عیراقی ژماریه‌ک شاری گرنگی له‌ سه‌ره‌تای ئه‌په‌ریدا گرتوه‌وه و هه‌لیان وه‌رگرت بۆ له‌ ناوهرتی به‌ل‌گه‌نامه‌ی نه‌هین پۆلیس، زۆریان بینگومان پینه‌ندیان به‌ ئه‌نقاله‌وه هه‌بوو که کورد کاتی گواسته‌وه‌پانیا نه‌بوو و به‌غدا‌یش به‌رده‌وامه‌ له‌سه‌ر ده‌سته‌به‌سه‌رداگرتنی شاره‌کانی باکووری موسل و که‌رکوک له‌ رۆژاوا. هینزی عیراقی به‌ ژماره‌ی گه‌وره‌ له‌ به‌شی رۆژاوی ده‌شتی کوردستانی عیراقدا، به‌دریژی ۲۵ میل مه‌رز، ماوته‌توه‌وه. له‌وه‌هه‌فتانه‌ی پینش سه‌فه‌ری من بۆ باکووری عیراق، ئه‌و هینزه‌ ده‌ستیان کرده‌ پیاوه‌کردنی گه‌مارۆیه‌کی ئابووری چه‌ر به‌رامبه‌ر به‌شی زۆری هه‌رێمه‌ کورده‌یه‌که‌، گه‌مارۆیه‌ک که سه‌رانسه‌ری ئه‌و زستانه‌ سه‌خته‌ به‌ شینوه‌یه‌کی مه‌ترسی به‌خشی که‌می خواردن و سووته‌مه‌نی لای کورده‌کان دروستکرد. شتیک من نامه‌وی بیری لی بکه‌مه‌وه ئه‌وه‌یه‌، که ئه‌م هینزه‌ ده‌توانن چی بکه‌ن نه‌گه‌ر پاراستنی هه‌وایی هاوپه‌یمانان له‌ پاش ۲۸ ی یونی به‌رده‌وام نه‌بێت.

ئه‌و رینگه‌یه‌ی پیایدا ده‌رۆشتین زۆریه‌ی کات به‌ قه‌د سنووری عیراق-ئێراندا ده‌رۆشت. لای چه‌یه‌مه‌وه خاکی ئێزکی شه‌ش قووت به‌رز، که سوپای عیراقی له‌ کاتی شه‌ره‌ هه‌شت سالیه‌که‌یدا له‌گه‌ڵ هینزه‌کانی نایه‌تولا خومه‌ینی دروستی کردبوو، دیمه‌نی به‌رچاوی به‌ دیوی ئێراندا به‌

دریژایی چه ند میل له ههر جارنکدا داده پووشی. به دیوی عیراقدنا بریتی بوو له پینچ پنچی سیمی درکاوی، نوتزمیلی سهریازی تینکشکار، قهوانی گولله و پارچه له وحدهی نه ندازه جیای پهرشویلاو، ده لاقهی لاکنشهیمی که سته مکارانه له ملاولای گرده کان هه لکولرا بوو وه له وه بهر تانک و تزیی تیندا هه لپه سترابوو. دیمه نیکمی سروشتی تاریک بوو، زهره هه لگه پرابوو، وه ک من ده بهینمه پیش چاوم له جزره ویزانه خاکینک ده چوو له ده وری خه ند هه کانی جهنگی جیهانی به که م. لیره ته نهها لاشه کان که م بوون.

له قه لای (قوره توو) یش لاشهی لی نه ده بهینرا، به لام نه وه سهخت نه بوو به بهینته بهر چاو که چی له وه هه زاران پیاو و ژن و منداله کورده انه کراوه که له گونده کانی خویانه وه بۆ تیره هینراون. ده شی نه وان زانیبیتیان چی چاوه پوانی ده کردن؟ دیاره نه، چونکه له هه موو حاله ته کاندنا نه وان هینرانه سهر باوه ری مال جی هینشتن نه ک له لایهن سهریازی عیراقیه وه، به لکو له لایهن (به که ی پاراستنی نیشتمانیه وه) نه وه به کانه ی له کوردی دلسوز بۆ به غدا پینکها تیوون.

له کوتایی هه شتا کاندنا ۳۳۸ له جزره به کانه هه بوون که کوی گشتیبیان ده گه یشته پتر له چاره که ملیونیک چه کدار و به گانه جار به وه له لایهن ههره زوری کوردی عیراقه وه به جاش ناوده برین. من به ناو پاشماوه ی نه وه راره وه شهش قووت پانه دا تینه پیم که جاشه کان گورنده کانیان به جزرنک وه ک ناژله نیو کوز* به درزیایی رۆژ تیندا هینشتموه. ده بیت له وه کاته دا گومانی ههره خراپیان کردی. زه و به که له بن پیندا خرتی لیوه هات: له سهر زه وه کوزنکرته که پسایه کی نه ستوری ووشکه وه بووی ناده میزادینک که وتبوو.

له گه راندنا به ده وری قه لای به لوغم دارپژراودا (له شکر ی عیراقی له سهرانسهری باکوری عیراقدنا لوغمی چاندوه؛ ته نهها له شاری پینچویندا رینکخاری فریا که وتنی Swiss Med-Air له مانگینکدا ۵۰۰ برینداری لوغمی حساب کردوه، که به شی ههره زوریان مندالن و له کاتی پاریکردندا بهر که وتوون) به وریایی ریم ده کرد، له وه لایه ی بهری تیرانه وه بوو چاوم که وت به چل، له وان به به پینجا له و جزره عاره بانانه ی جووتیاره کورده کان به دوا ی تراکتوره کانیاندا هه لی ده بهستن. کاتینک نالف یا مهر و مالانی پین ده گوینته وه. هیچ گومان له وه دانیه که جووتیاره کورده کان له م عاره بانانه دا بۆ قه لاکه گوینزاونته وه. ستونی جلویهرگ و شهروال له عاره بانانه کانه وه بهر بیوونه وه، یا خود له ناو پسیدا گه نیو و له زهره پووشنا تپهل بیوون. له هه موو شوینکدا بیکه وش ی لاستیکی و پینلاو که وتبوو.

نه ی باشه گورندنشیننه کان خویان؟ له به لگه ی ره سمیدا "به وانه ی له نه نغال وون بو" دا باسیان ده کرت. ته واو دنیا نه وان مردوون-کوژراون و پاشان، به لگه ی به هینز واده گه نیی، که له گوژی به کومه لنا له باشووری رۆژاوی عیراق له بیابانی نریک سنووری عیراق و سهوودی عهره بی، نیژراون. گورندنشیننه کان له قه لاکانه وه، وه ک نه وه ی (قوره توو)، بۆ نه سوچه چزل و هژله ی ولاته که ده بران و "ده گوینزاونته وه" و له لایهن ده سته ی بکوژه وه ههر له قه راخ نه و چالانه ی ده بووه گوژیان ناگیاران ده کران. (دوو هه فته پیش نه وه ی قه لای (قوره توو) بیینم سهرملا له قه لایه ک له ده ره وه ی شاری دهوک، له وه ی گه واهی خۆدیتوو پینان و وتم، که له سالی ۱۹۸۸ دا ۸۰۰ پیاو و کوری کوردیان هینایه نه وی و پاشان بی سهر وین کران).

له گه راندنا به ناو پاشماوه ی تینکشکاری قه لای (قوروتوو) دا ده فته رینکی قوتابخانه م دوزیه وه،

که چند سهرنجیکی ده‌بارهی جهر به عهده‌یی و کوردی تیا نووسرابوو، روونکردنه‌وه‌ی‌یکی قه‌شدنگی قورئان به کوردی چاپکراو، چیرۆکینکی نووسهری عه‌ره‌ب (مقداد ره‌جیم) له ژیر سهرناوی "ته‌ن‌ها خۆشه‌ویستییه‌ک هه‌یه و به‌س". کاس و خه‌مبار، به‌ده‌م وورده وورده ری دۆزینته‌وه‌مدا، به‌جۆرێک هاته‌وه‌ یادم که من ده‌بێ له‌ زستانی ۱۹۶۵دا به‌م شوینه‌دا تێپه‌ریم. ئەوسا هه‌چ قه‌لاً له‌و ناوه‌ نه‌بوو، به‌لکه‌ ته‌ن‌ها گون‌دینک، گون‌دی (قوره‌توو). من ته‌مه‌نم شانزه‌ سالان بوو، له‌گه‌ڵ دایک و باوکم به‌ سه‌فه‌رنکی سێ هه‌فته‌یی خیزانی، له‌ به‌غداهه‌ ده‌رچوو‌بوین (باوکم له‌وی، ئارکیتیکت، کار و سه‌فه‌رکایه‌تی قوتابخانه‌ی ئارکیتیکتی سه‌ر به‌ زانکۆی به‌غدای ده‌کرد) بۆ سه‌ردان له‌ چه‌ند شوینیکی گونگی ئاسه‌واری له‌ ئێران. ئێستا، پاش یه‌که‌م گه‌رانه‌وه‌م له‌ دوا‌ی بیست سال بۆ عێراق (له‌ سه‌ره‌تای ۱۹۷۲دا ناوی باوکم له‌ سه‌ر لیستی به‌عسییه‌کان ده‌رکه‌وت و ئێمه‌ش له‌و ده‌مه‌وه‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ی ولات ماوینه‌ته‌وه‌) من خه‌ریکی جۆره‌ ئاسه‌وارینکی ترسناکتر بووم، له‌ پاشماوه‌ و به‌ره‌م و ویزانه‌ی هه‌رشینکی هه‌ره‌ گه‌وره‌ی به‌کۆمه‌لکۆشتن ده‌کۆله‌وه‌.

له‌ کاتی سێ هه‌فته‌ی سه‌فه‌رمدا له‌ نۆفینبه‌ری رابردودا له‌ باکووری عێراق، له‌ هه‌موو شوینیکدا -له‌ شاری گه‌وره‌ و له‌ به‌جۆرێک گون‌دا- وشه‌ی "ئه‌له‌-ئه‌نقال"م ده‌بیست. له‌ به‌لگه‌نامه‌ی پۆلیسی نه‌ینیدا هه‌میشه‌ باس له‌ "هه‌رشێ پاله‌وانانه‌ی ئه‌نقال" ده‌کرت، له‌ برووسکه‌ی سه‌ریازی عێراقیه‌وه‌ من ده‌بارهی "یه‌که‌م"، "دووه‌م" و "سه‌هه‌م" هه‌رشێ ئه‌نقال خۆیندۆته‌وه‌، و هه‌روه‌ها له‌ به‌لگه‌نامه‌یه‌ک، که‌ میژووی نووسینی ده‌گه‌رنه‌وه‌ بۆ سه‌ره‌تای ۱۹۸۸، ده‌بارهی "خاته‌م‌ه‌ الانقال" که‌ له‌واته‌یه‌ چاکتر به‌ "داهه‌مین ئه‌نقال" وه‌رگه‌یژدری. ته‌واو جیا له‌ واقع، وشه‌که‌ پاش نه‌وه‌ی هه‌رشه‌که‌ کۆتایی هات ناوه‌رۆکی ده‌ستی کرده‌ گۆران. چاله‌ گازیکی گه‌وره‌ی عێراقی له‌ سالی ۱۹۸۹دا ناوی ئه‌له‌-ئه‌نقالی لێ ئرا. له‌ سلیمانی سه‌رم له‌ ساختمانیکی گشتی دا، که‌ به‌ لایه‌نی که‌مه‌وه‌ تا رابه‌رنه‌که‌ی به‌هاری رابردوو، به‌ مه‌جمعه‌ی ئه‌نقال ناوه‌درا، ئەو هه‌م‌ایه‌ی ناوه‌که‌ی به‌و جۆره‌ دیاری ده‌کرد له‌ لایه‌ن کورده‌کانه‌وه‌، که‌ له‌ یولی رابردودا شاریان ته‌واو خسته‌ ژێرده‌ستی خۆیانه‌وه‌، لێ کرابۆوه‌، به‌لام من پارچه‌ته‌خته‌یه‌کی جوان هه‌لکۆلراوی به‌جۆرێک نیشان درا، که‌ له‌ یه‌کێک له‌ راره‌وه‌کاندا هه‌لواسرابوو: دایه‌ره‌ی پۆستی ئه‌نقال.

من گومان ده‌که‌م، که‌ پێش هه‌رشێ حکومه‌ت به‌و ناوه‌وه‌ زۆریه‌ی کورده‌ زانییێ "ئه‌له‌-ئه‌نقال" یانی چی. پیاو ده‌بێ قورئانه‌که‌ی خۆی باش بناسی تا بێته‌وه‌ به‌ری که‌ "ئه‌له‌-ئه‌نقال" ناوی سووره‌ی هه‌شته‌مه‌-تایه‌تی وه‌حی هه‌فتا‌و‌پینچه‌مه‌ین که‌ بۆ پینچه‌مه‌یه‌ر موحه‌مه‌د نێردرا، راسته‌وخۆ له‌ پاش شه‌ری گه‌وره‌ی باوه‌ری ئوی موسلمان له‌ به‌در (۶۲۴ی پاش زایین). له‌ گون‌دی به‌در بوو، له‌ شوینی ئێستای هه‌ریمی حه‌جازی سه‌ودی، که‌ کۆمه‌لێک موسلمانێ به‌ ژماره‌ ۳۱۹ به‌سه‌ر نزیکه‌ی ۱۰۰۰ بێباوه‌رانی مه‌که‌که‌دا سه‌رکه‌وتن. ئەو شه‌ره‌ له‌ لایه‌ن یه‌که‌م موسلمان‌ه‌کانه‌وه‌ وه‌ک سه‌لماندنی باوه‌ره‌ تۆیه‌که‌یان بوو؛ سه‌رکه‌وتنه‌که‌ ته‌له‌جاسی ده‌ست تی هه‌ویشتی راسته‌وخۆی خوا بوو. له‌م سووره‌یه‌دا، وشه‌ عه‌زه‌بیه‌که‌ی "ئه‌له‌-ئه‌نقال" یانی "تالانی"، وه‌ک له‌ تالانکردنی شه‌رپدا:

ئه‌وان ده‌بارهی تالانی لیت ده‌پرسن. بلی: "تالانی هی خوا و په‌یامبه‌رن. له‌به‌رته‌وه‌ له‌ خوا

پترسن و ناکزکیه کانتان کزتابی بهینن، ملکهچی خواو په یامبهری بن، نه گهر نپوه خواون پاوه پری راسته قینن.

مه بهستی ته سلی موجه مد له وه بووه شپری بهدر نه وه بوو شلاؤ بهرینه سدر کاروانینکی بی چک که نه دنامانی عه شیره تی قوره شی مدکه بی رابدریان ده کرد. کاروانه که له سووریاوه بهرو مدکه ده گه پایوه و باری زوری شتومه کی پی بوو. موسلمانان کان لهو پاوه په دان که وه حبیبه که، سووره ی "ته له نه نغال"، له لایهن خواوه نیردراوه ته خوارئ تا ده ستووری تالان کردنه که چی ده کری بیری، چون دایهش بکری، هند- باش دیاری بکریت. دیرؤکی، تینگه یشتن وایه که مه بهستی موجه مد له ده پرینی تم وه حبیبه نه وه بوو که موسلمانان جه ننگاوه ره کانی راتوو به راووروتی نپوه عه شیره تی به مه بهستی قازانج له ناکزکی به دور یگریت، سووره که به دروست سلماندینکی تایینی نونی دا به خواون پاوه په کان که ده ستیان به سدر نهو تالانیه دا گرت.

بؤ نارکیبکنه به عسیبه کانی هیرشی "ته له نه نغال"، کورده کان بوونه بی پاوه په تهوان (کورده کان) سووربون له سدر مانه وه یان له ده ره وه ی "پاوه" که، نیستا بهرجه سته به ندک له نیسلامدا، به لکو له ده ولتی سدر کتکه ری به عسی و جزره عوریه به تینه که یدا. "تهوان ده بی" بؤ بی پاوه پریان سزایدین، له سووره ی هه شتدا نو سراه. له گهل دست پی کردنی "ته له نه نغال" دا، نیدی بهو جزوه ی لی هات. نایدی زوگی زیره کی به عسی نرکی ماله وه ی خویان کردوه کاتیک نای نهینی خویان هه لیژارد. تهوان زانیان که رابردو له روزه لاتی ناوه راستدا به دانسقه به سه رچوه و کاری له گهل ته نجام دراوه، زوزجار رابردو به کارده هینری تا کیشی زور بداته ژیانی سه رده م.

هیرشی "ته له نه نغال" له ناسمانه وه په یدا نه بوو. مامه له کردنی رژیمی به عس له گهل کوردا میژوویه کی درندانه ی هیه و سه ره تای ده گه ریته وه بؤ رنکه و تننامه که ی ۱۹۷۵، و بگره زووتریش. رووخاندنی بهریلاوی گونده کور دیبه کان هر له سالی ۱۹۸۶ هوه دهستی پی کرد، کارنکی وردی و هغیبه رانه که له به لگه نامه ی پاریزراوی پولیسی نهینیدا رهنگی داوه ته وه. له به کینک لهو به لگه نامه نه ی من بینومه و که رنکه وتی نووسینی ده گه ریته وه بؤ ۲۶ ی نوؤنیمه ری ۱۹۸۶، پولیسی نهینی له سلیمانی به قهرمانی وه زارته ی پاراستی ناسایشی ناوخو له به غداوه کاری ده کرد، لیستیکی بؤ نای ۶۶۳ گوندی "به هزی باری ناسایش قه دهغه کراوه" وه ناماده کردبوو، نامه ی کی وایه سته له گهل لیسته که ره وانده کراوه و نه وه روون ده کاتمه که راژه ی کاره پای نهو گوندانه براه، گشت مەر و مالأت دوورخراوه ته وه و تهواو هه موو بازارگانیه ک له ناو و له نیوان نهو گوندانه دا راگیراوه. ونرای نه وه ییش، نووسه ری نامه وایه سته که نووسی بووی، نه مه بهس نییه: "له گهل نه وه شدا گه ماروی ناپووری پیاده کراو، هه ندینک خوزاکی پیویست ده رده چی چونکه نهو ریبانه ی ده چنه ناو گونده کان به تهواوی ژنده ست نه هینراون. به له بهرچا و گرتی ناوچه که، پتر له ی دک لاری هیه".

نامه وایه سته که ده سپری که گه مارویه کی کونبرتر بهینرینه کایه و به تیزی پیاده بکری.

ناشکرایه که حکومت، له ۱۹۸۷ دا، پتر له کونبرکردنی گه مارؤکان کاری ده کرد. من له یادداشتنامه ی کم کزلیوه ته وه که له ساختمانیکدا گیراوه که له وه وپیش پاره گای ناوه ندی نه منی

سلیمانی بوو، یادداشتنامه که نه‌ندازه شهرعیبه و به ووریایی به کاغەزینکی مینخه‌کی بهرگ تی گیراوه و له‌سەر کاغەزه‌که‌یش به گه‌وره‌یی کارتونی سپی پیتونیا Petunia ی له‌سەر چاپکراوه. بهرگ تینگرتنی کتیب بهم چه‌شنه شتینک بوو نینه وه‌ک قوتابی له به‌غنا زۆرمان هەز لی ده‌کرد وه‌ک شیوه‌یه‌ک بۆ "دیاری کردنی سەر‌یه‌که‌سی" ده‌فته‌ره‌کاتمان. شاید ته‌و فه‌رمانبه‌ره‌ش که ته‌م یادداشتنامه‌یه تایبه‌تیبه‌ی لاهوو هه‌مان شیوه‌ی هه‌ست کردوو، فه‌رمانبه‌ره‌که، بۆ دیاری کردنی ناوژۆکی یادداشتنامه‌که‌یشی، قه‌له‌مینکی خۆشنووسی هه‌لیژاردبوو و به‌هه‌تینکی خوش، له‌سەر پارچه‌ کاغەزینکی چوارگۆشه‌ی به‌ به‌رگه‌که‌دا چه‌سپوو، نووسیبوو: "تاوونوسی گونده له‌ناوبراوه‌کان".

به‌ گشتی له‌م یادداشتنامه‌یه‌دا ۳۱۹ گوند تاوونوس کرابوو. رۆژی "له‌ناوبردنی" گونده‌کان-هه‌ر هه‌موویان له‌ ۱۹۸۷دا به‌ ووریایی له‌ ته‌نیشته ناوه‌کانه‌وه تۆمارکراوو و له‌ دوا‌ی هه‌ر رۆژنیک هینمای نه‌خسه‌که جه‌نی ته‌واوی هه‌ر گوندنیک له‌سەر نه‌خسه ده‌ست نیشان ده‌کات. هه‌موو گونده‌کان که‌وتیونه‌چار ناوچه‌ی رۆژه‌لاتی باکووری عێراق؛ وا پهی ده‌چوو ته‌م تاوونوسیه‌یه‌کینک بووینت له‌ زنجیره‌یه‌ک، هه‌ر دانه‌یه‌کی ته‌رخان کرابوو بۆ ناوچه‌یه‌کی جۆگرافی جیای کوردستان. هیچ یه‌کینک له‌و گونده‌کانه‌ له‌ تاوونوسی به‌ پیتونیا رازنراودا له‌ لیستی گوندی "له‌به‌ر باری ناسایش قه‌ده‌غه‌کراوی" ۱۹۸۶دا نه‌بوون که‌ من بینیومه، به‌لکو من باوه‌رم وایه‌ له‌ سه‌رانه‌ری به‌لگه‌که‌وه. که ته‌م گونده "له‌ناوبراوانه" له‌ راستیدا له‌وه‌یه‌به‌ر به "قه‌ده‌غه" له‌ قه‌لم دراوین. (بروسکه، فایل، نوسخه‌ی ته‌سلی نامه، و کاغەزی دیکه‌ی که هینشی "ته‌له‌نه‌نقال" تۆمارده‌که‌ن ده‌بی هینشتا به‌ ووردبینی کۆیکرینه‌وه و به‌راووردبکری، و تا ته‌و کاته‌ ناگری سه‌رانه‌سەر و به‌ریکو پینکی لی‌نی بکۆلرینه‌وه. یه‌که‌م جار له‌ له‌نده‌ن له‌ ئۆگۆستی رابردوودا هه‌ندینک له‌و به‌لگه‌نامه‌نه‌ بینی، له‌ باکووری عێراق هه‌ر یه‌کینک له‌و هه‌شت ریکخراوه‌گه‌روانه‌ی به‌ره‌ی کوردستانی پینک ده‌هینن چه‌شارگه‌ی خۆیان هه‌یه. راست و ره‌وان کته‌کردن له‌ هه‌موو به‌لگه‌کاندا چه‌تدین سال ده‌خاڤتی، به‌و مه‌رحه‌ی له‌ ولات به‌هینرته‌ ده‌ره‌وه، له‌ یه‌ک جه‌ی کۆیکرینه‌وه و بۆ لیکۆلینه‌وه‌ی زانستی ناماده‌بکری. له‌ رووخستینکی وا ترسانکه‌وه، باوه‌رم وایه، له‌وانه‌یه رۆژنیک میژووی بی وینه‌ی ته‌ک ته‌نها عێراق، به‌لکو کار و فه‌رمانی ده‌وله‌تینکی پۆلیسی نوی بنوسریت).

له‌ کاتی مانه‌مه‌دا له‌ عێراق هیچ به‌لگه‌نامه‌یه‌که‌م نه‌دۆزیه‌وه که ده‌ست پهی کردنی هینشی "ته‌له‌نه‌نقال" دیاری بکات، به‌لام من کۆپی به‌ریارنکی ره‌سمیم لا هه‌یه، به‌ نيمزای سه‌ده‌دام حوسه‌ین، که چوارچینه‌ی قانونی بۆ هینشینکی وا دیاری ده‌کات سه‌ ده‌دام تاوانبارده‌کات ته‌گه‌ر ته‌و رۆژنیک به‌هینرته‌ به‌رده‌م دادگا بۆ تاوانی شه‌ره‌کانی. به‌ریاره ره‌سمیه‌که‌ له‌ رۆژی ۲۹ مارتی ۱۹۸۷دا ده‌رچوو؛ به‌ریاره‌که‌ به‌ناوی نه‌خجومه‌نی سه‌رکرده‌یه‌تی شوژپه‌شه‌وه که جوتنایه‌کی به‌عسی بیست و دوو ته‌ندامی ته‌واو ژیر جله‌وی سه‌ده‌دامه، ده‌رچوو، و ده‌بوو هه‌ر زوو به‌ زوو به‌کاربخریت. کۆنترۆلی ته‌واوی باکووری عێراق، به‌ کوردستانی عێراقه‌وه، درایه ده‌ست نامۆزاکه‌ی سه‌ده‌دام و ته‌ندامی ته‌.س.ش «عه‌لی چه‌سه‌ن ته‌له‌سه‌جید» که نینستا وه‌زیری به‌رگری عێراقه. ته‌م کۆنترۆله‌ هه‌موو ده‌زگای «مه‌ده‌نی، سه‌ریازی و ناسایش» ی گرتوه‌ و گشت ته‌و ده‌ستوارنه‌ی که له‌وانه‌ بوو له‌گه‌ل ته‌م کۆنترۆله‌دا ناکۆک بڤ "تا کاتی ناگاداری دیکه"

دهبوو دوابخرین.

«عەلی حسەن ئەلمسەجید»، بە بەکارهێنانی ئەو هێزە لە ریزی ئەو بێرپارە رەسمییەوه پێی درابوو، دەستی کردە «لەناوپردنی» ئەو گوندانەیی بە تەبەردی و بە تاییبەت ئەوانەیی لەو دەوێر دالەدی پێشمەرگەیان داو. یەکەم گوندی که لە ئەپرێلی ۱۹۸۷دا درایە بەر شالۆی چەکی کیمیای، هەندێکی دیکە بە تەقەمەنی کۆن- بەر دەوام بوو. کوردەکان بۆ شارەکان و هەروەها بۆ ئێرانیش هەڵاتن، بەلام ئەو دەم بە شینووەکی تەخەشە بۆ کیشراو کۆنەدە کرانەوه بۆ گواستەنەوه بۆ قەڵگان. ئەمە کاتی ئەزموون بوو، کاتی تاقی کردنەوهی ستراتیژی جیاوازی. گەشتی بەو هەستەیی که «عەلی حسەن ئەلمسەجید» چ رۆلێکی لە کۆتایی هەشتاکاندا لە کوردستان بازی کردو، دەشی باشترین هەل هینجان لە ریزی ئەو ناوێ سووکانەوه بێت که کوردەکان بەسەردا دایان بپروو. لە سەرەتادا پێی دەووترا «عەلی کیمیای»، پاشان پتر بە «عەلی ئەنفال»، بەناویانگ بوو.

من لەو باوەرەدام که هێرشێ ئەنفال لە هەفتهکانی یەکەمی ۱۹۸۸دا ناتوانم لە تەواوی ئەو میژووێ دنیابم- دروست دەستی پێ کرد. بە درێزایی ئەو سالی عێراقیەکان، لە گشت میدیا Media گەورەکانی ژێر دەست حکومەتدا، چارهەیی چار باسیان لە «هێرشێ پالەوانانەیی ئەنفال» دەکرد. لە بۆچوونی زۆری عێراقیەکاندا، لە ناویاندا کۆنە سەربازی عێراقی که من قەسەم لەگەڵ کردن، ئەم هێرشانەیی ئەنفال و دەهاتە پێش چاو که بەشینک بن لە کۆششی شەر دژ بە ئێران، بەلام لە راستیدا هێرشێکی جیا، بەریلاو بەرێو بوو، که بەشی ژمارە یەک و پینجی لەشکری عێراقی پێو خەریک بوو؛ هێرشێکی تەواو ناراستەیی کوردە ناچەنگاوەرەکان. بەپێی لیکدانەوهی من ئەم هێرشەیی سالی ۱۹۸۸، ئەنفال، بوو هێزێ خاپوورکردنی سەرچەم ۱۲۷۶ گوندی کوردی. پیاو چۆن دەتوانیت لە گەورەیی ژمارەییکی و تیبگات؟ من پێم وانبیە که لە هەموو پاکووری نیوئینگلانددا که ئیستا بەشینکی ژیاخی تیا بەسەر دەبەم، ۱۲۷۶ گوند هەبێت.

مۆری هێرشەکی ئەنفال، لەگەڵ ئەو شەدا، خاپوورکردنی گوندە کوردییەکان تەبو؛ ئەو لە عێراقدا چەند سال بوو بەر دەوام بوو. سەرانێ کورد وای دەخەملێن که لە سالی ۱۹۶۸-وه، کاتیەک بەعس دەسەلاتی گرتە دەست، ۴.۰۰۰ گوند ۸. لە سەدی ناوچە گوندییەکانی کوردستانی عێراق- وێران کراو.

ئەوهی دەریارێ «هێرشێ پالەوانانەیی ئەنفال»، که لە ۱۹۸۸دا ئەنجامدرا، جیاوازی بوو، بریتی بوو لە بەکۆمەڵ کۆشتنێکی بێرۆکراتیانە و رێکخراو و بە رۆتین ئیدارە کراوی ئەو گوندنشینانەیی بە رێکەوت لە ناوچەیی کدا دەژیان که لە ناکار بە «ناوچەیی لەبەر هێزێ ناسایش قەدەغە کراو» لە قەڵەم دراو.

هێرشێکی ئەنفالی نمونەیی دەشی بە باشترین شێو لەلایەن رۆژم خۆیووە باس بکری. نامەییەک، که لەسەر کاغەزی داوەرێ سەرۆک کۆمار چاپکراو و نیشانەیی نەهینی و شەخسی لەسەر، باس لە ۲۵۳۹ کەس و ۱۸۶۹ خێزان دەکات که «گیروون» لە کاتی «هێرشێ پالەوانانەیی ئەنفال»دا و بۆ «تۆردوگا» نێردراون، بێ ئەوهی جێی تۆردوگا که ناشکرا بکات.

دەربارەى چارەنووسى ئىوانە دەست بەسەر و زىندانى گران، من لىزەدا گىفتىنک لە کاسىتېنگەوه وەر دەگرم دەربارەى جەرەيانى کۆپونەپەکی ئەندامى بالائى لەشکر، پارتي بەعس، و ئەفسەرى پۆلىسى نەينى که لە شارى کەرکوک لە ۲۶ى جانوهرى ۱۹۸۹ کراوه. کاسىتەکه، که من کاتىنک لە عىزاق بوم گوئم لى گرت، دەنگى «عەلى حەسەن ئەل سەجىد» تۆمار دەکات که بەزاراوهى خاوى تکرىتى سەویش وەک سەددام خەلکى شارى تکرىتە. دەربارەى ئەو کوردانەى لە قەلاکاتى وەک (قوووه توو) کۆکراوتەتەوه قەسە دەکات:

گرنگى پى دانىان واتە ناشتىيان بە بلدوزەر. ئەو پە مانای گرنكى پى دان. ئەو خەلکە خۆى بەدەستەوه داوه. نایا ئەو وادەگەينى که من بە زىندوووى دەيان هینلمەوه؟ ئەو خەلکە لە کوئى دانىم، ئەو نەندە زۆرن؟ ئىتر من دەستم کردە دا بەشکردىيان بەسەر هەرنسەکاندا. لەوئى وه من بلدوزەرم هەبوو سەر و ژور و سەر و خوار دەپوشتن.

چەند کورد کوژران، لاشەکانيان بە بلدوزەر کراپە گوپى بەکۆمەلەوه؟

لە کاتى ئەو سى هەفتەپەدا لە کوردستانى عىزاق وا دياربوو هەموو کەسىنک چىرۆکىنکى دەربارەى ئەندامىنکى خىزانى "وون بووى" لە ئەنفالدا هەبوو. من تىزىکەى ۱۱... نام لا هەپە که لە لیستەدا تۆمارکراون. ژمارەى ۱۸۲... که سەرانى کورد پىنشکەشيان کردووه بە لیستە پىشتگىرى لى ناکرىت، بەلام لەسەر بناغەى ئەو گوندانەى وىزان کراون خەملىنراوه. کاتىنک من پرسىارم لە د. مەحمود عوسمانى سەرۆکى حىزبى سۆسىالیستى کوردستان کرد، که بە بۆچوونى ئەو کۆى ژمارەى کوژراو و وون بوو چەند دەبن، ئەو باسى کۆپونەپەکی بۆ کردم که لە کۆتايى بەهارى ۱۹۹۱دا گىرابوو، تايادا جارنىکى دیکە سەرانى کورد و فەرمانبەرانى حکومەت سەمجارەيان راستەوخو پاش شەرى کەنداو و ئەو راپەرىنەى راستە و راست بەدوايدا هات. سازشيان لەسەر مەسەلەى ئۆتۆنۆمى کوردى دەکرد. (نەخشەپەک قەسەى لەسەر کراو بىرى لى کراپەوه، بەلام هەموو گىتوگۆپەکی ئەو چەشە ئۆتۆنۆمى يە لە پايزى رابردودا کۆتايى پى هینرا). لەم کۆپونەپەدا، عوسمان يادى خۆى هینايدەوه که ئۆشەرە کوردهکان باسى ئەو کورده وون بوانەيان هینايدە پىنشەوه که شايدە هینشتا لە ژاندا بن لە شوئىنک لە تۆردووگانى باشووردا؟ بە گىفتى عوسمان، «عەلى حەسەن ئەل سەجىد»، لەو کۆپونەپەدا بوو و تا دەهات قارس دەبوو، کاتىنک پرسىارى ئەو کوردانەى لە ماوهى هینشى ئەنفالدا کۆکراوتەتەوه بەرزکراپەوه. عوسمان بۆمى گىزراپەوه که «عەلى حەسەن ئەل سەجىد» بەلەسە بىوو. فایلەکەى لە بەردەمدا بەپەکلادا و بازي ئەدا وەک ئەو پەپەويت لە دەرگاگەوه دەپەرىتە دەروەه. ئەوجا، وەک کۆتايى هینان بە هەموو گىتوگۆپەکی سەر هینشەکه، «عەلى حەسەن ئەل سەجىد»، بەگىفتى عوسمان، قىژاندى: "ئەم زیادەزۆپە چى يە دەربارەى ژمارەى ۱۸۲... ناکرى لى ۱... پتر بوويت؟".

عەبدولأ عەسکەرى، تەمەنى لە ناو راستى سىبەکاندايدە. ئىچرۆ لە سلیمانى دەژى، لەوئى دەرز لە قوتابخانەى ناو نەندى دەلینتەوه. عەبدولأ عەسکەرى، خانووپەکی پچوک لە گەل ژنەکەى و باوکیدا بەش دەکات، من لەوئى چایى پاش نىبەرۆم لەگەلدا خوار دەوه. عەبدولأ چايدەکەى لەسەر سىنەکەى گەورەى زىوو هینا. بارکى پىاونکى رەقەلەى چاودەرىزۆپىوو بوو، تا قەسە لى دەرنەهینايدە قەسەى نەدەکرد. عەبدولأ وەک پىاونکى زۆر شەرم دەهاتە پىش چا و کەم

قسه‌ی ده‌کرد کاتینک پرسیماری راسته‌وخوژی لی نه‌کراپا، چاوی ده‌برپه زه‌وی، به‌لام له‌وه ناچینت نه‌و له پیش نینواری ۳ی مارتی ۱۹۸۸د وها بووینت. له‌و نینواریه‌دا، له‌کاتی هینشی دووه‌می نه‌نقالدا، گونده‌که‌ی، گوپ ته‌په، چل میلینک دوور له سلیمانیه‌وه، له ناسمانه‌وه شالووی هینرایه‌ سهر. له ژوور خانوو، کینگه‌کان و ۲۰۰ گوندنشینه‌وه هه‌شت فرۆکه‌ی عیراقی بزمی کیمیاویان به‌ردایه‌وه. عه‌بدولاً بزمبارانه‌که‌ی له‌سهر ته‌پکه گردیکه‌وه به‌دی کرد که به‌سهر گونده‌که‌یدا ده‌روانی.

نیستا عه‌بدولاً ده‌لی که گوندنشینه‌کان هه‌ستیان ده‌کرد شتی له نارادابینت، که به‌دیژایی روژی ۳ی مارت ده‌نگ و باسینک هه‌بوو ده‌باره‌ی شالووی نزیک کیمیاوی. وا ده‌رده‌که‌وی گه‌م که‌س له گونده‌که‌دا له‌و باوه‌ره‌دا بوون که ههر هه‌مان رۆژ روویدات. عه‌بدولاً و ژنیراکه‌ی و دوو هاویری دیکه‌ی پاش نیوه‌رۆیه‌کی دره‌نگ پریاریان دا هه‌لگه‌رینه‌ سهر به‌رزاییه‌ک و بینه‌ ته‌ماشاکهر. عه‌بدولاً دیتسه‌وه یادی که تاریک داهاات دوو فرۆکه‌ی سووسه‌کهر (به‌سهر گونده‌که‌دا) فرین و فه‌نه‌ریان هه‌لدا تا ناراسته‌ی یاکه‌ دیاری بکه‌ن، نه‌وجا فرۆکه‌ تۆپ هاویرۆه‌کان هاتن دووچار خولیان دا، تیتیر له‌ نزیک بوونه‌وه‌ی سه‌ه‌مدا، بزمیا کیمیاویه‌کانیان به‌ردایه‌وه. "ته‌قینه‌وه‌کان زۆر گه‌م ده‌نگ بوون"، عه‌بدولاً بزمی گنیرایه‌وه. نه‌و وه‌ک پیاوینکی بی‌هوش قسه‌ی ده‌کرد، وشه‌کان به‌ تاڤاو له‌ده‌م ده‌رده‌په‌رین. بۆ من زه‌حمه‌ت بوو بینه‌ه پرسیمارکردن، "کاتینک نینه‌ سه‌رمان به‌رزکرده‌وه هه‌ور به‌ره‌و ژوور هه‌لده‌کشا. هه‌وره‌کان وه‌ک لم بۆر و خاکی و ره‌نگی دیکه‌ش. من هاوارم کرده‌ خه‌لکه‌که‌ له‌ خواره‌وه‌ له‌ گونده‌که‌دا، نه‌مه‌ شالووی کیمیاویه‌ها هه‌ولده‌ن ده‌ریازین! وه‌رنه‌ سهر گرده‌که‌!"

عه‌بدولاً له‌ گرده‌که‌ چوه‌ خواره‌وه، پشتوینه‌که‌ی له‌ نینو قه‌دی کرده‌وه و به‌ ئاری نه‌و رووباره‌ی به‌ دوری گونده‌که‌دا رت ده‌بی ته‌ر کردو دای به‌سهر ده‌میدا و به‌ره‌و ماله‌که‌ی ری‌ی گرتبه‌ر. که‌س له‌وی نه‌بوو. دایکی له‌ده‌ره‌وه‌ی ماله‌که‌، له‌ نزیک رووباره‌که‌وه، دۆزیه‌وه. "ده‌می له‌ قوره‌که‌ چه‌قی بوو"، عه‌بدولاً بزمی گنیرایه‌وه. "هه‌موو نه‌ندامه‌کانی خیزاتم به‌ره‌و رووباره‌که‌ رایان کردبوو، چونکه‌ من له‌وه‌ویه‌را پشم ووتبوون که‌ ناو باشه‌ دژی چه‌کی کیمیاوی. کاتینک گه‌بیشه‌بوونه‌ رووباره‌که‌ زۆریان بوورابوونه‌وه و که‌وتبوونه‌ ناوه‌که‌وه. به‌شی هه‌ره‌ زۆریان خنکابوون. دایکم وه‌رگنیرایه‌ [سه‌رپشت] و دیتم مرده‌وه. ویستم ماچی بکه‌م، به‌لام ده‌مزانن نه‌گه‌ر ماچی بکه‌م نه‌وا ماده‌ کیمیاویه‌که‌کان بزمین ده‌گوزرینه‌وه".

له‌ چل نه‌ندامانی خیزانی عه‌بدولاً له‌ (گوپ ته‌په) ده‌ژیان، بیست و پینجیان له‌ تۆپبارانه‌ کیمیاویه‌که‌دا کوژران. عه‌بدولاً و ژنه‌که‌ی سه‌ مندا لیان له‌کیس چوو. دوو برای کوژران. به‌گشتی، له‌ نه‌جایی نه‌و شالۆه‌ کیمیاویه‌دا ۱۵ گوندنشین مردن. زۆریه‌ی نه‌وانه‌ی مابوونه‌وه له‌ رۆژی داویدا له‌ لایه‌ن جاشه‌کانه‌وه، که‌ له‌ چیاکانی ده‌وری (گوپ ته‌په) وه‌ هاتنه‌خواره‌وه، کۆکرانه‌وه. گوندنشینه‌کان، به‌ تراکتۆر و عاره‌بانه‌ی خۆیان، بۆ شوینی وه‌ک قه‌لانی (قووره‌توو) ره‌وانه‌کران. عه‌بدولاً بزمی گنیرایه‌وه که‌ چۆن کوره‌ شانزه‌ سالانه‌که‌ی ههر نه‌دۆزراوه‌توه، نه‌و [کوره‌که‌ی عه‌بدولاً] له‌ نینو هه‌زاران کوردی ون بوودا ده‌مینینه‌وه.

کات پاش نیوه‌رۆیه‌ک بوو منیان بۆ گوپ ته‌په‌ ناژوت. له‌و ۳ ماله‌ی جارینک له‌ گونده‌که‌دا بوون، یه‌ک دانه‌ی نه‌مابوو. قه‌وان و گولله‌ تۆپی یه‌کجار زۆر له‌و ناوه‌دا به‌رچاو

ده کەوت. هیچ بناغەیکەم نەبینی، تەنانەت دیوارنکی بەجی هیلراویش. پەسپۆزی تەقەمەنیەکان و شۆفیبری بلدۆزەرەکان وردەکاربوون.

تەمبۆر ەمەبدولاً، خەلکی گوندی (کولەنج Qulatcho) لە رۆژنکی تۆگۆستی ۱۹۸۸دا دانزە سال بوو کە یەکەمی جاشەکان گەیشتن. لەگەڵ دایکی، باوکی، سێ خوشکەکەمی و ەمموو گوندنشینەکان لە کولەنجۆدا، و بە ەەرچی سەر و مالنیک بۆیان دەردەکرا، خرایە پشتی عارەبانەمی تراکتۆزیک و بەدرنۆایی بیست میل بۆ قەلای قوورەتوویان ناژۆت.

لە قەلاکەدا دەست بەسەر سەرەمەلیاندا گیرا. تەمبۆر دە رۆژ لە قەلاکەدا مایەوێ پشش ئەوێ بێردیت بۆ بەندێخانەمی تۆزواو لە کەرکوک لە ریزە لۆریەکی لە ئەلمەمانیای رۆژەلەت دروست کراوا، کە بەباوەری تەمبۆر، لەوانەیی چل لۆریەکی یووین. کاتنیک من لە سلیمانی قسەم لەگەڵ کرد، تەمبۆر کەم دوو بوو دەریارەمی وردەکاری. دەبێ وردەکاری، لە ریزی قاودان بە پرسیار لە دووی پرسیار، لێ دەرهینشیت. من ئەم پڕۆسە پڕ تازارەم گرتەئەستۆ چونکە ئەوئەندی کەسینک دەزانیت تەمبۆر تاقەگۆرەنیکە خۆمی لەناو جەرگەمی تاریکی کارەکانی ەینشی ئەنقالدا ژیاو و ماوەتەوێ بۆ گێرئەوێ. من بەردەوام بووم لەسەر لێکۆلینەوێ. "هەستت بە چی دەکرد کاتنیک لەو لۆریەدا بوویت تۆی بۆ تۆزواو دەبرد؟".

"من هەستەم بە هیچ نەدەکرد. تۆ چاوەروانی چی دەکەیت؟". "دەترسایت؟". "بەلێ".

"دایکت؟". "نەخیر". کاتنیک کاروانەکە گەیشتە تۆزواو، لەشکر ژنەپیرەکانی جیاکردەو و بەری دان. ئەوانەمی مانەوێ برانە ژوورەو، پیاوکان بران بۆ ەولنکی جیا لە ژن و مندالان. تەمبۆر دیتەوێ یادی کە شۆینەکە پڕ خەلک و گەرم بوو. فەرمانیەرەکان تەنھا لە ەینزی لەشکرەوێ نەبوون، بەلکۆ ئەندامی پۆلیسی نەینیشیان تیاوو. بەشە خواردنی ەەر ژن و مندالنیک تەنھا پارچە ناننیک بوو. تەمبۆر بۆمی گیرایەوێ کە ئەشکەنجە و لێدانی ژن و مندال نەبوو، بەلام برسیتی، لاوازی و نەخۆشی لە ئەنجامدا پەیداوو.

تا سێ ەفتە مانەوێ لە تۆزواو، تەمبۆر لە کونی دەرگایەکەوێ تەماشای دەکرد کە پیاونکی زۆر تا دەریزی ژێرەوشیان روت دەکرانەو و بە یەکەوێ کە لەپچەدەکران، لەویدا بۆ دواچار چاوی بە باوکی کەوت. پیاوکان سواری لۆری کران و جارنکی دیکەیش بەری کران.

نۆرەمی تەمبۆر پاش دە رۆژەت. سەر لە بەیانی رۆژنکی گەرمی پڕوکنەر بوو. لەگەڵ مندال و ژنەکانی دیکەدا خرایە پشتی لۆریەکی سەرداپۆشراوێ، تەمبۆر بۆمی باسکرد کە سەفەرەکە لەین نەهاتوو بوو. ئەو یادیشی کە لە بەشی دواوێ لۆریەکە، گەرم و بی‌هەوا - لەراستیدا چالە ناسنیک - سێ مندال مردن.

"چاوی لە کونەکانیەوێ دەریەریبوو و ملی شین ەلگەراوو. کچەکان خەلکی گوندەکەمی من نەبوون".

"خەلکی ناو لۆریەکە چیان کرد کاتنیک ئەو مندالانە مردن؟"

"تینە هیچمان نەکرد".

"داتان پۆشین؟"

"نەخیر".

"تۆ هەستت بە چی کرد؟"

"هیچ ههست نه‌بوو. ههستی چی؟"

له جی‌یهک لۆزیه‌که راوه‌ستا و به‌نده‌کان ناویان پێ‌درا. ئه‌وجا ته‌مبۆر و ئه‌وانی دیکه چاویان به‌سترا. لۆزیه‌کان دیسان رو‌یشتن، پاش ساتینکی کورت وه‌ستان. ته‌مبۆر، که له‌ژێر چاویه‌سته‌که‌وه تروکه‌ی ده‌کرد، ده‌یبینی کات ئینواره‌بوو. ئه‌و ده‌یتوانی چه‌ند چالینکی گه‌وره‌ش به‌دی بکات.

ژن و منداڵه چاویه‌ستراوه‌کان راسته‌وخۆ له لۆزیه‌که‌وه بۆ چاله‌کان ده‌بران. ته‌مبۆر دیته‌وه یادێ که ئه‌و چاله‌ی ئه‌وی تی‌خرابوو لایه‌کی لیژبوو. له‌وانه‌یه به‌و بلدۆزه‌ری هه‌لکه‌ترابوو دروست کرابێ. سه‌ریازه‌کان، به جلی یه‌که‌هنگی سه‌وزی له‌شکر و کاسکیتینکی ره‌شه‌وه له‌سه‌ر قه‌راغ چاله‌که ریزیان به‌ست. ته‌مبۆرگۆی له هاواری فه‌رمانبه‌ریک بوو. به عه‌ره‌یی، که ئه‌و دم ئه‌و تی‌ی نه‌ده‌گه‌یشت، فیشه‌ک له دوو لاره هاتن؛ وا دیار بوو ته‌نهما دوو سه‌ریاز ته‌قه‌یان ده‌کرد. فیشه‌کێک دای له شانی چه‌پی ته‌مبۆر و گۆشتی پینکا. سه‌ری به‌رزکرده‌وه و بیینی به فیشه‌کی سه‌ریازینکی راسته‌وخۆ له‌به‌رده‌میدا وه‌ستابوو، بریندارکرا‌بوو.

ته‌مبۆر بۆمی گێترایه‌وه که له‌و کاته‌دا ئه‌و به چاله‌که‌دا هه‌لژناو راسته‌وخۆ چووه به‌رده‌م سه‌ریازه‌که و باوشی کرد به‌ده‌ستیدا.

"هیچت ووت؟"

"هیچم نه‌ووت. ده‌ستیم گرت. ئه‌وجا سه‌ریازینکی دیکه هاواری به‌سه‌ر ئه‌وه‌یاندا کرد که من ده‌ستیم گرتبوو تا من فری بداته‌وه چاله‌که... ئه‌و خه‌ریک بوو ده‌ست بکاته‌ گریان، به‌لام سه‌ریازه‌که‌ی دیکه هاواری به‌سه‌ردا‌کرد. ئه‌ویش ناچاربوو من فری بداته‌وه چاله‌که."

هه‌مان سه‌ریازی جاری یه‌که‌م شانی ته‌مبۆری پینکا بوو، جارینکی دیکه‌ش ته‌قه‌ی لی‌ کرد، ئه‌م جاره‌یان دای له به‌شی خواره‌وی پشته‌ی و گۆشتی پینکا. فیشه‌که‌کان ئیستا ده‌گه‌یشتنه سنگی. ته‌مبۆر تروسکایی ئه‌وانه‌ی ده‌کرد له ده‌وری خۆیان لول ده‌کرد و ده‌مردن. ئه‌و وای نیشاندا که مردووه. ته‌قه‌کردن وه‌ستا، سه‌ریازه‌کان له‌و ناوه‌دا ده‌ستیان کرده سه‌رخولی، چاوه‌پوانی بلدۆزه‌ره‌کان بوون. دنیا تاریک بوو.

له تاریکه‌که‌دا ته‌مبۆر له چاله‌که هه‌لگه‌رایه ده‌روه. بۆمی گێترایه‌وه که کاتینک له قه‌راغ چاله‌که‌وه ناو‌ی دایه‌وه، ده‌یتوانی دایکی، سارا، سێ خوشکه‌که‌ی، گه‌یلا، له‌یلا و سه‌روه، دوو پوره‌که‌ی، حه‌فسه و مه‌عسومه بیینی. هیچ که‌سینکیان جوول‌ی لی نه‌ده‌هات. له‌وی هه‌لات، چالینکی به‌تالی دور له چاوی سه‌ریازه‌کانی دۆزیه‌وه و خۆی تیندا شاره‌وه. یا ئه‌وه‌تا بوورایه‌وه یاخود خه‌وی لی‌گه‌وت.

ئه‌و دم هینشتا تاریک بوو که به‌ناگه‌هاته‌وه و هیچ که‌سی له ده‌وروه‌یه‌ر نه‌ما‌بوو، رینگه‌ی شه‌وی بیانی گرت‌به‌هر. پاشان تووشی هۆیه‌یه‌کی* به‌ده‌وی بوو. به‌ده‌وه‌یه‌کان بره‌یانه ژووره‌وه، برینه‌کانیان پینچا و جزاشه‌یان له‌به‌ر کرد. ماوه‌ی دوو ساڵ له ئێ‌و عه‌ره‌یی شه‌عه‌دا له شاری سه‌ماوه‌ی باشووری عیراق خۆی شاره‌وه تا له ماوه‌ی شه‌ری که‌ندا‌ودا، ترانیان مامبێکی/خالینکی له کورده‌ستان بدۆزه‌وه.

له ئیستا به‌دا‌وه هه‌رگیز نا‌کری وشه‌ی "ئه‌له‌سه‌ته‌قال" ته‌نهما ده‌ست نیشانی سووره‌یه‌ک له قورئاندا بکات. ده‌بی بۆ هه‌موو عه‌ره‌بێک ئه‌م مانا نوینه هه‌لب‌گرت؛ رنکه‌خستنی ره‌سمی

به کومه لکوشتنی که مترینی که من لوی دنیام ۱۰۰۰۰ کوردی بی تاوان و بی دفاع، له فینبرویری ۱۹۸۸ دهستی پی کردوو و له سینپتیمبری نو ساله دا کۆتایی پی هاتوو.

شتینکی پیوست به بیرخستنه وه نهکات مهسهلهی بهرپرسیاریه:

نایا نو خونیدی رژینراوه تنها له سه دهستی رژیمی به عسی عیراقدای بووه؟ نایا من و عه ره بی دیکه ی عراقی ده توانین بلین بهرپرسیار نین، چونکه چ ناگاداریه کی نه و هینر شه مان نه بووه؟ کوردی عیراق درندانه مامه له یان له گه لدا کراوه، گونده کاتیان، چند سال پیش دهست پی کردنی هینرشه ئه نفال، "له ناوبراوه" (ئه ی بهرپرسیاری کورده کان خویان؟ نه و هه موو کورده نه ده قهوتان، نه گهر کوردی دیکه، جاشه کان، له گونده کاتیان هه بو مردتیان نه بردنایه).

نایا هه موو عه ره بیک بهرپرسیاره؟ ملیونه ها وشه ی عه ره بی نووسراوه ده رباره ی پتر له ۳۰۰ گوندی قهله ستینی که له دروست بوونی ئیسرائیلدا خاپوورکراوه. نه وه راسته، بکریت من ملیونیک وشه ی دیکه ده خه مه پال، به لام بزچی یه ک دانه روشنبیری عه ره ب وشه یه کی نه نووسیوه ده رباره ی پتر له ۳۰۰ گوندی کوردی که له لایه ن ده وله تینکی عه ره به وه له ناوبراون؟

ده شی حکومتی هاویه یانان، که عیراقیان خاپوورکرد تا کونیت رزگار بکن، بهرپرسیارین، له ۱۹۸۸ ده سهدام حوسه یین هاویری یان بوو. جزوچ بوش، نه و ده م جینگری سه روک کۆمار، به یینی ده نگوباسی خزی چه ندین جار له سه ر رژیمی به عسی هه لئى داوه تی، کاتینک ولانته به کگرتوووه کان "لای دا به لای" عیراقدای له شه ره که یه لدا دژی ئیزان. نایا سووسه ی کۆکراوه ی ده رباره ی هینرشه ئه نفال نیشان دراوه، کاتینک هینرشه که پیاده ده کرا؟ نایا بوش پشت گویری خست؟

له سه ره ده می ئه مه دا - کاتینک چه مکی مافه سه ره کبیه کان و به لایه نی که م ناگاداریه کی رووکه شی هه له ی درندانه به گشتی قه بوول کراوه - بوون وه ک مرۆف به سه بز بهرپرسیاری بوون، یاخورد ده بی وابی.

ئه م ووتاره له:

Harpers Magazine

May 1992

Vol. 284, No. 1704

PP. 53-61

بلاووکراوه ته وه.

به راویزه کان:

کهنعان مه کیه، له ژیر ناوی خوازاوی سه میر نه له خلیل، نووسه ری دوو کتبه:

Republic of Fear: The Inside story of Saddams Iraq.

The Monument: Atr, Vulgarity, and Responsibility.

ئه م ووتاره له سه ر نه و ماده به داوئیراوه که بز کتینکی نوئی کۆکروه ته وه و ته مسال چاپ ده کری:

Cruelty and Silemce, by w.w. Norton.

* کۆز: تامانی جینگی به رخ و کار.

* هویه: جینگی کۆمه له چادری پیکه وه.

هه‌لۆیستی رێکخراوی رزگاریخوازی فه‌له‌ستین له‌مه‌ر کێشه‌ی کورد

خالد خالد کۆچی

گومانی تیا نییه که کێشه‌ی گه‌لی کوردستان و فه‌له‌ستین، کێشه‌ی گه‌لانی چه‌وساوێ و هه‌ردوو بزوتنه‌وه‌که‌شیان بزوتنه‌وه‌ی گه‌لانی ژێرده‌سته‌یه. بزیه په‌یوه‌ندیه‌کی چه‌ده‌لی له نیوان هه‌ردوو کێشه‌که و بزوتنه‌وه‌که‌دایه، که هه‌ر دوو کێهان ده‌که‌ونه یه‌ک ناوچه، ئه‌ویش ناوچه‌ی ستراتیژی رۆژهه‌لاتی ناوه‌راست.

هه‌ر هاریکاریه‌ک و هاوکاریه‌ک له نیوان ئه‌و دوو بزوتنه‌وه‌یه، بۆ گه‌یشتن به ئامانجه‌کانیان له ئازادی و دیموکراسی و مافی بریاردانی چاره‌نووس، ده‌بێ له‌سه‌ر بنه‌مای بریه‌تی و ریزله‌یه‌گرتن و دانان به مافه‌کانی یه‌کتر بێ. به‌هێ ئه‌و بنه‌مایه، ناکرێ له په‌یوه‌ندی یه‌کسانی و بریارانه بدوین.

پێشکه‌وتنه‌خوازی موزکینگ نییه به‌ نینچاوانی ئه‌و بزوتنه‌وه‌یه یانه‌وی تر، به‌لکه‌ راده‌ی دلسۆزی هه‌ر بزوتنه‌وه‌یه‌که به ئامانجی گه‌له‌که‌یی و به‌و هاوکاریکردانه‌ی له‌گه‌ڵ کێشه‌ی گه‌لانی چه‌وساویدا.

ئه‌وه‌ی لێره‌ش مه‌ده‌ستمانه روونیکه‌ینه‌وه، چۆنه‌تی په‌رسه‌ندنی په‌یوه‌ندی بزایی گه‌لی فه‌له‌ستینه له‌مه‌ر کێشه‌ی گه‌لی کوردستان.

له‌ خه‌باتی کۆن و تازه‌ی بزایی خه‌لکی کوردستان، به‌ هه‌موو پارچه‌کانیه‌وه، ئه‌وه ده‌ستیشان کراوه، که گه‌لی کوردستان پشتگیری له‌ خه‌باتی گه‌لی فه‌له‌ستین ده‌کا، بۆ گه‌یشتن به مافی بریاردانی چاره‌نووس و له‌مه‌ش زێتر له‌ نینۆ خودی بزایی کوردستان به‌رده‌وام خه‌لکی کوردستان به‌ ره‌وایی و هاریکاری جدی په‌روه‌رده‌کراوه و تا ئه‌و راده‌یه‌ی له خه‌باتی رزگاریخوازانه‌ی فه‌له‌ستینیه‌کاندا راسته‌وخۆ و ناپراسته‌وخۆ به‌شدارییان کردووه. ئه‌مه به‌لگه‌یه‌کی حاشا لێنه‌کراوه و مینۆو تو‌ماری کردووه... به‌لام...!

هه‌لۆیستی رێکخراوی رزگاریخوازی فه‌له‌ستین به‌ شیوه‌یه‌کی گشتی له‌ به‌رامبه‌ر کێشه‌ی کورد چۆن بووه؟

وه‌ک دیاره هه‌ندی له‌ ده‌سته و کۆمه‌ڵه‌ی فه‌له‌ستینی، له‌ ئه‌وروپا، وای ده‌رده‌خه‌ن گواپا، به‌رۆه‌هه‌ندی گه‌لی فه‌له‌ستین له‌وه‌دایه که هه‌لۆیستینکی ره‌سمی بۆ لایه‌نگرتن له‌ کێشه‌ی کورد، گه‌روگرتی سه‌خت و ناله‌یار بۆ فه‌له‌ستینیه‌کان ده‌خولقینی، واته هه‌لۆیستینکی وای، ئه‌وه ده‌گه‌یشتی، که کورد مافی ئه‌وه‌ی هه‌یه ده‌وله‌تی سه‌ره‌خۆی هه‌بێ، ئه‌مه‌ش هه‌م دۆسته‌کامان لێ ده‌تورینی و هه‌م یه‌کیتی و لاتانی عه‌رب ده‌خاته مه‌ترسی!

سه‌رکرده‌کانی به‌ره‌ی دیموکراتی و مێللی فه‌له‌ستین، هه‌ندی پشتگیریان له «چوارچینه‌یه‌کی

تهسک و ئالۆزدا» له کێشهی کورد کردووه. ئەمەش بە حوکمی ئەو پەڕه‌ندییه‌یان له‌گه‌ڵ حه‌زه کوردستانیه‌کان و له‌ ئاکامی هاوپه‌نوه‌ندی هه‌ردوولا به‌ ده‌وله‌تی سووریا؛ به‌لام بزووتنه‌وه‌ی رزگاربخوازی نیشتمانیی فله‌ستین (فتح) هه‌ر به‌ لای رژیی سه‌ددام حوسین دا چوو، به‌تایبه‌تیش له‌و سالانه‌ی دواییدا، ئەگه‌رچی «یاسه‌ عه‌ره‌قات»، له‌ چه‌ند ده‌رقات و موئاسه‌به‌یه‌کدا باسی پەڕه‌ندی برایانه‌ی خۆی و بارزانی و پشتگیریشی له‌ مافی گه‌لی کورد کردووه، به‌لام هه‌ر به‌سه‌ر زار و به‌س، که‌ له‌مه‌ودوا روونی ده‌که‌ینه‌وه.

کاتێک فرۆکه‌ جه‌نگیه‌کانی عێراق، کوردستانیان دا به‌ به‌ر هێرش بۆمبای کیمیاوی، «ر.ر.ف» به‌ هه‌موو سازمان و توێژه‌کانیه‌وه، نه‌وه‌کو هه‌ر دژی نه‌وه‌ستا، به‌لکو ئەو هێرش و په‌لاماره‌ کیمیاویه‌ی به‌ درۆ و ده‌له‌سه‌ی ئەمریکا دانا، له‌گه‌ڵ ئەوه‌ی به‌لگه‌یه‌کی زۆر به‌ده‌ست روژنامه‌کانی دونیا که‌وتوو، که‌چی ئەم دیفاعی له‌ رژیی عێراق ده‌کرد. له‌مەش خراپتر، «ر.ر.ف» روژنکی گرنگی گێنرا، بۆ سه‌رکه‌وتنی هه‌لوێستی حکومه‌تی عێراق، له‌ کۆبوونه‌وه‌ی مانگی ئه‌یلولی ۱۹۸۸ی کۆمه‌له‌ی ولاتانی عه‌ره‌ب له‌ توتسدا.

روژنامه‌ی (العرب) له‌ روژی ۱۹۸۸/۹/۲ ده‌ستنیاشی هه‌لوێستی «ر.ر.ف» ی کرد که‌ له‌ تونس رایگه‌یانده‌بوو، ده‌لی: «ئەو هێرشه‌ی له‌لایه‌ن کۆنگرێس و په‌نۆه‌په‌رایه‌تی ئەمریکا ده‌کرێته‌سه‌ر عێراق، به‌ نامانجی ترساندن و وروژاندنی عێراقه‌، که‌ ده‌یه‌وی له‌ به‌رامبه‌ر که‌له‌ره‌قی ئێراندا بکه‌وێته‌ گه‌توگۆیه‌کی راسته‌قینه‌. هه‌روا ئەو هێرشه‌ بۆ ئەوه‌یه‌ که‌ راپه‌ڕینی خه‌لکی فله‌ستین و تیرۆزمی زایونی دژ به‌ فله‌ستین له‌به‌رچاوی رای گه‌شتیدا بشارته‌وه». (۱) له‌لایه‌کی تره‌وه‌ ئه‌نجومه‌نی کۆمه‌له‌ی ولاته‌ عه‌ره‌به‌کان، هاوکاری خۆی له‌گه‌ڵ حکومه‌تی عێراق له‌ به‌رامبه‌ر ئەو هێرشه‌ی گه‌رایا عێراق چه‌کی کیمیاوی دژ به‌ کورده‌کانی عێراق به‌کارهێناوه‌ (۲) ده‌رپری و له‌دواییدا ئه‌نجومه‌نی وه‌زیرانی هه‌مان کۆمه‌له‌، ناره‌زایی خۆی راگه‌یاندا، له‌مه‌ر ئەو هێرشه‌ ئیعلامیه‌، که‌ به‌ مه‌به‌ستی شیواندنی ئەو سه‌رکه‌وتنه‌ مه‌زنانه‌ی عێراقه‌ (۳) له‌ویندا «ر.ر.ف» روژنکی گرنگی گێنرا بۆ به‌یاردان له‌سه‌ر ئەو هه‌لوێستانه‌، ئەمه‌ له‌ کاتێکدا بوو، که‌ کۆمه‌له‌ی ناوبراو چاوپۆشی له‌ کوشتنی به‌کۆمه‌لی (۵۰۰) بێگوناھی شاری هه‌له‌به‌جی کوردستان کرد، له‌ هه‌مان کاتدا ناره‌زایی خۆی له‌ به‌رامبه‌ر «کرده‌وه‌ دوژمنکارانه‌که‌ی ئیسرائیلی» ده‌رپری که‌ (۲۱) فله‌ستینی، له‌ روژی ۸ی ئۆکتۆبه‌ری ۱۹۹۰دا له‌ که‌رتی روژه‌هلانی قودس، به‌ده‌ستی سه‌ربازانی ئیسرائیلی کوژران. (۴)

بلاوکراوه‌کانی فله‌ستینی و هه‌سه‌له‌ی کورد:

گۆقاری (فلسطین الشوره) و تاریکی له‌ژێر ناوی (هه‌نگاوی یه‌که‌م بو بارمه‌کردنی ئیسرائیل به‌ ده‌ستی عه‌ره‌ب...که‌ عه‌ره‌به‌ت به‌سه‌ر عه‌ره‌به‌دا سه‌رکه‌وی) بلاوکرده‌وته‌وه، تیایدا ها‌توه‌: «سووربوون له‌سه‌ر داواکاری و هه‌می جوداخوازی، مانای به‌رده‌وامبوونی خوێنژانی به‌خۆزایی کورده‌کان و ئەوانی تره‌... جوداخوازه‌ کورده‌کان، هۆشی خۆیان له‌ ده‌ست داوه‌ و خۆیان له‌ په‌ند و ده‌رسه‌کانی میژوو گێل ده‌که‌ن. ئه‌رمه‌نبه‌هه‌کانیش له‌ سالی ۱۹۱۴دا به‌ گه‌شته‌کانی ئینگلیز هه‌لخه‌له‌تان، گه‌رایا ده‌وله‌تی بۆ داوه‌مه‌زراندن، له‌ ئاکامدا قه‌سایه‌خانه‌یان بۆ دامه‌زرانا». (۵)

دیاره‌ گۆقاری (فلسطین الشوره)، به‌ چ مه‌به‌ستیکی گلاو ئەم رابه‌ ده‌رده‌به‌ی، که‌ له‌ راستیدا،

هه‌مان زۆڕنای شۆڤینیزمی عه‌ره‌به و به‌ ناشکرا ده‌لی: نه‌گه‌ر ئیوه‌ش کورده‌کان باوه‌ر به‌ قسه‌کانی ئهم و نه‌و بکه‌ن، نه‌وه له‌ قه‌سه‌باخانه‌ی عه‌ره‌به‌کاندا تارومارده‌کرنان.

له‌ پێشه‌کی کتێبی (گورد و کوردستان)ی به‌شی لیکۆلینه‌وه‌ی سه‌ر به‌ بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخواری فه‌له‌ستین (فتح)دا که له‌ فه‌ره‌نسییه‌وه‌ گه‌راوته‌ عه‌ره‌بی و له‌ تایی ۱۹۸۲دا پلازگه‌راوته‌وه‌، تیایدا چه‌ند خالێکی گه‌رنگ له‌ سه‌ر مه‌سه‌له‌ی گورد ده‌خاته‌ روو، که هه‌مووی نیشانه‌ی که‌م زانیاری و بی‌توانایی و خۆلادانه له‌ باوه‌ڕه‌بنان به‌ مافی چاره‌نووسی گهلانی تر. وتاره‌که‌ داوا له‌ هه‌موو بزوتنه‌وه‌یه‌کی دیموکراتی له‌ ناوچه‌که‌دا ده‌کا، که ده‌بی داواکانیان، له‌ قو‌ناعی نه‌مرزی خه‌باتدا، دواخه‌ن، تاكو فه‌له‌ستین رزگاری ده‌بی، له‌مه‌ش زیاتر تاكو په‌گیوونی عه‌ره‌ب نه‌ه‌نجام ده‌دری. (فتح) له‌ پێشه‌کی کتێبه‌که‌دا ده‌لی: "گورده‌کان چه‌ند به‌ مه‌سه‌له‌ی خزیانه‌وه‌ خه‌ریکه‌ن، به‌ هه‌مان راه‌ش نه‌و سی نه‌ته‌وه‌یه -تورک و ئێزانی و عه‌ره‌ب-، که کورده‌کان له‌ سه‌ر خاکی نه‌وانه‌ ده‌ژین و هاو‌به‌ش له‌گه‌ڵیاندا، روو به‌ رووی ئهم کێشه‌یه‌ بوونه‌ته‌وه‌. بۆیه هه‌ر گۆڕانیکی نوێ له‌ بارودۆخی ئێستای ناوچه‌که‌، گۆڕانیکی هه‌مه‌لایه‌ن له‌گه‌ڵ خزیدا دینی". (۶)

(فتح) ده‌ستنیاشانی نه‌و ناله‌باریه‌ نه‌ته‌وه‌یی و سیاسی و ئابووری و رۆشنییری و نه‌خلاقیه‌ی ناوچه‌ی رۆژه‌لا‌تی ناوه‌راست ده‌کا و ده‌پرسی، که تایا ده‌کری بۆ کورده‌کان له‌ژێر سایه‌ی نه‌و هه‌موو ناله‌باریه‌دا، مه‌سه‌له‌ی وا بووژنن که به‌ زه‌روره‌ت نه‌ه‌جمان نه‌وه‌ک هه‌ر؟ هه‌روا ده‌لی: "نه‌گه‌ر کورده‌کان ده‌وله‌تیکیان هه‌بی، نه‌و ده‌وله‌ته‌ هه‌ر بۆ هاوسه‌نگیش بی، نه‌وه هه‌موو تووژنکیش مافی نه‌وه‌ی هه‌یه ده‌وله‌تی خزی هه‌بی، له‌راستیدا نه‌مه له‌ کاتیکدایه، که هه‌یچ پێوانه‌یه‌ک و دیدیکی هه‌مه‌لایه‌نی و مه‌رکه‌زی بۆ تایینده و ناواته‌کانی ناوچه‌که‌ له‌ ئارادا نییه‌... (فتح) هه‌ر به‌رده‌وامه له‌ سه‌ر قسه‌ی خزی و ده‌لی: "ته‌نیا که‌سانی به‌هێز ده‌توانن مافی بیهێزه‌کان سه‌زگه‌ریکه‌ن. هه‌ر کاتیکیش عه‌ره‌به‌کان په‌گیگرن، نه‌وکات کورده‌کان به‌ مافی ره‌وای خزیان ده‌گه‌ن". (۷)

هه‌لۆنستی نادیا‌ری «یاسه‌ عه‌ره‌فات» له‌ سه‌ر مه‌سه‌له‌ی گورد:

له‌ ته‌موزی سا‌نی ۱۹۹۱دا ئێستگه‌ی «مۆنت کارلو» چاوپێکه‌وتنیکی له‌گه‌ڵ «یاسه‌ عه‌ره‌فات»دا کرد، که ده‌ریاره‌ی راپه‌ڕینی خه‌لکی فه‌له‌ستین بوو... له‌و‌ندا عه‌ره‌فات وتی: "باوای دا‌بنین که سه‌رکه‌ردایه‌تی «ر.ر.ف» به‌ هه‌له‌دا چوو... به‌لام بۆچی نه‌میریکا و نه‌ته‌وه‌ په‌گه‌رتووه‌کان یارمه‌تی منال و ئافه‌ره‌ته‌کافان ناده‌ن؟ تاوانیان چیه‌؟ یا یارمه‌تیان به‌ده‌ن به‌ قه‌د نه‌و یارمه‌تییه‌ی به‌ مناله‌ کورده‌کانی عێزاقیان داوه‌.

له‌و کاته‌دا په‌یامێزه‌که‌ به‌ فرسه‌تی زانی و ده‌ریاره‌ی کورده‌کان نه‌و په‌رسیاره‌ی لی‌کرد: "رات چیه‌ ده‌ریاره‌ی مه‌سه‌له‌ی گورد، به‌تایبه‌تی ئێستا که گه‌توگۆ له‌نیوان سه‌رکه‌رده‌کانی گورد و حکومه‌تی عێراق له‌ ئارادا یه‌؟

عه‌ره‌فات له‌ وه‌لامدا وتی: "په‌رسیارکردن به‌م شیوه‌یه‌ راست نییه‌... ده‌بی پێم بڵێی، تایا هه‌لۆنستم له‌ به‌رامه‌به‌ر کێشه‌ی نه‌ته‌وه‌ی (ئه‌مه) گورد له‌ هه‌موو پارچه‌کاندا چۆنه‌؟ له‌ وه‌لامدا ده‌لێم: من له‌گه‌ڵ کێشه‌ی گه‌لی گورد... خوالێخۆش بوو «پارزانی» هه‌م به‌رام بوو، هه‌م دۆستم.

زیاد له جارێک له گهڵ لێپرسراوانی حکومهتی عێراق باسی ئەم مەسەلە یەم کردووه. داوام لێکردوون که ده‌بی ئەم کێشه‌یه چاره‌سه‌ریکری. ب‌ه‌رده‌وامیش من و خ‌والێخ‌وشیو پ‌ه‌یوه‌ندیان له‌گه‌ڵ ی‌ه‌کت‌ره‌دا ه‌ه‌بووه. له‌ ئێرانیشدا من که‌وتبوومه‌ نێوان ک‌ورده‌کان و خ‌والێخ‌وشیو «ت‌اله‌قانی» ب‌ۆ چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌ی ک‌ورد له‌ ئێراندا... له‌ پ‌ه‌غداش زیاد له‌ ج‌اری چ‌او‌م به‌ ب‌رای ئ‌ازیزم، ک‌ۆری ب‌رام، ب‌ه‌ریز «مه‌سه‌ود ب‌ارزانی» که‌وتووه، ه‌رده‌میش پ‌ه‌یوه‌ندیان له‌گه‌ڵ ی‌ه‌کت‌ره‌دا ه‌ه‌بووه. له‌م د‌واییه‌ش که‌ ب‌ه‌غدام ج‌یه‌نیشت، ئەندامینکی ل‌یژنه‌ی ته‌نفیزی ر‌ێکخ‌راوی ر‌زگاریخ‌وازی فه‌له‌ستین، ب‌ه‌ریز «السورانی» م‌ ر‌اسپاردووه، که‌ له‌ خ‌زمه‌تی ب‌رام، ک‌اک «مه‌سه‌ود ب‌ارزانی» دا ب‌ی و ب‌ه‌پ‌یی توانای، ه‌ه‌ول‌یدا گ‌یروگ‌رفتی نێوان حکومه‌ت و ک‌ورده‌کان ئ‌اسانتر ب‌کا. ه‌ه‌روا ی‌ه‌ دوور و در‌ژی‌ش، له‌گه‌ڵ سه‌رژکی ب‌ه‌ریز «سه‌دام ح‌وسین»، ق‌سه‌م کردووه، ه‌ه‌مووی ی‌ه‌ نیازی ئ‌اسانکردنی کاری ب‌ارزانی ب‌رام... من له‌گه‌ڵ ئەو‌م گ‌ه‌لی ک‌ورد ی‌ه‌ م‌افه‌کانی خ‌ۆی ب‌گا... ته‌مه‌ش ه‌ه‌ل‌ن‌ستی نه‌گ‌ۆری من بووه». (٨)

ب‌ه‌لی! «ی‌اسر عه‌ره‌فات» ی‌ه‌م ش‌یوه‌یه‌ ده‌دوی، ی‌ه‌لام ب‌ی ئەوه‌ی ه‌ه‌ل‌ن‌ستی راست و د‌روستی خ‌ۆی، ب‌ی پ‌ینچ و پ‌ه‌نا، له‌مه‌ر م‌افی گ‌ه‌لی ک‌ورد ده‌رخ‌ا... ئ‌یمه‌ ده‌پ‌رسین، ده‌بی ئەو م‌افه‌ چی ب‌ی؟ ئ‌یمه‌ی ک‌ورد له‌ میژوه‌ و ت‌ومانه‌ گ‌ه‌لی فه‌له‌ستین م‌افی ئەوه‌ی ه‌ه‌یه، ی‌ه‌ ده‌ستی خ‌ۆی چ‌اره‌نووسی خ‌ۆی دیار ب‌خ‌ا، واته‌ م‌افی پ‌ینک‌ه‌یتانی ده‌وله‌تی سه‌ربه‌خ‌ۆی ه‌ه‌یه... که‌چی عه‌ره‌فات ه‌ه‌ولینکی زۆر ئەدا ب‌ۆ ئەوه‌ی م‌سه‌له‌که‌ به‌ ناد‌یاری و ئ‌الۆز ب‌ه‌ئ‌یت‌ه‌وه‌ و ی‌اری به‌ وشه‌ و ر‌سته‌کان ده‌کا و ز‌مانی ناگ‌ری، ده‌م له‌و م‌افه‌ ب‌دا که‌ ب‌ۆ گ‌ه‌لی خ‌ۆی ره‌وا ده‌بینی، که‌چی ب‌ۆ ک‌ورد، خ‌ۆی ل‌ی ل‌اته‌دا.

چ‌ه‌مکی «م‌افی گ‌ه‌لی ک‌ورد» ر‌ه‌نگه‌ ته‌نیا به‌ ج‌ی‌گ‌ه‌یاندنی م‌افه‌ ر‌وشن‌ب‌یرییه‌کان ب‌ی و ئەم گ‌ه‌له‌ ب‌خاته‌ ژێر ئ‌یراده‌ی ده‌ستوری عێراق، که‌ دیاره‌ ئەم ده‌ستوره‌ش ته‌واوی عێراق ی‌ه‌ ب‌ه‌شینک له‌ ول‌اتانی عه‌ره‌بی دا‌ه‌نی و گ‌ه‌لی عێراقیش ی‌ه‌ ب‌ه‌شینک له‌ گ‌ه‌لی عه‌ره‌ب ده‌زانی. له‌ ه‌ه‌مان ک‌اتیشدا له‌وانه‌ ب‌ی ه‌ه‌مان چ‌ه‌مک (م‌فه‌وم) مانای سه‌ربه‌خ‌ۆیش ب‌دا، ی‌ه‌لام ب‌ۆ ده‌بی «ی‌اسر عه‌ره‌فات»، ئەو پ‌رسیاره‌ به‌ ب‌ی وه‌لامینکی راست ج‌ی‌ ب‌ه‌ئ‌یلی؟؟

هاوکارێکردنی فه‌له‌ستینییه‌کان

له‌ دامه‌رکاندنه‌وه‌ی ر‌اپه‌رینی میلیلی له‌ عێراقدا:

هیچ ق‌سه‌یه‌ک له‌سه‌ر ئەوه‌ ن‌یه‌ که «ر.ر.ف» پ‌شتگ‌یری له‌ سیاسه‌تی عێراق کرد، ک‌اتێک له‌ ٢٢ ئ‌ابی ١٩٩٠ ک‌ۆیتی داگ‌یرکرد و ئەو ها‌واره‌ی عه‌ره‌فاتیشمان له‌ ب‌یره‌ که‌ وتی: «س‌لاؤ له‌ شه‌ر، س‌لاؤ له‌ شه‌ر، ه‌یوادارم شه‌ره‌که‌ سه‌دسال ب‌خ‌انی؟!». دیدی «ر.ر.ف» ی‌ش ب‌ه‌رامبه‌ر به‌ سیاسه‌تی دوژمنکارانه‌ی عێراق ده‌ره‌ه‌ق به‌ ئ‌یزان و ک‌ۆیت و گ‌ه‌لی ک‌وردستان له‌وه‌وه‌ سه‌رچ‌اوه‌ ه‌ه‌ل‌ده‌گریت، که‌ ئەو سیاسه‌تانه‌ خ‌الی وهرچه‌خانی میژووین ب‌ۆ ر‌زگ‌ارکردنی فه‌له‌ستین، له‌و ر‌وانگه‌یه‌وه، «ر.ر.ف» پ‌شتیوانی له‌ ر‌ژیمی سه‌ده‌دام ح‌وسین ده‌کرد، ئەو پ‌شتیوانییه‌ش ب‌ه‌رده‌وام بوو تا‌کو ر‌اپه‌رینی ج‌ه‌ماوه‌ری ک‌وردستان و ش‌اره‌کانی عێراق، که‌ ئەم‌ج‌اره‌یان به‌ ش‌یوه‌یه‌کی راسته‌وخ‌ۆ، گ‌ه‌لێک ک‌ۆر و ک‌ۆمه‌له‌ی فه‌له‌ستینی، ده‌ستیان دا‌یه‌ چ‌ه‌ک و روویه‌رووی

راپه‌پروه‌کانی کورد و عه‌ره‌ب و که‌مه نه‌ته‌وه‌کان بوونه‌وه. ئایا له‌و گاته‌دا دوا‌ی دامرگانه‌وه‌ی نه‌و راپه

په‌نه مه‌زنه، په‌کینک له‌و رنک‌خراوانه، یا له‌و سه‌رگرده‌نه، له‌ خۆیان په‌رسی، که‌ رن‌گای رزگار‌یکردنی قودس به‌ عه‌بادان یا کون‌ت یا به‌ گوردستان تینه‌په‌ری؟ ئایا رن‌گه‌ی تر نه‌بوو پیدۆزنده‌وه؟

گه‌لینک له‌ رۆژنامه و قسه‌که‌رانی به‌ره‌ه‌ل‌ستکارانی رۆژم نه‌وه‌یان روون کرده‌وه، که‌ هه‌زه‌کانی فه‌له‌ستینی چۆن چۆنی له‌ته‌ک هه‌زه‌کانی رۆژم به‌شدار‌ییان له‌و شه‌پاته‌ کرده‌وه، له‌ دژی چه‌ماهه‌ری عه‌زاق.

قسه‌که‌رنکی حزبی ده‌عه‌وی ئه‌سلامی دوا‌ی چه‌ند رۆژن‌ک راست‌یی نه‌و تاوانه‌ی به‌شدار‌بووانی فه‌له‌ستینی له‌ دامرگانه‌وه‌ی راپه‌په‌رینی چه‌ماهه‌ری عه‌زاق خسته‌روو. (٩)

رۆژنامه‌ی (طریق الشعب)‌یش له‌ ژماره ٤١ ی سالی ١٩٩١‌دا نووسیبووی: "لینه‌وه، فه‌له‌ستینه‌یه‌کان نه‌وه‌یان له‌ بیرچوه‌ که‌ گه‌لی عه‌زاق‌یش به‌ هه‌موو نه‌ته‌وه‌کانیه‌وه، له‌ گه‌لی فه‌له‌ستین که‌مه‌تر نییه، بۆ رزگار‌بوونیان له‌ جه‌لاد و خه‌رنه‌مان. هه‌واله‌کان وا راده‌گه‌یه‌نن که‌ چه‌کداره فه‌له‌ستینه‌یه‌کان له‌ته‌ک رۆژی سه‌ددام دژی راپه‌پروه‌کان به‌شدار‌ییان کرده‌وه. راسته «ر.ر.ف» به‌ به‌یاننامه‌یه‌کی ره‌سمی نه‌و به‌شدار‌بوونه روت ده‌کاته‌وه، به‌لام رن‌ک‌خراونکی فه‌له‌ستینی که‌ نینۆی (به‌ره‌ی رزگار‌یی عه‌ره‌به) که‌ رۆژی به‌غدا خۆی دا‌په‌زراندووه و به‌ پنی راده‌ی په‌په‌وندی «ر.ر.ف» له‌گه‌ل رۆژی عه‌زاق، نه‌و رن‌ک‌خراوه‌ش له‌نینۆ رن‌ک‌خراوی رزگار‌یخوازانه‌ی فه‌له‌ستین شو‌ن‌ن‌یک‌ی تابه‌تی هه‌یه، رۆژی عه‌زاق نه‌و رن‌ک‌خراوه‌یه‌ی له‌ دژی خه‌ل‌کی کون‌ت و راپه‌په‌رینی گه‌لی عه‌زاق به‌تابه‌تی له‌ خوارو و ناوه‌راست، به‌کاره‌یناوه. نه‌و تاوانه‌ش خۆی له‌ خزیدا، له‌ سو‌مه‌تی خۆی گه‌لی فه‌له‌ستینی دا". (١٠)

رۆژنامه‌ی (الوطن العربی)‌یش چاوپه‌ن‌که‌وتن‌یک‌ی له‌گه‌ل «سه‌لیم الزعتون» نازناو به‌ «ابو الادیب» کرد، که‌ چنگری ئه‌نجومه‌نی نیشتمان‌یی فه‌له‌ستینه و له‌ سالی ١٩٦٥‌وه نه‌ندامی لینه‌ی مه‌رکه‌زی بزووتنه‌وه‌ی (فتح)‌ه و باوه‌په‌ن‌کراوی گشتی بزووتنه‌وه‌ی (فتح)‌ه له‌ که‌نداوی عه‌ره‌بی/فارسی. له‌و‌ندا وتی: "هه‌ندی لایه‌نی حزبی و لایه‌نگری عه‌زاق، چۆنه‌ نینۆ کون‌ت، نه‌مه‌ش بو که‌س نه‌په‌نی نییه، که‌ نه‌و لایه‌نانه سه‌ر به‌ به‌ره‌ی رزگار‌یی عه‌ره‌بی و به‌ره‌ی خه‌باتی مه‌للی و به‌ره‌ی رزگار‌یی فه‌له‌ستین و کۆمه‌له‌ی «ابو نضال»، بوونه". (١١)

حزبی شیعوی عه‌زاق ده‌ست‌نیشان‌ی نه‌وه‌ی کرد، که‌ «نه‌و ده‌سته و کۆمه‌لانه‌ی که‌ «ابو الادیب» باسیان لینه‌ ده‌کا، دوا‌به‌دوا‌ی شه‌ری کون‌ت و تین‌کشان‌ی عه‌زاق، به‌شدار‌ییان له‌ سه‌رکوت‌کردنی راپه‌په‌رینی مه‌للی له‌ عه‌زاق‌دا کرد، له‌گه‌ل نه‌و هه‌موو هه‌واله‌ی که‌ سه‌وست و قه‌واره‌ی به‌شدار‌بووان و کارت‌ن‌کردنی له‌سه‌ر دوا‌رۆژی په‌په‌وندی نینۆان هه‌ردوو گه‌ل، بلا‌و‌په‌وه، که‌چی هه‌چ یه‌ک له‌و ده‌سته و رن‌ک‌خراوانه نه‌ ره‌ت‌کردنه‌وه‌یه‌ک، یا لیبووردن‌ن‌یک‌یان ده‌رنه‌کرد، ته‌نیا نه‌وه‌ نه‌په‌ی که‌ رن‌ک‌خراوی رزگار‌یی فه‌له‌ستین ره‌ت‌کردنه‌وه‌یه‌کی بلا‌و‌کرده‌وه که‌ له‌ راست‌یدا ره‌ت‌کردنه‌وه‌یه‌کی نادیار و ئالۆز بوو، زیاتر په‌نجه‌ ده‌خاته سه‌ر به‌شدار‌بوونی نه‌و رن‌ک‌خراوه‌یه نه‌وه‌کو به‌شدار‌نه‌بوونی، "نزیک‌ترین رن‌ک‌خراوه فه‌له‌ستینه‌یه‌کان له‌ کیشه‌ی گه‌ل و حزب و بزووتنه‌وه‌ی به‌ره‌ه‌ل‌ستکاری عه‌زاق‌مان، رۆژنامه‌کانیان بۆ مه‌دح و سه‌نای سه‌ددام حوسینی

جوئینژ و کارخستوه و تومد و بوختان و جوئیش بز گهل و حزیه بدره لستکاره کان و راه پرنی قاره ماناندهی عنراق هه لده بستن. (۱۲)

بوچی ئەم هه لوستانه؟

نایا ههقی هه لیکولنه وه وهه کی سیاسی، یا نیشتمانپه وه رنکی کورد یا هه ر عنراقیه ک نییه، پیرسی که نایا پیوست ده کا له ژیر په رده ی رزگار کردنی قودس، ئیران و کویت، کوردستان و ئیران بکری و به ملیزنه ها که سیش به فیژ بچی؟ کهس هه به نه زانی که رزگار کردنی قودس ته نیا به رینگه ی قودس و به بیرو بچوونی دیژ کراتی و به پشتگیری هه موو بزوتنه وه و هیزه رزگار یخوازه کانی ناوچه که نه حجام ده دری؟ نه وه شو قینز می عه ره به که گه لی کوردستان و خه لکی فه له ستینی کردۆته قوربانی سیاسه ته که ی و کیشه که ی لی نالۆز کردوه.

بزوتنه وه ی فه له ستینی، ده یه وی له ناوچه ی رۆژه هه لات بیته سه نته رنکی جیهانی بز شوپش، وه ک چۆن کۆیا بز نه مریکای لاتینی بیه سه نته ر و هه روا قیتنامیش بز خواری و رۆژه لاتنی ناسیا. سه ر کرده کانی فه له ستین و رهفتار نه که ن وه ک نه وه ی مۆزی ره سمی شوپش و پیشکوه و تنخوازی به ده ست نه وانوه بی. هه ر نه وه ش بوو هه ندی جار وای ده کرد، که سه ر کرده کانی کوردیش حسینیک بز نه مۆزه بکه نا.

ستراتیژیه تی (فتح) به شینوه یه کی تاییه تی و «ر.ر.ف» به شینوه یه کی گشتی، له سه ر نه وه ی نه مایه دار یژراوه، که مملاتی نی سه ره کی له ناوچه که دا، مملاتی نی عه ره بی-ئیسرا ئیلییه. واته کیشه که له نیوان عه ره ب و پیشه وه که ی «ر.ر.ف» له لایه ک و لاکه ی تریش ئیسرا ئیل و زایونیزمه. زۆر جاریش بز نه م لایه وشه ی ئیمپریالیزم زیاد ده که ن. لیزه وه هه ر مملاتی نیه کی تر له ناوچه که دا به رو داوینکی لاهه کی و ده ست کردی داده نین، له وانه کیشه ی کورد، ئا ته مه یه فه له سه فه ی «ر.ر.ف». نه م سیاسه ته ش له راستیدا بز یه که مین جار جه مال عه بدوا لناصر به سه ر رۆژه عه ره به کانی دا سه پاند، به لام سه ددام حوسین، دیواری نه م ستراتیژیه ته ی روخاند و رایگه یاند، که مه ترسی له فارس و کورد و کویته وه ده ست پینه کا نه وه کر له ئیسرا ئیل!.

«ر.ر.ف» یه خۆی له نیوان ستراتیژیه تی ناسر و سه ددام حوسیندا، گلاته وه و به و شینوه یه مامه له له گه ل بزوتنه وه رزگار یخوازه کانی ناوچه که ده کات، نه مه ش وای کردوه که زه برینکی کوشنده له ئامانجه کانی گه لی فه له ستین پدا.

رینکخواری (فتح) و هه ندی لایه نی تر، رۆلینکی زۆریان بینیوه له ده ست تیکه لا و کردن به نیو کارواری نیوخۆی هیزه کوردستانیه کان، به تاییه تی کوردستانی عنراق و تورکیا. به شداریشمان له و لیکترازان و له تبه ونه ی بزانی کوردستانی عنراق کرد، که له سالی ۱۹۷۱ رویدا. په هه مان شینوه سالاتی ۱۹۷۸، ۱۹۷۹، ۱۹۸۳، هه مان رۆلیان له کوردستانی تورکیا گێرا. بز زیاتر روون کردنه وه ی ئەم مه سه له به باب ته نیکمان له ژیر چاپدا یه.

پینسته نه وه ش بوتری که شو قینز می عه ره ب، کارتین کردنی زۆری هه بو بز سه ر رینه رانی فه له ستین، ئا راده یه ک وای کرد نه م رینه رانه به م یا به و رۆژه عه ره بییه بیه سترینه وه و ناچارین نه م هه لوسته نادرست و سه لیبانه ده ره ق به بزوتنه وه رزگار یخوازه کانی ناوچه که بگر نه به ر (۱۳).

ئەوێ بۆ مەسەلەێ کورد و خەڵکی کوردستان گزنگە، لە پاش کارەساتی هەڵبەجە و هەلۆنستی «ر.ر.ف» بێداریبەکی گشتی بەرپاڤوو، زۆریەێ سەرکرده‌کانی کورد و کۆمۆنیست هاتنەوه سەرخۆ، لە هەمان کاتیشدا راپەرینی جەماوەر دەستی پێکرد و هەموو ناوچه‌که‌ی هەژاندەوه و چارنکی تر وای کرد که له ئایینده‌دا بو هەر هەنگاونک حەسینیکی ورد بۆ مەبده‌تی پەپوهندی نیوان بزوووتنه‌وه‌کان بکری و یەکسانی بێتته‌ بته‌م‌ای ئەو پەپوهندیانە.

دوا قسم ئەوه‌په، ده‌م‌وی وه‌ک نووسه‌رنک و کوردنکی دیمۆکراتیخواز ئەوه‌ بلنیم، که باوه‌رنکی ته‌واوم به‌ ئازادی مرۆف و مافه‌ پیرۆزه‌کانی ئینسانیه‌ت، ئازادی بۆ هەموو گهلانیک، پچووک و گه‌وره‌، له‌ دیاریکردنی چاره‌نووسی خۆیان هه‌په، له‌وانه‌ش گه‌لی عه‌ره‌بی فه‌له‌ستین و گه‌لی کورد و...ئهواتی تر، بی هیچ جیاوازیبه‌ک له‌ ره‌گه‌ز، ئاین، تایفه‌.

په‌راویزه‌کان:

- ۱- رۆژنامه‌ی (العرب) رۆژی ۱۹۸۹/۹/۲۱.
- ۲- رۆژنامه‌ی (السفير اليومية) ژماره‌ ۰۵.۷۵. ۱۴ تەیلۆلی ۱۹۸۸.
- ۳- هەمان سەرچاوه‌.
- ۴- Uppsala nya tidning, Den 19-10-1990.
- ۵- گۆفاری (فلسطین الشوره) ژماره‌ ۷۴۹ نێسانی ۱۹۹۰.
- "نوسه‌ر له‌ ووتاره‌که‌یدا به‌ هه‌له‌ چروه‌، که‌ ده‌لی له‌ سالی ۱۹۱۴دا نهرمه‌نیه‌کان به‌ده‌ستی توکه‌کان قه‌سایخانه‌یان بۆ سازدرا، راستیه‌که‌ی سالی (۱۹۱۵)یه‌.
- ۶- حرکه‌ التحریر الوطني الفلستینی (فتح)، التعمیته و التنظيم، الدرسات.
- نوسه‌راتی ئەو کتێبه‌ (الاکراد و کردستان) که‌ له‌ قه‌ره‌نیه‌وه‌ وه‌رگێرداوه‌ته‌ سه‌ر عه‌ره‌بی، جیدار شالیان، قاسلۆ، کندان، فانلب و...هتد. له‌ پێشه‌کی کتێبه‌که‌دا زاواوی (القومیه‌ الایرانیه‌) هاتوو، وه‌نگه‌ نوسه‌ر مەبەستی نه‌ته‌وه‌ی فارس بی.
- ۷- هەمان سەرچاوه‌.
- ۸- چاوپێکه‌وتنیک له‌گه‌ڵ عه‌ره‌قات، نیستگه‌ی مۆنت کارلۆ، نوکتۆبیری ۱۹۹۱.
- ۹- الشرق الاوسط، ژماره‌ ۴۵.۳، پینچشمه‌ ۲۸ ئاداری ۱۹۹۱.
- ۱۱- الحزب الشيوعي العراقي، ل.م. طریق الشعب، ژماره‌ ۱۴ سالی ۱۹۹۱.
- (حوار مع مجله‌ الهدف: توقفوا عن شتم شعبنا رجاء).
- ۱۲- رۆژنامه‌ی (الوطن العربي)، ۲۴ ئاباری ۱۹۹۱.
- هه‌روا سه‌یری (طریق الشعب) بکه‌وه، زمانحالی حزبی شیوعی عێراق، ژماره‌ ۱۷، ناوه‌راستی ته‌موزی ۱۹۹۱ به‌نێوی (هۆلا، شارکوا فی الغزو).
- ۱۳- هەمان سەرچاوه‌ی (طریق الشعب).
- ۱۴- بۆ زیاتر روونکردنه‌وه، لیکۆلینه‌وه‌یه‌که‌مان له‌بەر ده‌سته‌ له‌ژێر ناوی (په‌پوهندی نیوان کێشه‌ی کورد و فه‌له‌ستین، ده‌بی چۆی لینی تی بگه‌ین). چاپخانه‌ی ناپک-ستۆکهۆلم.

دهرباره‌ی په‌یوه‌ندی نیوان کورد و جوله‌که

به‌رژه‌وه‌ندی میلله‌تی کورد و نیشتمانی کوردستان

فایق عبدالکفریم

بۆ پێشه‌کی و به‌ شیوه‌یه‌کی راسته‌خۆ ده‌سه‌وی خۆم له‌ قهره‌ی بابه‌تینکی نوی بده‌م، ره‌نگی به‌ ئاسانی نه‌گه‌ینه‌ سه‌ره‌نجامینکی ناشکرا و روون له‌ باره‌یه‌وه، ره‌نگی بابه‌تینکی پر ده‌ده‌سه‌ری و یه‌که‌جار نامۆی له‌ رۆژنامه‌گه‌ری کوردیدا، نه‌گه‌ر یه‌که‌م جار نه‌ی. دروستکردنی پرده‌ی په‌یوه‌ندی نیوان کورد و جوله‌که‌ به‌ گشتی و نیشترانیل به‌ تابه‌تی، ئه‌و مسه‌له‌یه‌ له‌ کۆتایی هه‌فتاکاندا گه‌رتینکی زۆری له‌ نینو عه‌ره‌دا خۆلقاند و ئه‌و کسه‌ی ئه‌و سه‌ریاسی ئاوه‌لا کرده‌وه سه‌ری تیاچوو، هه‌ر هه‌مان ئه‌و کسه‌نامه‌ش که‌ دژی «انورسادات» بوون بۆ گه‌توگۆ له‌گه‌ڵ نیشترانیلدا پێشبه‌ری ده‌کهن. ئه‌م مسه‌له‌یه‌ چه‌ند گه‌رتی بۆ گه‌لی عه‌ره‌ب خۆلقاند ره‌نگه‌ ئه‌وه‌نده‌ش بۆ ئێمه‌ به‌خۆلقینی، نه‌گه‌رچی جیابا‌زییه‌کی زۆر گه‌رنگ له‌ نینوئاگاندا هه‌یه‌، عه‌ره‌ب و نیشترانیل سه‌ره‌که‌وتنه‌ی زۆرینه‌ی یه‌که‌ترن، به‌لام ئه‌م شته‌ به‌ نیشته‌ کورده‌وه له‌ ئارا‌دا نییه‌. ئێمه‌ بۆ په‌یوه‌ندیمان له‌گه‌ڵ جوله‌که‌دا نییه‌ و ره‌تی ده‌که‌ینه‌وه؟ ئایا به‌رژه‌وه‌ندی ئێمه‌ له‌ بوونی یا نه‌بوونی ئه‌و په‌یوه‌ندییه‌ دایه‌؟ به‌لام به‌ شیوه‌یه‌کی گه‌شتی تا ئه‌مه‌رۆ په‌رده‌ له‌سه‌ر ئه‌م مسه‌له‌یه‌ هه‌ڵنه‌ما‌راوه‌ به‌رامه‌به‌ر به‌ هه‌موو گه‌ل. وا هه‌ست ده‌که‌م له‌به‌ر رۆشنایی گه‌ورانه‌کی به‌سه‌ره‌تییه‌کانی ئه‌م دوا‌یه‌دا کاتی ئه‌وه‌ هاتوه‌ ده‌رگای ئه‌م مسه‌له‌یه‌ش به‌خریته‌ سه‌ر پشت و له‌ لایه‌ن رۆشنبیران و ره‌یسه‌ران و توێژه‌ وشیا‌ره‌کانی گه‌له‌وه‌ به‌ریاری له‌سه‌ر به‌ری. ئه‌مه‌رۆ له‌ ولاتیکی زۆر‌دا دیموکرا‌تییه‌ت ره‌گینکی قو‌لی دا‌کو‌تا‌وه‌ و ورده‌ ورده‌ به‌ره‌و هه‌وارگی ئێمه‌ش ده‌کشێ. له‌ ولاتی ئه‌مه‌رۆپادا باسی هه‌موو مسه‌له‌یه‌که‌ ده‌کری. چ ئاسان و چ ئالۆز، دوا‌یی تریش گه‌ل ده‌ی به‌ریاری خزی له‌سه‌ر به‌دات و به‌ لایه‌که‌دا بکه‌وتنه‌وه. راسته‌ ئێمه‌ تا نیسته‌ ئه‌و ده‌زگا به‌سه‌ره‌تییه‌مان نیه‌ که‌ ئه‌م کاره‌ ئه‌نجام به‌دن، به‌لام له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ده‌کری زه‌مینه‌ی بۆ خۆش به‌کری تا ده‌گاته‌ ئاستی ئه‌و ده‌زگایانه‌. په‌رمانی کورده‌ستان هه‌نگاوی یه‌که‌م و به‌سه‌ره‌تییه‌ که‌ ده‌توانی ده‌یان ده‌زگای گه‌رنک پێنشته‌ ئا‌را‌وه‌ و له‌ ره‌نگه‌بانه‌وه‌ ده‌یان به‌ریاری گه‌رنگ وه‌ه‌گه‌ری. به‌ر له‌ هه‌موو شتی ده‌ی ته‌ماشای به‌رژه‌وه‌ندی کورد بکه‌ین نه‌گه‌ر به‌مانه‌وی په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ هه‌رمیله‌تینک و ده‌وله‌تینک و نه‌توه‌یه‌که‌دا بکه‌ین. ئایا به‌رژه‌وه‌ندی کورد له‌ کینی ئه‌و په‌یوه‌ندییه‌ دایه‌؟ به‌ واتایاکی تر ئه‌و زیانانه‌ یان ئه‌و سو‌دان‌ی لێمان ده‌که‌وت یان ده‌ستمان ده‌که‌ون چه‌ین نه‌گه‌ر بێت و په‌یوه‌ندیمان له‌گه‌ڵ نیشترانیلدا هه‌ی؟! نیشترانیل نه‌ک به‌زوتنه‌وه‌ی زایوتنه‌یم!!

له‌ به‌سه‌ره‌دا نیشترانیل و جوله‌که‌ش له‌گه‌ڵ عه‌ره‌به‌دا دو‌ژمنی سه‌ره‌کی یه‌که‌ترن. پاش سالانیکی دو‌رو‌دریژ عه‌ره‌به‌ش قه‌ناعه‌تی به‌وه‌ هه‌ناوه‌ که‌ په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ دو‌ژمنه‌که‌یدا به‌سه‌ستی و نه‌فرت له‌و

بهره‌نگارییه بکات، نهمه وه‌کو حاله‌تینکی واقیعی، ته‌گه‌رچی له‌بهر هه‌ندی هه‌ هه‌ندیکیان تا نینستاش هه‌ر باس له‌ خاکی داگیرکراو دوژمنی داگیرکهر ده‌گهن، جا نه‌وه چ سه‌یرینکی تیندایه، نینستا ولاته ئیمپریالیسته‌کانیش نه‌وه ده‌لین. میسر وه‌کو یه‌که‌مین ولاتینک بنه‌مای نه‌و ناشتیبه‌ی دامه‌زواند، له‌م روژانه‌دا ناره‌حه‌تیبه‌کی زۆری خۆی به‌رامبه‌ر به‌ قسه‌ی وه‌زیرینکی ئیسرائیلی ده‌رپری که‌ وتیوی «په‌یمانێ ناشتی تینواتان له‌ وه‌ستانینکی کاتی شهم ده‌چی زیاتر له‌وه‌ی ناشتیبه‌کی به‌رده‌وام به‌چی». واته‌ به‌ هه‌موو شینوه‌یه‌ک به‌و ناشتیبه‌ قایلین و جاریکی تریش نامانه‌وی بهره‌نگارتان بیه‌نمه‌وه. به‌هه‌زترین ولاتینک که‌ به‌رامبه‌ر ئیسرائیل وه‌ستاوه‌وه، له‌م روژانه‌دا رینگای جوله‌که‌کانی خۆیدا به‌ره‌ و هه‌واره‌که‌یان یه‌چنه‌وه ئه‌موش هه‌نگاوینکی دوستانه‌یه به‌رامبه‌ر به‌ ئیسرائیل له‌لایه‌ن عه‌ره‌به‌وه. میله‌ته‌ی کورد تا ئه‌مه‌رۆ نه‌فهرتی له‌ جوله‌که‌ کردوه و ته‌نانه‌ت له‌ هه‌یج جینگایه‌که‌شدا به‌ باشی ناوی نابات. وا بزانه‌م یه‌کی له‌ هه‌یه‌کانی نهم مه‌سه‌له‌یه ئه‌وه‌یه نه‌بادا دلی عه‌ره‌ب گه‌رد به‌گری، له‌بهر چاری کالی عه‌ره‌ب و نه‌و بزوتنه‌وه رزگاریه‌خوازانیه‌ی فه‌لمه‌ستین که‌ دوواترین شت ده‌ستیان له‌ کوشتنی سه‌دان کوردا هه‌بوو. له‌گه‌ڵ هه‌زه‌کانی عه‌راقدا له‌ به‌هاری ۱۹۹۱ دا هه‌زاره‌ها کوردیان تاو‌اره‌کرد شان به‌شانی ئوردنیه‌یه‌کان و موچه‌هه‌یدینه‌کانی ئێران. هه‌ند من نامه‌وی دژ به‌ میله‌ته‌ی فه‌لمه‌ستین به‌هه‌ستم به‌لام چهند شتیکی گه‌نگ هه‌ن ده‌بی ناوێران ئی بدریته‌وه و له‌سه‌ر لاپه‌ره‌ی روژنامه‌کاندا بۆ گه‌لی ناشرکا به‌که‌ین، چونکه‌ تا نینستا هه‌ر شاردراونه‌تیه‌وه. هه‌موو ئه‌مه‌ی کورد پشته‌ی خه‌باتی نه‌و گه‌له‌مان گه‌روه‌وه و ره‌نگه‌ گۆقارمان نه‌بی باسی نه‌و مه‌سه‌له‌یه نه‌کاو روژنامه‌مان نه‌بی له‌سه‌ریان نه‌نوسنی چ له‌ ناوه‌وه‌ی کوردستان و چ له‌ چیا سه‌رکه‌شه‌کانی ژێر ده‌ستی پێشمه‌رگه‌دا. به‌ به‌رده‌وامی باسی راپه‌ڕین و به‌گۆچارچونه‌وه‌کانیاقان به‌رامبه‌ر به‌ ئیسرائیل کردوه. به‌لام روژنامه‌ و گۆقاره‌کانی ئه‌وان چهندیان له‌ به‌اری میله‌ته‌ت و شۆرشێ کوردستانه‌وه نوسه‌وه مه‌به‌ست لێره‌دا نه‌وه نیه‌یه که‌ چیه‌ر له‌ به‌اری نه‌و شۆرشه‌وه نه‌نوسنی به‌لام جینی خۆیه‌تی ته‌گه‌ر ناوێرک له‌ تراژیدیایه‌ی کوردستانی ۱۹۹۱ به‌ده‌ینه‌وه، نه‌و میله‌ته‌ کۆلته‌ده‌ره‌ی که‌ په‌لاماری دیکتاتۆرتی رژیستی نهم سه‌رئهرزه‌ی داو و ولاته‌که‌ی رزگارکرد، هه‌میشه‌ چاره‌نه‌نی به‌رزه‌یایی بوو له‌ لایه‌ن بزوتنه‌وه‌ی رزگاریه‌خواری فه‌لمه‌ستینه‌وه، به‌لام نه‌وه‌ی رویدا په‌رزه‌یایی نه‌بوو، کوشتنی کورد بوو، ره‌نگه‌ نهمه‌ شتیکی زۆر سه‌یر نه‌بی ته‌گه‌ر به‌یت و ناوێرک له‌و په‌یه‌ه‌ندییه‌ گه‌رمه‌ی نه‌و بزوتنه‌وه‌یه و رژیستی عه‌راق به‌ده‌ینه‌وه. به‌ تابه‌ته‌ی دوا‌ی کۆنت، هه‌موو فه‌لمه‌ستینه‌کان له‌ نه‌وروپاشدا نه‌وه‌یان ده‌کرد. نه‌وه‌ی به‌رامبه‌ر به‌ میله‌ته‌ی کورد ده‌کری، دروست له‌ «کوفر ده‌چی» به‌ نوێژی نیوه‌رۆ و به‌ روژی هه‌ینی و له‌ مانگی ره‌مه‌زان و له‌ که‌عبه‌دا به‌ته‌گه‌ر چاوێک به‌ هه‌ندی به‌لکو زۆریه‌ی روژنامه‌ عه‌ره‌به‌یه‌کاندا به‌خشین له‌ کاتی راپه‌ینه‌که‌دا، رق و ناحه‌زییه‌کی زۆرمان بۆ روون ده‌بینه‌وه، بومان روون ده‌بینه‌وه که‌ پارچه‌یه‌ک له‌ نیشتمانی عه‌ره‌بی داگیرکراوه (مه‌به‌ست نازادکردنی نیشتمانی کورده‌) ئه‌میش ئه‌نجامی پێ داگرتنه‌ له‌سه‌ر ئۆتۆنومی و باسکردنی یه‌کیتی خاکی عه‌راقه‌ و دوو گه‌ل و یه‌ک ولاته‌، له‌ جیاتی نه‌وه‌ی پێ له‌سه‌ر دوو میله‌ته‌ت و دوو خاکی داگیرکری. له‌ کاتی راپه‌ینه‌که‌دا ده‌یانوو. کورده‌کان نۆکه‌ری ئیمپریالیزم، ده‌یانوه‌ی نیشتمانی عه‌ره‌ب له‌ت له‌ت به‌که‌ن، له‌ کاتی گه‌فتۆگۆکانی رێبه‌رانی کوردستاندا له‌گه‌ڵ عه‌راق ده‌نوسرا: یه‌کیتی و براه‌تی کورده‌ و عه‌ره‌ب و ... هه‌ند هه‌موو ولاته‌ عه‌ره‌به‌یه‌کان تا نینستاش دژی نازادکردنی کوردستان، نهمه‌ جگه‌ له‌وه‌ی

هممووشیان لاسر له ناو بردنی سددام رینکوتوون، به لنگه کانیس بز نم قسه به له ههلونستی نو ولاتاندا درده که بو، دلسوزترینیان دوره پمیز وستان و دژایه تی کوردستان ده کمن. دواترین شتی به نیسبت عمره به، ۵٪ ی نو ولاتانه هیلن تهلونستیان له گهل نیسرائیلدا هه به و هندیکیان په یوه ندی دیلمز ماسیسی هه به. هممو عمره ب و فلهستینکیانیش به دانیشتن له گهل نیسرائیلدا رازی بوون، ههروه ها به به شداری نه کردنی بزوتنوه که شیان هر رازی بوون. ولاته سوشیالیسته کان وه کو دوژمنی ژماره دووی نیسرائیل، نه گهر وتنی نعهه بشی، دوی سالانینی دورودریژ له دوژمنایه تی کردنی نیسرائیل کولیاندا. به هممو شینویه ک پشتی عمره بیان گرت، عمره بهیش بهو چه کانه دژی جوله که و کورد ده جفنگان، له هممو روژنامه و گزقاره کاندا باسیان ده کردن و بهرنامه ی تاییه تیان بز ترخان ده کردن و هممو روژی سؤقیهت ده بگوت، لای، یا دوانی فلهستینی بهندکراون یا لادینه ک جوله که نشین کراوه، چ تاوانینی معزنا بهر امهر به کوردیش به هیچ شینویه ک باس له نارادا نه بوو. نم ههلونسته ی سؤقیهتیش بهسر هممو ولات و حیزه کومنیسته کانی روژه هلاندا رهنگی دابزه، چونکه له راستیدا عمره ب دیموکراتی بوون و ههلجه درز بوو، کسیش نه کوژراوه و هیچ لادینه کیش ویران نه کراوه، نه گهر قسه کانی نووسری روس دیمتری زگنیرسکس جارنکی تر به خونینه وه لم باره یوه شتی چاک ده لی (رابوون ژماره ۳) دوی ههلجه و کیمیاری کردنی بادینان هممو ولاتان کوپونه وه و لاسر بهیاننامه کی تاوانبار کردنی عیزاق کهوتنه دهنگ دان. بهیاننامه که دهر نه چوو چونکه کومهلن ولات لاسری رازی نه بوون، پنیان واپو کوردستان ویران نه کراوه و سددام دیکتاتور نیبه، رهنگه پنیان واپی نو ولاتانه بریتی بوون له ولاته نیسپرایالیسته کان، به لام نه! هندی ولاتی عمره بی و سوشیالیستی بوون. نه گهر بز کونتریش بگهرینه وه ده بینین سؤقیهت و هاوپه یمانه کانی هر له ۱۹۴۶ وه دژی کوردستان وه ستاوون تا نیستاش. هیچ ههلونستیکی مرؤف پهروه رانه شیان بهر امهر به کوردستان نه بووه له سه خترین کاتی دوی رووخانی بلزکی روژه هلان و گورینی سبسته می نابوری نو ولاته بز سیسته می بازاری نازاد ههلونستی هندیکیان بهر و چاکتر ده چی نه گهر چی تا نیستاش لاوازترین ههلونستیان هه بووه. لم روژاندا نینرگی مزسکوز به دورودریژی باسی کزونه وه یه کی پرؤفسوز لازریف ی لاسر کورد و کوردستانه وه ده کرد. نعهه گونا هینک بوو له کاتی کومنیسته کاندا. بنگومان ههلکهش له سوسیا لیزمدا نیبه و نه بووه. گورانکاریه بهر ته تیبه کانی نم دوا یبه و ، ههلته کانی بنما نابوریبه کانی نو ولاتانه و ههنگاونان بهر و بازاری نازاد و ههلوه شانده وه ی په یوه ندی بهر مه مینانی سوشیالیستی.. هتد زور شتی ناشکرا کرد و په رده ی له روی زور تاوان لبرد که بهر امهر به کورد کرابوون. به هر حال سؤقیهت وه کوو یه که مین ولات په یوه ندی دیپلوماسی خوی بهستوه له گهل نیسرائیلدا دوی چل و نه ونده سال داپران. هممو ولاته سوشیالیسته کانی تریش شونین پنیان ههلگرت. بهم جزره نیستا هیچ ولاتی نهماوه دروشمی نو په رهنگاریه ی ههلگرتی، نیر لهر بهر وه ندی نو ولاتانی یان قناعت پنهینان بی، نه وه یان گرتگ نیبه. له نه جانی سیاسیته ی چهوتی چه ندین ساله وه هستی نه ته وه بیمان تیادا مردوه و تیماناندا ره گی داکوتاوه. نیمه تا نیستا نالین کوردستان و عیزاق، کوردستان و تورکیا... هتد که چی لم روژاندا نه تله سینکی سویدیم ده خرنده وه له باره ی عیزاقه وه نوسرابوو: «عیزاق له دوو ناوچه ی هاوسنور پیکهاتوه کوردستان و به شینی عمره ب».

نوسهری عمرهه هادی العلوی ده‌ئێ: من ده‌مبکه باوه‌رم به داگیرکردنی خاکی کوردستان هه‌یه، کوردستان داگیرکهره له لایهن عمرههوه به‌لام جینی داخه که زۆر له کورده‌کان پشتم ناگرن و پنیان وانیه، مه‌به‌ستیشم نه‌وه به کوردستان «استعمار» کراوه. له لایه‌کی تره‌وه نوسهری تورک ئیسماعیل بێشکه‌چی ده‌ئێ جینی داخه که کورده‌کان دوژمنی خۆیان زوو له بیه‌ر ده‌چیته‌وه، نه‌و که‌سانه‌ی ده‌یانچه‌وسیننه‌وه و خۆنیان ده‌ریژی ههر به زووی نه‌و رق و کینه‌ی هه‌یان بوو به‌رامبه‌ریان له بیه‌ریان ده‌چیته‌وه. ته‌مانه هه‌موو راستین ده‌بی ئیسه‌ پینی له‌سه‌ر داگیرین و گه‌لی پی‌ په‌روه‌ده بکه‌ین. لیژده‌ا په‌رسپارنک دیته‌ ئاراوه‌:

ئایا کوردان په‌یامبکی گرنه‌گه‌ریان له هه‌موو جیهان پنیه‌؟ به‌رژه‌وه‌ندی خۆیان له په‌چرانی په‌یوه‌ندی خۆیان و ئیسرائیلدا ده‌بینن؟

وا بزانم نه‌گه‌ر نه‌و ولاتانه‌ی کوردستانیان داگیر کردوه دژ به ئیسرائیل نه‌بووانه‌ ئیتمه‌ش وا نه‌ده‌بوین، وا بزانم له‌بهر چاوی کالی نه‌و ولاتانه‌ خۆمان کردۆته‌ قوربانی له‌م ناوه‌نده‌دا. وا بزانم نه‌گه‌ر عمرهه هه‌چ گه‌رتنکی له‌گه‌ل ئیسرائیلدا نه‌مینی نه‌و کاته ئیتمه‌ش نه‌و په‌یوه‌ندییه‌ به‌ ئاسایی ده‌زانین، هه‌موو ده‌می پاشکۆی زووداوه‌کان بووین. ره‌به‌رانی کوردستان هه‌رگیز پلاتینیکیان نه‌هه‌وه بۆ رووداوه‌کان به‌ر له‌وه‌ی روو به‌دن، ئایا پلاتینیکی کوردی تایه‌ت هه‌بووه، سه‌به‌هه‌ت به‌ شه‌ری عیراق- ئیزان یان شه‌ری عیراق- کویت؟! وا بزانم نا، هه‌مووی ده‌می له‌ دوا‌ی رووداوه‌کانه‌وه بوین پلاته‌کانی سه‌رانی کورد هه‌ر له‌و کاته‌شه‌دا له‌ دایک ده‌بن، بۆیه‌ دوچاری ئه‌م هه‌موو شه‌کسته‌ بوین، نه‌و دیموکراتیه‌ش که ئیستا له‌ کوردستانی ئازاددا هه‌یه‌ دیاره‌یه‌که‌ گه‌ل هه‌تاوه‌ته‌ دی و پێشکه‌شی سه‌رانی کوردیان کردوه نه‌ک به‌ پێچه‌وانه‌وه. ره‌نگه‌ دژایه‌تی عمرهه- ئیسرائیل سه‌دان سالی تریش به‌خایه‌نی، چونکه‌ مه‌سه‌له‌ی زه‌وییه‌کی داگیرکراو له‌ ئازادایه‌ به‌لام ئه‌م شه‌ته‌ نه‌ له‌ دوور نه‌ له‌ نزیکه‌وه په‌یوه‌ندی به‌ کورده‌وه نییه‌ بۆیه‌ ده‌بی په‌یوه‌ندی خۆمان له‌گه‌ل هه‌موو جیهاندا له‌سه‌ر بناغه‌ی به‌رژه‌وه‌ندی کوردستان هه‌چی تر بنیاد بنین. چه‌ند ساله‌ شان به‌شانی سه‌ریازی عمرهه دژی ئیسرائیل شه‌ر ده‌که‌ین، به‌لام ئایا ئه‌مه‌ راسته‌؟ چه‌ند سه‌ریازی عمرهه‌ شان به‌ شانی پێشمه‌رگه‌ دژی دوژمنانه‌ن شه‌ریان کردوه‌؟ نه‌گه‌ر ئیسرائیل پارچه‌یه‌کی کوردستان داگیرکات نه‌و ده‌مه‌ پنیان وایه‌ عمرهه‌به‌کان له‌گه‌لمانه‌دا دژی نه‌وان به‌جنگن؟ نازانم بۆ عمرهه‌ تایه‌قه‌ندییه‌کی سه‌یری هه‌یه‌ له‌ لمان، نه‌ی باشه‌ میله‌تانی تریش هه‌ن، ده‌چه‌وسیننه‌وه و خاکیان داگیرکراوه‌ چه‌ژنهما نه‌بی باسیان ناکه‌ین.. نه‌ه‌نده‌ی باسی عمرهه‌ ده‌که‌ین بۆ نه‌ه‌نده‌ باسی ئه‌رمه‌ن ناکه‌ین، له‌گه‌ل نه‌ه‌شدا نه‌وان هه‌ر له‌ کۆنه‌وه یاره‌ته‌ی کوردیان داوه‌، به‌ پێچه‌وانه‌ی عمرهه‌هه‌وه که هه‌ر له‌ زه‌مانی په‌یدا‌بوونی ئیسلامه‌وه سه‌رکوتیان کردوین و هه‌ستی نه‌ته‌وه‌بیان کز کردوین و ولاتیان داگیر و تالان کردوین. لیژده‌ا مه‌به‌ست دوژمنایه‌تی کردنی هه‌چ میله‌تیک نییه‌، به‌لکه‌و ئاشکراکردنی راستیه‌یه‌که‌ له‌به‌رامبه‌ر گه‌لدا. ئه‌م مه‌سه‌له‌یه‌ ده‌مبکه‌ له‌ ئازادایه‌ به‌لام تا ئیستا نه‌خراوته‌ به‌ر باس و لیکۆلینه‌وه، سه‌رکرده‌یه‌کی کورد ده‌ئێ: «نه‌گه‌ر گوێ له‌ رای خه‌لکی کوردستان بگرین ده‌ئین بۆ په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ل ئیسرائیل نه‌بی، کورد قه‌ت نابێ به‌ عمرهه‌ و عمره‌ه‌یش نابێ به‌ کورد» سه‌رکرده‌یه‌کی ئاودا‌تر به‌ر له‌ دوو سال و ته‌وه‌تی: «ئیستا له‌ ناو

لاوه کافاندا هندی بیروا ههیه، دهبی وریا بین لینیان، ده لنین بز په یوه ندیمان نهی له گهلا ئیسرائیلدا، ته گهر سمرانی کورد وریا بن ده تانین سود لم په یوه ندیبه وه رگرن به تایبتهتی جوله که چ وه کو راگه یانندن چ وه کو نابووری یا شتی تر له جیهاندا رولی تایبتهتی خویان ده بینین، نیمش وه کو زور لایه نی تر، له ولاته سهرما یه داریه کان داوا ده که یکن که په یوه ندیمان له گهلا بیستین، که چی خزمان گیروده ی گرفتیکه گموره کدووه له گهلا جوله که دا، بهی نهوی هزیه کی دیاریکراو، له نارادا بی.

سهر ته نیجام:

۱- مه بیستم دوژمه یه تی کردن له گهلا هیچ میلیه تیک و هیچ بزووتنه وه به کی رزگار یه خوازی نه له جیهاندا جا چ عمره ب یا خه لکی تر، پشتگیری هه موو میلیه تیک ده که یکن له پیناوی دیار کردنی مافی چاره نهووسیاندا ههروه کو میلیه تی کورد. دیاره مه بیستیش نهوه نیبه له سر حسابی نهوان په یوه ندی له گهلا ئیسرائیلدا بیستین. به لام هه موو شتیکیش به رهوا ده زاتم ته گهر مه بیستی بهرزه وه ندی کوردستان بی... میلیه تیکه هه ره شه ی له ناوچونی لی ده کری، ده یانهوی قریان تیخن.. کولتور و که له پور و هه موو شتیکه کورد هه ره شه ی لی ده کری، بزیه هه موو شتی له پیناوی پاراستنی میلیه تی کوردا ره وایه. مه بیستیش نهوه نیبه پتر له سر عمره ب نه نویسن و بهرگری له خه باتیان نه که یکن، به لام بهو راده یی نهوان بهرگری له خه باتی نیمه ده که یکن.. به راستی ته گهر به کی به یهوی به هه موو جوژی له ناوت بیاو توش پشتی به کری نهوه گیلیتیه نهک وریایی.

۲- نم بزچونانه ی من رای تایبتهتی خوم دهره بهرن و زیاتریش مه بیستم ناشکرا کردنی راستیه کانه تا به جوژیکه دیموکراتیانه گفتوگزیان له سر به کری. پیم وایه نم رایانه کاتیک راستی و دروستی ده گرنه خه که له گهلا رای زوری به توژوه وشیاره کانی کوردستاندا بهک به گرنه وه.

۳- هه رکاتی نم په یوه ندیبه نویبه له بهرزه وه ندی کوردستاندا نه بوو، ده بی هه لوئستیکه تر به گرنه بهر. هه موو شتی ده بی له پیناوی خه مه تکردنی میلیه تی کورد و نیشتمانی کوردستاندا بی.

ناپریلی ۱۹۹۲

له خواره وه بو سهره وه چون و به باوه رنه گردنی زانیاری

نال هه قید

مرۆف تا باوه پری به هیزتر بیت، زیاتر خزی له بیرکردنه وه و لیکدانه وه قوتارنه کات، سهرنه بچام؛ دلخوشتره؛ چونکه گومان و دوودلی و ناموسی نای باو، نای هینیت؛ هه میسه قیت و گورجه. بویه، گه پان به دوای باوه پرا دلشادی راوکردنه، راگردنه له دوودلی و ناموسی و گومان و... بویه، نهوانه ی که باوه پریان هه به نهوانه نین که چه ند میشکیان هه به، به لکو نهوانه ن که چه ند له زوخاری ژیان هه لهاترون.

نهمه بیستراوه؛ زۆر بیر له خوا مده کرده وه، ده نا کافر نه بیت. له و پروایه دام هه مارکسییه ک بیرری له راستی کردینه وه کافر بووه، واته دلێ له (م-ل) کرمن بووه. ده مه ویت یلیم؛ مارکسی بوونی مارکسییه کان زیاتر باوه په، کارنکی ده روونیه و په بوهندی به زانست و نه قلی نازاده وه نییه.

خه لکی ی که دوای ناینیک نه که ویت له بهر نه وه دوای ناکه ویت که نه و ناینه راسته، به لکو که ویت نه ناینه که وه برتیه له که ویت نه و باوه په وه.

خه لکه که له رووی ده روونیه وه پیوستی به باوه په، به یی باوه په هه لئا کات. هه کام له و ناینه بگری، به گویره ی نه و زانیارییه ی نه مرۆ هه به، زۆر لاوازه، به لام چونکه کیشه که کیشه ی زانیاری نه، نه و ناینه ک نیشی ناکه ویته نه وه ی تینجیل یان قورئان له گه ل په راوه زانیارییه کانی تر دا په راوردیکات.

کیشه که نووسینه که خزی نه، به لکو به ناینکردنی نووسینه که به. من له و پروایه دام هه موو (م-ل) بوونیک به باوه پکردنی زانیاری (م-ل) واتا گوپنی زانیارییه که به بو باوه په، ده نا؛ جیهان (۱) زۆر له وه گه وره تره که له و هه موو شتانه ی هه تا نینستا و تراوه، جینگای بیته وه. مرۆف به (م-ل) بوون نیت له ده ست گومان و لیکدانه وه خزی قوتار نه کات، راستیه که و تراوه، نه م نه و نه ده ی له سه ره به یه ته ی پینکات، یا ته مه نی ۱۸ سال بیت و هه موو په راوه کانی شی نه خویندینه وه، گرنگ ده، دل حسابه.

(م-ل) بوون شپوه به کی تری باوه په، چونکه (م-ل) بوون مرۆف له پیشه وه به یاری خزی نه و له کات و شوین خزی دانه پرت. له پیشه وه به یاردان و له کات و شوین داپران هه رچیه ک بیت هزی چی بیت به هه یج جزونیک له گه ل زانستا ناگورنجیت.

به (م-ل) بوون زانست به پره زه کردنه، به لام لای نهوانه ی که زانستین بیرکردنه وه که وا نه که کیشه که ته نه له تیوان مارکسیزم و زانستایه، به لکو به و جزوه به که زانست موته وه و هه موو نهوانی تر به مارکسیزمیه وه رزه یین. هه ر شتیک نه و نه ده راسته که نه و نه ده زانستی بیت، واته: "زانست پیره وه".

نهمه نهوه ده‌گه‌یه‌نیت که له پښه‌وه نه هیلنی راست و چدپ نه‌هینین به‌سهر مارکسیزمدا، نه ده‌شی که‌بین به باوه‌پ. (م-ل) لای نینه باوه‌پ نیه، زانیاریه، نه‌وجا کام شتی نهم زانیاریه وه‌کو هر زانیاریه‌کی تر له کام کات و شویندا، نو‌توماتیکی ده‌بیت به کار نه‌وا نهم بوون به کاره خزی پرؤسیسینکی تاییدی زانسه‌ته‌که‌یډ، نه‌و زانیاریه له‌و کات و شوینه‌دا راسته، واته چه‌وه‌ری بیر‌کردنه‌وه که نه‌وه نیه که تز له مارکسیزمه‌وه وه‌کو گشتینک بچیت بز راسته‌که، به‌لکو ده‌بیت له زانسته‌که‌وه به‌ریت، واته زانیاریه‌که ده‌بیت به یاریده‌وه‌ری تیوری کیشه پراکتیکه‌که.

سالی ۸۱-۸۰ که له شاخ بووم هه‌ندیک هه‌ول نه‌درا بز نه‌وه‌ی له بواری بیر‌کردنه‌وه‌دا نه‌وه به‌سلنیت که چینی کرنکار له کوردستانا هه‌یه و خه‌لکی غه‌بری کوردیش هه‌بووه که دانی پیا‌ناوه و لایان و‌ابوو که سه‌نگینکی سیاسی گه‌وره‌یان هه‌یه و نیستاش ره‌نگه نه‌بیت که نکولی له حه‌قیقه‌تی توانا و بوونی چینی کرنکاری کوردستان بکات.

نهم جزوه بیر‌کردنه‌ویه وایه که نه‌یه‌ونت که‌ره‌سه دروست بکات بو باوه‌په‌که، هر له‌به‌ر نه‌وه‌ش که بیر‌کردنه‌وه که له‌سهر بناغه‌ی په‌یوه‌ندی سه‌ر-بز-سه‌ره، نه‌ک سه‌ر-بز-زه‌وی، نه‌وا که‌ره‌سه په‌یدا‌کردنه‌گه‌ش هر ده‌بیت سو‌یه‌کشانه بیت نهمه نه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت که باوه‌پ شتی په‌که‌مه، نه‌و سه‌نته‌ره‌یه که شته‌کانی تر به ده‌وریا ده‌سورنه‌وه.

له کاتینکا نه‌گه‌ر جولانه‌وه‌ی کرنکاری به‌و شینویه هه‌بیت، که مارکسیه‌ک ده‌یخ‌وا‌زیت، نه‌وا نه پنیوست به شایه‌ت و مه‌زه‌ته‌ی که‌س نه‌کا و نه نهم هه‌موو کونخا و ده‌مه‌راسته‌شی گه‌ره‌که، خزی ریزه‌وی خزی وه‌ر نه‌گرت، نهم ریزه‌وه‌ش وه‌نه‌بیت (م-ل) په‌یدای بکات، به پنجه‌وانه‌وه ریزه‌وه‌که گیان به‌به‌ری تیوریدا ده‌کات.

سایکولوژی باوه‌پیه‌کان به مارکسیه‌کانه‌وه، وایه که هه‌چ راستیبه‌ک و حلینکیان له ده‌ره‌وه‌ی سنووری باوه‌په‌که‌یان نایه‌ته به‌رچار، هزی نه‌مه‌ش، بینگومان نه‌گه‌ر و‌ابیت، ره‌نگه نه‌وه بیت که مرؤشی باوه‌پس له خواره‌وه ناچیت بو سه‌ره‌وه. واته له پښه‌وه به‌هزی باوه‌په‌که‌یه‌وه ده‌ستیشانی جهانی کردووو چۆن بی و نهم ده‌ستیشان‌کردنه‌ش وینه‌یه‌کی ده‌روونی دیاری‌کار و وه‌ستاو له سه‌ری باوه‌پیه‌کدا پښکه‌هینیت که ده‌بیته جینگری نه‌و وینه ده‌روونیه دیاری نه‌کراو و دینامیکیه‌ی که له (خواره‌وه بز سه‌ره‌وه چوون) سه‌ر نه‌نجاهی نه‌دات.

هه‌روه‌کو چۆن له نیسلا‌مدا زانست، وه‌کو نه‌دونیس ده‌لنیت: تا‌بعه. هر ناواش مارکسی بوون زانست ده‌کاته ریزه‌یی. له قسه و لافلیدانا هه‌رچی بو‌ورتیت، له بواری فه‌لسه‌فه‌ییدا پرؤسیسی (م-ل) بوون خزی، ده‌رپرینیکی تری زانست به‌ریزه‌کردنه. به‌ریزه‌کردنی زانستیش خزی له خزیدا به موته‌له‌کردنی (م-ل)ه.

نه‌و وینه پسکیه وه‌ستا و دیاری کراوه‌ی که باوه‌پس مارکسیزم له سه‌ری باوه‌پیه‌کدا چه‌سپی ده‌کات نه‌و نه‌قلیه‌ته دروست ده‌کات که مارکسیزم زانسته، یان زانست و مارکسیزم له په‌کتری جودانا‌کرتنه‌وه، مارکسیزم په‌عنی زانستی و زانستی په‌عنی مارکسیزم.

زانست به‌ریزه‌کردن ته‌نها نه‌رکی نیسلا‌م و به مارکسی بوون نیه، به‌لکو له بنه‌ره‌تا نه‌رکی باوه‌په‌که که نیسلا‌م و مارکسی بوون بریتین له دوو شینو‌ی جیا‌وازی.

به پنجه‌وانه‌ی باوه‌پیه‌که‌وه، لای زانستیبه‌ک وایه که زانست موته‌له‌قه و نه‌وانی تر ریزه‌یین.

به پښوړی زانست راستی و دروستی تڼگه و بزچوون و راکان ده پښوړیت، شتینک نه و نه ده راسته، که نه و نه ده له سهر زانست دارنژوړایت، واته زانستی بیت.

که واته کښه که نه و نه ده که نیسلام ره تیکه پنه و ه و مارکسیزم له جینگای دا دابنښ، به لکو له رینگای به جینگیرکردنی زانسته و ه لاپردنی باوهری پنه و ه پت خویه تی. واته به په کدادانی نیمه له گدل شپوه دا تیبه، به لکو له گدل شته که خزی دایه.

پروسیسی به موله قکردنی زانست زانستی بوونه، به لام زانستی بوون یان به موله قکردنی زانست به یعت پښکردن و خزیه ده سته و ه دان نه، دل حساب نه، مرؤف بلیت: نه و قبولم کرد زانست موله قه و یوم به زانستی، به لکو زانستی له شونین و کات داناپریت، به گشتی به موله قکردنی زانست خزی، کارینکی ریژه بیه که به ستراره به کات و شوینه و ه.

نیمه و کات و شونین پښکینژوانیکی سڼ چوکله یی دروست ده که یښ، ه و ه و کو چزن به و ه هینانی ماسیبه ک له ناو یان زهوی له ه و ه، شتینک نامینیت ناوی ژبان بیت، ناو اش به یه ک چوکله یی، واته به یڼ فاکتوری کات و شونین شتینک نامینیت ناوی زانستی بیت. که واته مه یست له موله قی زانست شپوه تیوریه که ی زانسته، و ه کو تیور، زانسته که به یار نه دات نه ک شتینکی تر، به متری زانست شته کانی تر نه پښوین نه ک به پښه وانه و ه، به لام زانستیش زانیاریه که که پراکتیک، کات و شونین و خاصیت زانستی نه داتی.

زانیاریه که خزی به تنها، سه چاوه که ی کیمیا بیت یان بیر به س نه، چونکه تیشه که نه و نه به که چی بکه یښ به باوهر، مارکسیزم یان فیزیا، به لکو تیشه که نه هینشتنی باوهره که به، کارساته که له به باوهر کردنی زانیاری دایه.

پڼ به پښی نه و ه ی که زانیاری له کات و شویندا شپوه ی زانستی و ه رته گریت نه و ه همیشه پراکتیک جینگی به یار دانه. زانستی چوون بز شت له خواره و ه دست پښکردنه بز سه و ه و ه، نه ک له سه و ه و ه بز خواره و ه، نه ممش نه و نه که یه نیت که پراکتیک نامانچه نه ک تیوری، زانیاری ده ستیاونیکه له پروسیسه که دا که کاره که ناسان ده کات، به و ه ی و ه کو چاویلکه که ت دیمه نه کانت زیاتر و ه کو خزی پیشان نه دات یان میکروسکوپیک شتینکی له سنووری چاوی تو به و ه رت بز ده رته خات.

سڼ چوکله یی هر تیورنک (واته تیوره که له پراکتیکدا) ده ستیشانی زانستی نه و تیوره ده کات.

چاویلکه که ت له سهر بناغی زانستی ررون دروستکاره نه مرؤ له چاوی نه که ی ت شته کان زیاتر و ه کو خزیان نه بنیت، به لام سه پښی چاوت به و ه و خراپتر ده و روات نیت چاویلکه که ت به کار ناید، ده بیت بیگوریت.

له خواره و ه بز سه و ه و ه چوون نه و نه قلیه ته لای زانسته کان دروست ده کات که تیور گاز و پلاسی پراکتیکه، تو کاتیک مه کښی نؤتزمونیلنک دانه گریت بز نه و ه دای ناگریت که نه سپاه کانت به کار به نیت، به لکو مه کښه دا گرتنه که نه سپاه کان به دوا ی خزیلا رانه کیشی و هر ده ستیاونیکش نه و نه به نرخه که به توانیت نه و نه ده به شداری بکات له پروسیسه که دا.

له به ره مهینانیشدا، نه سپاه کان له سهر نه و بناغیه دروست ده کریڼ، که بشین بز کردنه و ه به ستی بورغوه کان، به لام نه قلیه تی باوهریه کان وا ده که یه نیت که بورغوه کان ده بیت بز ده می

نه‌سپابه‌کان ناماده‌بکرن.

به ناشکرا ده‌بینین که دید و بزچوونی باوه‌پیه‌کان زور جیاوازه له واقعیه‌که‌وه، به‌لام چونکه باوه‌پیین و له سدره‌وه دین بز خواره‌وه نه‌ک له خواره‌وه بو سدره‌وه، تیزره‌که لایان نامانجه‌که‌پید، تیزره‌که لایان کیشه‌ی په‌که‌مه و ده‌پانه‌ویت ژوبه‌کته‌که له قالب بدهن.

باوه‌پیه‌کان ئیسپانده‌کیان به‌ده‌سته‌وه‌په ده‌مه‌که‌ی مه‌ترینک پانه و نه‌گه‌رین به دوا‌ی بورغویه‌کدا نه‌و ده‌مه پریکاته‌وه. مه‌کینه‌که‌مان وه‌ستاوه، هه‌موو بورغوه‌کانی ژه‌نگی هیناوه، فیه‌ره‌که‌شمان لای وایه بورغوه‌کان هه‌لن، نه‌ک ئه‌سپابه‌کانی نه‌و په‌کارنایه‌ن.

کۆمه‌له‌ی نیران، به‌ریاری سهرانسهری رنکخستنی دا. ئه‌م به‌یاردانه‌ش هه‌رگیز گه‌توگۆی ناویت که له‌سه‌ر بناغه‌ی تیزره، نه‌ک پراکتیک. نه‌وان (م-ل)ین و (م-ل)یش له‌گه‌ل رنکخستنی کوردوستانی دا ناگۆشچی.

هه‌له‌ی نه‌وان له به‌ریاری سهرانسهریه‌که‌دا نیه.

به‌یاره‌که‌یان به‌گۆزه‌ی (م-ل) راسته و رنکخستنی کوردوستانی له‌گه‌ل (م-ل) نایه‌ته‌وه. هه‌له‌که له‌وه‌دایه که (م-ل)ین. هه‌له‌که‌ش له‌به‌ر نه‌وه نیه که ده‌بو شتیکی تر هه‌لبۆزین له‌جیاتی (م-ل)، به‌لکو هه‌له‌که هه‌لبۆزاردنه‌که خویه‌تی، له‌به‌ر جزوی بزچوونه‌که‌په که له سدره‌وه دیت بز خواره‌وه، نه‌ک له خواره‌وه بز سدره‌وه.

له‌ناو کۆمه‌له‌ی عیراقیشدا نه‌وه‌م به‌رچاوکه‌وتوه، که کۆمه‌له‌ی عیراق نووسیه‌تی کۆمه‌له رنکخراوی کرنکاران و ره‌نجده‌رانه، واته ره‌خنه‌که وایه که ده‌بینت ته‌نها رنکخراوی چینی کریکاران بینت، چونکه ره‌نجده‌ران، جوتیارانیش ده‌گرینه‌وه و نه‌مه‌ش لادانه له (م-ل).

ئه‌مه‌ باشترین نمونه‌ی پلایسه‌ ده‌م مه‌تریه‌که‌په، به‌یه‌که‌م کردنی تیزره، هاتنه‌خواره‌وه‌په له سدره‌وه بز خواره‌وه، به‌باوه‌رکردنی زانیاریه. ئه‌م نه‌قلیه‌ته له‌گه‌ل نه‌قلیه‌ته نایینه‌که‌دا ته‌نها له شیوه‌دا جیاوازی هه‌یه.

هه‌لبه‌ت ئه‌م ره‌خنه‌به‌ی ئیمه نه‌وه ناگرینه‌وه که به‌ باوه‌پیه (م-ل)ه‌کان بلین: پیاری چاک بن ئاورینک له جوتیارانیش به‌نه‌وه. نا با جوتیاران دلیان له خۆیان دانه‌مینیت. ئیمه لایان وانیه، که نه‌وان بتوانن هیچ شتیکی بز کرنکارانیش بکه‌ن، چونکه نه‌وان له پراکتیکه‌وه ده‌ست پیناکه‌ن و ئه‌م کرنکاریازیه‌ش ته‌نها له‌به‌ر نه‌ویه که له باوه‌ره‌که‌دا وا وتراوه و هه‌ر قسه‌په و شتیکه ته‌نها له سدره‌په.

ده‌یان رنکخراوی کرنکاری له ده‌ره‌وه‌ی کرنکار خۆی دروست ده‌کرت وه‌کو نه‌وه‌ی ده‌یان خانووی به‌رد له قور دروست بکه‌یت. به‌م هه‌موو رنکخراوه شۆرش‌گیزانه و مامۆستا قسه‌زانه‌کانیان، له باری پراکتیکدا نه‌یان توانیوه ته‌نها پشتی تاکه هه‌مالیک له‌ژێر فه‌رده ده‌ره‌بینن و ئامبیرنکی به‌نه‌ ده‌ست.

ئه‌مه‌ش ئاسانه بز تینگه‌یشتن. تۆ که به‌ چاویلکه‌به‌کی هه‌له‌وه ده‌وریه‌رت لیل ببینیت، ناتوانیت له‌ناو ئه‌م ده‌وره‌په‌ره لیل-بینه‌راوه‌دا هه‌ندیک شتی دیاری کراو روون به‌دی بکه‌یت. له‌پراستیشدا به‌ هه‌له‌دا ئه‌چین نه‌گه‌ر باسی لیل بینین و روون بینین بکه‌ین، چونکه جه‌وه‌ه‌ری باوه‌پیه‌کان باوه‌ره‌که‌په نه‌ک بینینه‌که.

نه‌نکم ورده‌ورده چاوی کۆزپه‌رو، که‌چی چاویلکه‌که‌ی هه‌ر دانه‌نا، بیرمه‌ منال بووین

شوشه کانی شیمان لی ده رهینا، بهلام نهو نهی وت: دای گتم سهرم دیشیت،
 دیاره، باوره پیدکان چاویلکه بز ژانه سهر له چاوتنه کهن، نهک بز شت بینین.
 لای نیسلا مینک، که سهگ گلاوه و گزشتی پدراز حدرامه، له بدر نهوه نیه، که خزی
 گه پشوتنه نهو پروایه، بدلکو له بدر نهوه یه که له ناینه که دایه. مارکسییه کانی ش که رینک خراوی
 چینی کرنکار دروست ده کهن و لایان وایه جوتیاری قوربه سهریش هه لپه رسته، له بدر نهوه نیه،
 که خزیان کرنکارن و رینک خراوه کرنکاریه که ش وه کو پیوستیبه ک له ناو واقعیه که دای هه لقاوه
 و له نه نجامی تاقیکردنه و شهوه بزبان دهر نه که وتروه که جوتیار هه لپه رسته، بدلکو له بدر نهوه ی
 که له ناو باوره که یانا و نو سراهه، نیتر کاریان به خودی کرنکاره که نیه تا بوون و نه بوون و
 چونی و چهنایه تی لینکلینهوه.
 فیتره که مان پلایسه دهم مده تریه که ی گرتوه به ده ستوه و نه دیونت بورغویه ک ملی
 پیابکات.

له سلیمانی ماله که مان شینی لی نه نه بر، (حسه قورا) یه کینک بوو له وانیه، که جینگایه کی
 تایه تی هه بوو، رژی نیک خزی کرد به ژوردا، دهستی بز گژیوه راکینشا و وتی:
 - ده هزار پینسه مرگم نهوه تا به گژیوه وه.
 قسه که ی وا به حه ماسوه کرد، خدریک بوو باوره پیکه!
 - حسه ده هزار زور نیه؟

- نا ده هزار چیه! کارگه یه کم بز هاتوه، ههر کا و قوری تی نه کم و پینسه مرگه دهر نه کات.
 نیمه ش ده بیته کارگه یه کی له وهی حسه په پیدایه کین ههر کا و قوری تی بکه یین و پرزلیتاریا
 دهر بکات، بهلام کرنکار شورش به سهر کنی دا بکات، نه گهر فابریک و شدریکه و بورجوازی
 گه وره نه بیته؟ بزیه پینوستمان به فابریکیکی تریش له وهی کاکه حسه ده بیته، که ژماره یه ک
 شدریکه و فابریکه مان بز هه ل پینیت. بهلام نه مهش ههر بهس نیه، چونکه مارکسی لای وایه
 بز به ریابوونی شورشی پرزلیتاریی سهدان جینگ و به یه کدادانی ده ویت، بزیه ده بیته له ولاشه وه
 نهو بره خستینن که کرنکاران نابیت هیچ مافینکیان هه بیته و له ژیر چه وساندنه وه یه کی به رده وامله
 یین و ده یان راپه رین نه توانیت کیشه که یان جی به جی بکات، سهر نه نجام تاکه رنگا ههر رنگای
 شورش و ده ستلانت گرتنه ده ست به نیتنه وه.

کرنکار به ده مه وه گرتنی مارکسییه باوره پیدکان له کرنکار خزیه وه نه هاتوه، له باوره په که وه
 دیت. نهو کرنکارانه ی نهوان باسی ده کهن شتیکی زه هنی پیروزه و تنها له سهری خویاندا یه.
 نهوانه ی که له سهر زه وین، نهوه نهوانن که ده خرینه حه زه وه و به گوشت نه درین و قابیه
 دهر وونیه کانی ماموستا کان پرده که نه وه.

سالی ۱۹۸۰ ماموستایه کی مارکسی سهر کرده وتی: "نیمه که شتی کمان دانا هزار که سبشی
 تیا بکوژیت ههر نه یکه یین".

نهم هزار که سه کین و نهی نهو شته ی ماموستا ده بیته چی بیت؟
 نهو هزار که سه ی به گوشت ده چن نهو خه لکه ره شوربوته ی سهر زه وین و نهو شته ی
 ماموستاش دای نه بیت، ئاره زوه دهر وونیه کانی خزیه تی. ده نا له لایه که وه تز هاوار یز
 ره شوربووت بکه ییت و که چی له لایه کی تره وه هزاریان لی به گوشت به دیت له سهر هیلکه یه که

که خۆت کردبیت، نهمه چهندی به چهندا
 زانیاری به باوه و رکردن نهک خزمهت ناکات بدلکو خراپ و ترسناکه، وهکو نهو تهنهکه نهوته
 وایه که له جیباتی نهوهی خۆتی پی گهرم بکه بتهوه، خۆتی پی نه سووتینیت، له بهر نهوه تا زۆر
 بیت تهنه که له مه که قوولتر نه بیت.

زانیاری به باوه و رکردن له چاوکردنی چاونلکه به کی پزیشکی هه له یه که به ته وای ویندی
 جیهانت له بهر چاو لیل ده کات.

جولانهوهی چه کرداری کوردستانی نیران وهکو بوونیک، بوونیکی رزگاریهخوازه له
 هه مانه وای و زولسی هوکی نه ته و به کی تر، به لام باوه پیه کان چونکه له بوونه که وه ناچن بز
 تیور، دین به له قالیباتی بوونه که خودی جولانهوه که نه خۆش ده کهن و نهی مرین.

هینشتا بهریاری رنکخستی سه رانسه ریبان نه دابوو، له کوردستان و یستم له رنگای
 پرسیارنکه وه هه ندیک شت به خمه بهر چاویان: که مرۆف بهوات بز دوو نوقتهی جیاواز، بنگومان
 ده بیت به دوو رنگای جیاواز دا بهوات، باشه نه گهر نیه بهریاری سه رانسه ریبان دا هه بهر ده وام
 دهین له سه ر نهم خهباته چه کرداری بهتان، نه گهر نا گوايه خهباتی پرۆلیتاری به شه ری چه کرداری
 له شاخه کانی کوردستانا دیه ویت چی بکات بز کورنکارانی نیران؟

بینگومان له وهی که نهوان هیچ پنیوستیه کیان به رنگا گزین نیه، چونکه له خواره وه ناچن بز
 سهروه هه تا دوو نامانجی جیاواز دوو رنگای جیاوازیان به خاته بهر ده م.

مارکسییه لینییه کان، چونکه له بهر ته باوه پیه و له کات و شوین دابروون و کیشه که بیان
 ده رووتیه، نه گهر ته لیم هه موویان نهوا هه ندیکان لایان لهنگ و له دورا وه بوونه نه گهر به کسه ر
 کۆمونیست نهین.

ته ناند هه ندیک که به هه هه یه که وه بیت لای وایه ناوه رودانه وه له جولانه وه به کی وهکو
 جولانه وهی کورد هه لونیستیکی نه ته وایه تیه و له ناستی هۆشیاری ته مدا نیه. فه ناتیکیهی نهم
 چۆره که سه نهوه نابینیت، که نهوه جولانه وهی خه لکی تورک و عه ره ب و فارس نیه هی
 خه لکی که که خهباتی مانه وه نه کات نهک داگیرکردنی میله تیکه تر.

به باوه و رکردنی زانیاری (م-ل) نهوهی له بهر رودانه ته وه که کیشه که له بهر ته کیشه ی
 مرۆقا به تی و نه هینستی چه وساندنه وه به، نه و جا کی و که ی چۆن ده چه وسنه وه گرنگ نیه.
 کۆمونیسته کان که که و تنه خه لک کوشتن، زانستییه که چونکه له خواره وه ده چیت بز سهروه
 نهوه به ته قلیانا ناچیت که نهوه کۆمونیسته خه لک ده کوژیت. زانستییه که له سه ر نه و بناغه یه
 هه لونیست ناگرت که کی کی ده کوژیت، بدلکو له کوشتاره که وه ده ستپنده کات نه و جا کی بکوژه
 و کی کوژا و گرنگ نیه.

له شاخ پهنسه ره که به کی عه ره بهان له گه لدا بوو که ته ندای پارتیکی کۆمونیستی بوو، جارنک
 به چه ماسه وه وتی: "ده ستم بهوات هه موو گه ره کی منصور و بهر مۆک ته خت نه که م".

نازانم شه ری بهر ده ره که مان له گه ل خانوه کان بوو یان له گه ل خه لکه که ی، خۆ نه گهر خانوه کان
 بیت نهوا مانای وایه نهمه له پراکتیکدا خهباتی هه ژاریون نه که ی، خۆشگوزه رانه کان ته هینین
 بو لای هه ژاره کان نهک هه ژاره کان بهرین بز لای خۆشگوزه رانه کان، خۆ نه گهر مرۆقه کانیشی
 بیت نهوا نه وسا ده بیت خۆی له خانوه کاند دا بنشیت. نهمه ی دواییش یه عنی نهوهی که نهم

به سه راهه تده کی تر روونی ده کاته وه.

چارنیک ریم که وته لای لپرسراوینکی ناسیاوی کوردوستانی نیران. دوو پینشه رگمی له گه لدا بوو، نیواره دوای خزی خستم و چوونه دیوه خانیکه وه. زوفا گرمهی دههات و سی چوارنیکیشی له خزمه تابوون. چار نان و خواردنه وه و قسه ی خوش جمه ی دههات له خزمهت ناسیاوه که ما.

بزم ده رکهوت که نهمه مالی کزنه ناغای گونده که به.

دوایی سدرم نا به گویی ناسیاوه که مه وه وتم: تئیه وه کو قتیولین سدرتان گۆپوه ته وه، چاران ئەوان ناغا تۆ مسکین بوویت، نیستا ئەوان مسکین و تۆ ناغایت. کیشه که سدرگۆپونه نه، ئەوه نیه کی ناغا و کی مسکین بیت، به لکو نهمانی ناغا و مسکینه که به، که ناماده کرنیکی ئوبیه کتانه به.

له خواره وه بۆ سه ره وه نه چوون به ههر هۆیه که وه بیت، زهحه مهه بتوانیت چاری تهنگرچه له مه کان، وه کو ئوبیه کتینکی سه ره ده ست له ههز و تاره زوو بکات.

بۆ چوونی (۳) گشتی بۆ گهر دوون به که مه ین توخته به که به که مه ین نیشانه ی راستی و هه له یی له سه ره ههر مه سه له یه ک له مه سه له کان به چی دینلێت. پیری فله سه فی ده ست نیشانی ئەو گۆشه به ده کات که لئوه ی ده روانینه جیهان و گهر دوون. ئینجا ئەگهر له گۆشه به کی راسته وه روانیمان ئەوا راست ده روانینه کیشه و شته کان و ئەگهر له گۆشه به کی هه له شه وه روانیمان ئەوا هه له ده یان روانینی و هه له تییان ده گه ین.

په وه ده چیت به گشتی-بۆ چوونی زانسته یانه له خواره وه بۆ سه ره وه چوون بیت، واته له بوونه وه بۆ تیور، نه ک به پینچه وانه وه. له خواره وه بۆ سه ره وه چوونیش کارنکی ناسان نیه، کارنیک نیه ته نها له سه ره زانیاری وه ستا بیت، به لکو پرۆسینسینکه که پئوستی به نامیزنکی پسکی گۆنچار هه به، وه کو ئەوه ی که ئەوه ی به ده سه ته وه به ئەگهر کامیرا نه بیت ناتوانیت وینه به گرت.

دکتۆرنیک که ده چیت سه ره نه خۆشیک ئەگهر زانسته ی بیربکاته وه، له پینشه وه جانتای زانیاریه که ی ناکاته وه و ئەوجا گوی له نه خۆشه که به گرت و بزانت نه خۆشیه که زیاتر له گه ل کام رسینتا ده گونچیت، به لکو له گه ل نه خۆش و نه خۆشیه که دا تیکه لا ئه بیت به شپه به ک که هه ستینکی ده روونی وای هه بیت که هه ی رسینتینکی له سه ردا نیه، تا نه خۆشیه که له مینشکی دکتۆره که دا خزی دانه مه زرینیت و رسینتیک ده دۆزینته وه.

ئهمه ش ئەوه ده گه یه نیت که دکتۆره که باریکی وای ده ره خستیت که نه خۆشیه که خزی ده رخات و پاشان ئەم ده که ویته چاره سه رکردنی. ئەمه ش ئەوه ده گه یه نیت که دکتۆره که سه ری وه کو سو به کتینک له گهردی داشکانه وه نه سرزته وه و له رنگای خزدانه ده ست بوونه که و به تیکه لا و بوون نامیزنکی پسکی گۆنچار دروست ده کا که ده بیته که نالیک له نیوان بوون و زانیاریدا، نه خۆشی و پزیشکیدا. تینگه یشتنی ئەم زیاتر له م نمونه ده دا به رجه سه ته نه بیت، چاویلکه نووسینک له رنگای پرسبار و هه لئۆاردنه وه چاویلکه ده ست نیشان ناکات بۆ نه خۆشه کی، به لکو له تاقیکردنه وه دا خزی ده بیته که نالیک له نیوان بیننه کان و پله ی شووشه کاندای، باشترین شووشه راسترینه و ئەوه به که دیه نه کان زیاتر وه کو خزیان پیشان ئەدات. سرینه وه ی سه ره له گهردی سو به کت (مه به ستم له هه موو مه یل و ههز و ویست و

راویچوونی پینش دهست به تینگیشتنی بابه ته که یه) وه کو بدهسته نانی راسترین پله ی شووشه ی چاویلکه یه کی پیشکی وایه.

ره چه ته نووسبک نهک دکتورینگ که کز مه لینگ زانیاری دیار یکراری له میشکایه و له رنگای چهنه پرسیارنکوه رسیتینگ هه لده بژنت، هه میشه تیشه که ی تا راده یه کی رنگه زور راده وه ستیت له سدر نهو سوپیه که یه که باری دهروونی نهو کاته دروستی نهکات.

ته نانهت، زورخواردن، برستیی، تله فونینگ توورانه ی ژنه که ی، خوارده وه و قوماری دونیی شهو، ... یان نه گهر لهو وه خته دا په تای نه نفلونزای هه بیت نیتر هه موو تا و لهش یه شه یه که یه کسدر راده شکینته وه بدلای نهو نه خوشیه دا که ده نگریاسی بلاویژته وه، واته ده ستیشان کردنی نه خوشیه که له ده نگریاسه که وه دیت، نهک له نه خوشیه که خزیه وه. لهم جزره چاره سدر کرده دا کات رولی نیه، بویه زورچار ده بیین سهری دکتورینگ وه کو سهری نانه واخانه یه که وایه. ههر نهم له سهره وه بو خواره وه یه ی پیشکی واده کات، که نه خوشینگ لای پینچ دکتور پینچ ده رمانی جیاواز وه رگریت، له کاتینکا جگه له ره چه ته نویسی هه چ هوزارینگ پیشکی نیه، که پینچ دکتور هه مان ده رمان بز هه مان نه خوشی نهووسن. بو نینروت Bo Eneroth که عاموستایه کی سوپیه له بواری سوسپال پسیکولوزیدا کارده کات، له توپژینه وه ی نهوودا که زه حه ته بتوانریت سوپیه که تینگه لاو ثوبیه که نه بیت ده گاته وه نهو نه خجایه ی (بینگومان له بواری خزیدا) که بابه تیی (۴) ته نها نهو یه که کز مه لینگ سوپیه که ی جیاواز به هه مان شینوی سوپیه که تانه بگه ته هه مان بابه ت.

پیی به پینی نهو ی که زانیاری و نامیزی به کاره نانی وه کو نه شیه و... دیار یکرار و ریژه بیه نهوا نهو چاره سدر کرده ی دکتوره که دای نه بیت ته نها هه ولینگه چاکبونه وه و چاکنه بونه وه ی نه خوشه که به یاری راستی و هه لیی چاره سدر کرده که نه دات.

تینگیشتن لهو ی که نه خوشیه که شتی یه که م و چابونه وه ش نامانجه، کار یگر یه کی گه وری هه یه بز چزن له گهل جوولانه وه ی نه خوشه که. زانستی بیر کرده وه چاوی له راست و هه لیه نهک له جده روت و عفریتیی. نه گهر ته لینگ له رادپویه کدا پچرابیت، با تو زانای کاره با بیت و کز مه لینگ ده ستیاوشت پی بیت و بیست سه عاتیش خه ریکی بیت، خز نه گهر نهو تله نه لکینیتته وه به یه که وه وای دانه نین ناشیبه که دی و یه کسدر ده یلکینیتته وه، رادیوکه ههر نیش ناکات. چونکه نامانجه که چاک کرده وه ی رادیوکه یه، تو ناتوانیت بلنیت له بهر نهو ی نهو زانیاریه که ی که مه نه م چاک کرده وه یه حساب نیه. کابرای ناشی چونکه هه چ ده رباری رادیوکه به گشتی و کومپویننته کانی (وهک ترانسیسرور و کوندینسانرور و...) به تابه تیی نازانیت نهوا هه موو سهرنجیی ده که ویتته سدر ته له کان و به پینچه وانه ی نه میشه وه کابرای زانا زانیاریه کی زور بهر چاوی نه گریت بهو ی که سهرنجیی ده که ویتته سدر پانتایه کی زور.

بویه نه خوشیه که ش چاوی له زانیاری و جده روتی خه سته خانه که نیه، به لکو ته نها چاوی لهو راده ده رمانیه که وه کو فاکتورینگ ده چیتته پرؤسیسی نهو ی تیه پینی ده لنین: چاکبونه وه. هه ووه کو نهو ی کهر و باریک که و توه و با سده ده بابه ش لهو ده ووه بن، تو ده بیت ههر دهستی به دیتی و هه لی بسینبته وه. نامانجی کهر له قورده ره نانه که ده ستیشانی نهو نه کات که تو چی بکه یه و نهو هه راسته که یه. بویه ده بیت دکتوره که هه میشه نه خوشیه که به کات به

سهنتهر، به شتی یه کهم.

ده شیت دکتوره که مان نهخوشیبه که ی راست پینکا بیت، به لام نامانج چاکردنه وهی نهخوشیبه که یه نهک دوزینه وهی. له خواره وه بر سهروه چون وه کو تیور و سی چوکلله یی (نویسه کت-سویسه کت-کات) له گهل جووانه وه وه کو میتو دینکی، همه شه ده مان گه یانته نهخوشیبه که ده کاته شتی یه کهم و سهنتهری چاره سه رکردنه که.

بویه سی چوکلله یی-میتو دکار کردنی پزشکیی برتیه له وهی که ده زمانه که وه کو پیوست بگاته نهخوشیبه که چونکه ده ستیشان کردنی نهخوشیبه که به به شینگ له پروسیسی چاره سه رکردنه که نه زانیت نهوا به رسیت نووسینه که پشتی لی ناکاته وه و قورسای ده خاته سه رکردنه به کارهینانی ده زمانه که، چه نده، چون، که ی!

لیزه دا شتینکمان وه کو فولکه یه ک دیته ری که له وه ده چیت بز تینگه یشتن له باسه که پیوست بیت و نه کزیت بازی به سه ردا بده ی، نهویش تینگه ی (جوریتی) یه. نه وه نده ی په یوه نده ی به باسه که وه هه بیت ده ی خه ینه به رچاو و پاشان ده چینه وه سه رکردنی.

جوریتی و چه ندیتیسی

له نمونه ی رادیوچاکر دنه وه که دا دوو خال سه رته نجام نه ده ی، که دوو میان په یوه نده ی به جوریتی و چه ندیتیسه وه هه یه.

(۱) له وه هه موو زانیاریه ی که هه بوو تنها زانیاریی لکانه وه ی تهلنک به کارهات. هه له که یه که ده ست نه بات و له جانتای زانیاریه که ده زمانه که ی خزی ده رده هینیت و نه مهش راسته که یه و به ستراوه به کات و شونه وه، جارنکی تر که هه له که ده که ویته شونینکی تره وه، زانیاریه کی تره که ده که ویته گه ر.

که واته: زانیاریی له پراکتیکدا سیفته ی زانستی و نه گریت، یان نه توانین بلین: سی چوکلله یی شیوه ی زانستی زانیاریه.

(۲) تهلنک له رووی چه ندیتیسه وه له په یه کی نزمتر دایه به گوزره ی کۆمپونیتیکی وه کو بز نمونه ترانسپستورنیک یان میکروفونیک، واته نه گه ر حسابی ئیشکردن و تیکچراوی به که ین ده یین میکروفونه که له تله که زورتر ئیش و زانستی تیا به کارهاتوه، به لام تله که هه رچه ند به گوزره ی ترانسپستورنیک بنبایه خ بیت، رادیوکه هه ر ئیش ناکات نه گه ر تله که نه لکینینه وه. واته تهلنک و ترانسپستورنیک و کۆندینستاتورنیک هه رچه نده له رووی چه ندیتیسه وه جیاوازین، به لام له رووی جوریتیسه وه هه مان گرنگیان هه یه له سیستیمکدا.

نه مه نه وه ده گه یه نی که (جوریتی) یه کینکه له وه ده ستیاوانه ی که له خواره وه بز سه رده و چوندا به کار دیت، ئیدی بز مان نیه نه گه رینه وه سه رکردنی هه یه له باسه که مان.

نازانم چ سالنکی حه فتاکان بوو که میری تزوی گه فی به مه به ستی زورپین له ده روه هینا. به لام بلا بوونه وه ی گه فکه چونکه تنها وه کو، ره چه ته نووسینیک وا بوو، له پراکتیکدا بوو به گه فی ژه هراویسی. ژماره یه کی گوشت و هه ندینکیسی کۆله وار کرد. گه فکه تنها بز رواندن بوو نه ک بو خواردن.

نهقلیه تی نه م گه نم بلا وکردنه وه یه، چونکه نهقلیه تینکی سه رکردنی به سه ره، واته زه ی نه یبو پراکتیک لانه بووه، گه نم هینانه که تنها له بلا وکردنه وه که دا ده بنیت. به پینچه وانه ی نه مه شه وه

نه قلیه تی له خواره وه بو سهره وه چوون گتم هیئانه که (جگه له لیکدانه وه ی فاکتوری کشتوکالی تر) له رواندنیدا نه بیینیت. کئی نه لیت جوتباره که به نه قلیا نه چیت؟ کئی نه لیت نای خوات؟ کئی نه لیت نه خوشه که دهرمانه که راست به کارده هیئت یان هر قره ی نادا؟ نه مه وه کو نه وه وایه که تو پته ویت ناو بگه یه نیشه شونینک و لاستیککت بۆ بردیت و ئیتر گوئی نه دیته نه وه ی لاستیکه که پچراوه، یان گپراوه، تنها به لوعه بهردانه وه که لا باهه ته که بیت.

له خواره وه بو سهره وه چوون له سنووری سهردا گیرناخوات و لای وایه که گهغه که نه گاته زویه که هویه کدی همرچیه که بیت له رووی جوړیتیه وه جیاوازی نیه له گه ل نه وه دا که هر نه هیئراییت یان هر له عمهاردایت، چونکه له هه موو حاله ته کاندئا ناگه یه نه وه نامانجه ی که گهغه که یه کوسی بیرت و ئیتر به کاریت و به روپوم زیاد بکات. رووده دا که پارتیک دیته پشموه و شانازی به وه وه ده کات که چه ندی شهید داوه، خاوه نی چه نده شهیده!!

من ناتوانم له کومه لگایه کی وادا که له خواره وه بۆ سهره وه چوونی تیا به نه بوو حساب، بلیم نامانج شهید بوون نیه. با، ههر چه نده له دلدا وانیه، به لام پراکتیک ده خوات. من ناوای ده بیتم: شتیک نیه ناوی ستراتیژی کیشه ی کورد بیت. به لام ده توانم بلیم: که له راستیدا ده بیت کیشه که نه وه نه بیت، که چه ندت شهید داوه، به لکو چه ندت چی کردوه؟

ههر وه کو چون نه خوشیه که ده ستیشانی دهرمانه که نه کات هر ناوایش ده بیت ده ستکه و ته کان ده ستیان بردیت و گیانی خه لکیان کردیت به قوریانی. شهیده کان زۆرن، وه کو شیرکز بیکهس له هۆتراوه یه کیدا ده لیت:

پیش دوانزه سال

ره شیوشه کان نه ژمیران و

هر نه وه نده ی:

لق و پویی دره ختیکی رووتاوه بوون.

ته ی ئیستا که چی نه ژمیری؟

یه که یه که سنه ویه ری سواره توکه ی چاوه له وه ریو چون نه بۆری؟

به لام نه وه ده ستکه و تانه ی شهیده کانی کردۆته قوریانی کامانه ن؟

که پانزه قوتو دهرمان ره فه ی به جیه نشت خۆ ده بیت پانزه نه خوشیه هه بویت. نایا نه خوشیه کان کوشنده ن و له ناو ناچن یان دهرمانه کان خراپن، یان دکتوره کان لی نازانن؟ یان چون؟ نه ی نه مانه پرسیارین؟ نه ی نه گهر پرسیارن بۆ نا کرین؟ وه لامه که ی لای من وایه: پرسیارن و پرسیارش نین. پرسیارن له کومه لگایه کی پیشکه و توودا که حسابات هه یه و پرسیارش نین له کومه لگایه کی باه ریدا که پنیوستی به به کاره یئانی ماتماتیک نیه.

من لام وایه نه شهیده کان ده بۆردرن و نه ده ستکه و ته کانیش، نه وان له بهر زۆری و نه مان له بهر که میی.

با کاک شیرکز وه کو شاعیرنکی له دوو خۆشه ویستی گهراو به بۆاردنی شهیده کان شیرین بی و منیش به بۆاردنی ده ستکه و ته کان تال.

دهشنت شاعیرنک و ا بکه و ینتهوه بهلام بز من وایه:

تهگهر کیشهکه هاته سهر تهوهی خوشهوست بم یان تال، ئیتر هیچ نامینینتهوه بیلیم، نه
تهقلم به هیچ دهشکیت، نه پنیوستیشم بهوهیه له دلی خهلکدا شهکریم یان بیی تهپر.
له خوارهوه بز سهرهوهچوون بز شتهکان ئهقلیهتینکی و دروست دهکات که گوزرانکاری
بهیعدت پینکردن و بهباوهزکردن نیه، پرؤسیسینکی رژهویه لهسهر زهوی و له کات و شونین
چوداناییتهوه.

ئهقلیهتی له خوارهوه بز سهرهوهچوون، ئهقلیهتینکی ماقاتیک بهکارهینتهوه، لینگهدهرهویه
نهک دل رازیکهه.

زانستیانه بهبرکردنهوه لای وایه که کیشهکه وینتهیهکه لهناو سهردا ههلدهگیریت ههتا به
بهیعدت پینکردن و له ههناسهبهکدا ئیدی ههموو شتهکان له دهروهی کات له جینگای خویاندا
بن.

لای زانستییهک کیشهکه لهسهر زهویه و ههر گوزرانکارییهک که دهکریت له کات دانابهری و
به ههنگاو دهی گهنی.

ههر لهبههرتهوهش که کیشهکه لهسهر زهویه ههموو ههلوهشاندن و دروستکردنیک کههسه و
پینداویستی خزی ههیه، دل حساب نیه، نهوهنده ئهتوانیت شتینک بکهیت که نهوهنده توانا له
تارادابیت. یزیه ههر قسه و گفتینک که پشتی به توانایهک نهبهستیت، تهگهر یاریکردن به
ههست و زیان بهخشیش نهبیت نهوا هیچ سوودیکیشی نیه و ناخوات.

سهرئهغیام؛ راستگویی له قسه و بهلیندا تهنها له کههسه و پینداویستییهکانیانا خزی
دهردهپرنت. با من پهرهدل مهوینت خانوویهکت بز دروست بکهه، بهلام که پارهم نهبیت ههر به
درؤزین دهردنچم. تهگهر لاتینک وتی ئوتؤمزینلینک نهکره تۆ نهبیت بلنیت؛ گهرفانت جوانه.

من لام وایه که زانستییهک دهبیت بهکردار قسه بکات، نهوه بلنیت که ئهتوانیت بیکات،
تهوهش تهکریت که پینداویستییهکانی نامادهبیت، کهواته گهپشته نامانجینکی تر ههژههزنبه،
خهباتی پهیداکردنی توانایهکی توه.

زفرجار که باسی دواکهوتووویهکافان دهکریت، ئیتر له ههر شتینکدا ببت، تهمه باوه که
کۆتایی بهوه دهشکیتتهوه که هزهکهی بی ولاتییه. تهمه راسته، چونکه ئیمه ولاتمان نهبهوه ههر
ئیمه نازانین ولات نهبوون بهعنی چی، دهنا بز ههموو بهکینکی وهکو ئیمهش، ولات نهبوون
کانسهری بهکۆمهله. (س) راوچی بوو، که دههاتهوه تهکهوته گهرانهوهی راوهکدی، (و)یش که
خزی بز گۆشتهکه نابوه دهست بهجی تهی وت: جاری له پینشهوه پیم بلی، کوشنت یان نا؟
تهگهر بیوتایه: نا، نهوا تهمیش که کاری به زهوقی راوکردنهکه نهبهو دهی وت: ده بهخوا
نایگیریتتهوه. ههلدهستا و نهزوی.

له-سهر-وه بز -سهر-و لینگهدهانهوه وای کردوهه که ههرچنده خهباتهکه له دلدا بز
رزگارییه، بهلام له پراکتیکدا کهرویشکهکه بیر چۆتهوه و تهنها ههلیمز و دابهزی راواناتهکه
مهیهسته.

ههردهکو چۆن پلهی گهرمی به هزی تهرمۆمهترینکهوه چهندیی گهرما پیشان تهدات، ههر
ناواهیش؛ هیللی نزیکبوونهوه و دوورکهوتنهوهمان له ولات ههبوون. بهکینکه لهو نیشاندهرانهی

که پلهی هوشیاری گشتیمان دورنه‌خات. ولات هه‌بوون ئەقلی ئەونت، ئەقلیش لەم جزره کۆمه‌لگایه‌دا، به‌ شینوه‌یه‌کی گشتی دراوه‌ته دەست باوه‌ر و باوه‌ریش گری لێ داوه. بۆیه‌ که مارکس و ئەنگلس دوینی وتیان ناین ئەفیونی گه‌لانه، ئەمرۆ ئەبێت ئێمه‌ بلین بە‌باوه‌رکردنی زانیاری ئەفیونکیشانه، شته‌که‌ له‌ ئەقل گری دانکه‌وه‌ دیت، ئه‌رجا گرنگیه‌که‌ ئەوه‌ نیه‌ به‌ چی ئەقله‌که‌ گری ئەده‌ین به‌ ناین یان به‌ مارکسیزم، یان به‌ هەر زانیاریه‌کی تر. ئەگەر ئەقل نه‌بوون هی بێ ولاتی بێت ئەوا ولات هه‌بوونیش به‌ ئەقل نه‌بوون په‌یدانا‌بێت.

خه‌باتی گه‌شه‌پنکردنی (لینکلاندوه) هه‌ولی بۆ پینشه‌وه‌چوونه.

وای دانی له‌ ئێسته‌وه‌ سه‌رنکی لینکه‌ره‌وه‌ ده‌که‌یته‌ سه‌رت و ده‌چیته‌ده‌ره‌وه.

* ئەم سه‌ره‌ لینکه‌ره‌وه‌ ماقاتیکی به‌کاره‌ینه‌ره‌ ئەوه‌ت لێ وه‌رناگریت چه‌ندت شه‌هید داوه، به‌لکه‌ر چه‌ندت چی کردوه‌!

* ئەم سه‌ره‌ لینکه‌ره‌وه‌ ماقاتیکی به‌کاره‌ینه‌ره‌. گویت لێ ناگریت چی ده‌لێت، به‌لکه‌ر ته‌ماشاده‌کات چی ده‌که‌یت، ئەوه‌ی ده‌ی که‌یت چی ده‌گه‌یه‌نیت!

* ئەم سه‌ره‌ لینکه‌ره‌وه‌ ماقاتیکی به‌کاره‌ینه‌ره‌ هه‌ر یه‌ک جار ئاو له‌و شوینه‌ پرده‌کات که‌ له‌ سه‌ری نووسراوه‌ به‌نزی.

* ئەم سه‌ره‌ لینکه‌ره‌وه‌ ماقاتیکی به‌کاره‌ینه‌ره‌ دیموکراتی له‌ ده‌سه‌لاتنیک وه‌رناگریت که‌ کورسیه‌که‌ی بۆ هیچ که‌سینکی تر به‌رته‌دات. نازادیخوازی له‌ عه‌ره‌فاتنیک وه‌رناگریت که‌ بۆ ده‌ست که‌وتنه‌وه‌ی ولاتنیک چه‌ند ولاتنیک ژێرده‌ست ده‌کات.

ئەم سه‌ره‌ لینکه‌ره‌وه‌ ماقاتیکی به‌کاره‌ینه‌ره‌، چونکه‌ لای وایه‌ کێشه‌که‌ له‌سه‌ر زه‌ویه‌ و وێنه‌ی چیه‌یانیک نیه‌ له‌ناو سه‌ردا، گوی بۆ به‌رنامه‌ و به‌یان رانگریت. په‌کمان له‌سه‌ر به‌رنامه‌ و قسه‌ی سه‌وز و سوور نه‌که‌وتوه‌، چاوی له‌وه‌یه‌ که‌ تۆ چی ده‌که‌یت و لای وایه‌ ده‌بێت په‌ کارکردن بێسته‌ پینشه‌وه‌ و گه‌شه‌به‌که‌یت، خۆ ئەگەر نه‌توانیت هیچ به‌که‌یت مانای وایه‌ ئەوه‌ی ده‌لێت هه‌مووی درۆیه‌، ده‌نا به‌ چیدا بزانی که‌ تۆ راست ده‌که‌یت؟ به‌ قه‌ناعه‌تکردن؟ قه‌ناعه‌ت؟

قه‌ناعه‌ت لای زانسته‌به‌که‌ به‌ هیچ جزریک ناییت پنه‌ره‌بیت.

* ئەم سه‌ره‌ ماقاتیکی به‌کاره‌ینه‌ره‌، ئەگەر له‌به‌لانه‌یک قه‌ناعه‌تی پنه‌ر بۆ ئەوه‌ی له‌ خسته‌نه‌بریت ده‌لێت:

- قه‌ناعه‌تم کرد، به‌لام نازانی ئەوه‌ی ده‌لێت راسته‌ یان هه‌له‌، چونکه‌ قه‌ناعه‌ت خۆی ناخوات، شتیکی نیه‌ به‌توانیت راستی و هه‌له‌ی بێ به‌په‌وریت.

په‌راویزه‌کان:

(۱) فله‌سه‌فه‌ و زانست و جۆلانوه‌ی نوێ. پلاژکراوه‌که‌ ساڵی ۱۹۸۱ له‌ شاخ چاپم کرد. نامووت نیتسا وه‌که‌ خۆی چاپی به‌کمه‌وه‌.

(۲) ئەدوینس- القایه‌ و المته‌ول، به‌شی به‌که‌م.

(۳) سه‌ره‌تا فله‌سه‌فه‌یه‌کانی هه‌له‌، نووسینکه‌ له‌ گه‌ژاری په‌یدا، ژماره‌، ۳ی ۱۹۸۶ له‌ پلاژوه‌، جگه‌ له‌وه‌ی لێی په‌چراوه‌ ناوێشانه‌که‌ به‌سه‌ر تابه‌یک ده‌ریاره‌ی فله‌سه‌فه‌ی هه‌له‌. ناوێشانه‌یکه‌ که‌ من به‌ش به‌ حالی خۆم لێی ناگه‌م.

4- B. Eneroth. Hur mater man Valert? sida-34

حزبی شیوعی (له کوردستان) له نیوان ئازادی و ملکه چیییدا!

م. شوان

گومانێ تیندا نییه، که هیچ ئایدۆلۆژیایهک له بهرههم بهرهسهندنی کۆمهڵگای مرۆڤایه تیندا خۆی ناگرێ و له رهوتی ئهو بهرهسهندنهشدا بهرهوام بیروبوچوونی نوی و گوڤجاو له گهڵ زهماندا دینه ناراو. دیاره ئایدۆلۆژیای مارکسیزم-لینینیزمیش لهو یاسایه بهرهه نابێ و به لکو خودی مارکسیزم له تیوری و پراکتیکدا له سههر ئهو بنه مایه وهستاوه، کهچی له سهردهمی نیستاماندا، دهبین، که چون ئهم ئایدۆلۆژیایه به ههلوهرجینکی سهخت و دژواردا ههنگاوه نێ، وێرای جیاوازی ریزه و قهواره ی ئهو ههلوهرجده، له ولاتیک که ئهو ئایدۆلۆژیایه له رنگه ی حزبه کۆمونیستکه، دهسهلاتدار بووی، یا ئهو حزبه له خهباتی ژێرزه مینی دژ به رژیمه دیکتاتۆره گاندا بێ، یا له حالهتی سینه مدا ئهو حزبه سیاسهت و بهرنامه ی خۆی، تاراده یهک له سههر واقیعی کۆمه لایهتی و دور له وابهسته یی دارشتین.

ههروچۆنیک بووی تیشکانی ئهو ئایدۆلۆژیایه هههر سێ حالهتی گرتۆتهوه، به لām له حالهتی یهکه مدا دارمانیک و ههشته تانکی به خۆه بینی، کهچی له حالهتی دووم و سینه مدا شهکل و سیمایهکی تری به خۆه گرت، ئهویش ههولدانی خیرا بۆ خۆلادان لهو دارمانه و تهقلادان بۆ خۆگۆرچانندن له گهڵ ئهو بارۆدۆخه نوییه جیهانییه و پشت بهستن به سیاسهتی سهرده خۆا نه مهش به نوێکردنهوی سهرتاپای فیکر و سیاسهتی حزب و ههلوێست وهرگرتنی نوی ده رهق به مافی گه لانی چهوساوه.

حزبی شیوعی عێراقیش، که بهشینک بووه له بزافی کۆمونیستی جیهان، بهشی خۆی لهو تیشکانه جیهانییه بهرهوتووه، به لām پیندهچی ئه گهه بههوی خۆی له پرۆسه ی نوێکردنهوه بنا، به دهردی براگانی له ولاتانی «سۆسیالیست» دا بچی! بۆیه له پرۆزه ی نوێکردنهوی حزبا ئهوه ندهی تیا ماوه تهوه، که رینیهرانی حزب بتوانن جلهوی حزب له دهست نه دن و ههه کاتینکیش بیان هوی به ئاره زوی خۆیان حزبه که بیان به راست و چه پدا بدن.

ئهوه ی جینگه سه رهجده و ئه مرۆکهش مشتمو مینکی زۆری له سه ره، مه سه له ی هه لوێست وهرگرتنی نوییه له لایهن (حشع) هوه، له بهرام بهر کیشه ی گهلی کوردستانی عێراق. دیاره حزب به بلاو کردنهوه و لیدوانی لێزه و لهوی و به ناماده کردنی شیوعییه گانی کوردستان بۆ کۆنگره ی هه ریم، ده بهوی وای نیشان بنا، که گۆرانیک بانه پهتی له سیاسهتی حزبا روویاوه، کهچی له مه دیدانی پراکتیکدا رۆژ به رۆژ ده رده کهوی که حزب، له بهر خۆیه ستنهوی به چه مکه کۆنه گان، ناتوانی هیچ ههنگاوینکی جیدی هه لبینی.

ده بوایه (حشع) سوودینکی زۆری لهو تاقی کردنهوه تالانه ی بزافی کۆمونیست و هه ره سه پینانی

سۆسیالیزم له ئەوروپادا وەرگیرتایه، یا هەر نهیبی پەند و عیبهرتی له ئەزمون و تالۆی سهختی خهباتی چینهاتی و نهتهوایهتی له سهراتسهری عێراقدا ههلبهینجایه، کهچی بهداخهوه دههینین، هەر له سههرتای پرۆژهی بهناو دامهزراندنی (حزبی شیوعی له کوردستان)هوه. ههست بهوه دهکری که ئەو حزبه چاوهڕوانکراوه نهگەر بێته دونیاهوش، ئەوه به دهستکردوویی دهیبی و دووره له ئێرادهی شیوعیهکانی کوردستان. ئەمهش له بنهڕهتدا بۆ ئەوه دهگهڕێتهوه که (حشع) چونکه باوهری تهواوی به سههرهخۆیی و ئازادی بۆ گهلی کوردستان نییه، بۆیه ئەم ئازادییهش بۆ شیوعیهکانی کوردستان به بهوانایینی.

ئهگەر به خێرای چاویک به پرۆژهی خۆنامادهکردن بۆ بهستنی کۆنگرهی ههریمی کوردستان بگینین، دهردهکهوی که ئەم پرۆژهیه له دارشتمنیکی سهڕپینی و کڕچ و کال زیاتر هیهچی تر نییه، ئەوهی ههیه دروست دوویاتکردنهوی یاخود فۆتۆکۆپیکردنی پرۆژهی بهرنامه و پهڕهوی ناوخری (حشع)ه.

دارشتمنی پرۆژهیهکی ئاوا پنیوستی به لیزان و پسپۆری وا دهکرده. که ئاگادارییان له میژووی خهباتی گهلی کوردستانی عێراق ههباوه و لهمهش گرنهگر، دهباوه لهو پرۆژهیهدا کورتهیهک له میژووی سههرهلهانی فیکری مارکسی و زانستی له کوردستاندا به ئەمانهت و درووستی دهرخراوه و دهستیشانی ئەو تهوژمه فیکریانه بکرایه که ویستویانه پشت به سههرهخۆیی و کوردستانییهتی خۆیان بههستن و کهچی له ئاکامدا (لهبهر هەر هۆیهک بووی) تینکشکاون و ناچاربوونه هیندیکیان بینهوه نێو ریزهکانی (حشع). ناگری چاوش لهو راستیه بنوقینین که خودی خهباتی ئایدۆلۆژی و پرۆپاگهندهی بههیزی (حشع) بووه، وای کردوه ئهو تهوژمانه یا لاواز بن، یا خۆیان له نێو حزبی شیوعی بپویننهوه. دهئا نهگەر وا نهباوه، ئەوه له میژ بوو رهگوریشهی کوردستانیهت و سههرهخۆیی، له کوردستان دادهکوئرا و ئەمڕوش شیوعیهکانی کوردستان بۆ گهیشتن بهو ئازادییه هینده ماندوو نهدهبوون!

حزبی شیوعی له کوردستانی (عێراق)

هەر حزبی شیوعی عێراقه!

سههرکردایهتی (حشع) تهقهلایهکی زۆر ئهوا بو ئەوهی گهرفتی شیوعیهکانی کوردستان هینده بچوک و بێمانا بکا، وهک ئەوهی کیشهکه تهنیا لهسهر ناوی، نهگهڕچی ناوی ئەو حزبه کوردستانییه، به لای (حشع)هوه زۆر گرنهگه، هەر بۆیه له نێو خودی سههرکردایه تیش کیشه و ههلایهکی زۆر ههیه که نابێ ئەو ناوه بۆنی سههرهخۆیی بده، لیزهوه وهک چۆن رینکخراوه دیژکراتییهکانی سههر به (حشع) ههموویان (له) بهکیان پێوهتراوه، دهیبی ئەو حزبه چاوهڕوانکراوش ئەو (له)یهی تینباختری، بۆ ئەوهی کوردستان (له) عێراق جیهانهکرێتهوا!

ئهمهش ئاشکرایه که (حشع) نایهوی دان بهودا بنی، که کوردستان نیشتمانی گهلیکه و خاوهن سیمایه تایبهتهندی خۆیهتی و وهک هەر نیشتمانیکی داگیرکرا و دهیبی ئازاد و سههرهخۆ بی.

لهواتهیبی، له ناکامی فشاری شیوعیهکانی کوردستان، (حشع) تاکتیکی تریش بهکارینی

و ناوی حزبه‌که‌ی کوردستان بکا به حزبی شیوعی کوردستان و ئەو (له) یه ناشیرینه‌ش فری بدا و خەڵکانیکی بی هەڵخەڵەتینی، بەلام سەرکردایەتی (حشع) زۆریاش دەزانی که کێشە‌که‌ به‌مه کۆتایی نایی، چونکه ناوڕۆکی ئەو گرفته له مه‌سه‌له‌ی باوه‌هینانی (حشع) ه به سهربه‌خۆیی بی قه‌ید و شهرتی گه‌لی کوردستان له عێراقدا، هەر کاتیک (حشع) گه‌یشتە ئەو قه‌ناعه‌ته‌ ئەوه بی چەند و چوون شیوعیه‌کانی کوردستانیش بۆ نیشتمان و خەڵکی خزیان ئەو حزبه سهربه‌خۆیه دوور له ئیراده‌ی (حشع) داده‌مەزینی، خۆ ئەگەر هەر به‌و قه‌ناعه‌ته‌ش نه‌گه‌یشت، ئەوه دیسان کوردستانییه‌کانی نیو (حشع) ئەمرۆ نا سه‌به‌ی ئەو کاره‌ نه‌نجام ئە‌ده‌ن.

ئەمرۆکه (حشع) و جودی خۆی له‌وه‌دا ده‌بینێته‌وه، که به هەر جۆریک بی رینکخراوی هەرنمی کوردستان له‌ ده‌ست نه‌دا، چونکه چاک زه‌دانی، به‌هه‌بوونی له کوردستان، ده‌توانی ئەو به‌کێتییه (خاک و گه‌لی عێراق) پی‌ڕۆزه‌ بیاریزی! خۆ ئەگەر ته‌واوی شیوعیه‌کانی هەرنمی کوردستان له‌گه‌ڵ ته‌وژمی به کوردستانی کردنی هەرنمه‌که‌یانبن، ئەوه سەرکردایەتی (حشع) به هەر رنگه‌یه‌ک بی رینکخراوی تری تایه‌ت به‌ خۆی دروست ده‌کاته‌وه.

حزبی شیوعی له کوردستانی عێراق... له‌نیوان

سه‌ربه‌خۆیی و چاودێریکردندا!

له‌ پێشه‌کی ئەو پرۆژه‌یه‌ی که (حشع) بلاوی کردۆته‌وه، به‌م شێوه‌یه‌ بامس حزبی شیوعی له کوردستانی عێراقدا ده‌کا (حزبی شیوعی له کوردستانی عێراقدا، سه‌ربه‌خۆیه‌کی ته‌واوی هه‌یه له به‌ستنی کۆنگره و دانانی به‌رنامه و په‌یره‌وی ناو‌خۆ و ده‌ست‌نیشان‌کردنی ستراتیژی خۆی له کوردستاندا و په‌یره‌وکردنی سیاسه‌تی رۆژانه‌ی خۆی) هه‌روا له‌ به‌ندی دووه‌می پرۆژه‌که و له خالی دووم و سینه‌مدا هاتوه (کۆمیته‌ی چاودێری ناوه‌ندی حزبی شیوعی عێراق به‌رپرسه به‌رامه‌به‌ر په‌کلاکردنه‌وه‌ی ئەو جیاوازیانه‌ی که له‌نیوان کۆمیته‌ی ناوه‌ندی حیزبی شیوعی له کوردستانی عێراق و کۆمیته‌ی ناوه‌ندی حزبی شیوعی عێراق رووه‌ده‌ن، وه له‌ حاله‌تی قایل نه‌بوونی دوو له‌سه‌ر سینی ئەندامانی کۆمیته‌ی ناوه‌ندی حزبی شیوعی له کوردستانی عێراق، به‌ به‌ریاری کۆمیته‌ی چاودێری له‌مه‌ر ناکۆکی نیوان هه‌ردوو حزب، کۆمیته‌ی ناوه‌ندی ئەو ناکۆکییه له‌ کۆبوونه‌وه‌ی هاویه‌شی هه‌ردوو کۆمیته‌ی ناوه‌ندی و کۆمیته‌ی چاودێری په‌کلا‌ده‌کرێته‌وه و به‌پاره‌کان به‌ رێژه‌ی دوو له‌سه‌ر سینی ده‌نگه‌کان وه‌رده‌گیرین).

سه‌یره! چ ناته‌بایه‌ک له‌م قسانه‌دا ده‌رده‌که‌وی. له‌ کاتینکا (حشع) ده‌یه‌وی ده‌رگای نازادی به‌ رووی حزبی شیوعی له کوردستانی عێراقدا بکاته‌وه، که‌چی چه‌ندان ده‌رگای تری بۆ زیندانی کردنی شیوعیه‌کانی کوردستان ناوه‌له‌کردوه!

به‌پینی ئەم قسانه، نه‌رکی شیوعیه‌کانی کوردستان له‌ جاران گه‌له‌ک قورستر ده‌بی و هه‌زار ره‌حه‌ت بۆ کفنێز ده‌نێرن! جاران هەرنمی به‌سته‌زمان له‌ژێر چاودێری یه‌ک کۆمیته‌دا بوو، که‌چی ئەمرۆ ده‌خریته‌ نیوان دوو کۆمیته‌ی بالاده‌ست، به‌نیازی ئەوه‌ی له‌ هه‌موو به‌ریاریک چۆکی پێدا‌به‌ن.

له‌ خالی چواره‌می پرۆژه‌که‌شدا ده‌لی: (ده‌بی حزبی شیوعی له کوردستان، به‌رده‌وام راپۆرتی

چالاکییەکانی خۆی بۆ حزبی شیوعی عێراق بنێری). ئەو جارێ و ئیستاتش هەرنێی کوردستانی (حشع) هەر وای نەکردوو و نایکا؟ ئەو خاوەن بەرنامە و پەڕەوی ناوخۆ و ساحێب تاکتیک و ستراتیژ، یانی چی؟ (حشع) لەو مەللاتییەدا دەپەوی یاری بە تەنگوچەلمەمی نینۆخۆی بکا و زەمەنی رووداوەکانیش لیک بکێشێتەوه، بەو مەبەستە کۆتایی بەو کێشەبە بنێی، کەچی ئاشکرایە کە کێشەکە نە وەکو کۆتایی پێ نای، بەلکو لە نینۆ خۆی سەرکردایەتی حزبی کێشەکە تەقیووەتەوه و شوێن پێی بە سەر بەخۆکردنی هەرنێی کوردستانی بەهێزتر و فراوانتر دەبێ. (حشع) بە دەرکردنی ئەو پرۆژەبە دەپەوی، لیکتزازانیککی خەتەرناک بەخاتە نینۆ شیوعییەکانی کوردستان و هیچ نەبێ خەلکانیک بەدوای خۆیدا جێبەجێی، کە شایانی ئەوەبێ لە کوردستاندا بێی هەم! (حشع) لە پرۆژەبە هەرنێی کوردستاندا بە شیوعییەکی وا وەسفی چۆنیەتی پێنەندی رێکخراوەکەبە دەکا لە کوردستاندا، وەک ئەوەی بپەوی قەناعەت لە لای شیوعییەکانی کوردستان بچەسپینێ، کە پێنەندی ئەو رێکخراوە لە دواڕۆژدا ئارەزوومەندانە دەبێ، واتە وەک چۆن ئەندامێکی حزب بە ئارەزووی خۆی لە نینۆ حزب کاردەکا، ئاواش بە ئارەزووی خۆی دەتوانی دەرچێ، بەلام کاتیک دەلی (حزبی شیوعی لە کوردستانی عێراقدا بە شیوعییەکی ئارەزوومەندانە لە نینۆ قەوارەبە حزبی شیوعی عێراقدا، ئەمەش نە وابەستەبێ و نە لە بەک پەچران دەگەبەنی، بەلکو بوونی بەک قەوارەبە سیاسی بەکگرتوو، بەرچەستەبوونی بەکێتی تیکۆشانی چینی کرێکار و تەوای گەلی عێراق بە عەرەب و کوردە و کەمە نەتەوایەتی و تاییەکانییەوه، ئەم جۆرە دەرپرێنە جگە لە وابەستەبێ توندوتۆڵی رێکخراوی کوردستان بە (حشع)، چیر ئاگەبەنی و ئەوەی مانای خەباتی تاییەتەندی و ئازادیبە بو حزبی شیوعی لە کوردستان، لە نینۆ قاموسی ئەو پرۆژەبەدا دەرناکەوی. کاتیکیش حزبی شیوعی عێراق لە تاکتیک و ستراتیژ دەرشتندا بو بەکخستنی هیز و تۆزانی چینی کرێکاری عێراق تیکۆشی، ئەوە شتیکی ئاساییە، کە لە ئاکامدا ئەو بەکێتیبە لە بەرژووەندی کرێکاری نەتەوای بەلادەست دەبێ و کوردستانەکەش هەر بۆ ئەو بەرژووەندیبە دەرخرێتە کار، بوونی بەک قەوارەبە سیاسی بەکگرتوو کە خۆی لە (حشع)دا دەبێتەوه، تەنیا هێمایە بۆ پاراستنی قەوارەبە سیاسی بەکگرتوو دەولەتی عێراق.

لێرەدا دەگەینە ئەو ئەنجامە، کە وەک چۆن گەل و نیشتمانی کورد، ژێر دەستە و چەوساوەی دەستی کۆلۆنیالیزمی دەولەتی نەتەوای بەلادەستی عێراق، ئاواش شیوعییەکانی کوردستان، شیوعی ژێر دەست و چەوساوەی دەستی نەتەوای بەلادەستی نینۆ حزبی شیوعی عێراق دەبن! کارکردنی دوو حزبی خاوەن بەرنامە و پەڕەوی ناوخۆی جیا، لە نینۆ بەک حزیدا بە قەسە (حشع) ئەوەکو هەر راست نییە، بەلکو زالیوونی حزینیک بەسەر ئەوی تر، ئەو پرۆسە نەزکەش بە تاقیکردنەوهی میژوو قەشەلی هینا و تیک شکا. (حشع)یش تازە دەپەوی قەوارەبەکی سیاسی بەکگرتوو لەو دوو حزب پێک بنێی.

کەمە نەتەوایەتیبەکان لە کوردستان و هەلۆیستی (حشع)!

(حشع) وەک حزینیک عێراقی کە وەک خۆی و تەنی، نۆینەری تەوای کرێکارانی عەرەب و

کورد و کهمه نەتەوهکانە، هەرلی ئەوه ئەدا که کهمه نەتەوهکانیش له پرۆسەى نوێکردنەوه و پێکهێنانى حزبى شیوعى له کوردستاندا بەشداری پێ بکا و وهک مافێک بز ئەوانیش لقێک لهو حزبە دروست بکا و ئەمانیش بەپێى هەبوونیان له نیو حزبى شیوعى له کوردستاندا رۆلیان هەبێ و نوێنەرى نەتەوهکەیان بن، ئەمه له کاتێکدا پە که کهمه نەتەوهکان تەتیا له کوردستان نازین و رەتگە له هەندێ ناوچەى عێراق کۆر و کۆمهلهیهکی زۆریش پێک بێن. ئەم تاکتیکیە (حشع)، که دەیهوی له کوردستان ئەنجامی بەا، بە هەر مەبەستیکی بێ، تەتیا بز ئەوهیه که خەباتی خەلکی کوردستان بە گشتی و شیوعییهکانی کوردستانیش بەتایبەتی لەت و پەت بکا و ئەهیلێ تەبایی و یەکیتی برابانهی شیوعییه کورد و کهمه نەتەوهکان سەرگیرێ، چونکه شیوعییهکانی کوردستان مەبەستیان نییه له حزینکی تاییهت بە نەتەوهی کورد کاربکەن، بەلکو دەیانەوی ئەو حزبە سەرپهخۆیه، یەکیتی هاوخواهاتی نێوان شیوعییهکانی کورد و ئاسووری و ئەرمنی و تورکمان بێ، بەلام (حشع) بە دروستکردنی ئەو لقانە بز کهمه نەتەوهکان، ئەو راستیه دەردهخا که ئەو حزبە شیوعییهی له کوردستانیش دێتە ئاراوه، تەتیا لقێکی پابەندبووی خۆیهتی و هێجی تر.

کهمه نەتەوهکان له پرۆزەى خۆتامادهکردن بر کۆنگرەى هەرم، بایدخینکی ئەوتۆی پێنەدراوه و بە هەمان بێر و بزچوونی کۆن مامەلهی لهگەل کراوه، له کاتێکدا خەباتی ئەو کهمه نەتەوهانە، رووه و ئاست و قۆناعینکی تر چووه و پنیوست بەوه دەکا بێ پەتاو پێچ وهک هەر نەتەوهیهکی زۆلم لیکراو، مافی ئەوهیان هەبێ بە دەستی خزیان چاره‌نووسی خزیان دیاریکەن.

بابەتی ژماره‌کانی داها‌توو:

- چاوپێکهوتنێک له‌گەل کوردناسی رووس (ئۆلگا ژیگالینه) - «ئارام عەلی»
نامادهی کردووه.

- دایکسالاری له داستان و بهیتی کوردیدا - فازیل که‌رم ئەحمەد

- بزافی نیشتمانیی ئاشورییه‌کان - ئاشور.

- دەست‌نووسیکی بایه‌خدار له کتێبخانهی به‌ریتانی - ئەنهور سولتانی.

- مەحمودی دەولەت ئابادی، چۆن له کوردان ده‌گا!! - ئەحمەد شەریفی

- سوسیالیزم به‌بێ دیکتاتۆریی - کاوتسکی.

به کوردستانی کردنی ریکراوی ههریم ... پیوستیهکی به په لهیه!

کاروان عبوللا

شیوعی به کزنهکانی کوردستان و هندی به لگه نامه میژووی، گواهی نهو راستییه، که ململانی شیوعی بهکانی کوردستان له گهل سه رکز دایه تی حشعدا، بۆ سالانی چل و په نجالکان ده گهریتوه و لهویوه رهگی نهو کیشه به نیو جهستی حزیدا رچووه و هتا به نه مرۆش دهگا ههر له نشومنا و په خشبووندا به راسته له هندی دم و قوناخدا نهو رهگه رووه و وشکی چووه و خه ریکبووه ریشه کیش بکری، به لام چونکه کیشه که له بنه رندا عادیلانه بووه، ههر بویه له هه لومه رچی گونجاودا چاریکی تر و به شیه به کی تر ساری هه لئاوه توه.

سه رچاوهی فیکری بزوتنه وهی کوردستانی له نیو حشعدا بۆ نهو مه بده نه ئینسانیه ده گهریتوه که هه موو شیوعی بهکانی دوتیا پی پی په روهرده کرابوون، شویش باوهر هینانه به مافی بریار دانی چاره نووس بۆ گهلانی ژێردهسته. له بار و نۆخی ئوسای عیراقیشدا، کاتیک رژیمه کهی له ژێر سایه ی کۆلونیالیژمدا به زیوه ده برا، حشع نهو مه بده نهی والیکه دایه وه، که گه لی عیراق به عه رب و کورد و که مه نه توه کان، گه لیکه چهوساوه یه و ده بی به رژه وهندی ههر خه باتیکیش له عیراقدا بو گیشتن به نازادی و سه ره بخۆی نهو گه له بی! وه نه بی نهو داوا کردن و په روهرده کردنه ی نه دمانه ی حزب بهو سیاسه ته له سه رده می خۆیدا لایه نی دروستی نه بووی، به لام نه وهی لهو سیاسه ته دا هه چ ههنگاویکی بۆ هه لئه ده هینرا، کیشه ی گه لی کوردستانی خوارو بوو، که له په یمان به ستیکی کۆلونیالیانه دا خا که کهی به عیراق لکیندرا بوو، نه مه ش بۆ خۆی با به تیکی حه ساس و چینگه ی سرنجی شیوعی بهکانی کوردستان بوو، که له بۆته ی خه باتیانه دا دژی ئیستیعمار، هه ستیان به چهوسانه وهی دوو لایه نی گه له که بیان ده کرد، له لایه ک داگیرکه رانی ئینگیز به نه خشه و پیلانه گلاره کانیان، له لایه کی تره وه بزافی شو ئینیزم «شو ئینیزمی ده وله تی و هیزه نیشتمانی به کان» نهو ههسته به زهبری (خه باتی سه ره کی و قه لاچۆکردنی ئیستیعمار و به بیه نانی دیموکراسیه ت ... هتد) سه ر ده کرا یا ده شویندرا.

دیاره لهو سه رده مه دا ژۆر له شیوعی بهکانی کوردستان، جگه له وهی رزگار بوونی عیراقیان له ده ست بنگانه و پیکه نانی ده وله تی دیموکراسیان له سیاسه ت و فیکری حشعدا ده بی، له هه مان کاتدا و به پله ی به که م باوه ریان به وه بووه، که ته نیا حشع له باریدا بووه مه سه له ی کوردستانیش چاره سه ر بکا، نهو بچوونه ش زیاتر بۆ نهو ده گه رایه وه که لهو کاتدا شه پۆلی بزوتنه وهی کۆمونیستی له سه رتاسه ری جیهاندا له بره ودا بووه و شیوعی بهکانی دوتیا وهک پینشه نگ و ئالا هه لگرانی نازادی ده هاتته به رچاو. (حشع) یش به پنه وندی له گهل نهو بارویدوخدا، شوین پینه کی به هیزی له کوردستاندا مسۆگه ر کردبوو، که چی له ژێر وه همی راستی و دروستی

سیاسه‌ته‌که‌یدا هه‌ولێده‌دا ئهو هیزه له ده‌ست نه‌دا و قه‌ناعه‌تیکی واش له لای شیوعی‌یه‌کانی کوردستان بچه‌سپینێ، که هه‌ستی نه‌توایه‌تی، چ کۆمۆنیستیک هه‌یبێ یا هه‌ر که‌س و هیزیکی نه‌توه‌خواز، ئه‌وه بیره‌تسکی و بوچوونی بوژدایانه‌یه و نوژمن به‌ چینی کرێکاری عێراقه به‌ کورد و عه‌ره‌ب و که‌مه نه‌توه‌کان، ئه‌وه‌سه نه‌توایه‌تیه کۆسپ و ته‌گه‌ره ده‌خاته به‌رده‌م بواریژی سۆسیالیزم و ده‌بین به‌ توندی دژایه‌تی بکری. پێوه‌ری کۆمۆنیستی راسته‌قینه‌ش بۆ حشع نه‌مه بوو که کۆمۆنیسته کورده‌که، (ته‌نیا کورده‌که) بۆ برا عه‌ره‌به‌که‌ی ده‌بێ ئێو نه‌توه‌یبی بێ و به‌ر له هه‌ر شتیکی وه‌ک عێراقییه‌که مامه‌له‌ی له‌گه‌ندا بکا. ئه‌م پێوه‌ره، بوچوونی زیاتر له‌ نیو سه‌ده‌ی (حشع) و تیکه‌ل به‌ وجود و نه‌خلاقێ کۆمۆنیسته‌کانی کوردستانیش کراوه و له به‌رامبه‌ریشیدا بۆته هۆکاریکی سلبی بۆ په‌رسه‌ندنی فیکری شۆقینیزم له‌ نیو شیوعیه عه‌ره‌به‌کاندا، که له مامه‌له‌کردیندا له‌ گه‌ل کۆمۆنیسته‌کانی کوردستان ره‌نگی داوته‌وه و کورده‌که به‌ که‌سیکی دواکه‌وتوو، نامۆ سه‌یر کراوه، عه‌ره‌بیش وه‌ک خاوه‌ن ده‌وله‌ت و فه‌ره‌نگ و شارستانی!

(حشع) رۆلێکی کاریگه‌ریشی بینه‌وه له‌ چه‌سپاندنی هه‌ستی پاشکویه‌تی و له‌ گریزانی توند و تۆلی مه‌سه‌له‌ی کوردستان به‌ چاره‌نووسی دیموکراسی له‌ عێراقدا. له‌ په‌یره‌و و پرۆگرامی هیزه کوردستانییه‌کان و له‌ ریزه‌کانی خه‌لکی کوردستان، حشع ئه‌و کێشه‌یه‌ی به‌ قوڵتر و نوورتر ده‌خسته روو، وای نیشاندهدا که خه‌باتی گه‌لی کوردستان، ته‌گه‌ر له‌ خزمه‌تی چینی کرێکاری عێراق و ته‌واوی بلۆک و بزوتنه‌وه‌ی «سۆسیالیستی» دا نه‌بێ، ئه‌وه کێشه‌یه‌کی ره‌وا نییه و به‌لکو کێشه‌یه‌کی ده‌ستکردی ئیمپریالیزمه له‌ ناوچه‌که‌دا.

ئهو بیره‌بوچوونه‌ی حشع، نازاری به‌ رۆحی شیوعی‌یه‌کانی کوردستان ده‌گه‌یاند و ناوه‌ ناوه به‌ ناگا ده‌هاتنه‌وه و که‌سانیک په‌یدا ده‌بوون که به‌ روه‌ی حزیدا به‌تقنه‌وه و ئه‌و چه‌واشه‌ کردنه‌یه قه‌بول نه‌که‌ن و له‌ خۆیان و له‌ حزبه‌که‌یان بپرسن: ئاخۆ بوچی تین و توانای خه‌باتی خه‌لکی کوردستان فیدای به‌رژوه‌ندی‌یه‌کانی نه‌توه‌ی بالاده‌ستی ئێو حزب و سیاسه‌تی ئێو ده‌وله‌تانی بزوتنه‌وه‌ی سۆسیالیزم بێ؟ بۆ چی کۆمۆنیسته‌کانی کوردستان به‌شیکی کاریگه‌ر نه‌بن له‌ خه‌باتی گه‌له‌که‌یان و مووافیکی راسته‌وخۆی چه‌وساوه‌کانی کوردستان نه‌بن؟ ئایا ته‌گه‌ر ئه‌وه ئامانجی کۆمۆنیسته‌کانی کوردستان بویه چ شه‌قیک به‌ خه‌باتی دیموکراسی‌ی هیزه نیشتمانی‌یه‌کانی عێراق ده‌که‌وت؟ به‌ پێچه‌وانه‌وه. له‌هه‌لومه‌رجی ئه‌و کاتی‌شدا، ته‌گه‌ر شیوعی‌یه‌کانی کوردستان خۆیان بۆ ئامانجه‌کانی گه‌له‌که‌یان ته‌رخان بکردایه، ئه‌وه له‌ ناکامدا پرۆسه‌ی خه‌باتی دیموکراسی‌ی هیزه نیشتمانییه‌کانی عێراقیش به‌ره‌و پێشه‌وه‌ ده‌چوو، به‌لام چونکه رۆلی شایسته‌ی خۆیان نه‌بینی (که ئه‌مه‌ش هه‌ر بۆ هه‌لویستی حشع له‌مه‌ر کێشه‌ی کوردستان ده‌گه‌رایه‌وه) بۆیه نه‌توانرا چی پێی شیوعی‌یه‌کان به‌تایبه‌تی له‌ کوردستاندا، به‌هیز بێی و چه‌پیش وه‌ک هیزیکی به‌رچاو له‌م سه‌رده‌مه‌دا، بیته مه‌یدان. له‌سه‌ر ئاستی عێراقیشدا خه‌بات بۆ دیموکراسی، به‌ نه‌شکه‌نچه‌دانی دیموکراسی‌یه‌ت له‌ ناو خۆدی هیزه نیشتمانی‌یه‌کانی عێراقدا نه‌نجام دراوه! که واته ده‌بین بزوتنه‌وه‌ی کوردستان و له‌ نیویشیدا، کۆمۆنیسته‌کانی کوردستان بیره له‌ جموجۆلی سه‌ربه‌خۆ و به‌رژوه‌ندی خه‌لکه‌که‌یان بکه‌نه‌وه و هیزه نیشتمانی‌یه‌کانی عێراقیش ده‌ست به‌ دیموکراسییه‌وه بگرن و کێشه‌ی کوردستانیش بۆ هیزه سیاسی‌یه‌کانی کوردستان چینه‌ین!

ناشکرایه، که به‌ عێراقیکردنی کێشه‌ی کوردستانی خواروو، ئه‌و رۆژه‌وه ده‌ستی پیکرد که

کۆلۆنیالیستی بهریتانیا نهم بهشهی کوردستانی، به عیراقهوه لکاند، ئیدی کوردستان له پرۆسهی پینکهاستی دهولهتی نهتهوهی بالادهستا بینهش کرا و گهلهکشی وهک هاوولاتی پلهی بووم سهیر دهکرا. بهمهش رهوتی پهروهسهندی شوڤینیزم تهنا له ئاست دهولهتا نهبوو، بهئکو له نیو خودی هیزه نیشتمانیه عیراقیهکانیشدا نشونمای دهکرد و لهبهرخوردکردنیاندا لهگهلهکی کوردستان بهرنامهیان بۆ دادهرشت و به بهویبانیوی تیوری و تاکتیکی، خهباتی نهم گهلهیان دهشیواند و ههستی گرنی کهمیتیان له لاوه دهرواندن. نمو واقعه له نیو (حشم)یشدا رهنگی دابووه و شیوعییهکانی کوردستان تووشی ههمان گرنی ببوون و له ئاست میلهتهکهشیاندا، که دهبوایه کاریگر بونایه، گرنیهکهیان کۆرتتر ببوو و گیرۆدهی دهستی کۆنه چهک و سیاسهتی «پاراستنی خاک و گهله و سهروهی عیراق» دهکران.

گۆرانکارییهکانی نهمزی نونیا و چهکهره کردنی سیستهمی تازهی نیودهولهتان، رووی لهسهر سیاسهتی نادروستی سیستهمی سوسیالیستی دههههق به مافی گهلهانی ژێردهسته ههلمالی و بزافی کۆمونیستی له مهشکهی دژواری میژوودا و سیاسهتی وابهستهیی و دورنهمای خهباتی وشکی چینایهتی لیک ههلوهمشاندوه و ههقانییهتی خهباتی گهلهانی چهوساوهی خسته بهردهم حزبه کۆمونیسته سهرتانسهریهکانی دهولهته فرهتهوهکان به تابییهتی و مروڤاتییش به گشتی. نمو ههژان و گۆزان و له دایک بوونه نوییه، تهکانیکی ژۆدی به گهلهانی رزگاربخواز دا و تهنگوچهلهمهی له میژینهی حزبه سهرتانسهریهکانی دهولهتانی فره نهتهوهشی ئاشکرا کرد، که چۆن نمو حزبانه(نهگهله) له دهموهی رژیمایش بووین) خهباتی گهلهانی چهوساوهی ولاتهکهیان کردبووه وهسیلهیهک بۆ بهرقهرارکردنی دیموکراسیه. لیکتاتۆزهکهی نهتهوهی بالادهست و گرنیدانی خاک و خهلی نمو گهلهانه به بهرژوهندی شوڤینیزمی نهتهوهی بالادهست.

(حشم)یش وهک بهشیکی نمو بزوتنهوه جیهانییه، تاکتیک و ستراتژیی خۆی بهیهی نمو دابهشیبوونه نیو دهولهتییه و له چوارچێوهی بهرژوهندییهکانی نهتهوهی بالادهست دادهرشت، که نهوهش لهسهر حسینی بزافی خهلی کوردستان پهیرهو دهکرا و مافی راستهقییهی گهلهی کوردستان له بۆتهی فیکر و سیاسهتی حزیدا گۆشهیهکی تهسکی بهردهکهوت. بهواتایهکی تر، کیشهی کوردستان تهنا بۆته پردیک بۆ گهیشتن به ئامانجهکانی نهتهوهی بالادهست. ریکخراوی ههریمی کوردستانیش وهک وهسیلهیهک و داردهستیکی حزب، له مهیدانی خهباتی چینایهتی و نیشتمانیدا بهکار هینراوه. بهلام نوای تیشکانی نمو دابهشیبوونه زهقهی نیو دهولهتان و ههرهسپینانی ریبازی جیهجیکراوی بزافی کۆمونیستی(رژیمه سوسیالیستهکان)، گیزاوی فیکری و تهنگ و چهلهیهکی قولی سیاسیش کهوتهنیو بزوتنهوهی کۆمونیستی(ریبازی جیهجیکراوی باشکۆ) و لهتهکه نهمیشا و لهسهر ئاستی جیهاندا، ریبازی سهربهخۆ و دیموکراتیخواز و نهتهوه پهروهی راستهقییه سهری ههئا. شیوعییهکانی کوردستانیش که نهمز به نیوی تیاری کوردستانی نیو حزب دهناسرین، زادهی نمو ریبازه نوییه سهربهخۆیهن، که له سهرهتاوه باوهریان به خهباتی دیموکراتیانه ههبووه له نیو حزیدا و وهک بزوتنهوهیهکی فیکری، به نیازی نمو لهسهردمی نهمزماندا، کیشهکهیان چارهسهر بکری، له نیو حزیدا ماونهتهوه. کهچی حزب وهک هیچ سوودیکی له تاقیکردنهوهی تال و تفتی ههرهسپینانی بلۆکی سوسیالیستی وهرنهگرتی، بههمان چهک و بوچوونی جارن رووبهرووی نمو دیارده رهوایه بۆتهوه و وهک حزینکی بهدهسهلات لهباربوخی

ئەمرۆی کوردستاندا و بەسوود وەرگرتن لەو جێنێیە لە نێو بەرەوی کوردستاندا ھەبەتی، شمشیری لە کالان دەرھێناوە و بەکەسان و لایەنگرانێ ئێو تەیارە و بۆلۆکردنەوی پرۆیاگندە ناپەوا دژی کەسانیک کە تا یۆ سەر ئەندام و لایەنگرانێ ئێو تەیارە و بۆلۆکردنەوی پرۆیاگندە ناپەوا دژی کەسانیک کە تا ئەمرۆ لە نێو حزبدا کار دەکەن و لە رۆژانی سەختیشدا خەباتیان جێنەھێلاوە و تاکە شتیەک لە حزب جیا یان بکاتەو، ھەلۆیستی فیکرییانە، ھەرۆھا بەکارھێنانی راگەیاندن بۆ شیواندنی فیکری و تۆمەت خستتە پال تەیارێ کوردستانی بەوێ گواپە ئەم تەیارە تەسک بێن و رەگەز پەرس ت و دار دەستی ئەملا و ئەولایە و لە قۆلکی تریشەو بێ گۆیدانە ھیچ ئاکاریکی مەبەدنی و شارستانی، ھەیکەلی ریکخراوی شار و شارۆچکەکان تینکەدری، کەسانی چالاک و لایەنگرانێ ئێو تەیارە دوور دەخرینەو و پەلکێشی دادگای حزب و لێرسینەو و ھەر شەکردن دەکرین، بەرچاوترین و زەمقترین رەفتاریش دژ بەو تەیارە، ھەلۆشانەوێ ئاکامەکانی کۆبوونەو و کۆنفرانسی شار و شارۆچکەکان بوو، کە لەو کۆنفرانسانەدا تیزی عێراقچیتی لە نێو ریکخراوەکانی ھەریمی کوردستان رووھو تیکشکان چوو بوو! ئەمانە و گەلی کارۆکردووی تری حزب، کە رۆژانە بەر چاوە دەکەون.

ئێو ھەول و تەقەلایەتی حزب بۆ نەھێشتن، یا کە مکردنەوێ کار تیکردنی تەیارێ کوردستانی لەسەر شیوعیەکانی کوردستان، ئەو کۆ ھەر ئاکامیکی دلخۆشکەری بە حزب نەدا، بەلکۆ کێشەکانی نێو (حشع)ی قولتر کردنەو و سەرکردایەتی ناچار کرد کە ھەلۆیستی بێ گەردی خۆی بەرامبەر بە کێشەیی شیوعیەکانی کوردستان را بگەیینتی. ئەو بوو لەو دوایی بەدا لە کۆبوونەوێ کۆمیتەیی ھەرکەزی حزب، پرۆژەیی بەرنامە و پەیرەوێ ناوخی ریکخراوی ھەریمی کوردستان، رەتکرایەو و تەنیا بریار لەسەر پێدانی ھەندئ (صلاحیات)ی زۆرتر بە ھەریم دراو و مەسەلەیی بوونی نوو حزبی شیوعیش لە دوولەتیکدا رەفر کراو تەو!

ئەم ھەلۆیستەیی حشع لە کاتیکدا بە کە ئەگەرچی تەیارێ کوردستانیش لە بەر گەلی ھۆی فیکری و سیاسی جیا لەوێ حشع، ئەو پرۆژەیی رەتکردنەو و بە چارەسەریکی روکەش و پرۆیاگندەییکی بێ ھۆدە داناو، بەلام لە ھەمان کاتدا تەیارێ ناویراو لە ریکخراوەکانی حزبدا گھتگۆیەکی قولی لەسەر ئەو پرۆژەیی کرد، بەنیازی ئەوێ لە کۆنگرەیی ھەریمدا مەسەلەیی سەرەکی کێشە (حزبی پاشکۆ یا سەربەخۆ) بە کلا بکریتەو، کەچی حزب، وەک چۆن بیانیوی نارەوایی بۆ ئاکامی ھەلێاردنی ئەندامانی کۆنگرەیی ھەریم دۆزیو، بە ھەمان شیوہ وای دەرخت، کە ئەو پرۆژەیی بەر یاری سەرکردایەتی لەسەر نەبوو، بۆیە پرۆژەیی ناشرەعی بە! ویدەچی حشع دەستی لە ھەریم دینەک بەر بووی و بۆریش چوو، سەمیلیشی لەسەر دا نابی!

ئەم ھەلۆیستەیی حزب بەلای تەیارێ کوردستانییەو شتیکی تازە و لەپ نەبوو، بەلام ھەندئ کەسانی لەخۆی قورس بە ئاگا ھینایەو، کە تا دینی ھیوایان بەو بوو، رەنگبێ بەو پرۆژەیی بتوانن شتیکی لە حزب ھەلکێنن، ئەوانە لەو راستیە تالە نزیک بوونەو و بیوان دەرکەوت، کە ئەو پرۆژەیی دەگەل ئەوێ پرۆژەیی تەیارێ عێراقچی ناو ھەریم بوو، بەلام سەرکردایەتی (حشع) بەوش رازی نییە و، بوونی حزبیکی شیوعی پاشکۆش لە کوردستاندا بە خەتەر لەسەر یەکییتی چینی کریکار و گەلی عێراق و یەکییتی ناو و خاکی دوولەتی عێراق دزانئ. بە راستی ئەمە ھەر شتیکی دەرخوا، جگە لە بیتوانایی «حشع» بۆ چارەسەر کردنی کێشە کوشندەکان و نەبوونی نەریتی دیموکراتی و زالیوونی فیکری شوڤینیزی ئەتەوێ بالادەست لە نێو حزبدا، ھیچ مانایەکی تر نابەخشئ.

کیشهی شیوعی به کانی کوردستان له گهل سه رکردایه تی حزبدا، کیشهی باوه پرهیتانی بی غه لوغەشی «حشع» به مافی بریاردانی چاره ی خۆنووسینی گه لی کوردستان و سه ره به خۆبوونی تاکتیک و ستراتیجی بزاقی رزگاربخواری نیشتمانی گه لی کوردستان. کاتیکش حشع رینگ له داخواری شیوعی به کانی کوردستان (له مافی بریاردانی چاره نووسی خۆیان) بگری، نه وه له به پره تدا مانای باوه پره هیتانه به مافی چاره ی خۆنووسینی گه لی کوردستان. نه وه له لومه رچه تازه به، وا له شیوعی به کانی کوردستان ده کاه، که هه لوه سه ته به ک بکن و بز خۆیان بپیر له چاره نووس و دواوژی خۆیان بکه نه وه و چپتر به ده سه ته نه خشه و پلانی سه رکردایه تی نه نالینن و له بارو بۆخی گونجاودا خۆیان به کلا بکه نه وه.

له ژماره ی ناینده دا

- دۆسه یه ککی تایبه تی له مه مر (کوردستان کۆلۆنیه کی نینوده وله تیه)، بلاوده که پنه وه که کۆمه لیک باس و لینگولنه وه به خۆ ده گرت. له وانده:

د. تیسما عیل بێشکچی: کوردستان کۆلۆنیه کی نینوده وله تیه.
د. فوناد سه هه

- خۆینده نه وه به ککی کارتوگرافیا ی کۆلۆنیالیزم له کوردستاندا:
فه ره اد پیریا ل

- کۆلۆنیالیزم و کەسایه تی مرۆفی کورد
نامانج گهرمیانی

- ده وله تی سه ره بخۆی کوردستان، له دیدگای تیۆری سۆسیالیزمه وه
فوناد فه ره داغی

دۆكۆمېنتى مېژووېسى

بزووتنهوهى كورد له تۆمارى ئەرمەنىيەكاندا

Bulletin Armenien

1919-1921

وەرگىزراى له قەرنەسىيەوه: فەرھاد پېرىال

- بەشى دووھم -

دركاندى چەند نەھنىيەك لەلایەن سكرتېرنكى تايبەتییەوه

له رۆژنامى ئەرچىئە لوور Vertchine Lour ی ئەرمەنىيەوه وەرگىزاوه، رۆژى
۱۹۲۰/۲/۲۷

گوندېكى ئەرمنى له كوردستاندا

J. Moier: A Second journey Throug Paris, Londoni 1818

له نامەيەكدا كە لە پۇژنامەى Alemdar دا پلاؤكراوہ تەوہ، غالب بەگ، سكرتېرى تايەتى شەرىف پاشا روونى دەكاتەوہ كە چۇن شەرىف پاشا ھاتۆتە سەر ئەوہى بېچىت داخوازى دامەزاندنى دەولەتلىكى كوردى بكات بۇ ئەوہى بەم داخوازىيە تەگەرە بختە بەردەم داخوازىيەكانى ئەرمەنىيەكان، ھەروەھا چۇن بەمبەستى ئەوہى كە ھەنجەتى نەتوانىنى خۇبەپنۆبەردنى كوردەكان پوچەدلا بكاتەوہ و بتوانى لە كۆنفرانسى ئاشتیدا لە ھەمان ئاستى ئەرمەنىيەكاندا خۇى بنوئنى، توانىوئەتى قەناعەت بە بۆگۆس پاشا Boghos Pacha بەھىنىت و ئىمزای رىككەوتنامەيەكى پى بكات.

ئەم كارەى شەرىف پاشا، بىنگومان، بە سەرگەوتنىكى دىپلوماسى لە قەلەم دەدرى (...). غالب بەگ، دواى ئەوہ دەلى كە ئەم دەسپىشخەرىيە ئىشتامپەرورەيەى شەرىف پاشا لەبەردەم كۆنفرانسى ئاشتیدا بە ئاشكرا روونى كوردەوہ كە ئەو زەوہى و زارانەى كە ئەرمەنىيەكان داوايان كەردىو، بە ھىچ شىوہەك سەر بە ولاتى ئەرمەن نىن، بەلكو سەر بە كوردستان؟ ھەروەھا شەرىف پاشا چەندىن نامەى ئاردوہ بۇ جەمەئەتى تەعالىى كورد Union Teali Kurd، بۇ سەرەك عەشیرەتە كوردەكان: پىنى راگەياندوون كە ئەو ھەر لە ئىستاوہ ئامانجە سىياسىيەكانى دەروەى ولاتى كە پىنى سەپىردرايوون جىبەجى كەردوون، ئىدى ئىستاش - بە بىرورای ئەو- سەرفرازى گەلى كورد لەوہادايە كە لەگەل توركيا بېن بە يەك. كوردستان پىوئستە ئۆتۆنۆمىيەكى ئىدارى و دەست بەھىنى، بەلام لە رووى سىياسىيەوہ ھەمىشە سەر بە توركيا بىت. غالب بەگ - خۇى ئەم نامەيەى گەياندۆتە «جەمەئەتى تەعالىى كورد» لە ئىستەمبول، ئىستاش چاوەرپى و لەمیان دەكات. دەلىن گرايە ئەگەر پىشنىارەكانى شەرىف پاشا پەسەند نەكرىن، ئەو شەرىف پاشا ئىستقالە دەدات و چىتر رازى نەبى كە بېشە تۆنەرى وەقەى كوردان لە كۆنفرانسى ئاشتیدا لە پارىس.

Bulletin Armenien
30 Mors, 15-30 Avril 1920, P.4

بىرورای چەند كوردىك

بەرىز ئەكرەم جەمىل پاشا Djemil Pachazade Ekrem Beg، يەكىنك لە ئەندامانى كۆمىتەى ئاوەندى جەمەئەتى تەعالىى كورد Teali Dlemieti كە يەكىنكە لە رىكخراوہ كوردىيە ھەرە بە ھىزەكان، ئەم راگەياندەنى خوارەوہى لە رۆژى ۱۸/۱۲/۱۹۲. داوہتە رۆژنامەى (جاگادامارد - Djagadamard):

- بەشى ھەرە زۆرى گەلى كورد، بە وریەكى زۆر بەرزەوہ، داخوازى جىبابونەوہ و سەرىخۆي دەكەن. توركەكان پەيتا پەيتا چەندىن تەلەگرامى ئاؤ خۆبىيان بۇ وىلايەتە كوردىيەكان شانەوہ، بەلام ئەو تەلەگرامانە ھىچ نەرخىكىيان بۇ دانەنراوہ، چۆنكە تەلەگرامى درۆزانەن. ئايا توركەكانى سەر بە حىزى مىللى Milli رايان نەگەياندەبو كە ئەرمەنىيەكانىش ھەر، بىشەت و پەنا لە وىلايەتەكانى رۆژھەلاتدا، چۆنەتە پال كوردەكانەوہ؟

ئەم جۆرە بانگىشەيدە، درۆ و دەلەسەى توركەكان. جىھانى دەروہ باش ئاگادارى ئەو زەبروزەنگە وەحشىگەراندەيەى توركەكان كە دەرھەق بە گەلى ئەرمەن و يونانى دەنوئىن. خۇ كوردىش ھەر

لەم زەبروزەنگ و چەوساوتەوھە بېنەش نەبووھ. ئېمەش وەكو ئەرەمئىيەكان راگوئىزاوئىنەتەوھ، قەتلوعام كراوین. زىانەكانى ئىمە گەبىشتوئەتە سەدان ھەزار. ئەو زىانانەى كە لە ماوھى جەنگىشدا لىمان كەوتوون، سەرجمەيان دەگاتە ملىوئىك. سەبەكارى ئەم قەسابخانەبەش ھەمووى مستەفا كەمالە، سەرۆك بزووتەوھى ناسىونالىزمى تورك.

تەلەعت پاشا و ئەنوەر پاشا قوربان بۇ ئەرەمئىيەكان گرتەوھ، بۇ يۇنانى و ناسورىيەكان، جەمال پاشا بۇ عەرەبەكان، مستەفا كەمالىش بۇ ئىمەى كورد.

شەرىف پاشا لە سەرەتادا نۆنەرى «جەمەئەتى تەعالىي كورد» بوو، واتە مەندووبى گزنگترىن رىكخواری سىياسى كوردەكان. پاشان ئەم مەندووب بوئەى شەرىف پاشا، سەرلەئوى لەلاين حیزى ناسىونالىستى كورد Parti Nationl Kurde كە لەم داوایەدا سازكراوھ دووپات كرايوھ.

ئىمە دەتوانىن بلىئىن كە پەيامدەكەى شەرىف پاشا سەداپەكەى بەزى دايوھ و لە كۆنگرەى نەتەوھى كوردەاندا، كە پىش دوو مانگ لە شارى ماردىن دا سازكرايوو، بە ھەلۆئىستىكى جوامىرانە لە قەلەم درا.

كۆنگرەسى نەتەوھى كورد Congres Nationl Kurde لەو كۆنگرەى شارى ماردىن دا، بە تەواوى دەنگ، ھاوایى خۇيان بۇ شەرىف پاشا دەرپى و متمانەى خۇيان بە شەرىف پاشا دووپات كوردەوھ.

لێرەدا بۇ ئەوھى بۇتانى بىمەلنم كە ئىمە ماڤى نازادى و سەرەخۇبى خۇمان ھەبە، پىتانى رادەگەبەنم كە تورك بە ھىچ شىوھەك كوردیان لە خۇشتە نەبەردوھ. كوردەستان- خۇى، بە خۇاستى خۇى، خۇى بە توركيا گرى داوئەوھ.

كوردەكان سەربارەت بە سوننى بوونىيان بە ھانای سولتان سەلىمى عوسمانى كەوتن و پارمەتییان دا بۇ ئەوھى سەركەوتنى بەغدا و دەست بەئىنى. ئىدىرىسى بەتلىس، یدەكىك لە كوردە بە توانا و دەسەلأندارەكانى ئەو سەردەمە، كانى لە بەغدا گەرايوھ، بە سولتان سەلىمى راگەیاندا كە كوردەكان دەیانەوى لەگەل توركيا بېن بە یەك. ئىدى بەستراوەھى كوردەستان بە توركياوھ ھىچ گىروگرفتىكى نەھاتە سەر پى.

رۇخى كورد پەرە لە رىق و كىنە دەرهەق بە زەبروزەنگى توركەكان. ئەم رىق و كىنەبەش زۇر بە ئاشكرا لە گۆرانىبە فۆلكلورى و نەتەوھەبەكافاندا رەنگیان داوئەوھ و نىشانەى جەنگەكانى نىوان تورك و كوردن.

ئەم گۆرانىبەھە گالئە بە ترسنۆكىي توركەكان دەكەن، ئەوھ نىشان دەدەن كە تورك لە پاوھرووت و زەبروزەنگ و تالانكردنى مالى خەلك زياتر حەز لە ھىچ شتىكى دىكە ناكەن. گۆرانىبە ھاوچەرەخەكانىشمان، بەدكارىيەكانى رۇئى ئەرۆى توركيا پىشان دەدەن، دەسەلأنخووزى والىھەكان، دزى و حیزى و بۇخەلواتەكانىيان بە زۇر سەپاندنى باج و سەرانەكانىيان.....

زمانى توركى بەقەد زمانى چىنى عەنتىكە و سەمەریە بۇ خەلكى رەشۆكى كورد، جوتیارە كوردەكان بە ھىچ شىوھەك توركى نازانن، بەتەنبا كوردى ناو شارەكان توركى دەزانن.

***

داۋاي ئىمۇ دەمەقالبىيەنى كە لە پەرلىمانى توركىدا كراون، سىناتۇرى كورد عەبدولقادىر ئەفەندى، ئىمۇ راگەياندىمى خوارەۋى دابوۋە چەند رۇژنامەنوۋسىك:

«ئىرمىنىيەكان لە كۇنفرانسى ئاشتىدا داۋاي ھەر شەش ۋىلايەتكە رۇژھەلاتيان كوردىمۇ، ئىمىمى كوردىش بە ھىمان شىۋە پرومان لە كۇنفرانسى ئاشتى نا بۇ ئىمىمى پرونى بىكەنىمۇ كە ئىمىمى كوردىش، لەبەر ئىمىمى بەشى زۇرى دانىشتوۋانى ئىمۇ ۋىلايەتە پىنكەھىنن، داۋا دەكەين كە ۋەفدىكى تايىت بىنۇرئىتە ئىمۇ ۋىلايەتە بۇ ئىمىمى لىنكۇلىنمىۋەكى سىرچەمگىر لە بارە رىژە دانىشتوۋانى كورد و ئىرمىن ساز بىرئىت.

(بۇگۇس نوپار پاشا) رازى بوو لەسەر ئىمىمى كە ئىمۇ ۋەفدە بىنۇرئىتە ئىمۇ ۋىلايەتە، ھىروھە گىفتى ئىمىمى دا كە چىتر پىرۇپاگاندى دۇ ئىمىمىمى كورد نەكات.»

«لە بارە شەرىف پاشاشەۋە، بىنگومان ئاشكرايە كە ئىمۇ ئىنئىرى جەمىيەتى تەعالىي كوردانە. ئىمۇ جەمىيەتەش بۇ ئىمىمى ئىنئىرى ھىستى نىشتانمانە. كىۋاتە شەرىف پاشا بە تەۋاۋەتى مافى ئىمىمى ھەيە كە لەۋى ۋەك ئىنئىرى گەلى كورد رەفتار بىكات.» «ئىمىمى داۋاي ئوتۇنۇمى ھەر ئىمۇ پىنچ ۋىلايەتەمان كوردوۋە كە لە رۇژھەلاتى توركىدا كوردىان تىلا دەۋى. ئىمىمى خۇمان بە دەۋەست دەزانن لە ئاست ئىمىمى كە ۋىلايەتەمان بەرە پىشەۋە بىمىن و ھىنگاۋ بەرە شارستانىت ھەلبەنن، ئىمىمى بە ھىز و تواناى شەخسەتە ھەرە كارامە و بەرەمەندەكانى نەتەۋەكەمان. بىنگومان توركەكانىش دەتوانن بەشدارى لە كارۋىارەكانى دەسەلتادىرىتى Gouvernement بىكەن، بەلام ئىمىمى نەگەر بىنن پىشت بە لاۋازى خۇمان بىستىن و خۇمان بەدەنە پال ئىرمىنىيەكان لە دۇى تورك، ئىمۇ ھەلۋىستە دەبىتە شىۋە خىتەتكارىيەكى بى مانا و پىروپوچ.»

Bulletin Armenein

30 Mars, 15-30 Avril 1920, P. 4-5

خهلاتی نوبل درا به «دیرنیک وهلکوت»

- جا بو من ؟

ناماده کردن و وهرگیزانی له سوئدییهوه:

رزگار شینخانی

Pressens Bild: Jan Gallsjö

«ستوری نالین» سکرتری نهکادیمیای سوئدی، کاتژمیری یهکی دوی نیوهووی رۆژی پینج شههمی رینکهموتی 1992/10/08، بۆ رۆژنامه و تلهفزیونی جیهان رایگهیانده: خهلاتی «نوبل- Nobel» ی نهساله دههزینته «دیرنیک وهلکوت» - Derek Walcott.

- جا بۇ من؟ زۆر نووسەری دى ھەن شايستەى خەلاتى ئەدەبى بن.
ئەمە يەكەم وەلامى «دیزىنک وەلکۆت» بوو كە پىنناوت تۆ خەلاتى «نۆيل»ى ئەمسال دەدرىتى.
پاشان گوتى:

«بىنگومان زۆر بەختيارم. ئەمە شانازى نىبە ھەر بۇ من، شانازىشە بۇ ھەموو ئەدەبى «رۇژئاواى ھىند». ھەرەھا شانازىشە بۇ دوورگەى «ساینت لوسیا - Saint Lucia». ئەوەى كە زۆر گرنكە، ئەوەپە كە جىھان دانى بە ئەدەبى ئىمە نا، ئەمەش شىنكى باشە.»

ئەمە دووھەجارە خەلكى ئەم دوورگەپە خەلاتى «نۆيل» وەرەگرن. سالى 1979 «ئاراتەر لوسى - Arthur Lewis» خەلاتى نابوورى «نۆيل»ى وەرگرت.

خەلاتى «نۆيل»ى ئەمسال 6,5 مېلېون كۆزى سۆندىپە، كە دەكاتە مېلېونىنك دۆلارى ئەمرىكى و لە ئاھەنگى خەلاتى «نۆيل» كە لە 10-12 لە ستۆكۆلۇم-دا دەگىزدىت، وەرگرت.
«دیزىنک وەلکۆت» لە رۇژنامەپەكدا وتبووى: ئىستا دەتوانم ئەو خانووە لە «ساینت لوسیا»دا درووست بەكەم كە چەندان سالە خەونى پىنە دەپىنم.

بۇ كۆي سەرھەلگرم؟

پىنچ سەد سال لەمەویر كۆلۇمىس كۆچى كۆد و دوورگەكانى «رۇژئاواى ھىند»ى دۆزىپەو. ئەم كۆمىدپە بوو سەرەتای تراژىدىپايدەك. ئىسپانىيەكان دوورگەكانىان داگىر كۆد و ھەموو دوورگە نىشەكانىشيان كۆش، كە بە «ھىندىپەكان» ناویان دەبردن. پاشان كۆپەى ئەفرىقاىان بۆدە ئەوى، بۇ ئەوەى ئىش و كارەكانى خۇيانىان پىنكەن.

كۆپلەپەتى كۆتایى ھات و رەگى كۆپە و كۆپەدار تىنكەل بون.

«دیزىنک وەلکۆت» دوورەگىنكى ئاواپە. ھەردوو داپىرەى زىچى «پىست رەش» بون. باپىرەى لە باوكەو بە رەسەن ھۆلەندى بوو و باپىرەكى تری ئىنگلىز بوو.

لە شىعەرنكدا دەلى: «من بە خۆنى ھەردووكىان ژەردار كراوم - بۇ كۆي سەرھەلگرم؟»

لە بارەى خۆپەو دەلى: من زىچىپەكى سوورم كە دەريام خۆشەووى، من یان ھىچ نىم، یان ئەتەوەپەكەم.

«دیزىنک وەلکۆت» لە سالى 1929 لە دوورگەى «ساینت لوسیا»ى دوورگەكانى كارىپى لە داپك بۆو، كە لە سالى 1979 لە دەسەلانى كۆلۇنپالىست زىگاربان بوو و سەرپەخۆپى خۇيان راگەبانەن.

«دیزىنک وەلکۆت» ھەر لەتەمەنى مەدالىدا خولپای ئەدەب و ھونەر بوو. لە تەمەنى ھەژدە سالىدا دووسەد دۆلار لە داپكى قەرز دەكاو يەكەم نامىلكە شىعەر بە ناوى «پىست و پىنچ شىعەر - Twenty Five Poems» چاپەكا. ھەر خۇى لەسەر شەقامەكانى «ساینت لوسیا»دا دەپانفروشى.

لە راستىدا «دیزىنک وەلکۆت» بە قەسىدەى «ژيانىكى تر - Another Life» كە سالى 1973 بلاویكۆدەو ناویانگى دەركۆد. لە «ژيانىكى تر»دا بىبىلۇگرافىاي خۇى لە دوورگەى «ساینت

لوسیا» دا باسدهکا، که لهوی شهپزلی دریا و تیشکی گهرمی خور جزره ناواز و جوانبیهکی تایبیت به ژیان دهه. تا ئیستاش حهفته دیوانی چاپکردوه. «دیزیک وهلکۆت» پرۆفیسوره له ئهدهبی ئینگلیزی و له نیوان دوورگی «ساینت لوسیا» و شاری «بۆستن- Boston» ی ئهمریکی هاتوچۆ دهکا.

خۆشهویستی زمان

«دیزیک وهلکۆت» یهکێکه له باشتترین ئینگلیزی زانهکانی ئهم سهردهمه. خۆشهویستییهکی گهورهی بۆ زمان ههیه. «رۆبهرت گرافیس» ی رهختهگر، سالی 1960 له بارهی ئهمهوه ههواسی: دیزیک وهلکۆت تیگه‌بشتنیک ورتتری له ههموو نووسهره ئینگلیزه هاوتمهنهکانیدا ههیه، له مامهلهکردن لهگهڵ زمانی ئینگلیزیدا. «یوسف برودسکی» ش له پێشهکی چاپی سویدی «گلژیی زستان- Vinter Lampor»، «که تانیستا تاکه دیوانی «دیزیک وهلکۆت»- ه به زمانی سویدی» نووسیهتی: شیعری «دیزیک وهلکۆت» به جزیرکی سهرسورههینهر به هیزه و شهپزلی زۆر گهرمیشه که ئیستا نزیکه ی چل سالێ دهبی کهنارهکانی ئهدهبی ئهمریکی و ئینگلیزی پاک دهکاتهوه. «دیزیک وهلکۆت» به قهد ئهوهی که شاعیرێکی به توانایه، شانزنامه‌نووس و ده‌رهینهرێکی به تواناشه. له سالی 1954 دا دهستی به نووسینی شانزنامه کردوه و تانیستا له پینچ بهرگدا کۆمه‌لیک شانزنامه‌ی چاپکردوه و ههر خۆشی ده‌رهینهری ههندیکیانێ بوو. شانۆگهری «دوا کهرنه‌قال- Sista Karnevalen» که ئیستا له‌سهر شانۆی Dramaten ی ستۆکهۆلم-دا پینشکهش دهکری. خۆی ده‌رهینهریهتی. هاوین و پایزی ئهمسالێ چهند مانگیک له ستۆکهۆلم بوو، تا کاره هونهریه‌کانی شانۆگهریه‌که‌ی ته‌واوکرد.

ئوهیرووس

«ئۆمیرۆس- Omeros» دوا شاکاری شیعری «دیزیک وهلکۆت» به که سالی 1990 نووسیهتی. ئهم چامه‌یه 64 بهش و نزیکه‌ی 300 لاپه‌ره‌یه. وهک که خۆی له‌و به‌روایه‌دا، ئهم شیعهره قهد ئه‌ده‌نووسرا ئه‌گهر به زمانی گریکی گوینی له ناوی «هۆمیرۆس- Homeros» نه‌بوا. له‌په‌ر بیتی لهم وشه‌یدا، ناواز و کۆیله شیعری جوان ههیه. لهم چامه‌یدا ئیشاره‌ت به‌وه ده‌کا که چۆن ژنه گریکییه هاوینکه‌ی ناوی «هۆمیرۆس» ده‌لی. «ئۆ-میرۆس، پینکه‌نی. ئیمه به گریکی ئاوا بانگی ده‌که‌ین» ئهم وشه‌یه لای «دیزیک وهلکۆت» له دایک بوو، که چامه‌یه‌کیشی به دوا‌دا هات. که تیا‌یدا میژووی ولاتانی رۆژئاوا دوورگه‌کانی گریک و ئه‌فریقا و ئه‌زمونی جیهانی دوورگه‌یی خۆی پینکه‌ده‌یه‌نی.

لهم رووداوه‌دا، لهم وشه‌یدا به‌ناویانگترین شاکاری شیعری «دیزیک وهلکۆت» له دایک بوو.

«ئەکیلیس» پالموانی شاکارە کەبە، لەگەڵ «فیلوکتیتیس»ی ھاوینی، کە لە دوورگی «سایت لوسیا»دا دەژین. بە نیازی ماسیگرتن دەچنە ناو کەشتی و روو لە ئاسۆی دەریا دەکەن. لە ئەنجامدا ناوا و ھاواو رەشەبای دەریا، لە رۆژئاوای ئەفریقای نیشتمانی رەسەنیاندا لەنگەر بە کەشتیە کەیان دەگری.

زیرەکی «دیزینک وەلکۆت» لەو دەیە کە دوورگی «سایت لوسیا»ی کردووە بە هیلانە میژووی جیھان و بە شیوەیەکی سادە، بەلام بە زمانیکی پاراو و توانایەکی ئەدەبی لەبن ئەهاتوو، داھینەرانی مامەڵە لەگەڵدا دەکا. بۆیە مرزۆف کە شیعەرەکانی دەخوینتەو، وا هەست دەکا پاسی ژبانی راپردووی کۆمەڵگاکە، یان نینستای ئەم دەکا. ئەمەش شتیکی گەورە، چونکە ئەگەر خوینەر زانیاری لە رووداو و کێشە میژووی هەر تینکستیکی ئەدەبی نەبێ، رەنگە ئەوسا بۆشاییەک لە نیوانی ئەم و تینکستەکاندا دروست بێ. بۆشاییەک کە رەنگە سەختی هەموو خوینەریک ئەودووی بێشی. لە نووسینەکانی «دیزینک وەلکۆت» دا هەندێجار وشە و پرگی سەخت دەبێت، بەلام خوینەر لە رووداو و ناوەرژگیان دەگا.

زۆر نووسەر لەو پرۆایەدان، کە ئەندامانی «ئەکادیمیای سویدی» بۆ ریزلینان لەم شاکارە ئەدەبییەدا، خەلاتی «نۆبێل»یان داوە «دیزینک وەلکۆت».

سەرچاوەکان:

- 1- Expressen. 1992-10-09
- 2- Aftonbladet. 1992-10-09
- 3- SvD. 199210-09
- 4- DN. 1992-10-09
- 5- Derek Walcott. Vinterlampor 1991.

بلسوز

Blues

ئەم پینچ شەش میزمتدالی
 کە لە ئێوارە هەلقەرچاوەکە ھاویندا
 ئانبشکیان داہوو پلێکانە دەروو
 ژنر دۆستانە فیکەیان بۆ کیشام.
 مینش وەستام.
 یان لەسەر شەقامی «ماک دووگال»
 یان «کریستوفر»ی بە ریزینک گلۆپە بوو.

ناھەنگیکی ھاوینە دەگێردرا.
 رەنگە یادی پیاوچاکیکیان کردبێتەو، من هیندە لە مائەو
 دوور نەبووم، هیندەش سپی نەبووم تا زنجی نەم و
 هیندەش رەش نەبووم.
 هەستکرد هەموومان، سەررەش و

قولمەرش و جوولەكە وەك یەكین و
 بە راست: ئەمە لە «سەنترال پارک» نەبوو.
 گەر من رینك و دلتیا بوو بۆم؟
 بینگومان وابووم.
 ئەوان زۆریان لەم زنجیریە سپییەدا.
 ئا. لەم كاتەدا، رۆجم چوو لەوێ
 یەكینیان چەقز دەبینی.
 كورتەكە زەیتونییە وەرزشییە تازەكەم
 بە بۆرییەكی ئاوادا هەلواسی
 پاشان هیچم نەكرد. لە راستیدا
 ئەوان لە یەكتری ئالان و لە یەكیاندا
 بە كورتی، ژبان هیندە بابەتی خوشیان ناداتی.
 بە رووخساری داڕزاو و خوین لە پۆرتزنت فیچقە كردوودا
 بەلام كورتەكە زەیتونییەكە،
 لە چەقز یان فرمیسك پارێزرا.
 چوار پلیكە بە گاگۆزە سەركەتوم.
 لەبیرمە، كە لەوی لەسەر شۆستە كەوتبووم
 چەقند پیادەگەرنك دەستیان هەلەدەبری و هاواریان دەكرد و
 داێکی میزمندا لێكشیان نوزایەوه
 «جاکی» یان «تیری»
 «بابەسی»
 بە راستی ئەمە هیندە گرنك نییە،
 ئەوان ئەو خوشەووستییەیان نادرنی كە پنیوستیانە.
 «جاکی» یان «تیری»
 «بابەسی»
 بە راستی ئەمە هیندە گرنك نییە،
 ئەوان ئەو خوشەووستییەیان نادرنی كە پنیوستیانە.
 مەزۆف دەزانی كە ئەوان كەس ناكۆژن.
 تەنیا ئاپەستدن.
 وەك كە ئەم ئەمریکا لاوه واێدەوی.
 لەگەڵ ئەوەشدا ئەمە شتیكی لە بارەي خوشەووستییەوه فێر كردم.
 ئاوا بۆم شیوایە ره قبی.
 من پاكانهی لێدەكەم.

نه‌خشه‌ی جیهانه نوییه‌کان جیهانه‌کانی دورگه.

له کۆتایی ئهم رسته‌یدا باران داده‌گا.
له ئاسۆی بارانه‌که‌شدا، کهشتیه‌ک.

لەسەرخۆ کهشتیه‌که دورگه‌کان له چاوونده‌کانه
له ناو تهمدا باوهری نه‌ویه‌ک
به بهنده‌ر ونده‌یهی.

ده‌سالێ جهنگ کۆتایی هات.
قۆی «هیلینا»، هه‌ورنکی بۆره.
له نزیکه‌ ئهم ده‌ریایه‌دا، که نم نم بارانی به‌سهر داده‌باری
«ترویا»، خۆله‌میشینکی سپی ناگرده‌انه

ئمه بارانه‌که، وه‌ک ژێ چهر ده‌یهی.
پیاونکی چاو سپه‌ره‌هه‌وری بارانه‌که بۆخۆی راده‌کێشێ و
یه‌که‌م دێری «ئۆدیسسه» ده‌خوێننه‌وه.

* بلوز- Blues: جوزه موسیقا و گۆزانییه‌کی نهرم و زۆر غهمگینه. له کۆتایی چه‌رخه‌ی رابردودا له‌سهر ده‌ستی
هونه‌رمهنده زنجیه‌یه‌کانی ئهمریکا وه‌ک شیه‌ویه‌کی ناره‌زایی دژ به‌ سیاسه‌تی ره‌گه‌زیه‌ریستی ئه‌وسای ئهمریکای داهێندرا.
* سنترال پارک: پارکی زۆر گه‌وره‌ی ناو شاری «نیویۆرک»ه. به‌ ناویانگه‌ که‌ شه‌وانه‌ زۆر شه‌ری لینه‌کری.

جهنگی ترویا: ده‌لێن ئه‌و کاته‌ هه‌لگه‌یرسا که‌ شازاده‌ی «ترویا- Troja» پاریس، «هیلینا»ی ژنی «مینیللوس»
پاشای سپارتا ده‌قهرینی. سوپای پاشا و هه‌ی «ئه‌گامینۆن»ی برای، که‌ میری شاری «مینیکنی» ده‌یهی، یه‌که‌گرن و به‌
یه‌که‌وه‌ هه‌رشینکی ئه‌ستوو ده‌به‌نسه‌ر شاری «ترویا». بۆ تۆلنه‌ندنه‌وه‌ له‌ پاریس و باوکی.

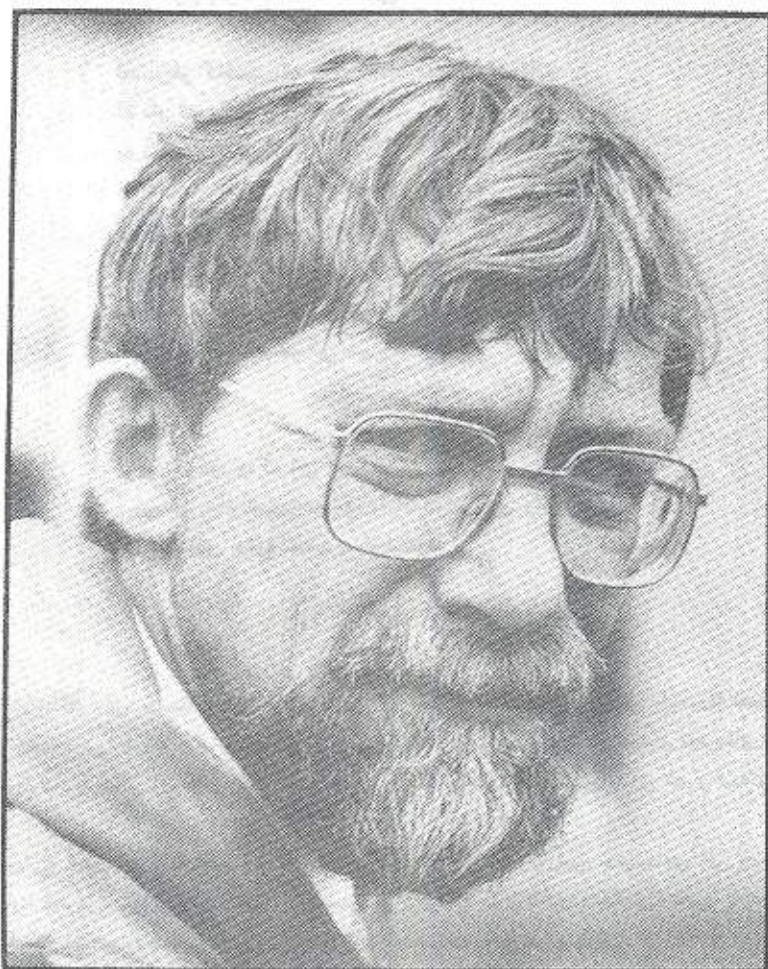
هه‌میرۆس: له‌ نه‌لپاده‌دا باسه‌که‌ که‌ ده‌سالان چه‌راوه‌وری شاریان گرتوه‌ و له‌ ناکامدا به‌ قه‌یلنکی جهنگی، توانیوه‌انه
«ترویا» بگرن و ناگر له‌ هه‌موو شار په‌رده‌ن.

ده‌لێن میژووی شاری «ترویا» ده‌گه‌رینه‌وه‌ بۆ دوو هه‌زار سالێ پێش له‌ دایکبوون.

شيعری هاوچهرخی سویدی لارس گوستافسون

ر. عبدالوئلا

له سویدییهوه کردوویدی به کوردی

زۆر ئاسانه شتیك كه چارنك كردووته، یان بیرت لینگردۆتیهوه، به بیرت بهیننیهوه، بهلام ههنگهچار له جیهانی شیعردا مرۆف شتی وای بیر دهخریتیهوه، كه پشتر بسدیریا نههاتوهوه. من زۆرچار له شیعرهكانی لارس گوستافسون-دا وام بسدیرهاتوهوه.

«لارس فورسیل» ئهنگامی نهكادییای سویدی

لارس گوستافسون Lars Gustafsson له سالی 1936 له شاری «ښترس» له دایک
 بووه. دکتورای له فلسفه هدیة و له سالی 1966-1972 نندامی دستهی نووسرانی گوزاری
 BLM بووه، که نوسا گوزارنکی ندهبی بوو، نیستاش گوزارنکی روشنیری گشتییه.
 لارس گوستافسون، رومان، چیروک، شپهر، شانزنامه و پهڅنهی ندهبی دنوسی و زینر له
 چل بهرهسی چاپکراوی هدیة.

لهباری نهمونی شپهری خزی دلی: لسهردمی لاویه تیمدا دهموت: شپهره کاتم شتینک من
 دروستیان ده کم. نیستا گلیک زینر ملکچم بهوی که بلیم، نیوان شتینک من دهیاندزومهوه.

له جوولانهوه دا

وامندانیک له شقامینکنا شوړده بیتوه
 که هینده چوله هینستا کس له خمو هیلنستاوه.
 قیتفیتیه کی به دهموهیة و فوری پیاده کا
 تاوازنکی به نغمه یه.

هینده زووه رهش و سپیبه
 سپی وهک له خنودا، رهش وهک بهره بیان.
 نهمه ویندیه که، بهلام مانای چیه؟
 شتینکی زور گرنګ، لای کی هدیة؟

وهوزنکی تایبعت نییة، تمنیا زوو
 نهمه روژنکی دیاری نهکراوی سالی 1938 دهبی
 که سعادت له کلبنی چوار و پینچی بهیانیه.
 نهوی به تمنیا گواهی نهمه ددها دوو سالدیه.

گمر بتوانی نهم بدوزیموه تینده گی،
 بهلام بی مانایه، مهاله، نهم ونیوه،
 نهم نهو کسه یه که منم، 27 ساله تمه منم
 ونیوه وهک که نیستا واوتدبم، نابینی؟

بروام پینکه، هیچ رنک خستینک نییة
 هی دهرهوی دهر و نیش نییة و
 کس نییة بلنی
 خانوونک، دیوارنکی ناسننی پلیکان هدیة
 وا درهختنک خزی لمراندهوه، تاوازنکی به نغمه ی هدیة.

بئى گومان دەتوانى بېچىتە ئىمى و خانوۋەكان،
 درەختەكان، دىۋارى پلىكەنەكە، دووكانى شىر و
 شەقامى فرانكى بېينى. بە رىككەوت ھەمويان ماون،
 ھەروا بە ئاسانى دەكرا شونىنكى تىرا.

ھەر ئىمە ھەيدە كە ھەمىشە ماۋە
 بەلام نەك ئىمى كە ھەمىشە ماۋە
 ئىمە مەھالە، مەھالە، مەھالە؛
 ئىمى كە تۇ بە دوایدای لە وئىدەكاندا ئىبىھە و

تاكە شتىكىش كە ھەبى، وئىدەكانى ماون
 كەس نازانى ھى كى بوون و مانايان چى بوو
 پروام پىنكە رىكخستنى ناۋەۋە، يان دەروەدى دەروون ئىبىھە
 فېتقېتەيدەكى بە دەمەۋىيە و فەۋى پىادەكا
 ناۋازىكى بە نەغمەيدە.

كەۋاتە جىھان پەرىدى لە وئىنەى جىنما و
 كە ماۋنەتەۋە و كەس نازانى ھى كۆن
 دەبى بىيانپارنەزىن!
 بىنگومان.

لە ولاتىنكى نامۇدا

لە مەمەرى كەم پروناكى ھوتىلنىكى شىۋەكۇندا
 مافەۋرى زۇر نەرم
 كە دەيان سائە گىسك نەدراۋە.
 بە درىزايى دىۋارەكان چەندە دۇلاينىكى گەۋرەى دارىفەرو ھەيدە
 لەھەر دۇلاينىكا
 نىۋە پەيكەرنىكى مەرمەرى
 چار پەسترواى «گۆتە» ھەيدە
 بۇ ئىمى نەزانى
 كە بەتدى ئىمە ھەكرومەتە ئونىبەيدە.

شیرینی خوشه‌ویستی

له تاریکی و بی‌دهنگیدا

دوای شهویاره‌که

حلقه‌ی پهنجتم ماچکرد،

لبهر فریشته‌که‌ی

که همیشه له دوآتوه‌یه

که به ده‌سلات لگ‌گلتا ده‌خولیتنوه و

رینگمه‌دا له‌لای تز بم.

چیرۆکی لابه‌لا

پایزنیکی دره‌نگ، رۆژنیکی سامالی کهمینک سه.

«گوتفرید ویلیلم لیبنیز»ی فیلسوف، به جزوی ساکاری فرهنسی

له‌گه‌ل شازاده‌یه‌کی «بایر»ی له باخچه‌یه‌کدا پیاسه ده‌کا.

بۆ ئهم خانمه روونده‌کاتوه که ئهمه نه‌نجامی یاسای بنچینه‌یه

که هممو شتینک له جیهاندا ده‌بی وه‌ک نه‌بن.

چوونکه نه‌گهر شتینک هه‌بی،

ئوسا بنچینه‌ی ده‌بی تیه‌یه که یه‌کینکی تریش هه‌بی

به ته‌وای وه‌ک ته‌وه‌ی پینشوویی. که ئهم وتووێژه ده‌کری،

گه‌لای سێسی دره‌خته‌کانی باخچه‌که یه‌ک له دوای یه‌ک ده‌که‌ون.

پیاوینکی چاپووی کۆشک له چاودێریان ده‌بی،

گومان له تنسی فیلسوفه‌که ده‌کا و به په‌له ده‌چینه‌ بن دره‌خته‌کان،

بۆ ته‌وه‌ی دوو گه‌لای به ته‌وای وه‌ک یه‌ک پندۆیتنوه.

ل‌سه‌ر زه‌وی هه‌ل‌بانده‌گریتنوه و که به‌راورد و تاقیکردنوه

یه‌ک له دوای یه‌ک ده‌که‌ونوه.

له بازنه‌ی بچووک و گه‌وره و گه‌وره‌تردا ده‌خولیتنوه،

زۆر گه‌لایتر هه‌له‌ده‌گریتنوه و فیلسوف و شازاده‌که‌ش

به زه‌رده‌خه‌نوه سه‌رنجی ئهم و جۆش و فرۆشدانی ده‌ده‌ن.

به‌لام هه‌ر چه‌ند گه‌لا تاقی بکاتنوه بی هه‌ده‌یه

- هه‌موویان جیاوازی له‌یه‌کتر.

هومونکولوس

من ليره هم، بدلې من، به سپهلاکه کانم، به گورچيله و يادگار کانم.
 من تمنيا ليره هم و کهواته من
 تاکه شتيکی روون و ناشکرام که هم.
 بهلام نهگمر نيستا هيمان سپهلاکه کان، گورچيله و يادگار کان
 هونډرکاري بان، به شينه بدهکی سرووشتي، بهلام
 به پروسينيکی هونډري، به دستيکی نامز دروستکرايان؟
 هدلسوکوته کانم چند نانشنا و شانوي
 خزيان بز دهواتدم! من- دهقاردهق نهويه که منم.
 بيرکردنهويهکی چند نامزيه که يدهکيکی تر بتوانې نهوي!
 بهلام نهگمر نيستا پنت بلنم، که بووني تو
 شتيکی زور سرووشتيه، که کاتييه وهک
 شينهوي بهرد لسمر زهوي، يان جوولانهوي گه لانگان
 که به خولدان له درهخت جيا دهنهوه؟ نهگمر پنت بلنم
 به داهينانينک دروست بوويت و
 به داهينانينکي تر وندهبيت، که تمهه رنگ ناوايه؟
 تو دهلني: جياوازي نيبه
 نا تمههيه که جياوازي نيبه.

* هومونکولوس: Homunculus وشه يهکی لاتينيه به مانای «مرؤفي بچوک» دی. ټيگه بشتنيکی کوزه، که يهکينک به رنگي کيميايي و سبجری له قورمیکي بچوکدا دروستکرايې.
 «هومونکولوس» ټکي ناواش له «فاوست» ي «گوته» دا هيد.

ئاكسىيۇلۇزىيە دىيالوگ

ئازاد ھەممە

1

ھىندى ئاگامان لى بى، تاكو ئىستا باسى نەستى ئەپستىمۇلۇزى و سايكۇلۇزى رۇشنىرىمان و ھەروھە باسى دىيالوگ ناسى و بارودۇخى دىيالوگىمان نەخراوتە ژۇر تىشكى لىنكۇلىنەۋەۋە، كە دەبايە زۇر دەمىك لەمەۋبەر بىئاسناھەبى ووتارى رۇشنىرى و فېكرىمان و ھەروھە قەيرانى دىيالوگ و ناخاوتە كافان پىشچاۋ بىخرايە، بۇ ئەۋەي مىكانىزىمى ناناگايى شىكردنەۋە كافان يەكالاكرانايە لەلايەك و ھەروھە لەلايەكى دىشەۋە سەرچاۋەي تىروانىنى سەلفى و مېتافىزىكى، كە رۇژ لە دۋاي رۇژ لە دىيالوگە كافان دەئالى، لە نىوماندا بىنەر بىكرانايە.

پىنوستە ئەۋەش بىگوتىرى كە تىرامان لە نەستى ئەپستىمۇلۇزى و سايكۇلۇزى و رۇشنىرىمان پابەند بە تىرامان لە ووتارى ئەۋ نەستە ۋاتە ووتارى رەخنەبى و فېكرى و رۇشنىرىمان- لەسەر ئاستى ئايدۇلۇزى و سىياسى و سۇسۇلۇزى، كە ئەۋەش بىنگومان وابەستەي ئەۋ بىنەما تىكشكىنراۋ و شىۋاۋەيە؛ كە ئەۋ ووتار و نەستەيان بەرھەم ھىناۋە.

بەم پىنە، ھەچ تىرامىيانىكى سۇسۇ-مىۋىۋى و ئەپستىمى لە ووتارى فېكرى و رەخنەبىمان، ناشى دۋورخىتەۋە لە تىرامانى، بىنەماي ئايدىۋى-سۇسۇلۇزى و ئابوورى كۆمەلگەي كوردەۋارمان، بەتايبەت زۆرىدى ئەۋ تىرامان و لىنكۇلىنەۋەنى كە لەۋ بارەيەۋە لە ئارادا بونە، ھەمىشە دۋور لە ھەموو دەلالاتىكى زانست و لۇژىكى كارىان كىردۋە و ھەروھە ئاپانتوانىۋە كە پىشنىبارى تىزىكى ئەپستىمۇلۇزى و عدقلاش بىكەن، لەمەۋ ديار دەي قەيرانى شىكردنەۋەي كۆمەلگەي كورد و پىرۇسەي بىزوتتەۋە نىشتىمانىيە رىزگارەخۋازىيەكەي.

ھەرچەندە ئىنە لىرەدا بانگداشتى ئەۋە ناكەين، كە بەم چەند لاپەرەيە دەبىنە ھۇكارى ھاۋردنەكايەۋەي تىزىكى ئەپستىمۇلۇزى و زانستى لەمەۋ ئەۋ ديار دەيە، بەلكو زىتر ئامازەي نەزۇكى و تۇتالىتارىيەتى ئەۋ رىرەۋانە دەكەين كە لە شىكردنەۋەي ئەۋ ديار دەيە زالىبون. گەرچە ئەۋەيان چارەنۋوسى قۇناغى لە كارى شىكردنەۋە بۈۋە.

ھەروھە بە پىنوستى دەزائىن كە بۇ ئەۋ مەبەستە پەنجەنوماي ئەۋە بىكەين، كە لەكاتى شىكردنەۋەي ديار دەي ئەۋتۇدا ۋاتە لەم جۇرە باسانەدا- نايى كىشەي ئەپستىمى ۋەكو چەمكىنى ھەمەبى و گىشى تەماشەبىكرى، بەلكو بۇ زىتر روونكرنەۋە و ديارىكرى قۇناغەكانى سەرھەلدان و ئامانچى ئەۋ شىكردنەۋەيە، دەبى ئەۋە ئامازەبىكرى كە چ جۇرە ئەپستىمىيەتىك مەبەستە لەۋ شىكردنەۋەيەدا؟ ئايا مەبەست ئەپستىمى زانستى ياخۇد ئەپستىمى گىشەيە؟. چۈنكى ئەپستىمى زانستى بابەتىكە پىنەندى راستەۋخۇي بە ھەموو زانستەۋە ھەيە، بەلام ھەرچە ئەپستىمى گىشەيە- گەرچە ئەمىرۇ ئەم جۇرە شىكردنەۋە ئەۋ

قهیراندايه- ئهوا پنهوندی به حسی گشتی هاویهشی نیو خه لکه وه ههیه. کهوابی به رای ئهسه، هه شیکردنه وهیه کی سزسیو: ئهپستیمی که بکری بز هه دياردهیه که له ديارده کانی روزهانه، دههیی دورخرشته وه لهو گشتی کردنه و ساده کردنه، که پاشان به زیانی ئهو شیکردنه وهیه دهگه پنه وه و ههروه ها دههیی به رنگر له بهردهم ئهو هه لکه ئینه عه قلاشی و زانستهیهی که بز ئهو دياردهیه دهکری، به کورتی ئهو خویندنه وانهی که تاکو ئهستا بز کیشهی کز مه لگای کورد و بزوتنه وه نیهستیمانییه رزگاری خوازانه کهی کراون سها خویندنه وه و شیکردنه وهی ووتاری ره خنه ی ئهدههیی و شیعیان له ولاره بوهستی که چهند بهسته زمان و بهسته بالایه -خویندنه وهیه کی تا چار هه ره کهت دهکات نازانستی و میتافیزیکی بوونه و ههروه ها گه ر جار جار نیکیش خویندنه وهیه کی ماتریالیزمی میژوو یانه له ئارادا بوهیی (۱)، ئهوا پنهان وایه ئهوه یان جهغت له لایه نی زانستی و ئهپستیمولژییه تی ئهو خویندنه وه و شیکردنه وانده ناکات! بزچی؟ له بهرته وهی ئهو جزه خویندنه وانده سواته خویندنه وهی ماتریالیزمی میژوو یی- نه یانترانیه و پنه نیاری پروژهیه کی ئهپستیمولژیی بکه ن له شیکردنه وهی میژوو یی مرزقایدیه تی، ههروه ها لایه نی نایدیولژیی هه میسه زال بوونه به سه ر لایه نی زانستی لهو جزه شیکردنه وانده دا، ئه ره ش ته گه ره ی له بهردهم خودی کاری شیکردنه وه و ووتاری ره خنه یی دروست کرد وه.

له میانه ی خویندنه وه، به نیاز و مه بهستی شیکردنه وه و هه لکه ئین، گرنگی له وه دا نییه که چزن ره قтар له گه ل تینکستنیکی کون یاخورد تازه، ئهدههیی یاخورد شیعی، سزسیولژیی یاخورد سایکلولژیی، نایدیولژیی یاخورد ناناایدیولژیی دهکری، به لکه گرنگتر ئه وهیه که چزن ره قтар له گه ل خودی تینکستدا دهکری و ههروه ها چزن په ره سه ندنی ئهپستیمی و میژوو یی هه مو تینکستی له بهر چار ده گیریت. واته چزن هه ولیدری که خو رزگار کری له دهسه لانی ئهپستیمی و زانستی تینکستیک، تاکو ئاکامه تیورییه کانی ئهو تینکسته ره ها و سه ره ره نه کزین به سه ر تینکستنیکی دیدا.

چونکی به پنه ی ئهو لیکه ئینه وه تازانه ی که بو تینکست ده کزین یاخورد راسته ر بلین زانستی تینکست "تینکستناسی" ئه وه مان فیزده کات که هه موو تینکستنیکی گه لی سه ر چاره ی ئهپستیمی و زانستی تیندایه که دهه شی ناشکرابکریت و ههروه ها دههیی ئهو پنه ما تیوری و ئهفسوناوییه دیاری بکزین، که دهه نه رنگر له بهردهم پروژه یی په ره مه نیمتانی ووتار و دیالوگ. (۲) ئه مه ئه وه دهگه نیت که ئهو دیالوگ و ئاخواتنه، پاشان به ها و توانای خویان لهو جزه شیکردنه وه و تیروانیتانه وه رده گرن که له هه ناویدا هاتونه ته دهی.

واته بز دلنیا بوون له ناسنامه و پنه شینه و بنه مای ئهو تینکستانه له لایه ک و ههروه ها له لایه کی دییشه وه بز ئه وهی فیل و ته له که بازی و مه بهست و هیوای ئهو تینکستانه ناشکرابکرین، دههیی دیارده ی سه ر چاره و میکانیزمی ئهو تینکستانه به خرینه بهر تیشکی خویندنه وهی گوماناویی ئهپستیمولژییه وه.

چونکی زور جار ده که وینه ژیر کاریگه ری ته لیسم و ناناگایی ئهو ووتار و دیالوگانه و له لایه ک بانگاشه ی عه قلایه ت ده که یین له وتار نیکدا، کهچی له لایه کی دییه وه ناعه قلائییه تی خزمان موماره سه ده که یین، له هه مان کاتدا، یاخورد به پنه چه وانده زور جار بانگاشه ی ناعه قلائییه ت ده که یین له وتار نیکدا، کهچی له هه مان کاتدا موماره سه ی عه قلائییه ت ده که یین، ناشکرایشه که بهو

ره‌فتاره له‌لایه‌ک ده‌که‌وینه پیرۆزکردن و ره‌هاکردنی تینکستینک و له‌لایه‌کی دیش‌هوه ده‌که‌وینه دوورخستنه‌وه و شینواندنی شه‌و دیالۆگه‌ی که شه‌و تینکسته "یاخود ریزه‌وه" بونیادی کردوه له ه‌ناوی خۆیدا، یاخود داهران ده‌خزیته ه‌ه‌ناوی شه‌و دیالۆگه‌ی که به‌ره‌م هینراوه، که‌وابی تینکستینک ناشکرا و زال ده‌که‌ین، به‌لام له ه‌ه‌مان کاتدا تینکستینکی دی وون و بن ده‌ست ده‌که‌ین. بینگومان شه‌ویش کاریگه‌رییه‌کی نینگه‌تقی ده‌بی به‌سه‌ر شیکردنه‌وه و تیروانین و داهران و شینوانی دیالۆگ و ناخاوتنه‌کاغان چ له‌مه‌ر خۆمان چ له‌مه‌ر شه‌وی دی "رفژاوا یاخود نینه‌ند" و شه‌می دیش "رفژه‌لات یاخود ته‌وه‌ر یاخود شه‌و کۆمه‌لگایانه‌ی که کورد به‌ درێزایی میژوو له ته‌کیاندا ژیاوه، وه‌کو فارس و تورک و عه‌ره‌ب". (۳)

به‌لام بۆ شه‌وی که له‌مه‌ودوا به‌ شینوده‌کی دی بکه‌وینه باسکردن و ناشکراکردنی شه‌و نه‌هینبانه‌ی، که پاپشتی دیالۆگه‌کاغان بوونه، چ له‌مه‌ر خۆمان و چ له‌مه‌ر شه‌وی دی و شه‌می دیش، شه‌وا ده‌بی بۆ شه‌و مه‌به‌سته‌ پرۆسه‌ی به‌ره‌م هینانی دیالۆگه‌کاغان له‌به‌رچاوبگرین، تاکو بزانی که شه‌و دیالۆگانه‌مان چ جزوه کوده‌تایه‌کی بنه‌مایی و نه‌پستیمۆلۆژیان له‌ خودی ووتاری فیکری و رۆشنیریمان به‌رپاکردوه. گه‌رچی ده‌ستکورتیی نه‌پستیمی و زانستی شه‌و ریزه‌وانه، که به‌ به‌رده‌وام کارمان له‌سه‌ریان کردوه کاریگه‌رییه‌کی نینگه‌تیقیان هه‌بووه بۆسه‌ر پرۆسه‌ی به‌ره‌م هینانی و برده‌نه‌ ریزه‌وی دیالۆگ و ناخاوتنه‌کاغان چ له‌مه‌ر خۆمان و چ له‌مه‌ر شه‌وانیش شه‌م و شه‌وی دیش".

بینگومان دیالۆگی گه‌رم‌ا و وونبوی سیاسه‌ته‌دار و رووناکیه‌ره نایدیۆلۆژیسته‌کاغان بووته ه‌زی شه‌وی که هه‌میشه شه‌ه‌خۆری له‌سه‌ر نه‌ستی کۆغان و هه‌روه‌ها شه‌ته‌ککراویین له‌به‌رده‌م دیالۆگی سه‌رده‌مدا. شه‌و دیالۆگه‌ی ده‌میکه رینچکه‌ی به‌ره‌و "خۆناسی" به‌ستوه.

بۆ شه‌و مه‌به‌سته‌ش ده‌گه‌ریینه‌وه دواوه، تاکو جه‌غت له‌وه بکه‌ین که له‌مه‌ویر پینشچاومان خستن، له‌مه‌ر قه‌یرانی بنه‌مای کۆمه‌لگه‌ی کورد و بزوتنه‌وه نیشتمانییه‌ رزگاریخوازییه‌که‌ی و هه‌روه‌ها کاریگه‌ری شه‌و قه‌یرانه‌ش به‌سه‌ر بارودۆخی به‌ره‌م هینانی دیالۆگ و داڕشتنی دیالۆگمان، چ له‌ ناوه‌وه و چ له‌ ده‌ره‌وه‌ی کوردستان. گه‌رچی خولقاندنی ووتار و هاوردنه‌کایه‌ی دیالۆگ له‌م بارودۆخدا له‌ قه‌یرانیکی بی‌ده‌ره‌تان ده‌ژی، گه‌ر نه‌لین که خودی داھینان و جله‌وکردنی ووتار و دیالۆگ، شه‌و بۆ له‌سه‌ر ناستی جیهان له‌ قه‌یران و گه‌رم‌اییدا ده‌ژیت.

بینگومان شه‌و قه‌یرانه هه‌مه‌یی و سه‌رتاپاییه‌ی که داھینانی ووتار و دیالک تیندا ده‌ژیت، به‌ به‌رده‌وام کاریگه‌رییه‌کی نینگه‌تیقی به‌سه‌ر بنه‌ماو شینوازه‌ی دیالۆگ و ناخاوتنه‌کاغانه‌وه هه‌یه چ له‌مه‌ر خۆمان و چ له‌مه‌ر شه‌وانیش. که‌وابی کینشه بنه‌مایه‌کانی کۆمه‌لگه‌ی کورد و بزوتنه‌وه نیشتمانییه‌ رزگاریخوازییه‌که‌ی، بۆته رینگر له‌به‌رده‌م به‌ره‌م هینانی ووتاری فیکری و رۆشنیریمان و شه‌ویشی نکۆلی له‌مراسته‌یه‌ بکات شه‌وا ده‌بی هه‌میشه به‌دووی ووتاری تۆتۆلۆژی و تۆتۆلۆژی نه‌نتلجنسیای کورد بخولیته‌وه، چ له‌ نامیزی شاخ و چ له‌ ناواره. شه‌مه سه‌ریاری شه‌وی که شه‌و (نخپه‌)یه شه‌واته نه‌نتلجنسیای کورد. شه‌و وتاره قه‌یراناوییه‌ی که له‌ نارادایه، به‌ به‌رده‌وام و له‌خۆرا، چ لیزه و چ له‌وی، ده‌لاوینیته‌وه چ بۆ مه‌به‌ستی والانه‌کردن و ناشکرانه‌کردنی توانای نازانستی و نالۆژیکی خۆی و هه‌روه‌ها چ بۆ به‌کالاکردن و پینشچاونه‌خستنی بنه‌مای نا‌ه‌پستیمۆلۆژی و نازانستی شه‌و وتاره‌ی که به‌ به‌رده‌وام کاری له‌سه‌ر

کردوو، هەر نەوشە بێنگومان تەلیسمی گومرایی دیاڵۆگ و ناخافتنی نیو ئیمە و ئەوان "واتە رۆژاوا و ئەو کۆمەڵگایانە"ی که له تەک کوردا دەژین".

چونکی ئەو توێژە-واتە نەتەلجنسیای کورد- (٤) چاری لەمەپ ئەوە نەداوێه که بۆچی "من" ،الاناسی کورد، چ کۆن و چ هاوچەرخ، نەبومەتە جینگای باس و ناخاوتن لەلای نە ئەم و نە ئەوی دیش، یاخود بۆ تاكو نینستا ئەو خودە نەیتوانیووه دیاڵۆگینکی بێبەر و یەک بێنایی گونجاو بەهینتە کایەوه چ لەمەپ خۆمان و چ لەمەپ ئەوانیش؟! ئەگەرچی ئەو راستییە تاكو ئەو پۆ بە هەموو شێوێهەک دەشێونیزیت و لەبەرچا و وون دەکری، بەلام پێمان وایه که ئەو قەیرانە پنهامی و هەروها ئەونەزۆکی و باوک سالاریبە ووتاری فیکری و رۆشنییریمان ئاوا بەخۆرا لەبیری رووناکیبەر دلسۆزەکانی کۆمەڵگای کوردمان، بچیتەوه.

2

گەر ئاوپێک لەو بارودۆخە میژووییە بەدینەوه که وتاری رۆشنییری و فیکریان تیایدا سەری هەلدا، ئەوەمان بۆ روودەبیتەوه که ئەو وتارە لەلایەکەوه تەنیا و سەرکۆژ ئایە و لەلایەکی دیشەوه هەمیشە سانسۆر و تیزۆرکراوه، لەلایەن وتاری چ ئەمی دی و چ ئەوی دیشەوه. سەریاری ئەوی که ئەو وتارە خۆی بە بەردەوام دور لە هەموو بەهایدکی فەلسەفی و ئەپستیمی کاری کردوو له نیومان و هەروها پێمان وایه که هەر ئەوەش جارینکی دی له سەریکی دیبەوه، زینت رینگای خۆشکردوو چ بۆ زال بوونی وتاری ئەوی دی لەنیوماندا و چ وونبوونی وتاری خۆ لەو بەندەدا، وانا بێ هیزی وتاری رۆشنییری و فیکریان، له رووی ئەپستیمۆلۆژی و تەنەنەت ئایدیۆلۆژیەوه، تەمەنی ئەو وتارە کور کردۆتەوه که بە بەردەوام لەنیوماندا له ئارادا بووه. هەروها سیستیمی بەرەرهکانی و بانگداشتی ئەو وتارەشی سەرنهنگون و نادیارکردوو. ئەمەش ئەو دەگەنیت که سەرەتای بەرو پێروچووتمان بەرو وتاری "غەیرە" بەندبووه به بێهیزی وتاری رۆشنییری و فیکریان، له رووی زانستی و ئەپستیمۆلۆژی و هەروها سیاسیشەوه. جا بۆ ئەوی که بێنە خاوەنی وتاری خۆ، ئەوا هەمیشە هەولمان داوه وتاری خۆمان لەبەر رۆشنایی وتاری ئەوی دیدا -تەنەنەت ئەمی دیش- بەهۆنینهوه. گەرچی به پێی ئەو داڕانە ئەپستیمۆلۆژیای، که وتاری ئەوی دی "رۆژاوا" پیا تێپەرپوو، ئەوا رووخسارینکی کۆسۆمۆلۆژی داوتی و ئیدی هەر لەوێشەوه دیاڵۆگی ناماده و رها به بەردەوام خۆی قووتکردۆتەوه له نیومان و خۆی فرێداوتە نیو باس و لیکۆلینهوهکافان و هەروها بووه به پانزوامی داوندان چ لەمەپ خۆمان و چ لەمەپ ئەوی دی و ئەمی دیش. هەرچەندە ئەمی دی "رۆژەلات" جارجاری توانیوتی خۆی لەبەردەم ئەوی دیدا "رۆژاوا" بپارێزیت. بێنگومان ئەوەش رەنگدانەوی جیاوازی سەردەمی ئەپستیمی و میژوویی و ئایدیۆلۆژی ئەمی دی به تەک ئەوی دی دا. گەرچی ورنه و خەیاڵلای ئەو جیاوازیبەش، جارجاری دەبی به دەنگی و بەرزەبیتەوه لەلای ئەم رووناکیبەر یاخود ئەو رووناکیبیری ئەمی دیدا (بەتایبەت رووناکیبیرانی جیهانی غەریبی)، بۆ خۆبەروردکردن و جەشتکردن له بوون و هەبوونی وتارینکی ئەپستیمی و هەروها بەرەرهکانی کردنی وتاری ئەپستیمی ئەوی دی. (٥)

کهچی ئەنجام ئەمی دی "رۆژەلات" جارینکی دی هەر وتار و ناخافتنی ئەوی دی "رۆژاوا"

ده چرئ و له گدل نهوهدا که ئه می دی هه مېشه نه فرین له میتزدی ناخافتن و شیکردنه وهی ئه وی دی ده کات.

که وای بز ئه وهی بابه تیا نه و پزوه تیشانه کیشهی دیالزگ و به های ناخافتنه کافان بخزینه پرو و ههروه باس و لیکزلینه وه کافان چ له مەر خزمان و چ له مەر ئه وانیش "ئه و ئه می دیش" دلنه به ستن به میتزدی ناخافتن و دیالزگی نه ئه وی دی و نه ئه می دیش، ئه و ده بی بارودوخى ئه پستیمی و ئایدیولۆی هه موو ئه و قوناغه میژوو یانه ی که دیالزگ و ناخاوتنمان تیا سه ری هه لداوه، له بهر چا و بگرین. چونکی ئه و لایه نه رۆلنکی سه ره کی هه یه چ له بهر هه مه پنهانی و تار و چ له دارشتنی دیالزگدا. به لام کلزلیه که له وه دا بووه که ئه و و تار و دیالزگانه هه مېشه ملیان به ره و ره هایى و نه زۆکی ناوه. واته رۆژ له دواى رۆژ، ئه و و تاره ی که له نارادابووه هه مان دیالزگی دارشتووه چ له مەر خزمان و چ له مەر ئه وانیش. به بی له بهر چا و گرنتی ئه و جیا وازیه یی که له نینو سه رده مه ئایدیۆ-سۆسیۆلۆی و رۆشنبیرییه کانی ئیمه و ئه واندا هه بووه. یاخوه زۆر چار ووتار و دیالزگنیک له نینوماندا قووتکراوه ته وه که ره نگدانه وهی قوناغینکی میژوو یی و ئه پستیمۆلۆی ئه وی دی بووه. پنهان وایه که ئه وه یان بی توانایی و بی هیزی میتزدی ناخاوتن و دیالزگی ئیمه ده رخستووه، له نه توانینی به ره مه پنهانی ئه و جزوه و تار و دیالزگانه ی که تابه ت بن به بارودوخى میژوو یی و سۆسیۆلۆی و رۆشنبریمان. به و اتایه کی دی، گه ر داوامان لى بکری که نه خشه یه کی ئه پستیمی بکیشین بز سه رده مه ئه پستیمی و میژوو ییه کافان، ئه و ده بی به بی سى و دوو، بز ئه و مه به سه ته بکه وینه قه رزکردنی نامرازى میتزدی و ئه پستیمی "غه یه ره"!

بینگومان جینگای داخ و شه ره مزاریه که ناوا به ئاسانی تۆر هه لدر اوینه ته نینو دیالزگ و ناخاوتنی "غه یه ره" وه و ههروه ها هینده ی ناگادار بین، له رووی تیۆرییه وه، چاری هه یچ جزوه ته قه لایه کی ئایدیۆ-ئه پستیمی نه دراوه بز چاره سه رکردنی ئه و ده سه کورتیه و تارى و دیالزگه یی که تیه داین.

3

رۆژ له دواى رۆژ نامرازى شیکردنه وهی نازانستی و ناته پستیمۆلۆی نه زۆک و رنیه وهی لیکزلینه وهی تیۆلۆی و ئه فسوناوی ره ها، خزی قروت ده کاته وه له نینومان و ههروه ها خزی زال ده کات به سه ر بهر کردنه وه و لیکخورد بوونه وه کافان، به سه ر دیده و بۆچوونه کافان، به سه ر دیالزگ و ناخاوتنه کافان. بینگومان هه ر ئه و دیالزگ و ناخاوتنه یشه، که پاشان ده بین به ناسنامه ی ئه م ئیستا و ئایینه ی ئه و و تاره ی که پنی ده لین: "ووتاری هاوچه رخى کوردیمان". ئه و و تاره ی که به بی به های ئه پستیمی و زانستی له گه ردایه و به مه به ست و به بی مه به ست، راسته وخۆ و ناراسته وخۆ، به درۆی میژوو یی لیکزلینه وه و شیکردنه وه کافان، بینه قاقای دیالزگه کافانی گرتووه. به و اتایه کی دی، به بی هاوردنه قسه و دواندنی دیالزگ و ناخاوتنه کافان و به بی دیاریکردن و ئاشکراکردنی ووتاری فیکری رۆشنبریمان، ناتوانین مه لپه ند و بناری ئه و دیالزگ و ناخاوتنه و بهار و روویه ری ئه و هاوردنه قسه یه و دواندنه بگزیین و ههروه ها بیگوزینه وه به ره و دیالزگ و ناخاوتنی زانستی و هۆشه مندی تر یاخوه به ره و هاوردنه قسه و

دواندنی زېږهویی و لوزیکي تر (۶) که هممیشه شو ووتاره نا نه پستمی و باوک سالاریه، خوی له روویه ریکدا حدشارداوه و جینگیر کردوه که هر له ونشهوه که ووتوهه ته پاراستی و بانگداشتی شو جزوه ناخاوتن و دیالوگانمی که نه وړو له نیوماندا باو و زالنه.

بؤ زینتر ناسپنه وه و دیاری کردنی ناسنامهی شو روویه ری، که بووه ته دینگهی دیالوگ و ناخاوتنه کافان چاتر وایه روویکه یینه هردوو ده زگای ره خنهی و فیکریان. بئوگومان شو دوو ده زگایه ده سه لاتی نه فسوناوی و نایدیولوزی خویان له هردوو ده زگای نایینی و سیاسیه وه و هرگرتوه و هروه ها پالپشتی بدرهم هینان و پوره سندنی شو دؤگمایه تی و فزنده میتالیزمییه، که له نیوماندا ده خولپته وه. په وه کی دی، هر خؤ تاماده کردن له لایه نه وه بؤ بهره ننگار برونه وی، شو ووتاره ی که روونا کبیره نایدیولوزیست و سیاسه قه داره تیولوزیسته کافان. له سر ناستی سیاسی و فیکری و ره خنهی، خستوویانه ته گهر له نیومان ده بی تهرخان بکری بؤ لیکولینه وه و پشکنین له ده زگا نایینی و سیاسیه ی که بدرهم هینری شو جزوه دیالوگ و ناخاوتنه بووه که نه وړو له هه موو بواره کانی ژبان کاری له سر ده که یین. واته میژووی نایدیولوزیا له نیوماندا، میژوویه کی داېراو نیبه له قهیرانی هه مه یی و بنه مایی کؤمه لگهی کورد و بزوتنه وه نیشتمانی به رزگار یخوازیه که ی هه رچنده هیچ جزوه روشناییه ک پدی ناکری له بهره و پیره وه چوونی قهیرانی چه مکی نایدیولوزیای جیهانیی و هروه ها کاریگهی شو قهیراندش به سر نایدیولوزیای هاوچه رخی کوردیمانوه. (۷)

چا گهر واز له باسی قهیرانی نایدیولوزیای هاوچه رخی و هروه ها ناینده ی نایدیولوزیا بپنن و بگه رپنه وه سر به های دیالوگ و ناخاوتنی زال و باوی نیومان شو ده بی بؤ شو مه به سته گومان له پیشنه و بنجه ی شو ووتاره بکه یین، که جلوه ی دیالوگ و ناخاوتنه کافانی کردوه چ له سر خومان و چ له سر نه وانیش. که وایی گؤرانی بنه مایی له ده زگای ره خنهی و روشنیریمان کاریگهی ده بی به سر ووتاری باو و نه زکی نیومان له لایه ک و هروه ها له لایه کی دیشه وه ده شی به هزی شو کوده تا بنه ماییه وه، نامرازی شیکردنه وه ی عه قلانی و نه پستمیولوزی تر بخرنه گهر چ له ته ک بکدیدا و چ له ته ک نه وانیشدا. به لأم بؤ ناگاداری شو گؤرانه بریتی نیبه له گؤرانیکی میکانیکی و نه فسوناوی یاخود گؤرانیکی نایدیولوزی نه بسترکت، به لکو شو گؤرانه پابه نده به کیشه بنه ماییه کانی کؤمه لگهی کورد و بزوتنه وه ی نیشتمانی به رزگار یخوازیه که ی له لایه ک و له لایه کی دیشه وه پابه نده به کیشه بنه مایی و هه مییه کانی سیستمی تابووری جیهانی به وه.

چونکی پشت به ستن به تنی به و گواستنه وه میکانیکیه ده وور له پنه ندیبه دیاکرزی و سانکرزیه کانی میژوو و هروه ها به بی له به رچا و گرتنی تیپامانی تارکیو-ژینالوزی میژووی مرؤقایه تی، شو نووسا ده که وینه شو دؤگمایه تی و سه له قه ته ی که له مه و به ر ناماژده مان بؤ کردن.

گهرچی تاکر نه وړو شو دی [روژاوا یاخود نیوه ندا] به پنی پیوست نه بووه ته جینگای بایه خ و شی کردنه وه و ناخاوتنمان و هیچ شوینیکی له روویه ری دیالوگ و ناخاوتنه کافان داگیرنه کردوه. هروه ها جاری ناشکرانه بووه که دیالوگی نیمه له ته ک شو دیدا. ته نانه ت نه می دیش، بریتی به له دیالوگی خودی نیمه له ته ک خودی شو دی نه می دیش و

ھەروەھا رۆکردن و ھەلەشتنی ووتاری ئەم خودە -خودی کورد- لەبەردەم ووتاری خودی چ ئەوی دی و چ ئەمی دیش. یاخود وەرپووخستنی بوحرانی دەروونی و قەلسەفی و سیاسی ئەم خودە لە بەرامبەر بوحرانەکانی خودی چ ئەوی دی و چ ئەمی دیش. کەوابی تا خۆنەناسین ناتوانین ئە ئەمی دی و ئە ئەوی دیش بناسین و ھەروەھا ناسینەوێ دیاڵوگی خۆمان، چەقی ناسینەوێ دیاڵوگی ھەم ئەمی دی و ھەم ئەوی دیش.

لەبەر ئەو کەلتووڕە سەلفی و باوک سالاریبەیی کە، لەمەڕ دیاڵوگ و ناخوتن و ھەروەھا کاری و تاربی و رەختەیی، ھەمانە، جاری درکمان بەو نەکردوو کە بەو دیاڵوگ و ناخوتنەمان چ لەتەک خۆماندا و چ لەتەک ئەواندا، مومارەسەیی رەوایی بوون و نەستی خۆمان دەکەین و ئەو دەسەلاتە سیمۆلی و ئایدیۆلۆژیەیی خۆمان دەخەینەرۆو، کە ھەمیشە ھەولێ ھەشاردانیمان داو. ئەمەش بێگومان دەبێ بە سەرەتای ئاشکراکردن و دیاریکردنی ھەموو لایەن و رەھەندی نالۆژیکی و ناعەقڵانی ئەو ووتارەیی کە ھەمیشە کارمان تێداکردوو و ھەروەھا دیاڵوگی خۆمانمان پێ بونیادکردوو. جا بێ ئەو مەبەستە دەبێ ھەمیشە دیاڵوگ لەتەک خۆماندا بکەین، دیاڵوگ لەمەڕ ووتاری سۆسیۆلۆژی و میژوویی خۆماندا بکەین. دیاڵوگ لەمەڕ سیستەمی سیمبانی و بنەمای زمانەوانی ووتاری رۆشنیبری و رەختەییمان بکەین. دیاڵوگ لەمەڕ سیمبۆلی ئایدیۆلۆژی و سایکۆلۆژی ئەو ووتارە بکەین کە ھەمیشە باو و زال بوو لە نینوماندا. چونکی جاری نازانین کە بۆچی ئەوی دی بەردەوام بوو بە سەرچاوەی ھەموو شتێکمان چ لەمەڕ خۆمان و چ لەمەڕ ئەوانیش^۱ مەبەستم رۆژاوا و رۆژھەلاتە. کەوابی ئەو کاتە جاریکی دی بە ھەمان ئاستی تیۆری و رۆشنیبری ئەوی دی بەو دەکەوینە ناخوتن و دیاڵوگ لەتەک چ ئەمی دی و چ ئەوی دی و چ خۆمانیش. مەبەستی سەرەکیشمان لەو خۆناسینەو و خۆدیتنەوێ، بە تەنی خۆناسینەو و خۆخویندەوێکی روت نی، بەکو مەبەستمان زیتر ئەوێ کە پتوانین ئاستیک بۆ "بکەری" "Sujet" ئەوی دی و ئەمی دیش دانین لەنینوماندا. تاکو دیدی رەھا و تەقسونایی، ئەوی دی و ئەمی دیش، لەنینوماندا بپەڕینەو چ لەمەڕ خۆمان و چ لەمەڕ خۆیانیش.

بەلام بۆ ھاوردنەکایەوێ ئەو دیدەیی مەبەستم دیدی خۆناسینەو و خۆدۆزینەوێ، دەبێ لێخووردبوونەو و تێزمانی تارکیۆلۆژی لەتاستی شارستانیەت و رۆشنیبری و میژوویی ئەوی دیدا بکەین. کەوابی تا توانای ئاستامەیی رۆشنیبری و فیکری و ھەروەھا ووتاری تیۆری ئەوی دی لەبەرچاویگرین، ئەوا ناتوانین دیاڵوگی لەتەکدا بکەین. بێگومان ئەو ئاستەش کە لەمەوێر ئامازەمان بۆ کرد- مەبەستم ئەو ئاستەیی کە دەبێ داہنری بۆ بکەری ئەوی دی لەنینوماندا، ھەرگیز دانانری بە رەجمکردن و فەرامۆشکردنی ووتاری ئەوی دی یاخود، بەخۆدۆزینەو لە تاکامی شارستانی و میژوویی ئەو ووتارە. ھەروەک ئەوی کە ئەمی دی (رۆژھەلات) بە بەردەوام دەیکات سەبارەت بە پەرچدانەوێ نینۆندیەتی ووتاری ئەوی دی (رۆژاوا). (A) کە زۆرجار دوور لە ھەموو ئیستاتیکیەت و ئەپستیمۆلۆژیەتیکی ناوری لێدەدریتەو بە مەبەستی لۆمەکردن و عەبرەتکردنی ئەوی کە ئەمی دی، بۆ نمونە، لە بواری چ زانستە مرۆفایەتیکان و چ زانستە ئەمبیرتیبەکاندا ھاوردوویەتە کایەو. کەوابی بۆ ئەوی لە ئاستیکی دیدا روو و ئەوی دی بێنەو دەبێ ھەر لە سەرەتاوە دان بەو راستییەدا پەری کە

"تهوی دی" توانیوه‌تی بیته خاوه‌نی ووتار و پرژه‌ی ته‌پستی می خزی. به‌لام ته‌مه ته‌وه ناگه‌یه‌نیت که ته‌وی دی [رژاوا] رولی نه‌بوئی له وون کردن و په‌راویزکردنی چ نیمه و چ ته‌می دیش [رژه‌ه‌لات].

دواندنی ته‌وی دی و دیالوگ کردن له‌ته‌ک ته‌وی دیدا، له‌لایه‌ک پنج به‌سته به خؤناسینه‌وه و وه‌پروخستنی ووتاری خؤ، تاکو بتوانی ناستینگ بز هیرش و هه‌ره‌شه‌ی به‌رده‌وامی چ ته‌وی دی و چ ته‌می دیش دابنرت، به‌لام له‌لایه‌کی دییه‌وه ته‌وه دیالوگه پنج به‌سته به دوورخستنه‌وه‌ی له هه‌موو سؤزنی روخینه‌ر و نایدیولؤزی نه‌زؤک، چونکی حه‌قیقه‌تی کؤسمؤپولیتی ووتاری رؤشنبری و ته‌پستی‌مؤلؤزی ته‌وی دی، که ئیدی خؤدزینه‌وه لینی شتیکی مه‌حاله و له‌به‌رچاوه و هه‌روه‌ها ناشکراشه بز هه‌موان که ووتاری ته‌وی دی له هه‌موو روویه‌که‌وه له ووتاری ته‌می دی زانستی و ته‌پستی می تره.

به‌لام نایی ته‌وه جه‌غت کردنه له کؤسمؤپولیه‌تی ووتاری ته‌وی دی، بمانخاته داری تۆتالیتاریه‌تی میتافیزیکی ته‌وه ووتاره‌ی که ته‌وپؤ ته‌وی دی خه‌ریکه ده‌یخاته نیومان به‌نیو "ووتاری تازه‌گه‌ری، یاخود راستتر بلین "ووتاری سه‌رووی تازه‌گه‌ری" به‌وه. گه‌رچی تاکو ووتاری رؤشنبری و فیکری نیمه له تاریکستاندا بؤیت، ته‌وا ته‌ستی رؤژانه‌مان هه‌میشه عه‌ودال و سه‌رگه‌ردانی ووتاری ته‌وی دی ده‌یی، له‌گه‌ل هه‌موو ته‌وه جیا‌وازی به‌ی که له به‌نه‌مای ووتارماندا هه‌یه...

4

پنیم وایه بز هه‌موان ناشکرایه که نه‌رکی هه‌ریه‌ک له تیزلؤزیست و فه‌یله‌سوف، نایدیولؤزیست و ته‌پستی‌مؤلؤزیست، جیا‌وازه له‌میان‌ه‌ی نووسین و دیالوگ، به‌پنی ته‌وه‌ی که، که‌سی زانستی و ناایدیولؤزیست هه‌میشه خه‌ریکی شیکردنه‌وه و هه‌لوه‌شاننده‌وه به. خه‌ریکی هه‌لکؤلین و پشکنینه، خه‌ریکی نا‌پروویردن و رامالینه، خه‌ریکی گؤپین و په‌ره‌سه‌نده، خه‌ریکی ناشکراکردن و الاکردنه، خه‌ریکی جودا‌کردنه‌وه‌ی شتی ته‌پستی و زانستی و لؤژیکی به له شتی نانه‌پستی و نازانستی و نالؤژیکی، خه‌ریکی جودا‌کردنه‌وه‌ی ماقول له ناماقول راست له درؤ و دیار له‌نادیار و ره‌وا له نا‌ره‌وا و باو له وونبوه. خه‌ریکی رؤن کردنه‌وه‌ی رؤن ته‌کرایه‌وه، ناشکراکردنی ناشکرانه‌کراوه، بپینی ته‌بیتراوه، به‌لام هه‌رچی که‌سی نایدیولؤزیست و تیزلؤزیسته، ته‌وا هه‌میشه خه‌ریکی ره‌ها‌کردن و دؤگما کردنه، سه‌روه‌رکردن و ته‌تک کردن، سانسؤرکردن و هه‌شاردان، پیروکردن و تیزرکردن، راوانان و تیزرکردن وون کردن و سه‌رنگون کردن، هه‌شاردان و سه‌رکوت کردن، له‌ناویردن و فه‌وتاندن.

که‌وابی دیالوگی راستی، ده‌که‌وینته نامیزی دوولایه‌نه‌وه "یاخود ده‌که‌سه‌وه" که هه‌ر یه‌کده‌ش به جیا بانگاشه‌ی سه‌روه‌ری و سه‌رده‌ستی بز ده‌که‌ن. هه‌ر یه‌که‌شیان به جیا به‌ره‌رچی یه‌کدی ده‌ده‌نه‌وه و له کؤتاییدا یه‌کدیش دوورده‌خه‌نه‌وه له مه‌داری راستی و هه‌روه‌ها یه‌کدی توپده‌ده‌نه که‌ناری نا‌راستی به‌وه. به‌پنی ته‌وه‌ی که، هه‌ر یه‌ک له‌وان یه‌ک دیده و یه‌ک بزچوونیان بز راستی هه‌یه و هه‌روه‌ها ته‌وه دیده و بزچوونه‌ش له‌لای هه‌ردوولایان تاک ره‌هه‌ندی و ره‌هایی و یه‌قینی، جله‌وی ده‌کات. بینگومان به‌وکاره‌ش، هه‌ردوولایان ته‌گه‌ره له‌به‌رده‌م

پروښه تينگيشتن دروست دهكهن و ډاېران دهخنده شو دپالوگي كه له نارادايي. كهواته دپالوگ بريتي نيه لهبهريهچدانهوي ههمو شتيكي نهوي دي و سهروهركردني ههمو شتيكي خۇ ياخود دپالوگ بريتي نيه له پشت بېستن به هندی رايوچووني سهلهفي و بهسهړچوو، لهسهړ يهكدي، چونكي شو جوړه دپالوگانه رنگا خۇشكهرن بۇ نهوي كه فيكر له نامرازي شيكرندهو و پشكيني بيى به نامرازي داپلوساندن و فهوتاندن ياخود به نامرازي سهړنگوون كردن و لهناوېردن.

5

بۇ نهوي ناستامه دپالوگكافان دپاري كهين، شو دهبي ناستي فيكري و رخنهبي و دپالوگكافان بناسينهوه و ههروهها شو دپالوگانهش بناسينهوه كه تاكو نهوېز له نيوماندا خولاوهتوه، چ لهسهړ خۇمان و چ لهسهړ نهودي دي و نهبي ديش، چونكي ههميشه دپالوگكافان له ناست و رۇزكارينك ژياوه، كه رنگا خۇش كه رينت بۇ كهلهگابوون و زالېبووني ووتار و ناستامه نهوي دي و ههروهها سايكولوزيا و كهلتور و نهترؤپولوزيا و سؤسيزلوزيا و ميژروي نهوي دي. كهوابي نهوي كه مهبهستمانه به پلهي يهكهم دپاريكردني دپالوگي سيستمه رخنهبي و فيكريانه و ههروهها ناشكراكردني روويهري لهسهودواي دپالوگ و ناخاوتنهكافانه. كه نهويش بينگومان نامانچ و بههاي شو دپالوگانه دپاري دهكات كه زالې بووه له نيومان. واته ولاكردني دپالوگي بيړي رۇشنيبي و رخنهبيمان و ههروهها ناشكراكردني بوارهكاني تيزمان و بيړكردنهومان بايهخنيكي سهړهكي دهبي بۇ دؤزينهوي روويهريكي دي بۇ بيړكردنهو و تيزمان. چونكي تا وهكو دپالوگكافان ناستامه خۇيان نه دؤزينهوه، ناتوانين دپالوگي نهزوك و وهسي نهودي دي بن بهر كهين له نيوماندا، كه چهندهها ساله نهوي دي توپي داوهته نيومان و تا نهوېزش ههر له سهروهريدايه.

نهمه نهوه دهگديهنيټ كه مهحاله ناسينهوي خۇ بهبي ناسينهوه نهوي دي و تهنانهت نهبي ديش. ههريچهنده جاري كارگيري دپالوگي نهوي دي له دپالوگي نهبي دي جودانهكراوته لهنيوماندا لهگهل نهوشدا كه دپالوگي نهبي دي ههميشه پدراويزي دپالوگي نيوتند بووه له ههمو روويهكهوه، بهلام نهمه نهوه ناگهبنيت كه نيمه لهژير سايهي ميتؤذي ناخاوتن و بندهاي رۇشنيبي نهبي دي دا نهكوهوتوينته دوان لهسهړ چ خۇي و چ خۇمان و چ نهوي ديش. كهوابي پنيوسته ناماژه بۇ دپالوگي نهبي دي و چ نهوي ديش بكهين، تاكو بزائين شو دپالوگانه لهسهړ كي و چي بوونه؟ لهسهړ نيمه ياخود خۇيان بوونه؟ ههروهها تا چ راههيك نهبي دي دواوه لهسهړ نيمه به بهراوورد لهگهل نهوي ديدا؟ ياخود شو دپالوگانه كه لهسهړ نيمه بووه چن و چي بوونه؟ پاشان دپالوگي بهردهوامي نيمه لهسهړ "شوان" سهړچاوهي لهكزيوه ههلگرتوه؟ خۇمان بووينته سهړچاوه و فدههنگي شو دپالوگانه ياخود ديسانوه شوان، بوونته سهړچاوه، بۇ شو دپالوگانهمان؟؟.....؟؟ نيمه ههركيز مهبهستمانه نهوه نيبه كه بهم پرسيارانه جهمهسري شو دپالوگانهي ههميشه لهنيوماندا بايووه وينك بينينهوه بهلكو زتر مهبهستمانه نهويه كه دپالوگكافان رۇز لهدواي رۇز بينه جيني متمانهي چ خۇمان و چ نهوي دي و نهبي ديش! تاكو بههاي شو دپالوگانه بناسين و ههروهها له فينؤمينؤلوزياي بههپانديان

دلنیاپین، تاکو چارنکی دی نه که وینه سدره و رکردنی ووتاری سلهفی و تیولوزی، تاکو بتوانین سیستمی فونولوزی و مؤرفولوزی دیالوگه کافمان دهستیشان بکهین و هدره‌ها به‌های ئیستاتیک و میژوویی نهو دیالوگانه له‌به‌رچاو بگرین، تاکو لهو شتانه بدینین که له‌مه‌دیهر باس نه‌کراون، بیر له‌وه بکه‌ینه‌وه که بیر لئ نه‌کراوه‌ته‌وه، نه‌وه ناشکرایکه‌ین که ناشکرانه‌کراوه، نه‌وه شی بکه‌ینه‌وه که شی نه‌کراوه‌ته‌وه، نه‌وه بخوینینه‌وه که نه‌خویندراره‌ته‌وه، نه‌وه بدوزینه‌وه که نه‌دوزراوه‌ته‌وه، تا بیر خورافی و نه‌فسوناویمان دروازه‌یک بدوزینه‌وه بز دره‌بازبوون. بز دره‌بازبوون لهو رۆله‌ په‌راویزی و لاوه‌کیه‌ی که هه‌میشه چاره‌نووسی بووه و هدره‌ها تا خۆمان له قولایی "من"ی نه‌وی دیدا بدوزینه‌وه!! بز نه‌وی کیمیای ووشه و زاروه‌ی سیاسی و نه‌ده‌بی و میژوویمان بناسینه‌وه و هدره‌ها هه‌ست به‌هایان بکه‌ین!!

6

ناشکرایه که له‌میانه‌ی دیالوگه‌کافمان که‌متر تێرمان له مه‌سه‌له‌ی ووتار و ووتارناسی ده‌که‌ین و هدره‌ها هه‌میشه له پشت ده‌مامکه‌وه ره‌فتار له‌گه‌ل نه‌و ناکامه‌ تیوریانه‌ ده‌که‌ین، که نه‌و ووتارانه‌یان هیناوه‌ته‌کایه‌وه، که پێمان وایه نه‌وه‌یان که‌لینینکی گه‌وره‌ی له ژمانی رۆشنیهری و سیاسیمان دروستکردوه، چونکی به‌و جزره‌ تێرمانانه‌ ده‌توانین نه‌و راستیه‌ بدوزینه‌وه که بۆچی نه‌م ووتاره‌ تا نه‌وی دی هه‌میشه زال بووه به‌سه‌ر دیالوگه‌کافمان و؟! هدره‌ها بۆچی نه‌و شینوازه‌ زمانه‌وانیه‌ تا نه‌وی دی هه‌میشه زال بووه به‌سه‌ر ناخاوتنه‌کافمان؟!

بینگومان به‌ ده‌ستگیرکردن و دیارکردنی وه‌لامی نه‌و په‌رسیارانه‌ ده‌گه‌ینه‌ نه‌وه‌ی که ریشالی نه‌و زمانه‌ ناسیمیزولوزی و ناهیرمۆنیکه‌ی به‌ بدوزینه‌وه که زال بووه به‌سه‌ر ناخاوتنه‌کافمان و هدره‌ها نه‌وه‌شیان له سه‌رنکی دی‌یه‌وه ده‌بی به‌ سه‌ره‌تای گومان کردن له‌و دیالوگانه‌ی که نه‌و ووتاره‌ به‌ره‌مه‌ی هیناوه‌ له‌ نێوماندا، که له‌مه‌دیهر ناماژه‌ی نا‌ناکسیژلۆژیه‌ت و نازانسته‌تیمان کردن. واته‌ حالته‌ی زمانه‌وانی و زه‌هنی نه‌و ووتاره‌ "یاخود ووتارانه"، ره‌نگدانه‌وه‌ی نه‌و بنه‌ما شی‌او و تینکشکینراوه‌یه، که به‌ره‌م هینه‌ری سیستمه‌ بنه‌مایه‌کانی نه‌و ووتاره‌ "یاخود ووتارانه" بووه، که له‌مه‌دیهر چ له‌ نه‌وی دی و چ له‌ نه‌می دی وه‌رگیراوه. له‌به‌ر نه‌وه‌ی که هه‌چ ووتاری به‌ ته‌نی و دوور له‌ ده‌رویه‌ری خۆی ناژیت و هدره‌ها هه‌چ ووتاری له‌خۆرا نه‌هاتوه‌ته‌کایه‌وه و هه‌تاهه‌تایه‌ش نه‌م و سه‌ره‌ور ناژیت.

به‌لام بز نه‌وه‌ی که به‌هایه‌کی نه‌تولوزی به‌ دیارده‌ی دیالوگه‌کافمان به‌دین، نه‌وا پنیوسته‌ مامه‌له‌یه‌کی زانسته‌یانه‌ نه‌کو خورافیانه‌ له‌ته‌ک نه‌و دیارده‌یه‌دا بکه‌ین. گه‌رچی گوازسته‌نه‌وه‌ی شی‌کردنه‌وه‌ی دیالوگ له‌ بنه‌مایه‌کی رێبه‌وه‌ی و ووتاریبه‌وه به‌ره‌و بنه‌مایه‌کی رێبه‌وه‌ی و ووتاری دی، کۆمه‌لێ کینشه‌ی نه‌پستی و زانستی له‌به‌رده‌مدا قوت ده‌بینه‌وه، که پێمان وایه‌ کاریگه‌ری و ده‌ره‌نجیامی نه‌و کیشانه‌ له‌ سه‌رده‌مه‌ میژوویه‌ جیاجیاکاندا، پابه‌ندی کۆمه‌لێ ناستی جیوازی دی ده‌بی، که ناتوانی به‌ته‌نی له‌ ناسته‌ میژوویه‌که‌دا ته‌ماشایه‌کری، یاخود راسته‌ر بلێن، فاکته‌ری میژوویی -میژووخوازی- ناشی بکری به‌ فاکته‌رنکی نه‌فسوناوی چ بز دوزینه‌وه و چ بز وون کردنی نه‌و دیارده‌یه. گه‌رچی نه‌زموونی شی‌کردنه‌وه له‌ سه‌رده‌مه‌ نه‌پستیبه‌ جیوازه‌کاندا، فاکته‌ری میکانیکی و نه‌فسوناوی دیشی به‌ خۆه‌ دیتوه، چ بز

داکتر کی کردن و یاخود چ بز بهر پدیرج دانه‌وهی دیارده‌به‌کی رۆژانه. ناشکرایشه، که له میانه‌ی نهم باسه‌دا زیتیر بایه‌خمان به‌لایه‌نی ناکسیژن-سیمیلوژیی ناخواتن و دیالوگه‌کافمان داوه. نه‌ویش له‌به‌ر نه‌وهی که وونبوونی چه‌مکی زانستی و عدقلاتی له سیستمی ره‌خه‌یی و رۆشنی‌یرمان، به‌هیزترین رنگر بووه له به‌رده‌م نمو لیکدانه‌وانه‌ی که نمو جزیره دیالوگ و ناخواتنه‌ پالیشتی بوونه.

هه‌روه‌ها نهمان ویستووه بز رۆن کردنه‌وهی پینوه‌ندی نینوان چه‌مکی رۆشنی‌یری و دیالوگه‌کافمان، بکه‌وینه قه‌رزکردنی هه‌ندی راوبوچوونی تیزی، یاخود هه‌ندی ده‌لالاتی فه‌لسه‌فی و زمانه‌وانی روت، له‌مه‌ر ناکسیژن‌و‌یای دیالوگه‌کافمان، که نه‌وه‌یان پینده‌چی زیتیر باسی میژوویی و فه‌لسه‌فی دیالوگ بی.

که‌وایی میژوویی تیزی و فه‌لسه‌فی دیالوگ که‌مه‌تر بووه به‌ چاره‌نووسی نهم باسه‌مان، که‌رچی ناکسیژن‌و‌یا زیتیر ده‌چینه ژیرخانه‌ی ووتاری فه‌لسه‌فی و لۆژیکی‌یه‌وه، به‌لام نهمه‌ نه‌وه ناگه‌به‌نیت که ووتاری فه‌لسه‌فی ناکسیژن‌و‌یا له ووتاری زمانه‌وانی و فیلوژنی و سیمیلوژی و هه‌روه‌ها له شیکردنه‌وهی تارکیژوویی ووتاری میژوویی و نایدیژوژی دورخرشته‌وه.

کۆتایی ۱۹۹۱

په‌راویزه‌کان:

۱- به‌پینی نه‌وهی که ووتاری ره‌خه‌یی و فیکری باوی، چ بزوتنه‌وهی رزگار‌یخواری نیشتمانیمان بی و چ ووتاری رووناکی‌یره نایدیژوژیست و سیاسه‌قه‌داره‌کافمان بی، هه‌میشه سه‌رچاوه‌ی له رینبازی ماتریالیزمی میژوویی‌یه‌وه هه‌لگرتووه. نه‌له‌ته باسی پرنسیپی رینبازی ماتریالیزمی میژوویی له‌لایه‌ک و هه‌روه‌ها له‌لایه‌کی دییه‌ره باسی چۆنیه‌تی په‌کاره‌ینانی نمو رینبازه له‌لایه‌ن رووناکی‌یره نایدیژوژیست و سیاسه‌قه‌داره‌کان، چ له ناهیزی شاخ و چ له ناواره، به‌بایسکی سه‌ره‌خۆ و به‌ریلاوتری ده‌زانین له‌چاو نهم وتاره راگوزارییه‌ی که له‌به‌ر ده‌ستماندایه‌...

۲- له لیکۆلینه‌وه‌یه‌کدا، به‌نینی "دیالوگ له‌مه‌ر ووتاری وونبو"، به‌شینوه‌کی به‌ریلاو و به‌رفراوانتر، له‌م دیارده‌یه‌ داوین.

۳- به‌پینووستی ده‌زانین که سه‌رنجی خۆننه‌ری هیژا بز نه‌وه رایکینشین، که له‌میانه‌ی باسه‌که‌ماندا به‌ پله‌ی یه‌که‌م رووی دیالوگه‌کافمان هه‌میشه ناراسته‌ی "خۆمان" ده‌که‌بن "واته کۆمه‌لگای کورد و بزوتنه‌وه نیشتمانی‌یه‌ رزگار‌یخواری‌یه‌کی و هه‌روه‌ها ووتاری سه‌له‌فی و باوی رووناکی‌یره نایدیژوژیست و سیاسه‌قه‌داره‌کافمان"، به‌لام به‌ پله‌ی دووهم نه‌وا ناراسته‌ی نه‌وی دی "واته رۆژاوا - یاخود نینوهند" و نه‌می دی "رۆژه‌هلات یاخود ته‌وه‌ر یاخود نمو کۆمه‌لگایانه‌ی که کورد له‌ته‌کیاندا ده‌ژی، وه‌کو فارس و تورک و عه‌ره‌ب" ده‌که‌بن.

۴- جینگای داخ و شه‌رمه‌زارییه‌ که تاکر نیستا خودی "ته‌تله‌جنسیای کورد" نه‌خواه‌ته‌ به‌ر تیشکی لیکۆلینه‌وه‌ی زانستی و نه‌پستیمۆلۆژی‌یه‌وه. بز نه‌وه‌ی که نه‌وی پینی ده‌لین نایدیژوژیست و نه‌وی که پینی ده‌لین سیاسه‌قه‌دار و نه‌وی پینی ده‌لین رووناکی‌یر جیا‌بکرتنه‌وه و

هدرهك رۇئيان ديارى بركى له كۆمهلگه كورده واريمان.

۵- بىنگومان له م سالانه رابردودا چند روناكبيرىكى عهده بى كه توه تته مقومقوى نهوى كه باس له ووتارى نه پستىمى و ميژويى خزيان بكه نهوئش به بهراورد كردنى فدههنگى خزيان له تهك نهوى دى كه پنى ده لىن نه وروپا. جا له و كارانهى كه بۆ نه و مه دهسته نووسراون له شيهوى تيزى فلهسهفى وهكو بهراورد كردنى فبكر به ئين خهلدون يا خود بهراورد كردنى ئيبين خهلدون به ميكائىلى و ههروه ها نوام تشومسكى به ئين عهده بى و يا خود بهراورد كردنى فارابى و ئيبين سينا به كانت و لىبتز و هند.

۶- خوئنهرى بهرپز ده بى نهوه له بهرچاوبگرى كه نهويان به تهنى كارى مه نيه و ههروه ها كارى هم باسهش نييه، بهلكو زىتر پيمان وايه كه نهركى ههوانه و ههروه ها نهركى باس و پرۆه كانى ديشمانه.

۷- نهوى كه پنهوندى بهم خالهوه بى، نهوا له و ماوه بهى رابردودا به راشكاوى بووه ته جىنگاى لىنكولینهوه و مشت و مر له نينو روناكبيرانى رۇئاوايى و نه مهربكا بى. پاش نهوى كه نووسهرى به ناويانگى نه مهربكا بى (فرنسىس فوكزىاما)، كه به نهسل زاپونبىه، له كئىبىكدا به نينوى "پايانى ميژوو و دوامرؤف"، توانيوه تى جهغت له پايانى ميژوو ههروه ها وهستاندى ملاملانى ئايدىلؤزوى له شارستانه تدا بكات، به تاييهت دواى نهمانى مهترسى ئالاي سوور له نارابرونى زناكه ئايدىلؤزويه كدى.

۸- له ميانه بى باسه كه ماندا به زورى جهغت له رۇئى ديالوگ و ووتارى نهوى دى ده كه بىن. نهوئش له بهر نهوه بى كه ههه نهوى دى به جارنىكى دى سهرچاوه بى هه موو شتىكى نه مى دييه [رۇژههلات].

فهرههنگۆك:

- ناكسىؤلؤزىا: بهها "يا خود نرخ" ناسى: علم التقيم، علم التمشين، AXIOLOGIE.

- دىالوگ: گفتوگۆ: حوار، DIALOGUE.

- دىالوگ ناسى: علم الحوار.

- رۇئالؤزىا: بنهجه، سهرچاوه، پىنشىنه، پىنكهاته: أصل، نسب، GENEALOGI.

- نه پستىمىؤلؤزىا: سىسته مى مهعريفه، تىورى زانين: نظريه المعرفه، EPISTEMOLOGIE.

- ناركيؤلؤزىا، ههلكؤلن ناسى، شونيه وارناسى، حفريات، آركيولوجيا، ARCHEOLOGIE.

- هيرمىنؤتيك لىنكدانهوه "شيكردنهوه" ناسى: علم التأويل أو التفسير، HERMENEUTIQUE.

- كؤسمؤلؤزى، گهردوونى: الكونى، COSMOLOGIE.

- فؤنده مينتاليزم: السلفيه، يا الاصوليه، FONDAMENTALISME.

- پاتؤلؤزى: مرضى، PATHOLOGY.

- سىمىؤلؤزىا يا زانستى نيشانه: علم الأشاره، SEMIOLOGIE.

- تىورى زناك: نظريه العلامه، SEMIATIQUE.

- زمانهوانى: اللسنيه، لسانيات، LINGUISTIQUE.

-ووتار: خطاب، DISCOURS.

-ووتارناسی: علم الخطاب.

-ووتاری تۆتۆلۆژی: خطاب التکراری، TAUTOLOGIE.

-ووتاری تېئۆلۆژی: خطاب اللاهوتي، THEOLOGIE.

-ووتاری ئەفسونوایی: خطاب السحري، MAGIQUE.

-ووتاری سترۆکتۆرالیزمی: خطاب البنيوي.

-ووتاری ئەوی دی: خطاب الآخر.

-ووتاری تینکستی: خطاب النصي.

-ووتاری ڤیتیشی: خطاب الصفحي، FETICHISME.

-ئەنتروپۆلۆژیا، مرۆڤ ناسی، ANTHROPOLOGIE.

-عەقلائیەت: العقلانيه، RATIONALISME.

-ستروکتۆرالیزم: بنه ماناسی: البنيويه، STRUCTURALISME.

-ئاییندەگەری، ناییندەناسی: علم المستقبل، المستقبلیه.

-سیستەمی ووتار: نظام الخطاب.

-سیستەمی مۆرڤۆلۆژی: نظام الصرفي، MORPHOLOGIE.

-سیستەمی فۆنۆلۆژی: نظام الصوتي، PHONOLOGIE.

-ڤینۆمینۆلۆژی: دیاردە "ناسی" خوازی: الظاهراتيه، PHENOMENOLOGIE.

-خوداسالاری، تیزگراتی: السلطه المتأهده.

-بینهما "ستروکتۆر" ئەپستیمی: البنيه المعرفيه.

-ڤیلۆلۆژی: علم فقه اللغة، PHILOLOGIE.

-ئەنتۆلۆژی، بوون ناسی: الکتونیات، الآیسیات، علم الوجود، ONTOLOGIE.

-مێژووخوازی، مێژووگەری: التاریخیه، النزعه التاریخیه، HISTORICISME.

-گومانوایی: شکي، شکوکه، SEPTICISME.

-زاراوە ناسی: علم المصطلح.

-ناناگایی: الاشعور.

-نەست: الاوعي.

-مەن: الأنا.

-تۆتالیتاریزم: الکلیاتیه.

-گومرا: غامض.

لینکۆلینەوهی رۆژنامه‌گەری له رۆژنامه‌کانی جیهانهوه (١)

شەری براکوژی ئەو دواییە کوردەکان به قازانجی تورکیه!

نوسینی: Lars Bostrom
وه‌گێڕانی: گۆران مەریوانی

ئیدی له‌وه‌دا نە‌ماوه، تە‌نازەت تورکە‌کان بۆ خۆشیان حاشای لێ ناکەن! جە‌نگی نیوان لە‌شکری تورک و پێش‌مەرگە‌کانی پێ.کە.کە، پە‌رە‌ی سە‌ندووه و بە‌ تە‌واوە‌تی بۆ‌تە شە‌ری ناو‌خۆ. تە‌نیا سالی ئە‌و سال پتر له ١٥٠٠ کە‌سی هاتۆ‌تە کۆشتن؛ سێ بە‌شی خە‌لکی بێ‌تاوان و بێ‌لایە‌ن. هەر له سەرە‌تای دە‌ست پێ‌کە‌ردنیه‌وه سالی ١٩٨٤، پێ.کە.کە، گە‌شە‌ی کرد و بووه هینزێکی بە‌رگری ترسینەر و بە‌توانا. له پێ‌کە‌کانیا‌نه‌وه له پاکووری عێ‌راقه‌وه، پە‌ل و هینزی له سە‌ده‌ها پێش‌مەرگە پێ‌ک هاتوویان، دە‌ست و پە‌لی چالاکیان دە‌هاوێ‌ژن رووه و چیا سەرکە‌ش و دوورده‌سته‌کانی رۆژ‌هە‌لاتی خوارووی تورکیه؛ چە‌کدار بە‌ رومانە، هاوێ‌ن و چە‌کی سوکە‌له‌ی نۆ‌تۆ‌مات.

سەر‌جە‌م پێ.کە.کە ده‌سه‌لاتی بە‌سەر نە‌زە‌دیکی ده هە‌زار "١٠٠٠" کە‌سینکدا ده‌شکێ‌تیه‌وه؛ زید‌بوونێکی دوو قاتە تە‌نیا له ماوه‌ی دوو سالدا.

ئە‌وان نامانجیان ده‌وله‌تێکی سەر‌یه‌خۆ و نازادی کوردە. وه‌لێ سەر‌کرده‌ی پێ.کە.کە (عه‌بدوللا ئۆ‌جە‌لان)، گو‌توێ‌تی که تۆ‌تۆ‌نۆ‌میش، بە‌ لاتی کە‌مه‌وه وه‌ک سەر‌تایە‌ک، هەر خراب نییە و چاره‌یه‌کی ناچاریه‌، جینی ر‌ه‌زامە‌ندی و قایلبوونه.

له ئە‌نکەرە‌ش، تورکە‌کان هینده گوی نادن بە‌ پە‌لێن و بانگ ر‌اهینا‌تی کاک (عه‌بدوللا).

رژیمی تورکیه ناماده نییه بکه وئته باس و خواس به مهبهستی دانیشتن له تهک په. که. که؛ که به رنکه خراوینکی تیزور و ره شه کوژی ده زانن که که وتونته که کوشتنی ئافرهت و مندال، و نپاری شهوش به مقاشینک ده دیده نه قه لقم به دهست رژیمه گانی درواسی وه، سوریا، عیراق و ئیزان. له ههمان کاتیشدا گۆمان و دوودلی ئه نکهره رۆژ به رۆژ له بره و دایه و هه ره شه و گۆره شه ی کودیتایه کی دیکه ی سه رباری نوی دیشه به رگویی. سه ره ک کۆمار (توریگۆت ئوزال)، ئه ندامانی په ره له مانی له پارتی گهل و (HEP)، "پارتی دۆست به کورد"، که هه ندی جار وه ک لق و به شینکی سیاسی له په. که. که. ده خرته پیش چاو، له ئه نچام و ئاگامینکی ره چاونه کراو به ئاگاهینا وه ته وه گهر ته قه گهری رانه گیری.

- ده کری کاره ساتانی روویده، که له ژیر رکیفی ئیمه ده رچن، سه ره ک کۆمار لهم دوایه دا گوتویه تی، که م کهس له وه به شک بوون که نهو، سه ره ک کۆمار، مهبهستی کودیتایه کی سه رباری نه بووی.

پنده چی له شکر و ژه نه راله کان پیوستیان به وه نه بی هینده دوور به ژن، هه موو شته گانی نهو دوایه وا ده گه یه نن که رابه رانی سیاسی و ژه نه راله کان له مه ر چاره سه ری مه سه له ی کورد به ک قه ولن.

- ته نیا به ک چار هه به، ئه ویش به کوته ک وه لأمی کوته کیان به رینه وه. گهر چاره سه ری سیاسی له گۆرندا بایه، ئه لیه ته له میوه بوو چار کرابوو، هه ر ناویشی له گۆرندا نه ما بوو، سه ره ک وه زیران (سوله یمان دیمیرل)، دوا ی هینرشینکی په. که. که له مانگی ئۆکتۆبه ردا گوتی. هیز و پشتی نوی به ده ست هینراوی په. که. که تا راده به ک ده گه رته وه بز جه نگی که ندای فارس و په یوه ندی به مه وه هه به. نهو ده مه ی، به هاری ۱۹۹۱، که به شیرازه یی و هه را ژوووی عیراقی گرتوه، په. که. که هه لی بو ره خسا که چه ندین بنکه و چی، له ناوچه گانی سنوور و نزیک به تورکیه به ده ست بینتی و هه ر له ههمان کاتیشدا چه ک و جبه خانه به کی زۆریان به گه ره ئینا.

به لأم ئه مه له ههمان کاتدا شهوش ده گه یه نی که په. که. که که وه ته داوی راسته وخۆی ناته بایی و پینک هه لپه ران له ته ک کورده گانی باکووری عیراقدا؛ نهو کوردانه ی که ناوچه ی که م یا فره ئازاد کرایان له سه ر په یوه ندی له بار و باشیان به ئه نکه ره وه راوه ستاوه.

سه رباری ئه مه ش کورده گانی عیراق بیشارام و نیگه رانی نه ون که په یوه ندی و هه لسو که وتی خراب له ته ک تورکیه دا وا بکات که هیزی پاراستنی ئاسمانی و هه وایی F.N، که ته نیا گه رانتی و سه نه دیانه دژی شالار و په لاماری نوی له شکر ی (سه ددام حوسه ین) بکه وئته مه ترسی و له ناوچه ونه وه.

ئیدی ناوا، له وه هه ل و مه رجه دا، یه کگرتنی ناپه رۆزی ئیوان کورده گانی عیراق و ئه رته شی تورکی رووی به دنیا شاد بووه.

هه قته ی پینشو پینشه مرگه کورده گانی- عیراق هینرشیان برده سه ر بنکه گانی په. که. که به وه هیوایه ی له خاکی عیراق وه ده ریان نین. ئه م په لامار دانه ش دوا ی چه ندین جار داخواری و ئاگادار کورده نه وه له لایه ن (به ره ی کورده ستانی عیراق) وه هات که په. که. که ده بی بنکه گانیان چۆل به کن.

شەڕ بەردەوامە، دەلێن نزدیکە ی پازدەهەزار پینشمەرگە عێراقی بەشارە، شالۆنکی پر و چم بۆ سەر بێکەکانی پی.کە.کە لە دولەکانی خاکورک نزدیکێ سنووری تورکیە. (۲)

لە ژێر فشار و هیززی تورکیەدا پی.کە.کە پینشی سالییک ملی دانەوان کە سەربازگە ی مەشقەکانیان لە دولی بیقاع لە لوبنان، کە ناوچە یە کە لەژێر دەسەلاتی سووریەدا یە، چۆن بکەن. رەنگە ئەمە جزرە گۆزان و نوخته گۆزانەو یەکی تەنگەتاو پی لە نیوان پە یوئەندی پی.کە.کە و سووریا دا؛ بەلام ئەمە پینوست ناکا وا بگە یەتی کە تەواو دۆستایەتی نیوانیان لیک پسا پی.

دەشی و رەنگە پی.کە.کە «هاودەمیکی» نوێ و دی لە سەرە ک کۆمار (سەددام حوسەین) دا دۆزیبیتەو... سەرچاوە کوردییەکان لە باکوری عێراقدا وا زادە گە یەنن کە بەلگە و شایە دانامە شک دە یەن کە پی.کە.کە یارمەتی لە رۆژی بەغدا وەر دە گری.

پی ناچی شتیکی دوور و چاوەروان نە کراو پی، گەر وایی ئەوا کت و مت لە تە ک ئەو قەول و بەلێتە کۆنێندا یە ک دە گرتەو کە دەلی: «دۆزمنی دۆزمنم دۆستمە!».

تا کورد دەستی لە خوینی کوردا سووری، تا شەری براکوژی لە ئارادا پی، ئەو بە قازانجی ئەنکەرە و دەشی رۆژی بەغدادیش بگە رتەو.

(۱) گەلیک لە رۆژنامه گەورەکانی جیهان، گۆشە یەکی تایبەتیان هە بە بۆ لیکۆلینتەو و شیتە لکردنی رووداو سیاسی و ئابووری و... هتد لە دووتونی لاپەرەکانیاندا؛ کە دەچینتە ژێر سەردنری ANALYS، وە، نیشە هەول دەدەین لەم گۆشە یەدا، بە پیی توانا، هەر دەمە لیکۆلینتەو یەکی یەکی لەم رۆژنامانە پینشکەش بە خوینەری کورد بکەین؛ بە پیی ناماژە کردنیان و پە یوئەندیان یە کور دەو، ئەو جارە ی لیکۆلینتەو یەکی لاش بوسترینۆم، دەخەینتە پینش چاو، کە پیدامینیری گەورەترین رۆژنامە ی سویدیە - هەوالەکانی ئەو رۆ D.N - لە نیکزیسیا، پروانە D.N، چوارشەمە 14 oktober 1992، لاپەرە A10، هەوالەکانی دەروە.

(۲) لە جیاتی پازدەهەزار، بە هەلی چاپ نووسراوە هەزار و پینچ سەد، بەلام هەر لە هەمان رۆژنامەدا و لە زۆری رۆژنامەکانی دیدا نووسراوە... ۱۵، لە تەلەفونیکیشدا بو رۆژنامە کە، رایان گە یاند کە هەلیە و دە پی ۱۵... پی. سەرباری ئەو هتد تواری رۆژنامە گەری جیهان و تەنانتە بەرە ی کوردستانی خویشی پیی لەو ناره کە هیززی پینشمەرگەکانی عێراق لەژێر سایە ی فرۆکە ی سەربازی تورکیەدا بوو، لە تە ک ئەندازە یەکی زۆری پینشمەرگە. (وەرگرت).

RaBûN

Cultural Kurdish Journal- No. 5 - 1993

Editor in chief

Rafik Sabir

Editorial Board

Kamal Mirawdali

Hashim Kochani

Karwan Abdulla

Technical Editor

Dylan Dersim

Sweden

RaBûN

Cultural Kurdish Journal- No. 5- 1993
